

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

ЛОТАРЄВ Андрій Григорович.

УДК 353.1(477)

**УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ**

25.00.02 – механізми державного управління

Дисертація

на здобуття наукового ступеня

кандидата наук з державного управління

Науковий керівник:

Плеханов Дмитро Олександрович,

доктор наук з державного управління,

доцент

МИКОЛАЇВ – 2018

АНОТАЦІЯ

В дисертації здійснено обґрунтування теоретико-методологічних положень та практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні. Узагальнено теоретичні засади державного регулювання інноваційної діяльності та уточнено категорійно-понятійний апарат дослідження; Визначено особливості державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні. Розкрито державно-управлінський аспект аналізу інноваційного потенціалу регіонів України. Констатовано критично низький рівень оновлення технологій, зношеність основних виробничих фондів, швидке моральне старіння інтелектуальних ресурсів у галузі промисловості, відсутність саморегулювання нововведень. Виявлено, системні проблеми розвитку інноваційного потенціалу регіонів України, а саме: дефіцит фінансування інноваційної діяльності, відсутність фінансової та інформаційної підтримки, низький рівень консолідації зусиль громади, влади, бізнесу, науки та освіти; не налагоджена співпраця органів державної влади з вітчизняними та іноземними партнерами для реалізації спільних інноваційних проектів.

Обґрунтовано концептуальні підходи до формування інструментарію механізмів державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні. Доведена доцільність запровадження рамкового принципу поділу компетенцій між державним і регіональним рівнями управління, що детермінує стратегічні напрями, методи та механізми державного регулювання інноваційної діяльності та дозволяє ефективно застосовувати на практиці інструментарій структурної матриці механізмів регіональної інноваційної політики.

Систематизовано методичні положення раціоналізації державної підтримки інноваційної діяльності. Комплексно представлено принципові положення вдосконалення державного регулювання інноваційної діяльності на

регіональному рівні, що спрямовані на інституційну модернізацію.

Запропоновано стратегічний підхід до удосконалення механізмів державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні. Визначено, що перед органами державної влади постає завдання побудови та розгортання комплексних регіональних стратегій розвитку інноваційної діяльності де основними напрямками розвитку є стимулювання ринкової інтеграції між функціонуючими інституціями інноваційної інфраструктури та спрямування їх до конструктивної взаємодії. Доведена доцільність впровадження інструментарію соціально-комунікативного механізму державного регулювання інноваційної діяльності спрямованого на комплексний розвиток параметрів кадрового потенціалу інноваційної сфери, що базується на консолідації зусиль суб'єктів інноваційної інфраструктури; на формуванні стартових умов інноваційного розвитку; на організацію ефективної підготовки висококваліфікованих кадрів з інноваційним форматом мислення; на застосування *прогресивних* підходів до *мотивації*.

Розроблено і науково обгрунтовано методологічні положення концептуальної моделі адміністративно- комунікаційного механізму державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні, цільова і стимулююча складова якого спрямовані на ефективне впровадження інноваційних технологій в державно-управлінський процес та включає комплекс організаційно-економічних форм, методів і прийомів, орієнтованих на ефективне застосування збалансованої матричної структури управління, та забезпечення гнучкості і адаптивності державно-управлінських процесів щодо змін зовнішнього середовища.

Систематизовано напрями удосконалення організаційно-функціонального механізму державного регулювання інноваційної діяльності, що передбачає стимулювання та державну підтримку багатофункціональних інституційних структур, які забезпечують взаємодію функціонально взаємопов'язаних суб'єктів для забезпечення активних комунікацій і співпраці в процесі інноваційної діяльності.

Запропонована модель організаційної структури регіональної інтегрованої багатофункціональної технологічної платформи, яка враховує соціальну, культурну, економічну і політичну специфіку конкретного регіону і виступає інтеграційно- комунікаційним інструментом, що спрямований залучення додаткових ресурсів для створення перспективних комерційних технологій та подальший вихід на нові «ринкові ніші».

Ключові слова: державне регулювання, механізми державного регулювання, інноваційна діяльність, регіон, регіональна інноваційна політика.

SUMMARY

Lotariev A.G. mproving the mechanisms of state regulation of innovation activities at the regional level. - Manuscript. – Manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Public Administration in specialty 25.00.02 – Mechanisms of Public Administration. – Petro Mohyla Black Sea National University. – Mykolayiv, 2018.

The dissertation deals with the theoretical and methodological positions and practical recommendations for improving the state regulation of innovation activity at the regional level.

In the dissertation the theoretical bases of state regulation of innovation activity have been generalized. And also the main definitions of research have been specified.

The research has determined the peculiarities of state regulation of innovation activity at the regional level and the state-management of the regional innovative potential's analysis of Ukraine has been shown.

The author has noted that the technology upgrading is on the critical level, there are depreciation of the main productive assets and the rapid moral aging of the intellectual resources in the industry and the lack of self-regulation of innovations.

A great attention is paid to the problems of the development of the Ukrainian

regions' innovative potential. Chief among them are: lack of financing of innovation activities, lack of financial and informational support, low level of consolidation of the community, authorities, business, science and education; the cooperation of state authorities with domestic and foreign partners for the implementation of joint innovation projects.

So the conceptual ways to the formation of the innovation activity's state regulation mechanisms at the regional level have been approved.

One of the ways of the problem's solving is the framework principle's installation. It divides the competences between state and regional levels of government. It defines strategic directions, methods and mechanisms of state regulation of innovation activity and allows to apply effectively in the practice of the structural matrix of the regional innovation policy's mechanisms.

Another problem is connected with the rationalization of state support of innovation activity. The principles of improving of the state regulation of innovation activity at the regional level, which are aimed at the institutional modernization, have been presented in a comprehensive way.

Thus, one of the main ways of the problem's solving must be a strategic management for improving the mechanisms of state regulation of innovation activity at the regional level.

Because of the state authorities are faced with the task of constructing and deploying integrated regional strategies for the development of innovation. The main areas of development are stimulation of market integration between the institutions of innovation infrastructure and direction them to constructive interaction.

The installation of the tools of social and communicative mechanism of state regulation of innovation activity has been proved. They are directed: on the complex development of personnel potential into the innovations, based on consolidation of the participants' efforts of innovative infrastructure; on the formation of the start conditions of the innovation development; for implementation of the effective training of highly skilled personnel with an

innovative thinking; on the application of progressive methods to motivation.

The conceptual model of the administrative-communicative mechanism of the innovation activity's state regulation at the regional level has been made. It has targeting and stimulating elements which are directed on the effective implementation of the innovative technologies in the state management. And has a complex of organizational and economic forms, methods and ways, which are lead to the effective using of a balanced matrix management structure. Thus, this model is unique in that it should ensure the flexibility and adaptability of state management for the changes of the environment.

The ways of improvement of the organizational and functional mechanism of the innovation activity's regulation have been systematized. They are in stimulation and state support of multifunctional institutional structures that provide the interaction of functionally interrelated actors for active communication and cooperation in the innovations.

In the dissertation the model of the organizational structure of the regional integrated multifunctional technological platform has been proposed. It takes into account the social, cultural, economic and political specifics of some region and acts as an integration and communication tool for attraction of additional resources for creation of perspective commercial technologies and further access to new «market niches».

Key words: state regulation, mechanisms of state regulation, innovative activity, region, regional innovation policy.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях з державного управління

1. Лотарев А.Г. Формування інституційної системи державної підтримки інноваційної діяльності регіону [Електронний ресурс] /А.Г. Лотарев// Державне будівництво. – 2014.– № 2. – Режим доступу до журналу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2014-2/doc/2/08.pdf>.

2. Лотарев А.Г. Концептуальні підходи до формування регіональної інноваційної діяльності / А.Г. Лотарев // Інвестиції: практика та досвід.– 2015.– № 16.– С. 142-145.

3. Лотарев А.Г. Рівень розвитку та можливості інноваційного потенціалу регіону / А.Г. Лотарев // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2015. – № 2 (49). – С. 212-218.

4. Лотарев А.Г. Організаційно-економічний механізм управління інноваційною діяльністю / А.Г. Лотарев // Вісник національного університету цивільного захисту України. – 2017.– № 1 (6). – С. 155-164.

Наукові статті в зарубіжних виданнях

5. Andrii Lotariiev, Strategy of Development of Innovation Activities in the Region / Andrii Lotariiev // Public Policy and Economic Development : scientific and production journal. – Issue 9(13). – Mykolayiv : Publisher Yemelyanova T.V., 2016. – P. 182-192.

Інші видання

6. Лотарев А.Г. Економічна безпека суб'єктів інноваційного підприємства: зовнішні чинники впливу / А.Г. Лотарев // Зовнішня торгівля. Економічна безпека : збірник наукових праць. – К. : Університет економіки та права «КРОК», 2011. – № 5. – С. 83-91

Тези конференцій.

7. Лотарев А.Г. Особливості організації системи економічної безпеки суб'єктів інноваційного підприємництва в умовах податкової реформи / А.Г. Лотарев // Виклики та потреби бізнесу XXI століття : матер. II міжнар. наук.-практ. конф., 24 березня 2011 р.– К., 2011.– С. 41-43.

8. Лотарев А.Г. Деякі аспекти функціонування системи економічної безпеки суб'єктів інноваційного підприємництва / А.Г. Лотарев // Національна і міжнародна безпека в сучасних трансформаційних процесах : матер. наук.-практ. конф., 29 грудня 2011 р. –К., 2011. – С. 58-60.

9. Лотарев А.Г. Сучасні підходи до організації діяльності суб'єктів інноваційного підприємництва / А.Г. Лотарев // Виклики та потреби бізнесу XXI століття : матер. III міжнар. наук.-практ. конф., 29 листопада 2012 р. – К., 2012.– С. 71-73.

10. Lotariev Andrii. Recognition of study periods and qualifications: Ukrainian experience and regulations / Andrii Lotariev //International Conference on Academic Recognition in the framework of Fifth International Staff Exchange Week (June 16–20, 2014): Conference deliverables.– Vilnius (Lithuania), MRU, 2014. – s. 7-12.

11. Лотарев А.Г. Сущность инноваций и роль государства в социолого-экономическом росте страны / А.Г. Лотарев // Актуальні проблеми сучасної наукової думки: наук.-практ. конф., 14 листопада 2014 р. – К. : Університет економіки та права «КРОК», 2014. – С. 45-46.

12. Лотарев А.Г. Региональная инновационная политика на современном этапе экономического развития страны / А.Г. Лотарев // Соціально-економічні підсумки 2014 р.: реалії та перспективи: міжнар. наук.-практ. конф. [у 3-х ч.], 26-27 грудня 2014 р.– Л. : ЛЕФ, 2014. – Ч. 2. – С. 23-25.

13. Лотарев А.Г. Інновації в публічному управлінні – запорука розбудови конкурентоспроможної держави / А.Г. Лотарев // Ольвійський форум – 2016: Стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : матер. міжнар. наук.-практ. конф., 9-11 червня 2016 р. – Миколаїв, 2016. – С. 187–189.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	10
ВСТУП	11
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ	22
1.1. Сутність інновацій та зміст державного регулювання інноваційної діяльності	22
1.2. Особливості державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні	40
1.3. Зарубіжний досвід становлення і розвитку державного регулювання інноваційної діяльності	60
Висновки за розділом 1	85
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ	88
2.1. Державно-управлінський аспект аналізу інноваційного потенціалу регіонів України	88
2.2. Концептуальні підходи до формування інструментарію механізмів державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні	110
2.3. Методичні положення раціоналізації державної підтримки інноваційної діяльності	127
Висновки за розділом 2	143
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	146
3.1. Стратегічний підхід до удосконалення механізмів державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні	146
3.2. Адміністративно-комунікаційний механізм державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні	156
3.3. Організаційно-функціональний механізм державного регулювання інноваційної діяльності	169
Висновки за розділом 3	193
ВИСНОВКИ	197
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	200
ДОДАТКИ	230

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АКМДР_{ІДР} - адміністративно-комунікаційного механізму державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні

БОР – бюджетування, що орієнтоване на результат

ВВП – валовий внутрішній продукт

ВНЗ – вищий навчальний заклад

ДП – державна інноваційна політика

ДУІ – державно-управлінські інновації

ЄБРР - Європейського банку реконструкції і розвитку

ЄС –Європейський Союз

НВСА - Національної асоціації венчурного капіталу США

НДДКР - науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи

НДІ – науково-дослідний інститут

НДР – наукові дослідження і розробки

НІС - національна інноваційна система»

НТП – науково-технічний прогрес

ОДВ – органи державної влади

ОЕСР - Організацією економічного співробітництва та розвитку

РІІ - Регіональна інноваційна інфраструктура

РІП - регіональної інноваційної політики

РІПр - регіональні інноваційні програми

РІС – регіональна інноваційна система

РІС – Регіональна інноваційна система

РНТП - регіональні науково-технічні програми

РПК - регіональні промислові комплекси

США – сполучені штати Америки

ВСТУП

Актуальність теми. На сьогодні національна економіка України переживає складний період системних змін, який супроводжується жорстокою економічною депресією та збільшенням негативних тенденцій у всіх сферах життєдіяльності. В існуючих соціально-економічних умовах досить складно досягти відповідного рівня ефективності виробництва, отримати максимальний прибуток, змагатися за лідерство на світових ринках.

Головним драйвером економіки країни може стати активізація інноваційної діяльності, яка створює необхідні передумови для підвищення рівня конкурентоспроможності окремих організаційно-правових структур, виробництва в цілому, позитивно позначається на темпах зростання національної та регіональних соціально-економічних систем. Водночас високі темпи інноваційного розвитку можуть бути забезпечені лише за участі держави, завдання якої полягає у формуванні комплексу податкових, фінансових та економічних умов, що дають змогу повною мірою використовувати потенціал суб'єктів інноваційної системи як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі та сприяють переміщенню ресурсів у сфери більш високої продуктивності, де сконцентровані адаптивні і креативні економічні суб'єкти, діяльність яких базується на розробці, впровадженні та ефективному застосуванні новітніх технологій.

Проблема розробки теоретичних, методологічних засад і практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державного регулювання інноваційної діяльності вже тривалий час не втрачає важливого значення для держави і є актуальною на сучасному етапі розвитку.

Значну увагу дослідженню теоретичних і практичних аспектів проблем державного регулювання різних сфер суспільного розвитку приділено в

працях вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких: В. Авер'янов, І. Алексєєв, Д. Аржанцев, Г. Атаманчук, В. Бакуменко, А. Батрутдинов, А. Васильєв, Б. Гаєвський, А. Гальчинський, Д. Гелбрейт, А. Гранберг, І. Грицяк, С. Дубенко, В. Ємельянов, А. Кляйнкнехт, В. Князєв, І. Надольний, Н. Нижник, М. Мельник, Г. Менш, Д. Рікардо, А. Семенченко, В. Токовенко, В. Фатхутдинов, В. Цветков.

Вагомий внесок у розвиток державного управління як науки, зокрема у розробку питання щодо забезпечення регіональних аспектів трансформаційних змін в економіці, зробили сучасні вітчизняні дослідники, такі як О. Амоша, З. Варналій, В. Дубницький, В. Керецман, М. Коваленко, Р. Ларіна, Н. Некрасов, В. Пілюшенко, І. Шкрабак та інші.

Ґрунтовне дослідження різних аспектів державного регулювання інноваційної діяльності здійснили у своїх працях Б. Адамов, А. Антонов, Л. Антонюк, О. Амоша, Л. Безчасний, Н. Бондарчук, В. Василенко, А. Гальчинський, М. Гаман, В. Геєць, Б. Данилишин, О. Дацій, І. Дегтярьова, О. Ємельянова, О. Кіктенко, А. Кінах, М. Корецький, М. Крупка, Н. Левченко, В. Мартиненко, Д. Плеханов, В. Семіноженко, Л. Федулова, О. Федорчак, Х. Хачатурян, М. Чумаченько, І. Шкрабак та інші.

Методологічні аспекти регуляторного впливу держави на економічний розвиток та пошук дієвих механізмів державного регулювання економічного зростання на інноваційній основі входили до кола наукових інтересів таких зарубіжних вчених, як І. Афонін, Ю. Бакланова, І. Балабанов, Л. Барютин, С. Валдайцев, С. Вінтер, Т. Давила, П. Завлін, М. Кастельс, С. Кляйн, С. Мальцева, Л. Мінделі, Р. Нельсон, Н. Розенберг, Е. Тоффлер, К. Фрімен, Й. Шумпетер, Р. Шелтон, Марк Дж. Епштейн та інші.

Враховуючи вагомий науковий внесок, зроблений вченими у цій сфері, слід зазначити, що недостатньо розробленими залишаються питання стратегічного управління інноваційною діяльністю на регіональному рівні; потребують доопрацювання базові положення формування механізмів державного регулювання розвитку інтеграційних багатофункціональних технологічних

платформ; на уточнення та доопрацювання очікують принципові положення державного регулювання інноваційної діяльності, що спрямовані на інституційну модернізацію та повномасштабне використання наявних та потенційних можливостей інноваційного розвитку.

Отже, необхідність теоретичного та практичного вирішення зазначених питань зумовила вибір теми, актуальність і цільову спрямованість дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до теми науково-дослідної роботи Чорноморського національного університету імені Петра Могили «Організація державного управління в умовах становлення та розвитку політичної системи України: політико-правові, історичні та регіональні аспекти» (державний реєстраційний номер 0109U000451), у рамках якої автором запропоновано комплекс пропозицій щодо вдосконалення механізмів державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні, а також системно представлені складові інноваційного потенціалу регіонів України в контексті соціально-економічних реалій.

Мета й завдання дослідження. *Метою* дослідження є обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

- узагальнити теоретичні засади державного регулювання інноваційної діяльності та уточнити категорійно-понятійний апарат дослідження;
- визначити особливості державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні;
- дослідити зарубіжний досвід становлення і розвитку державного регулювання інноваційної діяльності;

- розкрити державно-управлінський аспект аналізу інноваційного потенціалу регіонів України та обґрунтувати концептуальні підходи до формування інструментарію механізмів державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні;

- систематизувати методологічні положення раціоналізації державної підтримки інноваційної діяльності на регіональному рівні;

- запропонувати стратегічний підхід до вдосконалення механізмів державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні;

- внести науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення адміністративно-комунікаційного та організаційно-функціонального механізмів державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні.

Об'єктом дослідження є процес державного регулювання інноваційної діяльності.

Предмет дослідження – пріоритетні напрями, засоби та перспективи вдосконалення механізмів державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні.

Методи дослідження. Теоретичною основою дослідження є фундаментальні положення економічної теорії та теорії державного управління, інших гуманітарних та соціальних наук, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з питань теоретико-методологічного забезпечення функціонування механізмів державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні.

Методологічним підґрунтям проведення дослідження виступили методи, принципи та засоби наукового пізнання, застосування яких дало змогу забезпечити достовірність результатів роботи. Їх різноманітність і вибір зумовлені специфічними особливостями об'єкта дослідження.

У роботі застосовано системний підхід, відповідно до якого всі процеси і явища державного регулювання інноваційної діяльності аналізувались у взаємозалежності. Завдяки використанню даного підходу

встановлена залежність розвитку інноваційної діяльності від економічних трансформацій та глобалізаційних процесів у світовій економічній системі.

Задля досягнення мети дослідження та вирішення визначених завдань у дисертації використано такі методи: *історичний* – у ході дослідження еволюції підходів до державного регулювання інноваційної діяльності у хронологічній послідовності з метою виявлення закономірностей і суперечностей виникнення, формування та розвитку його складових; *монографічний* – під час вивчення світового досвіду державного регулювання інноваційної діяльності в різних країнах; *абстрактно-логічний* – для встановлення причинно-наслідкових зв'язків і формування висновків та пропозицій; *економіко-статистичний* – для аналізу сучасного стану та тенденцій розвитку інноваційного потенціалу регіонів України; *методи аналізу і синтезу, розрахунково-конструктивний* – при оцінюванні ефективності механізмів державної підтримки інноваційної діяльності та для обґрунтування напрямів удосконалення державного регулювання інноваційної діяльності; *порівняльного аналізу* – при поглибленому вивченні запропонованих провідними вітчизняними та зарубіжними вченими методологічних підходів, концепцій, розробок і пропозицій, присвячених особливостям державного регулювання інноваційної діяльності.

Науково-теоретичним підґрунтям дисертації є загальнотеоретичні праці, в яких висвітлені фундаментальні положення теорії державного управління. Нормативною базою роботи є Конституція України, законодавчі акти Верховної Ради України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органів виконавчої влади, які здійснюють державне регулювання розвитку інноваційної діяльності. Емпіричну базу дослідження становлять матеріали Державної служби статистики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та інших міністерств і відомств України, монографії та статті вітчизняних і зарубіжних авторів, результати власних досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів визначається особистим

внеском автора у вирішення актуального наукового завдання в галузі державного управління, що полягає в теоретичному обґрунтуванні положень щодо вдосконалення механізмів державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні. Найсуттєвіші результати дослідження, які містять наукову новизну, полягають у тому, що:

уперше:

- розроблено і науково обґрунтовано методологічні положення концептуальної моделі адміністративно-комунікаційного механізму державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні, цільова і стимулювальна складова якого спрямовані на ефективне впровадження інноваційних технологій у державно-управлінський процес, включає комплекс організаційно-економічних форм, методів і прийомів, орієнтованих на ефективне застосування збалансованої матричної структури управління, спрямованої на забезпечення гнучкості й адаптивності державно-управлінських процесів до змін зовнішнього середовища; на інтеграцію процесного, системного та проектного підходів у практику державного управління ;

удосконалено:

- організаційно-функціональний механізм державного регулювання інноваційної діяльності, що передбачає застосування інтеграційно-комунікаційного інструментарію розвитку багатофункціональних технологічних платформ шляхом формування відповідного законодавчого та фінансового забезпечення, що дає змогу підвищити результативність комплексу правових, організаційних, наукових заходів; поєднання економічних, технологічних, соціальних та екологічних інтересів на загальнодержавному і регіональному рівнях; максимально ефективно використання потенціалу регіональних економічних систем в інтересах суспільства;

- концептуальні підходи до формування інструментарію державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні, що

передбачають запровадження рамкового принципу поділу компетенцій при формуванні елементного наповнення структурної матриці механізмів регіональної інноваційної політики, впровадження якої забезпечує цілісну фінансову, законодавчу, організаційну та інформаційну підтримку інноваційного розвитку регіонів України

- методичні положення раціоналізації державної підтримки розвитку інноваційної інфраструктури, що спрямовані на формування якісного інституційного середовища шляхом забезпечення функціонування узгодженої архітектоніки профільних інституцій, упровадження адаптованих до вітчизняних реалій алгоритмів взаємодії агентів, консолідації інтересів учасників економічних відносин, мінімізації ризиків, створення сприятливого середовища, цільової орієнтації на розв'язання стратегічних завдань, своєчасної та адекватної реакції на зміни в зовнішньому середовищі, формування ресурсного забезпечення прийнятих рішень, врахування особливостей територіального розвитку, проведення безперервного моніторингу інноваційного процесу;

дістали подальшого розвитку:

- понятійний апарат науки державного управління шляхом визначення державного регулювання інноваційної діяльності як системи заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру, які визначають організаційні, економічні та юридичні умови здійснення інноваційної діяльності та спрямовані на: забезпечення інноваційної безпеки; підтримку функціонування і розвитку ринкової інноваційної інфраструктури; визначення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального та місцевого рівнів; формування й реалізацію державних, галузевих, регіональних та місцевих програм; формування джерел фінансового забезпечення інноваційних проектів; упровадження фіскальних стимулів; налагодження взаємодії підприємств з науковими установами; підвищення рівня комерціалізації результатів наукових досліджень; зменшення інноваційних ризиків підприємств;

- систематизація передумов забезпечення ефективності державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні, які передбачають: спрямування та локалізацію зусиль профільних органів державної влади на сталий розвиток на інноваційній основі; пошук оптимального розподілу функцій державного регулювання інноваційної діяльності між профільними структурами державного та регіонального рівнях; наукове обґрунтування цільових функціоналів розвитку регіональних інноваційних систем; формалізацію об'єктивних модельних управлінських рішень у контексті спрямування траєкторії інноваційного розвитку регіону до якісно нового стану;

- положення стратегічного підходу до вдосконалення механізмів державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні, що передбачає впровадження комплексних регіональних стратегій розвитку інноваційної діяльності, спрямованих на: стимулювання ринкової інтеграції між функціонуючими інституціями інноваційної інфраструктури; конструктивну взаємодію учасників інноваційного процесу; своєчасне виявлення критичних зон діяльності; спрощення процесу формалізації результатів інноваційної діяльності; формування стартових умов інноваційного розвитку; організацію ефективної підготовки висококваліфікованих кадрів з інноваційним форматом мислення; застосування прогресивних підходів до мотивації.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що в сукупності вони створюють теоретичну і методологічну основу для практичного формування механізмів державного регулювання розвитку інноваційної діяльності. Основні ідеї та висновки дослідження доведено до рівня конкретних положень, методик та рекомендацій. Вони можуть бути використані у практичній діяльності органами державного управління, органами місцевого самоврядування, підприємствами.

Практичне значення одержаних результатів забезпечується їх використанням у діяльності Департаменту агропромислового розвитку

Київської обласної державної адміністрації при проведенні моніторингу стану реалізації інвестиційних програм (проектів) розвитку, що стимулюють розбудову інноваційної інфраструктури регіону (довідка про впровадження № 007911/11/88-11 від 16.08.2017 р.); у діяльності Управління інвестиційного розвитку та іміджевих проектів Департаменту у справах сім'ї, молоді та спорту Харківської міської ради при розробці Міської програми інвестиційної діяльності та іміджевих проектів на 2017-2020 рр. (довідка про впровадження № 5/3 від 27.01.2017 р.); у діяльності Департаменту економічного розвитку Дніпропетровської обласної державної адміністрації при розробці Програми розвитку малого та середнього підприємництва у Дніпропетровській області на 2017-2018 рр. у частині визначенні комплексу заходів, спрямованих на консолідування зусиль органів державної влади, місцевого самоврядування, суб'єктів малого та середнього підприємництва, об'єднань і спілок підприємців (довідка про впровадження № 981/11/19-16 від 24.05.2017 р.).

Науково-практична реалізація отриманих автором результатів відбувалася під час реалізації таких проектів: «Інноваційний університет та лідерство, фаза 2: забезпечення якості та інтернаціоналізація», що ініційований та проведений факультетом Artes Liberales Варшавського університету, Спілкою ректорів вищих навчальних закладів України, Міжнародним фондом досліджень освітньої політики (жовтень 2015 р. – травень 2016 р.) (Диплом №4200/V/2016 від 20.05.2016 р.); ЄС TEMPUS EANET «Розвиток асоціацій випускників-підприємців» (2014-2017 рр.) (Грантова угода 544521-TEMPUS-1-2013-1-DE-TEMPUS-SMHES).

Теоретичні положення та матеріали дослідження використано в навчальному процесі Чорноморського національного університету ім. Петра Могили при викладанні таких дисциплін: «Державне регулювання економіки», «Керівник в державному управлінні», «Державна служба» (довідка про впровадження № 08/03-89 від 18.05.2017 р.); у навчальному процесі Університету економіки та права «КРОК» при викладанні таких

дисциплін: «Стратегічне управління інноваційним розвитком», «Державне регулювання інноваційної діяльності», «Економічна безпека інноваційного підприємства» (довідка про впровадження № 331/1-65 від 06.09.2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, розробки і впровадження дисертаційної роботи є результатом самостійно проведених досліджень автора. У дисертації не використовувались положення, що належать співавторам, разом з якими були підготовлені окремі наукові публікації.

Апробація результатів. Основні положення й результати дисертації доповідались та обговорювались на науково-практичних конференціях, конгресах і семінарах, зокрема: «Виклики та потреби бізнесу XXI століття» (м. Київ, 2011 р.), «Національна і міжнародна безпека в сучасних трансформаційних процесах» (м. Київ, 2011 р.), «Виклики та потреби бізнесу XXI століття» (м. Київ, 2012 р.), «International Conference on Academic Recognition in the framework of Fifth International Staff Exchange Week» (Литва, м. Вильнюс, 2014 р.), «Актуальні проблеми сучасної наукової думки» (м. Київ, 2014 р.), «Соціально-економічні підсумки 2014 р.: реалії та перспективи» (м. Львів, 2014 р.), «Ольвійський форум – 2016: Стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі» (м. Миколаїв, 2016 р.), «Simpozionul stiintific altinerilor cercetatori, Academia de studii economice din Moldova» (Молдова, м. Кишинев, 2016 р.), Міністерський воркшоп в Грузинському технічному університеті «Post-Crisis Global Economy: Restoration of Equilibrium», (Грузія, м. Тбілісі, 2017 р.), Міністерський воркшоп в Університеті прикладних наук Амстердаму HvA «Problems of the formation and development of innovation infrastructure: the European vector - new challenges and opportunities» (Нідерланди, м. Амстердам, 2017 р.).

Публікації. Основні наукові результати, висновки та рекомендації дисертаційної роботи викладені у 13 наукових працях, з яких 5 – статті у наукових фахових виданнях з державного управління, в тому числі 1 – у

закордонному виданні за напрямом дослідження, 1 – інші видання, 7 – тези доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Обсяг основного тексту дисертації – 199 сторінок. Робота містить 11 таблиць, 27 рисунків, 15 додатків. Список використаних джерел складається із 287 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

1.1 Сутність та зміст державного регулювання інноваційної діяльності

Світова економіка початку XXI ст. характеризується кардинальними змінами у визначенні напрямів економічного прогресу. Основні акценти сьогодні переміщуються на завдання прискореного інноваційного розвитку, переходу до стратегії економіки, що базується на знаннях. Для країн з ринковою економікою регульовальна роль держави в інноваційній політиці полягає у створенні найсприятливіших умов для науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, стимулюванні тих стадій, де недостатньо тільки ринкових стимулів, надання свободи дій там, де втручання держави зайве. Для економіки України, де раніше весь процес інновацій визначався вольовими рішеннями вищих органів державного управління через бюджетне планування й фінансування, цей досвід особливо важливий. З переходом до ринкової економіки основний вплив на інноваційний процес може здійснювати сам ринок, але необхідну регульовальну, координуючу та стимульовальну роль повинна виконувати і держава.

Інноваційна складова соціально-економічного розвитку країни є одним з основних засобів забезпечення її конкурентоспроможності в міжнародній торгівлі на світових ринках. Постійна необхідність оновлення і динамічного запобігання технологічному відставанню, удосконалення технологій виготовлення продукції, поєднання інвестицій з інноваціями, перебудови методів організації й управління, впровадження нового управлінського

мислення на всіх рівнях менеджменту потребує узгодженого механізму управління і регулювання цими процесами, а особливо з боку держави.

Інноваційний розвиток в Україні, порівняно з розвинутими країнами, не досяг належного рівня, не дивлячись на те, що країна має високий науково-технічний потенціал. Це зумовлено багатьма чинниками, але одним з головних є недосконалість механізмів державного регулювання інноваційної діяльності [244, с. 237].

Для соціально-економічного розвитку країни в стратегічній перспективі наявність сучасної інноваційної системи стає визначальною в процесі прийнятих управлінських рішень на різних рівнях влади. При цьому необхідно враховувати, що інноваційна складова розвитку повинна набувати впорядкованого характеру і сприяти підвищенню якості інституційного середовища [2, с. 34]. У свою чергу, на вирішення окресленої проблеми спрямовані диверсифікація економіки, зміна її індустріально-сировинної структури, підвищення підприємницької активності

У сучасних умовах інноваційна складова соціально-економічного розвитку країни повинна базуватися на необхідній ресурсній основі, що сприяє модернізації чинних інститутів, налагодженню нових зв'язків, розширенню наявного інструментарію, оскільки досягнення поставленої мети стає важковиконуваним завданням без формування організаційно-правових механізмів підтримки інноваційного розвитку.

Зазначимо при цьому, що розвиток інститутів впливає і покладений в основу розробки та практичної реалізації механізмів державного регулювання інноваційної діяльності. Залежно від напрямів діяльності того чи іншого інституту (технологічного, правового, регулятивного) визначаються напрями розбудови інноваційної системи, спроможної враховувати всі зазначені складові, або базуватися тільки на деяких з них для досягнення поставленої мети.

Розвиток інноваційної діяльності і, відповідно, формування інноваційного потенціалу країни стає визначальним чинником формування

ефективної економіки, де зростання валового внутрішнього продукту забезпечується за рахунок новітніх технологій. У результаті, розвиток інноваційної діяльності набуває рангу необхідної умови успіху в конкурентній боротьбі для будь-якої цивілізованої країни. Цей етап характеризується переходом від індустріального до постіндустріального суспільства, при якому спосіб виробництва визначається прогресом науки і техніки [263, с. 497].

Е. Тоффлер вважає, що людство вступає в новий етап розвитку – постіндустріальне суспільство, де електроніка має посісти провідне місце, сприяючи розвитку провідних технологій, які утворять економічний кістяк епохи «Третьої хвилі», що завершує історію промислової революції [227, с. 239].

М. Кастельс різко критикує теорію постіндустріалізму, називаючи її міфом і вважаючи, що насправді ми, як і раніше, живемо в індустріальній економіці, але іншого типу, основу якої становить інформатизація та глобалізм [131, с. 81].

Цілком очевидно, що єдиної думки з даного питання на сьогодні немає. Тим не менше, ринкова конкурентоспроможність на сучасному етапі економічного розвитку визначається здатністю будь-якого суб'єкта господарювання швидко та ефективно обробляти і використовувати інформацію, що надходить. При цьому інформаційні технології, як зазначає А.В. Марков, – це лише інструмент, який підвищує ефективність відтворювальних процесів у постіндустріальній економіці, локомотивом якої постають наука і глобальні знання. Основним же ресурсом, що використовується для реалізації нової парадигми соціально-еколого-економічного розвитку, є інновації як втілена форма чистого знання [165, с. 41].

На думку ряду українських вчених (О. Амоши [2;5], Л. Антонюка [14], Л. Безчасного [23], Н. Бондарчук [30], М. Гамана [47], В. Гейця [50;51;123], Б. Данилишина [66], О. Гальчинського [123], М. Гамана [220], В. Мартиненко

[166]) визначальним напрямом при переході до постіндустріального суспільства є формування економіки інноваційного типу, де провідну роль відіграє науково-технічний прогрес та інтелектуалізація основних факторів виробництва.

Однак інноваційна складова постіндустріальної економіки не повинна ґрунтуватися винятково на технократичних принципах. Їй властива і гуманізаційна спрямованість. У даному контексті Е. Тоффлер підкреслював, що нова економіка обов'язково повинна підтримувати рівновагу з біосферою, виробляти адекватні підходи до прогресу, природи та еволюції, враховувати їхній зворотний взаємозв'язок. І як наслідок, причини постіндустріальної революції слід шукати не лише в технологічних зрушеннях, але й в культурних процесах суспільного розвитку [227, с. 566].

Таким чином, національні конкурентні переваги країни та її економічне зростання нерозривно пов'язані з інноваційною активністю національних виробництв. На думку М. Портера, основна причина стійкої національної переваги полягає саме в удосконаленні та впровадженні нововведень [186, с. 35].

На сучасному етапі перед країною стоїть завдання максимально ефективного використання наявного науково-технічного та промислового потенціалу для забезпечення технологічних переваг на світових ринках, що зумовлює для неї інноваційний шлях розвитку. Ряд вітчизняних вчених також вважають єдино можливим напрямом розвитку країни саме інноваційний шлях. Так, В.Г. Герасимчук та В.Г. Ткаченко наголошують на провідній ролі інновацій для досягнення успіху підприємства [57, с. 119].

Таким чином, розроблення стратегії розвитку національної економіки на інноваційній основі є об'єктивною необхідністю для всіх індустріально сформованих країн світу, і Україна не становить винятку. Перед державою за таких умов на перший план висувається завдання створення сприятливих умов для розвитку підприємництва та інноваційної діяльності, тобто формування середовища, яке б стимулювало інновації та ризик, що сприяє

залученню іноземного капіталу в інноваційну сферу. Ці завдання розв'язуються в рамках державної інноваційної політики, що комплементарно реалізується на галузевому та регіональному рівнях [165, с. 240].

Перед обґрунтуванням та розробкою механізмів державного регулювання інноваційної діяльності, які є предметом цього дослідження, а також з метою об'єктивного й однозначного оперування термінами, необхідно розкрити сутність таких базових понять, як «інновація», «інноваційний цикл», «інноваційний процес», «інноваційна діяльність» і «державна інноваційна політика», а також окреслити сферу впливу органів державної влади у регулюванні інноваційної діяльності. У світовій науковій літературі немає загальноприйнятого усталеного визначення поняття «інновація».

Введений на початку століття І.А. Шумпетером у науковий обіг цей термін, який автор розумів як «використання нових комбінацій наявних виробничих сил для розв'язання комерційних задач» [261, с. 11], сьогодні в економічній літературі трактується доволі широко.

Вчені Н. Ткачова, Т. Гончарова, В. Марченко визначають інновацію як «...кінцевий результат упровадження новини з метою зміни об'єкта управління і отримання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного або іншого виду ефекту» [223, с. 18]. Такої ж думки дотримується Л. Антонюк [14, с. 24]. Ю. Кобрін визначає інновацію як процес реалізації нової ідеї в будь-якій сфері життя і діяльності людини, що сприяє задоволенню наявних потреб на ринку і дає економічний ефект [136, с. 23].

В. Бойченко під інновацією розуміє «...результуючий підсумок наукових досліджень та дослідницько-конструкторських розробок, якими, у свою чергу, є вдосконалені та новостворені конкурентоспроможні технології, раціоналізаторські науково-технічні рішення, послуги або продукція, що сприяють одержанню економічного, соціального, політичного, екологічного, науково-технологічного або іншого виду ефекту та в цілому підвищують

якість життя» [27, с. 128].

Відповідно до міжнародних підходів, інновація визначається як кінцевий результат інноваційної діяльності, що набув втілення у вигляді нового або вдосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового або вдосконаленого технологічного процесу, використовуваного в практичній діяльності [235, с. 38].

Автори [258, с. 110] трактують поняття «інновація» як «...сукупність послідовних дій щодо трансформації ідей (у вигляді результатів науково-дослідних робіт, інженерно-технічних, підприємницьких і управлінських рішень) у передові розробки й технологічні процеси для створення нових або вдосконалення (поліпшення) товарів і послуг, які користуються попитом на ринку».

Є і протилежний, більш загальний підхід (О. Пригожин [193], Б. Санто [207]), згідно з яким інновація розглядається як процес, що охоплює всю інноваційну діяльність – від досліджень до впровадження і дифузії інновацій. Так, Б. Санто розглядає інновацію як такий суспільно-техніко-економічний процес, який через практичне використання ідей і винаходів приводить до створення кращих за своїми властивостями виробів, технологій, а у випадку, якщо інновація орієнтована на економічну вигоду, то її поява на ринку може принести додатковий дохід [207, с. 9]. Але, по-перше, інновація – це не процес, а результат. А по-друге, термінологічно не зрозуміло, з чого останній виникає. Звернемося до офіційних джерел.

Поряд із цим, стандартна практика ОЕСР для аналізу досліджень та експериментальних розробок визначає технологічні інновації як сукупність наукових, технологічних, організаційних, фінансових і комерційних етапів, враховуючи інвестиції в нові знання, які або призначені для впровадження технологічно нової продукції, або ведуть до поліпшення наявних продуктів і технологій [280, с. 18].

Слід зазначити, що це визначення доволі обмежене і не відображає повністю змісту інноваційного процесу, який стосується не тільки

використання нововведення, а й процесу його створення, тобто інновація повинна існувати у всьому інтервалі свого життєвого циклу і не може бути ідентифікована тільки з однією із його фаз.

Узагальнювальне визначення інновацій як процесу дав І. Афонін, який розуміє це поняття у вигляді цілеспрямованого, інтенсивного процесу отримання нового прикладного результату, що має потенційну, доволі близьку в часі соціально-економічну корисність високої ймовірності [17, с. 18].

Водночас у Законі України «Про інноваційну діяльність» інновація визначається як «...новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [98].

Таким чином, інновацію розуміють як будь-які технічні, організаційні, економічні та управлінські зміни, які приводять до прискореного процесу розширеного суспільного відтворення, появи нового або вдосконалення технологічного процесу, використовуваного в практичній діяльності, практичне втілення результатів науково-технічного прогресу, комерційне використання та отримання економічного ефекту.

На основі проведеного нами аналізу можна дійти таких узагальнювальних висновків:

1. Визначення інновацій мають різновекторний і не завжди науково обґрунтований характер. Вони не узгоджуються з іншими поняттями інноваційної сфери.

2. Інновації обов'язково повинні розглядатися в межах їх життєвого циклу, оскільки у вигляді нововведення вони існують у всьому його інтервалі (наукова ідея, патент, ліцензія, технологія, продукт кінцевого споживання).

3. Визначення інновації повинно мати найбільш загальний, універсальний вид.

У даному контексті інновація як поняття повинна володіти двома найважливішими відмітними рисами, щодо яких інші мають другорядний або спадковий характер. Перше – це те, що інновація є втіленим (уречевленим) або формалізованим знанням. І друге – її призначення полягає в досягненні позитивного ефекту в розвитку як економіки, так і соціуму.

Якомога повно різноманітність підходів, використовуваних для визначення інновацій, розкривається за допомогою їх класифікації. У цьому плані певний інтерес становить класифікація О. Пригожина, який як відмітні ознаки інновацій використовує: поширеність, місце у виробничому циклі, наступність, охоплення очікуваної частки ринку і ступінь новизни (рис. 1.1).

<i>За поширеністю</i> одиничні Дифузні	<i>За наступністю</i> заміщувані відмінюючі зворотні відкриваючі	<i>За інноваційним</i> <i>потенціалом і ступенем</i> <i>новизни</i> радикальні, комбінаторні вдосконалюючі
Класифікаційні ознаки		
<i>За місцем у виробничому циклі</i> сировинні продуктові забезпечувальні (зв'язуючі)	<i>За охопленням очікуваної частки</i> <i>ринку</i> Локальні системні стратегічні	

Рис. 1.1. Класифікація інновацій

Джерело: за даними [193, с. 270].

Однак виокремлені ним класифікаційні ознаки не є належною мірою системними. Так, дуже непереконливим виглядає використання ознаки наступності або виокремлення з продуктових інновацій сировинних. Адже сировина є хоча і проміжним, але все ж продуктом. Крім того, у цій класифікації не враховуються масштаб використання інновацій, а також стадії виробничого циклу, на яких вони були створені.

Ю. Яковець пропонує класифікувати інновації за трьома найбільш

істотним ознаками [266, с. 19]: 1) полем дії (технологічні, екологічні, економічні, соціально-політичні, державно-правові, в духовній сфері, у галузі оборони); 2) рівнем новизни (епохальні, базисні, поліпшуючі, мікроінновації, псевдоінновації, антиінновації); 3) простором дії (глобальні, цивілізаційні, національні, регіональні, локальні, точкові).

Отже, в такій класифікації суттєвим моментом є акцентування уваги на сфері дії інновації, що представлено за допомогою виокремлення із загальної сукупності інновацій, реалізовуваних у духовній та соціально-політичній сферах, у галузі оборони та екології. Проте в класифікації не враховані особливості, які виникають при організації управління інноваційним процесом.

Зважаючи на це, найбільш цілісною, на наш погляд, є класифікація, запропонована А.В. Марковим. По-перше, він виокремив два основних класи інновацій. Перший відноситься до матеріальної сфери (виробництво товарів і послуг) і характеризується прямим впливом на інноваційний процес, а другий – до нематеріальної сфери і враховує інновації, які створюються в галузі суспільно-гуманітарних наук і здійснюють на процес інноваційного розвитку непрямий вплив.

По-друге, він розділив інновації на дві групи залежно від їх цільового призначення (суспільно-функціональні та виробничі) і рівня конкурентоспроможності. Для характеристики рівня конкурентоспроможності автор використовував поняття прогресивності застосовуваних технологій (радикальні, трансформаційні, модифікаційні), наукоємності виробленої продукції (висока, середня, низька), укладні виробництва (I-VI технологічні уклади), а також масштабом використання інновацій (мега-, макро- і мікрорівневі) [165, с. 42-43].

Найбільш часто інновації та діяльність з їх розробки та впровадження в економіці пояснюються двома гіпотезами: лінійною та ланцюговою аналітичними моделями інноваційного циклу. Згідно з першою, в основу інноваційного циклу покладений технологічний поштовх. Ця гіпотеза

базується на ідеї автономного розвитку науки, не враховуючи зворотного зв'язку між економічним середовищем і спрямованістю технологічного процесу.

Лінійна модель інноваційного циклу може бути представлена у вигляді ланцюжка, що складається з ряду послідовно змінюючих одна одну стадій. Ланцюгова аналітична модель є похідною від лінійної моделі та відрізняється від першої лише наявністю зворотного зв'язку між усіма стадіями інноваційного циклу (рис. 1.2).

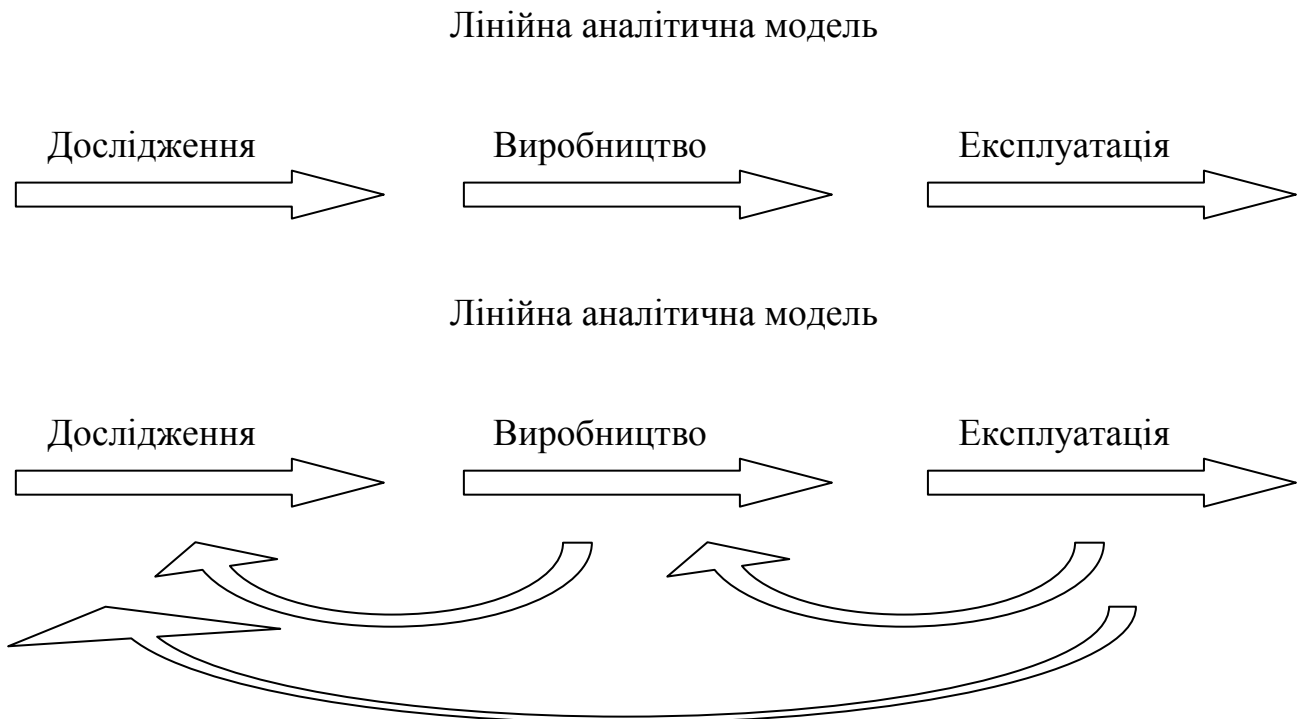

Рис. 1.2. Лінійна і ланцюгова аналітичні моделі інноваційного циклу
Джерело: за даними [6; 10; 23; 126; 128; 179]

Більш адекватним слід вважати підхід, що розкриває зміст інноваційного процесу за допомогою синтетичної моделі, в основі якої використовується інтегрована компонентна залежність (рис. 1.3).

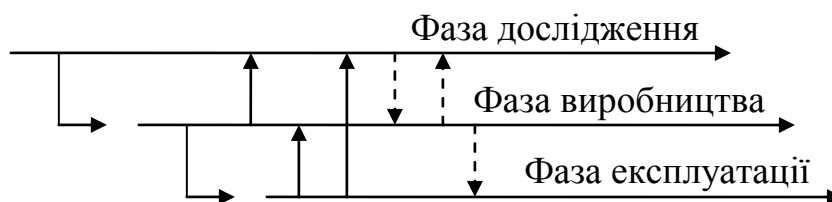

Рис. 1.3. Синтетична модель інноваційного циклу

Джерело: за даними [165, с. 29].

Варто зазначити, що в синтетичній моделі процеси розвиваються паралельно, при цьому наявність зворотних зв'язків створює можливість появи нових зумовлених циклів інновацій. Залежно від кількості стадій фаз інноваційний цикл може бути повним і неповним, з усіченими технологічними ланцюжками, в результаті чого будуть створюватися інновації, які різнитимуться рівнем конкурентоспроможності [64, с. 88].

Такий інтегральний підхід корелює з класифікаційною структурою інновацій і уявляється нам найбільш повним і системним з точки зору необхідного і достатнього визначення змісту й форми інноваційного циклу. Щодо поняття інноваційного процесу слід зазначити, що багато авторів не цілком адекватно інтерпретують останній, ототожнюючи його фактично з інноваційним циклом, що насамперед пов'язано з браком системного підходу до визначення базових дефініцій.

Так, автори [22; 42; 119; 206; 232; 258] проводячи дослідження розвитку інноваційних систем під інноваційним процесом розуміють паралельно-послідовне здійснення науково-дослідної, науково-технічної, інноваційної, виробничої діяльності та маркетингу.

Дослідження наявних на сьогодні трактувань інноваційного процесу показали, що вони повністю відображають його сутність і зміст, а також виокремлюють три основних етапи: розробка, освоєння і поширення. Етап розробки нововведень передбачає стадії вивчення ринкової потреби, фундаментальних і прикладних досліджень, дослідно-конструкторських робіт, які здійснюються в основному у сфері науки [42, с. 40].

Етап освоєння нововведень можна поділити на стадії підготовки і безпосередньо освоєння виробництва в підприємствах. Етап розповсюдження нововведень передбачає стадії масового (серійного) виробництва інновацій, а також їх просування та збут. Для ознаки завершального етапу в науковій літературі часто використовується поняття «дифузія нововведень», яке більшістю авторів трактується як процес поширення вже одного разу

освоєної і використаної інновації в нових умовах чи місцях застосування.

Із розглянутих визначень випливає дуже важливий висновок, що стосується об'єкта цього дослідження. Він полягає в тому, що зміст інноваційної діяльності, який детермінується поняттями інновації, інноваційного циклу та процесу, має розглядатися в усьому їх діапазоні, на що вказує Д. Висоцький [43, с. 58]. У цьому разі інноваційну діяльність слід розуміти як діяльність, спрямовану на розробку, комерціалізацію, впровадження та практичне використання інновацій.

Інноваційна діяльність – процес, спрямований на реалізацію результатів завершених наукових досліджень і розробок або інших науково-технічних досягнень у повний або вдосконалений продукт, що реалізується на ринку, у новий або вдосконалений технологічний процес, що використовується у практичній діяльності, а також супутні наукові дослідження і розробки [84, с. 32].

Інноваційна діяльність розпочинається з виникнення науково-технічної ідеї і завершується розповсюдженням продукту [85, с. 79].

Аналіз показує, що до основних завдань інноваційної діяльності належать:

1. Підготовка та перепідготовка кадрів для інноваційної діяльності.
2. Проведення маркетингових досліджень і ринкових випробувань.
3. Формування портфеля інноваційних пропозицій і проектів.
4. Здійснення фінансового планування і бюджетування.
5. Координація, контроль та організаційно-правовий супровід усіх етапів інноваційного процесу.

Таким чином, здійснення інноваційної діяльності не обмежується рамками інноваційного процесу (додаток А). При цьому масштабність діяльності характеризується не тільки перетворенням нововведень в інновації, а й сприянням появі нових результатів наукової або науково-технічної діяльності.

Оскільки основним призначенням державної інноваційної політики є

регулювання інноваційної діяльності, то предметом цього дослідження є створення науково обґрунтованої бази для розробки механізму її цілепокладання.

Зміст управління інноваційною діяльністю розкривається за допомогою аналізу її функцій, до яких належать планування, організація, мотивація, контроль та координація процесів розробки освоєння і поширення нововведень. Так, планування інноваційної діяльності передбачає встановлення її цілей і завдань, розробку та оцінювання ефективності інноваційної стратегії, проектів і програм, фінансове планування і бюджетування. Слід зазначити, що планування формулює цільові установки і систему показників інноваційної діяльності, необхідні для подальшого контролю за результатами.

Організація інноваційної діяльності передбачає формування її структур і моделей управління, які описують створення та реалізацію нововведень, шляхом розподілу відповідальності й повноважень, а також встановлення взаємозв'язків між різними видами робіт. Організованість та ефективність інноваційної діяльності залежить від її регламентованості, забезпеченості ресурсами та узгодженості.

Мотивація інноваційної діяльності передбачає створення дієвої системи стимулювання постачальників інноваційних розробок, їх споживачів та інвесторів. Процес мотивації передбачає матеріальне і моральне стимулювання результативності робіт усіх учасників інноваційного процесу. Контроль над інноваційною діяльністю охоплює кількісну та якісну оцінки її результатів, які зіставляються не тільки з плановими і нормативними показниками, а й з потенційними можливостями об'єкта управління. При цьому контроль виступає як елемент зворотного зв'язку, оскільки на підставі його результатів проводиться коригування та координація процесів розробки, освоєння і поширення інновацій.

Координація інноваційної діяльності забезпечує її безперебійність і безперервність за рахунок високої узгодженості робіт усіх зацікавлених

суб'єктів, що досягається шляхом установлення раціональних зв'язків між ними. Головним завданням координації є оперативне реагування на відхилення в інноваційному процесі. Таким чином, узагальнене поняття, структура і зміст робіт, що забезпечують створення та реалізацію нововведень, дають змогу сформулювати визначення управління інноваційною діяльністю, яке нами розуміється як системний вплив (планування, організація, мотивація, контроль, координація) суб'єкта управління на регулювання відносин у рамках інноваційного процесу та діяльності щодо його забезпечення, з метою розробки, освоєння і поширення нової продукції, послуг і технологій.

Виходячи з того, що регіональна інноваційна політика є комплементарною складовою загальної політики держави у сфері інновацій, необхідно розглянути підходи до змісту останньої.

З. Герасимчук характеризує інноваційну політику як «частину соціально-економічної політики, що визначає цілі та пріоритети інноваційної стратегії та механізм її реалізації органами державної влади» [58, с. 106]. Однак це визначення є узагальненим і в ньому залишається поза увагою інтегруюча функція інноваційної політики, яка полягає в об'єднанні науково-технічної та виробничих сфер. В. Соловйов тільки розширює дане поняття, трактуючи його як частину соціально-економічної та науково-технічної політики, яка виражає цілі та пріоритети державного впливу на інноваційний процес [215, с. 44].

Ще глибше А. Марков розкриває поняття інноваційної політики держави, трактуючи її як політику з акцентом на стимулювання підприємницької діяльності у сфері нововведень і підвищення конкурентоспроможності виробництва, розв'язання міжгалузевих проблем, розробку нових технологій і впровадження їх у промисловість, а також організацію міжнародного науково-технічного співробітництва. Найважливішим аспектом державної інноваційної політики повинна стати координуюча і законотворча діяльність правової охорони новітніх технологій

[165, с. 76].

За визначенням В. Захарченка, Н. Корсікової, М. Меркулова «державна інноваційна політика» – сукупність певних напрямів, форм і методів діяльності держави, спрямованих на створення взаємопов'язаних механізмів інституційного, ресурсного забезпечення підтримки та розвитку інноваційної діяльності, на формування мотиваційних факторів активізації інноваційних процесів. Цього можна досягти завдяки забезпеченню інтенсивного розвитку в усіх сферах соціальної та економічної діяльності [221].

Перевага наведеного визначення полягає в тому, що воно дає повне уявлення про цілі, завдання та структуру інноваційної політики. Причому головний акцент робиться на необхідну умову успішного інноваційного розвитку країни – реалізацію політики, що сполучає виробничий сектор і науковий. У даному контексті сфери розподілу наявних владних повноважень можуть набувати такого вигляду (рис. 1.4).

Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність» [98], головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку і використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберезувальних технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоспроможної продукції.

Для досягнення задекларованої мети завдання центральних органів виконавчої влади можуть бути визначені і як загальнокоординуючі (плануючі), і як конкретно спрямовані, наприклад, на фінансування та організацію наукової роботи, формування правового поля для здійснення інноваційної діяльності, участь в інноваційних проектах національного значення та ін.

Галузевим міністерствам і відомствам відводиться головна роль в організації виконання програм техніко-технологічної модернізації виробництв, перспективному плануванні їх розвитку, сприянні

міжнародному науково-технічному співробітництву.

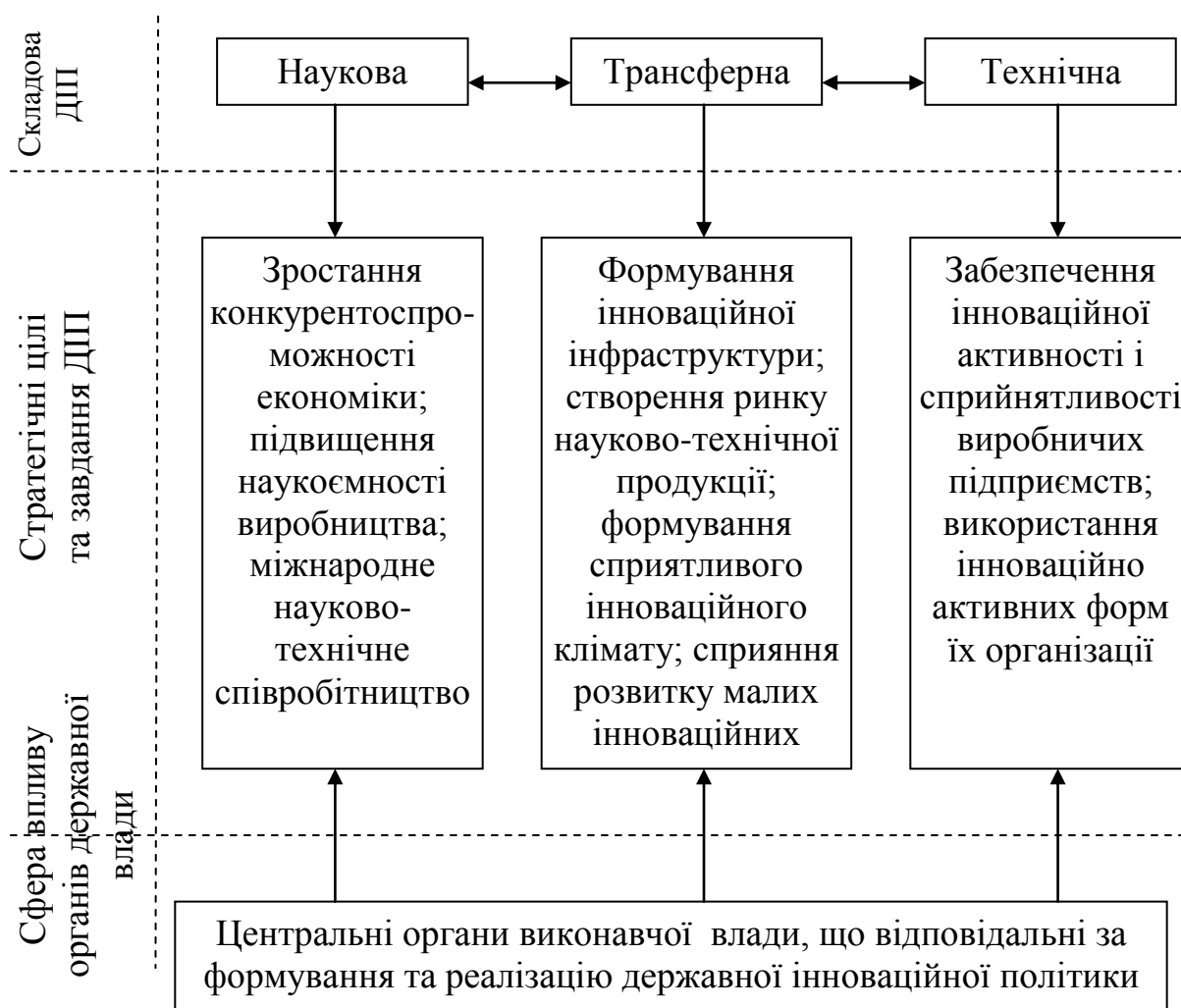

Рис. 1.4. Державна інноваційна політика

Джерело: за даними [25; 30; 47; 244; 253]

Регіональний же зріз державної інноваційної політики (ДІП) повинен передусім вирішувати питання створення інноваційної інфраструктури, формування сприятливого інноваційного клімату та забезпечувати реалізацію інноваційно орієнтованих проектів локального рівня, сприяти розвитку малого інноваційного підприємництва. Організація процесу розвитку інноваційної діяльності має бути суворо регламентована і на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки контролюватися на державному рівні влади за допомогою спеціально створених спеціалізованих організаційних структур згідно з розв'язанням пріоритетних науково-технічних проблем.

Перш ніж відстежувати трансформаційні процеси розвитку

інноваційної діяльності, необхідно чітко визначити, що саме ми розуміємо, застосовуючи поняття «державне регулювання» та «державне регулювання інноваційної діяльності».

Термін «державне регулювання» науковцями визначається по-різному. У додатку Б здійснено систематизацію визначень понять «регулювання» та «державне регулювання». Представлені визначення понять свідчать про наявність трьох підходів – по-перше, розуміння його як певної всеохоплюючої, розгалуженої діяльності; по-друге, як обмеженої діяльності, яка зводиться до корегування відхилень у процесі здійснення управлінської діяльності; по-третє, як алгоритму проведення коригувально-регулюючих дій у межах виконання функції контролю.

У даному дослідженні як об'єктом державного регулювання розглядається інноваційна діяльність. Метою державного регулювання в цьому контексті є, по-перше, досягнення позитивних зрушень із використанням усіх переваг ринкового механізму господарювання і мобілізацією можливостей виробничого та науково-технічного потенціалів; по-друге, встановлення відповідності розвитку інноваційної діяльності вимогам концепції сталого розвитку та потребам посилити соціально-економічну спрямованість структурно-динамічних зрушень. Державне регулювання інноваційної діяльності як складова державного управління виражає себе через систему заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, які здійснюються суб'єктами державного управління з метою пристосування окремих елементів керованої системи відповідно до зовнішнього середовища, забезпечення ефективного їх взаємозв'язку, створення нормальних умов ефективного функціонування ринку та вирішення складних соціально-економічних проблем розвитку національної економіки й всього суспільства.

Узагальнюючи вищезазначене, можна визначити сутність «державне регулювання інноваційної діяльності» таким чином: це система заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру, які визначають

організаційні, економічні та юридичні умови для інноваційної діяльності, регулюють порядок створення та впровадження інновацій, розробку та проведення інноваційної політики та спрямовані на забезпечення інноваційної безпеки; підтримку функціонування і розвитку ринкової інноваційної інфраструктури; визначення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального та місцевого рівнів; формування й реалізацію державних, галузевих, регіональних та місцевих програм; формування джерел фінансової підтримки виконання інноваційних проектів; упровадження пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності; налагодження тісної взаємодії підприємств з науковими установами; підвищення рівня комерціалізації результатів наукових досліджень; зменшення інноваційних ризиків підприємств тощо.

Зазначимо при цьому, що в сучасних умовах розвитку інноваційної діяльності державне регулювання має визначатися організаційно-правовими положеннями, які уточнюють умови функціонування та взаємодії всіх учасників інноваційних процесів. Для активізації інноваційної діяльності необхідним, на нашу думку, видається підвищення рівня мотивації окремих учасників інноваційної діяльності, що дасть змогу залучати до даного сектора економіки необхідні ресурси, насамперед фінансові. Контроль за реалізацією визначених на державному рівні положень щодо розвитку інноваційних процесів є завершальним етапом здійснення функцій управління, при цьому будучи основою для складання прогнозу на наступний період.

Таким чином, державне регулювання інноваційної діяльності має набути комплексного характеру: розміри і форма державної участі в реалізації інноваційних проектів залежать від самих інноваційних програм, планованих результатів, а також кон'юнктури ринку та особливостей розвитку того чи іншого суб'єкта господарювання, який бере участь в інноваційному розвитку сфери або галузі діяльності; в основі здійснюваних інноваційних процесів має бути покладений комплексний аналіз сучасного

стану та тенденцій розвитку світового ринку інновацій.

1.2. Особливості державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні

Логіка наукового дослідження передбачає чітке обмеження досліджуваного об'єкта і точне визначення предмета дослідження. У зв'язку з цим необхідно уточнити поняття «регіон» і «інноваційна система регіону» як структуроутворюючі терміни даної роботи. Динамічність раціонального знання призводить до наявності різних трактувань тих самих понять, що визначають явища дійсності з тим або іншим ступенем наближеності до реальності.

Особливо серйозні теоретичні та практичні труднощі виникають у ході вивчення складних систем, що характеризуються неоднозначністю, суперечливістю, багатоаспектністю, мобільністю процесів, які відбуваються в них. Саме до таких систем відноситься регіон, будучи з цієї причини об'єктом вивчення різних галузей соціальних знань.

У даному дослідженні поняття «регіон» використовується в тому розумінні, як його трактує сучасна регіональна економіка, що сформувалась як самостійна галузь знань шляхом виокремлення проблем, що відносяться до економічного регулювання регіонального розвитку, «економічної географії» і «розміщення продуктивних сил».

Універсальність використання даного поняття привела до того, що з часу визнання регіонального напряму самостійною галуззю досліджень (перша половина XX століття) однозначного його визначення не сформувалося. Термін застосовується до просторових систем різних масштабів (від груп суміжних держав до невеликих за площею міських територій) і виділених за різними ознаками (природних, економічних,

адміністративних, соціально-політичних, історико-культурних, конфесійних та ін.).

Основні відмітні ознаки регіону були сформульовані ще в рамках загальної теорії економічної географії, де поняття «регіон» використовується як синонім поняття «район». Застосування терміна вважається правомірним за наявності у території таких ознак: специфіки даної території, зумовленої насичувальними елементами (що відрізняє дану територію від інших); єдності, взаємопов'язаності (цілісності) цих елементів.

За методологічну основу вивчення такого територіального утворення та управління його розвитком науковці визначають необхідним розглядати всі елементи території не ізольовано, а в їх єдності, із застосуванням системного підходу [7, с. 203]. Далі в регіональній науці трактування поняття «регіон» трансформувалося залежно від теоретичних і практичних завдань, що поставали перед дослідниками.

1. На наш погляд, найкращу методологічну основу для вивчення такого утворення, як регіон, запропонував Я. Месхія: «Поняття регіону має вказувати на особливість місцевих умов, не виділяючи один який-небудь аспект, а комплексно об'єднуючи всі разом узяті» [168, с. 70]. І далі: «Регіон – це відособлена частина єдиного глобального народногосподарського комплексу, яку відокремлюють за певними ознаками (територіальними, географічними, адміністративними й економічними) об'єднує конкретну територію і комплекс галузей матеріального виробництва та соціальної інфраструктури» [168, с. 71].

Такі науковці, як В. Пілюшенко, І. Шкрабак, Р. Ларіна, В. Дубницький [194, с. 35], визначають поняття «регіон» як «...територію країни, що характеризується комплексом властивих їй природно-географічних, економічних та інших ознак; кордон регіону може зберігатися з кордоном адміністративно-територіальної одиниці, а може об'єднувати території кількох таких одиниць».

Як стверджує В. Бойченко, «регіон» – це «...територіально-

адміністративна одиниця, що має своєрідне, притаманне саме їй, історичне, культурне та демографічне середовище, яке характеризується певними галузями господарства, соціальною інфраструктурою та функціональними особливостями» [27, с. 128].

Хартія регіоналізму, прийнята Європарламентом у 1988 р., визначає регіон як однорідну територію, яка має фізико-географічну, етнічну, культурну, мовну спільність, а також загальні господарські структури та спільну історичну долю. Прагнучи розробити універсальне визначення поняття «регіон», сучасна регіональна економіка здійснює пошук загальних критеріїв, притаманних всьому різноманіттю конкретних регіонів. Так, регіон розуміють як утворену силами внутрішнього сполучення територію, «яка є однорідною за обраним рядом критеріїв-визначників і за цими ж критеріями відрізняється від суміжних територій» [167, с. 18].

А. Гранберг трактує поняття «регіон» як певну територію, «що відрізняється від інших територій рядом ознак і володіє деякою цілісністю, взаємозв'язаністю її складових елементів» [60, с. 63].

Таким чином, вихідні критерії: 1) співвіднесення з певною територією, 2) індивідуальна специфіка і 3) взаємозв'язаність елементів – визнаються найважливішими ознаками регіонального утворення. В. Поповкін вважає, що регіон утворює цілісність природного середовища, матеріального, створеного людьми середовища, а також соціуму [185, с. 16].

Разом з тим принципово важливим у сучасній концепції регіону є об'єднання його територіальної сутності з функціональною роллю, яку відіграє регіональний рівень у загальній системі державного управління. Будучи посередником між центральним рівнем і великою кількістю місцевих одержувачів або об'єктів, регіон виступає інститутом, якому надаються повноваження планування та програмування власного розвитку.

Ряд авторів підкреслюють значущість функціональної ролі регіонального рівня управління [19;38; 96; 137; 219; 231].

На сьогодні формується нова концепція регіональної політики

«регіонального саморозвитку на базі врахування інтересів регіонів і покладання відповідальності за розвиток регіонів на місцеві органи влади» [38, с. 494]. Реалізація даної концепції розглядається як необхідна умова надання динамізму і стійкості соціально-економічному розвитку країн і співтовариств держав.

Потужний регіональний (або локальний) рух стає домінуючою тенденцією розвитку в усьому світі. При цьому місцеві органи управління, обсяг владних повноважень і грошових коштів, наявних у їх розпорядженні, багато в чому визначають динаміку і перспективи розвитку регіональних утворень різного рівня.

Інтенсивний процес регіонального розвитку відбувається в Європейському співтоваристві, де в середині 1990-х рр. виникла концепція «Європа регіонів». Один із основоположників цієї ідеї, англієць У. Ванноп, глибоко переконаний, що динамічний розвиток Західної Європи можливий лише за умови подальшої конвергенції внутрішніх регіонів, які в перспективі нададуть соціально-економічній стійкості всьому Євросоюзу [285, с. 113].

Процес регіоналізації, тобто самовизначення, відбувається як на рівні невеликих локальних утворень, так і в інтеррегіональних масштабах. Яскравим прикладом цього процесу є утворення так званих «єврорегіонів». Так, єврорегіон «Сартлотлюкс» включає Саар (Німеччина), Лотарингію (Франція), державу Люксембург, до єврорегіону «Нейсе» входять ряд східних земель ФРН, західні воєводства Польщі і західні округи Чехії (всі вони розташовані вздовж річки Нейсе) тощо. При цьому інтеррегіони мають свої органи управління і певні права в рамках держав і Європейського Союзу [195, с. 283].

Концепція регіонального саморозвитку залучає до своєї орбіти і постсоціалістичні країни. У європейських країнах процес самовизначення внутрішніх регіонів багато в чому продиктований прагненням отримати можливість використання грошових коштів численних фондів і програм регіонального розвитку, створених у ЄС (PFARE, SAPARD, ISPA, POST-

ACCESSION, Interreg III, Urban II, Leader+, Equal).

Необхідно зазначити, що основним суб'єктом процесу регіоналізації є регіони, які виділяються відповідно до адміністративно-територіального поділу держав, що володіють необхідним рівнем цілісності господарського комплексу та юридичними повноваженнями для проведення політики саморозвитку. При цьому спостерігається тенденція уніфікації національних систем адміністративно-територіального районування. Найбільшого розвитку цей процес набув у рамках Європейського Союзу, де з метою створення єдиної системи статистичного обліку прийнята багаторівнева регіональна модель територіального поділу.

Відповідність адміністративно-територіального поділу країни прийнятому стандарту є однією з умов вступу до Євросоюзу нових членів, що багато в чому визначає спрямованість адміністративно-територіальних реформ у країнах Центральної Європи [195, с. 84]. Згідно з даною моделлю, об'єктами статистичного спостереження є територіальні одиниці NUTS (Nomenclature of Territorial Units). Застосовуваний стандарт має п'ять рівнів [173].

Українські науковці О. Топчієв, Д. Мальчикова, В. Яворська [225; 226] для розробки і реалізації державної регіональної політики класифікують на різних територіальних рівнях такі регіональні утворення, як:

- 1) наднаціональні простори континентального і субконтинентального типів – мегарегіони;
- 2) група сусідніх областей, об'єднаних загальним географічним положенням, однаковими природними умовами і ресурсами, єдиних за історико-географічними передумовами, за розміщенням населення, за структурою і спеціалізації господарства, за переліком природоохоронних та екологічних проблем – макрорегіони;
- 3) адміністративно-територіальні одиниці, тобто області, провінції – мезорегіони;
- 4) своєрідні за своїми природно-економічними, етнонаціональними та

іншими ознаками частини адміністративно-територіальних одиниць – мікрорегіони.

Цей підхід найбільш близький до єдиної узгодженої системи розподілу Європейського Союзу, введеної на початку 70-х рр. XX ст. Євростатом і Європейською Комісією як Номенклатура статистичних територіальних одиниць (NATS - Nomenclature of Territorial Units).

Класифікація NATS складається з трьох регіональних рівнів, у яких встановлені мінімальні і максимальні пороги для середнього розміру регіонів відповідно до кількості населення регіону (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Класифікація NATS відповідно до кількості населення

Рівень	Кількість населення	
	мінімальна	максимальна
NATS 1	3 000 000	7 000 000
NATS 2	800 00	3 000 000
NATS 3	150 000	800 00

Джерело: за даними [129, с. 22]

Найбільшою територіальною одиницею є регіони рівня NUTS-1, наприклад, землі в Німеччині, території цілих держав, таких як Швеція, Ірландія, Данія. Як найменші регіональні утворення розглядаються регіони рівня NUTS-3. Рівні NUTS-4 і NUTS-5 відповідають місцевим органам самоврядування, таким як невелике місто або волость. Розміри територій і кількість населення регіонів кожного рівня доволі умовні й мають великий діапазон.

Отже, відмінності між регіональним і місцевим рівнем визначаються не стільки розміром території, скільки насиченістю територіального простору об'єктами, які беруть участь у забезпеченні процесу життєдіяльності

населення.

Процес життєдіяльності населення може здійснюватися на порівняно невеликій території, наприклад у масштабах міста. Водночас у сільській місцевості населення з неминучістю змушене виходити за рамки локального місця проживання, здійснюючи процес життєдіяльності на істотно більшій за розмірами території.

Таким чином, регіон постає як багатофункціональна і багатоаспектна система. Будучи насамперед територією, що за певними ознаками відрізняється від суміжних територій, він характеризується домінуванням внутрішніх зв'язків над зовнішніми, що надає йому цілісності. Регіон виконує функцію координації розвитку великої кількості місцевих об'єктів відповідно до законів та інтересів того простору, частиною якого він є.

Водночас регіон виступає в ролі суб'єкта, який має власні цілі розвитку, спрямовані на забезпечення процесу життєдіяльності населення. В сучасних умовах, коли регіональні утворення стають активними учасниками міжнародно-економічних відносин, розглянуту категорію можна визначити у такий спосіб: регіон – територія, що об'єднує населення, яке проживає на ній, природне середовище, створені людиною об'єкти, взаємодія яких визначає її цілісність і забезпечує процес життєдіяльності населення, а сталий розвиток потребує координуючих дій органів управління [58, с. 45].

Визнаючи необхідність застосування системного підходу до вивчення закономірностей розвитку регіональних утворень, сучасні дослідники використовують різні методологічні принципи. На наш погляд, найбільш повну їх систематизацію дає А. Гранберг, виділяючи чотири основні парадигми [61, с. 70]:

-«регіон-квазідержава», коли регіон розглядається як відносно відособлена підсистема держави і національної економіки;

-«регіон-квазікорпорації», коли регіон розглядається як великий суб'єкт власності та економічної діяльності, який є учасником конкурентної боротьби на ринках товарів, послуг, капіталу;

-«регіон-ринок», коли акцентується увага на загальних умовах економічної діяльності (підприємницькому кліматі) й особливостях різних регіональних ринків;

-«регіон-соціум», коли регіон розглядається як спільність людей, які живуть на певній території та мають особливі інтереси.

Разом з тим пріоритети сталого розвитку потребують зміни методологічної основи вивчення регіону та розгляду регіонального утворення як єдиної природно-суспільної системи, що має власні цілі розвитку і деякий поріг стійкості, який визначається збалансованістю взаємодіючих факторів регіонального розвитку: соціальних потреб, технологічних можливостей, економічної доцільності та екологічних імперативів життєдіяльності. Близькою до такого підходу є парадигма «регіон-соціум», яка набула сьогодні значного поширення і дає змогу реалізувати концепцію саморозвитку.

Беручи до уваги об'єктивні умови розвитку країни (глобалізація, посилення міжнародної конкуренції та ін.), нині стратегія розвитку українських регіонів повинна ґрунтуватися на інноваційному розвитку.

На думку О. Дегтярьової, особливостями особливого розвитку регіону є те, що «...він як ніякий інший розвиток потребує державної та регіональної підтримки» [69].

Дослідивши еволюцію дефініції «регіон» як об'єкта науки державного управління (додаток В), схилиємося до доцільності ототожнення терміна насамперед з його адміністративно-територіальними кордонами, оскільки державно-управлінськими відносинами, як видовим виявом управлінських відносин у суспільстві, охоплено всі господарські зв'язки, а політико-адміністративна структура регіону збігається з його економічною структурою та еволюційно сформованим внутрішнім механізмом відтворення.

Також це дасть змогу забезпечити системність викладу матеріалів дослідження на основі результатів оцінювання зміни активності інноваційної діяльності основних гравців - промислових підприємств, які чутливо

реагують на зміну умов функціонування та регуляторний вплив держави.

Зазначимо, що регіональні промислові комплекси (РПК) в Україні, як правило, асоціюються з об'єднаним у межах основних одиниць - підприємств галузей та міжгалузевих утворень різних форм територіального зосередження промислового виробництва, які забезпечують найбільш повне й ефективне використання продуктивних сил окремих районів і всієї країни.

Представлене системне бачення регіональної складової предмета дослідження доводить, що об'єктивними передумовами визначення особливостей державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні в контексті удосконалення інноваційної політики виступають структурна неоднорідність просторового розвитку країни в природно-географічному, ресурсному, економічному, соціальному, етнічному і політичному аспектах.

Існуюча неоднорідність розвитку базових компонент регіональних економічних системи і зумовлює необхідність використання механізмів державного регулювання, впровадження та коригування заходів зі стратегічного управління, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності національного товаровиробника через реалізацію інноваційної моделі розвитку, яка дасть змогу збільшити обсяг наукоємної продукції з високою додатковою вартістю.

Як показує досвід, у рамках розв'язання окресленої проблеми розвинені країни надають особливого значення створенню та підтримці регіональних інноваційних систем, які пов'язують науку і виробництво, що забезпечують комерціалізацію результатів наукових розробок та багато в чому визначають конкурентоспроможність країн і регіонів на світовому ринку. Для українських регіонів створення і підтримка регіональних інноваційних систем дадуть можливість, на нашу думку, створити реальні передумови для формування регіональної економіки інноваційного типу. Передбачається, що більш точне розуміння національної інноваційної системи та її порівняння із системами інших країн, які беруть участь в

інноваційних процесах, забезпечить вироблення досконаліших державних технологічних та інноваційних стратегій, використання передового досвіду інших країн.

У 1990-ті рр. подальші дослідження засвідчили зростаюче значення регіонального рівня. Сьогодні на користь самостійності регіонального рівня інноваційних систем виступають В. Бакум [19], Е. Забарна [96] та ін.

Серед об'єктивних причин розвитку інноваційної системи в регіоні виокремлюють такі:

- інноваційний процес є явищем, істотно зумовленим географічно, оскільки сприйнятливість до нових знань підвищується за умови фізичної наближеності джерел і здобувачів знань;

- у регіонах на основі наявних мереж неформальних контактів і спільних інтересів, які об'єднують різні організації та місцеву владу, досягається більш тісна і гармонійна взаємодія освіти, науки і високотехнологічної промисловості, що є ключовою умовою успішного просування інновацій в інноваційному ланцюжку;

- важливі умови для інновацій, наприклад, наявність освітніх структур і наукових установ, прив'язані до конкретного місця і не вирізняються високою мобільністю;

- промислові кластери часто географічно сконцентровані й розвивають свої «мережі», як правило, в рамках конкретного регіону;

- процес дифузії знань є здебільшого результатом мобільності людських ресурсів, що також обмежується територіально;

- у регіонах у результаті взаємодії виробників науково-технічних знань, постачальників, споживачів, місцевих органів влади, інфраструктурних установ, інвесторів є можливість створення особливого інноваційного середовища, яке є основним стимулом для інноваційної активності;

- у всіх країнах спостерігається загальна тенденція до посилення регіонального компонента соціально-економічної політики, зростання значення і повноважень регіонів при виробленні науково-технічної та

інноваційної політики.

Незважаючи на схожість структур, регіональна інноваційна система не є зменшеною копією національної інноваційної системи.

Цілісність регіональної інноваційної системи як територіального об'єкта спирається на фундаментальне положення про цілісність, що формується в регіоні у процесі взаємодії різних суб'єктів господарювання [15].

Схематично структура регіональної інноваційної системи наведена на рис. 1.5.

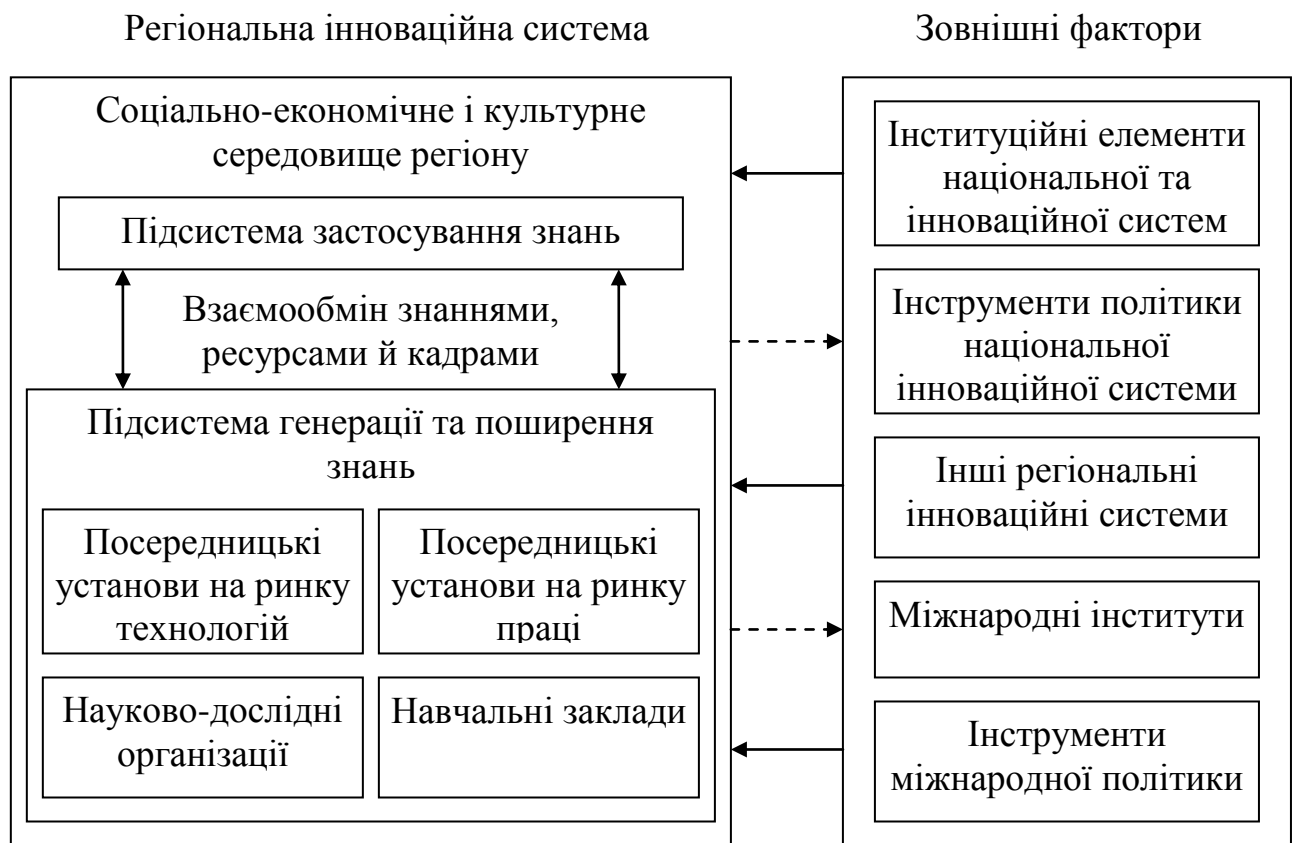

Рис. 1.5. Структура регіональної інноваційної системи

Джерело: систематизовано автором [15; 126; 171]

Як показано на рис. 1.5, основними елементами регіональної інноваційної системи є:

- 1) підсистема генерації та поширення знань;
- 2) підсистема застосування знань. Як окремий елемент вирізняється соціально-економічне та культурне середовище регіону.

Цей поділ зумовлений розбіжністю функціональних завдань, особливостями їх розв'язання, а також розподілом на державний і приватний сектори, на комерційну та некомерційну діяльність. Узагальнюючи викладене, регіональну інноваційну систему, на думку автора, слід розуміти як цілісну, що володіє динамічним характером розвитку, структуру взаємодіючих організацій та інститутів, зайнятих виробництвом, комерційною та некомерційною реалізацією наукових знань і технологій, головною метою якої є стійкий розвиток регіону за рахунок активізації інноваційних процесів.

Важливо підкреслити, що, на відміну від застосовуваних раніше підходів, з позицій концепції регіональних інноваційних систем інновації не є самоціллю. Інновації затребувані регіоном тією мірою, якою вони здатні зробити внесок у розв'язання завдань його соціально-економічного розвитку. Інакше кажучи, основний акцент зроблений не на концентрацію науково-технічних установ, промислових підприємств, посередницьких структур, а на розвиток ефективної взаємодії між учасниками інноваційного процесу, що, згідно із сучасною теорією систем інновацій, є головною умовою підвищення інноваційної активності. Як показує зарубіжна практика, формування регіональних інноваційних систем являє собою складний і довгостроковий процес.

Максимальний ефект досягається за наявності таких умов:

- 1) достатність вихідного інноваційного потенціалу регіону;
- 2) наявність реальних конкурентних переваг;
- 3) наявність достатньо містких ринків збуту виробленої та перспективної продукції господарського комплексу регіону;
- 4) наявність достатніх джерел фінансових засобів;
- 5) наявність сильної підтримки інноваційного розвитку регіону з боку органів влади.

Слід відзначити такий чинник, що зумовлює важливість регіоналізації інноваційної системи, як тенденція поглиблення промислової та

торговельної спеціалізації країн на світовому ринку. Ця тенденція виявляється в тому, що багато країн прагнуть зосереджувати окремі види виробництва в регіонах, які мають порівняльні переваги. Так, у Великій Британії, світовому лідері проведення аукціонів, вся аукціонна торгівля розташовується в декількох районах Лондона. Швейцарія володіє конкурентною перевагою у виробництві лікарських препаратів, при цьому всі три швейцарських фармацевтичних гіганти розташовуються в Базелі. Автомобільна промисловість Німеччини сконцентрована в її південній частині. М. Портер пояснював це тим, що національна конкурентоспроможність багато в чому залежить від рівня розвитку кластерів окремих галузей [186, с. 173]. Він справедливо зазначав, що географічна концентрація конкурентів сприяє підвищенню ефективності та спеціалізації виробництва, а також інноваційної активності підприємств [186, с. 177].

Наступна причина регіоналізації інноваційної системи – це залежність успіху її реалізації від того, наскільки взаємопов'язане здобуття нових знань і виконання планів економічного розвитку регіону. Так, лідируюче положення Фінляндії на світовому ринку у сфері виробництва конкурентоспроможної продукції багато в чому зумовлене наявністю в кожному регіоні країни своєї інноваційної інфраструктури (технопарків, бізнес-інкубаторів та ін.).

До 1991 р. половина експорту Фінляндії припадала на Радянський Союз. Після розпаду СРСР, а також глобальної економічної кризи 90-х р. XX ст. економіка Фінляндії зіткнулася з рядом проблем. Так, рівень безробіття зріс з 3,5% в 1990 р. до 20% в 1993 р., у зв'язку з чим уряд країни розробив нову економічну програму, орієнтовану на перетворення Фінляндії в глобалізоване інформаційне суспільство. Слід зазначити, що створена в ній національна інноваційна система характеризується регіональною спрямованістю своєї діяльності. «Наукова долина» в містечку Куопіо – це результат застосування ефективних механізмів трансферу технологій, а

також продуктивної взаємодії науки і бізнесу. У даному регіоні є університетське місто, де розміщується науковий парк, що налічує 70 компаній у сфері високих технологій, які працюють у сфері інформаційних технологій, машинобудування, біотехнологій та технологій матеріалів [171, с. 136].

Також варто зазначити серед причин, що зумовлюють важливість і необхідність регіоналізації інноваційної системи, нерівномірне розташування науково-технічного та інноваційного потенціалу по території країни. Це характерно для всіх, без винятку, держав світу.

Проведені дослідження дають змогу дійти таких висновків. Необхідність інноваційного розвитку регіонів як самостійного стратегічного напрямку пов'язана насамперед зі зміною індустріальної моделі розвитку суспільства на постіндустріальну, яка ґрунтується на знаннях та інформації. Успіху в конкурентній боротьбі в цих умовах можуть досягати тільки території, що сформували ефективні національні та регіональні інноваційні системи.

У свою чергу, ефективність останніх визначається, головним чином, здатністю саме регіонів швидко реагувати на зміну внутрішньої і зовнішньої кон'юнктури, використовуючи для цього потенціал малого та середнього бізнесу, оскільки він є більш мобільним, тобто пристосованим до швидкої зміни технологій. Зрозуміло, що багато великих ринкових структур будуть використовувати весь свій вплив (та чим вони більші, тим можливостей у них більше) для продовження «життєвого циклу» своєї продукції.

Це пояснюється тим, що в неї вкладені великі грошові кошти на стадії розробки, а також тим, що вона має освоєний великий ринок збуту. Перевага малого бізнесу полягає в тому, що його практичні інтереси передбачають завоювання ніші ринку науково-технічної продукції. Вони засновані на вузькій спеціалізації наукових пошуків, обмеженому колі використовуваних технологічних ідей. Це дає малим інноваційним підприємствам можливість впроваджувати свої розробки найчастіше в дрібносерійне виробництво

нестандартної, наукоємної продукції з невисокою капіталоємністю.

Крім того, вони формують необхідне конкурентне середовище, надають виробничим процесам необхідної гнучкості й стимулюють упровадження інновацій. Тому регіони, де малий і середній бізнес є опорою всієї економіки, необхідно в першу чергу розглядати при створенні локальних інноваційних систем.

У цій ситуації технологічні альянси науковців, підприємців та місцевої адміністрації прискорюють і спрощують інноваційний процес. Участь органів державного управління в таких альянсах на регіональному рівні важлива вдвічі. Вони повинні не тільки координувати інноваційний процес, а й надавати реальну фінансову підтримку малим науково орієнтованим підприємствам у практичному впровадженні результатів НДДКР, масштабне виробництво яких їм не під силу.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної наукової літератури дає змогу дійти висновку про те, що поняття «регіональна інноваційна політика» є не до кінця розробленим. Проблема дієвої регіональної інноваційної політики для сучасної економічної науки є достатньо новою. Вона почала досліджуватися в зарубіжній і вітчизняній науковій літературі десь із середини 1990-х рр. На сьогодні немає спеціальних монографічних досліджень, присвячених даній проблемі, спостерігається розбіжність у поглядах і при її визначенні.

Специфіка регіональної інноваційної політики полягає в тому, що вона враховує керуючий вплив декількох рівнів управління: національного, регіонального та мікрорівня. Відповідно до цього, при визначенні даної дефініції необхідно враховувати два фактори. По-перше, інноваційна діяльність регіону одночасно перебуває у складі двох систем: інноваційної сфери країни та соціально-економічної сфери регіону. Таким чином, вона зазнає впливу як національних, так і регіональних місцевих виконавчих і розпорядчих органів управління. З урахуванням даного явища ефективність реалізації регіональної інноваційної політики багато в чому визначається рівнем їх узгодженості. По-друге, регіональна інноваційна політика є

складовою інноваційної політики держави і повинна у її складі комплементарно доповнювати завдання інноваційного розвитку галузей національної економіки.

Таким чином, регіональну інноваційну політику слід розуміти як цілі, принципи та заходи з боку місцевих виконавчих і розпорядчих органів щодо інноваційної діяльності, спрямованої на розв'язання соціально-економічних завдань регіону. Вона повинна бути призначена для підвищення інноваційного потенціалу країни, вдосконалення соціально-економічних показників регіону за рахунок ефективного використання нових технологічних процесів.

Основною метою регіональної інноваційної політики, в даному контексті, є формування сприятливого економічного середовища, правових та організаційних умов для інноваційно-інвестиційної діяльності, які забезпечують підвищення конкурентоспроможності місцевої продукції, ефективне використання науково-технічних результатів і розв'язання завдань соціально-економічного розвитку. Саме міським та районним виконавчим комітетам повинна належати провідна роль у питаннях підтримки малого та середнього інноваційного підприємництва та підвищення його ефективності.

Для цього необхідно сформувати сприятливий інноваційний клімат, який би створив умови для технологічного розвитку регіону, забезпечував би необхідний рівень інкубування і пільгування науково-виробничої діяльності.

Основним інструментом прямої державної підтримки інноваційних процесів в областях України є регіональні науково-технічні програми (РНТП), які сформовані і повсюдно виконуються, починаючи з 1999 р. Позитивним же моментом реалізації РНТП є залучення інтелектуального потенціалу регіонів до розв'язання практичних завдань соціально-економічного розвитку областей. Однак слід зазначити, що на практиці в РНТП не ставляться завдання стратегічного характеру, такі як створення

інноваційної інфраструктури регіону та налагодження тісних взаємозв'язків між її суб'єктами, розробка механізму стимулювання і фінансування малих і середніх інноваційних підприємств, міжнародне науково-технічне співробітництво. Вищевказані програми не мають комплексного характеру, мають дуже низьку віддачу, пов'язану з їх спрямованістю на вирішення окремих питань, тому вони не здатні суттєво вплинути на стан економіки. Унаслідок цього інноваційний розвиток області залишається на колишньому рівні через брак інноваційної системи, що його забезпечує.

Ця обставина актуалізує проблему розробки та реалізації регіональної інноваційної політики. Так, основним пріоритетом у регіональній інноваційній політиці повинна стати її структурно-комунікаційна спрямованість. Вона має бути орієнтована на системне забезпечення інноваційної діяльності в регіоні, відображаючи її суть і специфіку. У зв'язку з цим стратегічні напрями регіональної інноваційної політики можуть бути визначені таким чином:

1) сприяння інтенсивному, заснованому на результатах НТП, розвитку пріоритетних базових виробництв, що утворюють основу регіональної економіки;

2) створення умов, що забезпечують ефективність господарської діяльності суб'єктів регіональної інноваційної системи.

У першому блоці зусилля влади мають бути спрямовані на стимулювання базових суб'єктів РІС і ґрунтуються на таких принципах:

- максимальне використання власного наукового потенціалу та його випереджальний розвиток;

- підвищення наукоємності та якості виробленої в регіоні продукції за рахунок створення великих кластерних структур та застосування результатів діяльності наукового потенціалу;

- формування та реалізація регіональних науково-технічних програм; концентрація регіональних ресурсів на пріоритетних напрямках науково-технічної діяльності Київської області;

- підвищення інноваційної активності і сприйнятливості регіону; моделювання та перспективне планування інноваційного розвитку економіки регіону.

Другий блок передбачає такі аспекти:

-створення і вдосконалення в регіоні інфраструктури інноваційної діяльності, що сприяє зближенню науки і виробництва та забезпечує підтримку малого і середнього інноваційно орієнтованого бізнесу, включаючи підприємства комунальної власності та місцевої промисловості;

-організація виробництва нової продукції, що має максимальний експортний та імпортозамінний потенціал;

-розвиток технологічної бази виробничих підприємств регіону на інноваційній основі;

-створення економічно обґрунтованої системи стимулювання інноваційної діяльності в регіоні, транспарентної для кожного інвестора; кореляція інноваційної діяльності з гармонійним розвитком триєдиної системи «природа – людина – суспільство»;

-підготовка кадрів для інноваційної діяльності.

Слід зазначити, що створення інноваційної інфраструктури регіону як найбільш фондоемної стратегічної складової передбачає заходи не лише щодо впровадження стимулів заснування спеціалізованих установ, інноваційних центрів і технологічних парків, але і їх облаштування, впровадження систем інноваційного сервісу, розвиток інформаційної мережі, участь кредитно-фінансових установ регіону в інноваційних процесах.

Як показує порівняння світового досвіду [15; 202, с. 171; 229], наявна в регіонах України інноваційна інфраструктура не дуже ефективна та одна з найменш розвинутих підсистем національної інноваційної системи. Регіональні інноваційні центри, займаючись виконанням відповідних їх профілю функцій, практично не координують свою діяльність один з одним і лише епізодично взаємодіють з місцевою владою. Суттєвої підтримки та

реальних інноваційних проектів програми для подібних центрів не передбачено з боку держави, стандартний набір їх послуг для малого бізнесу не має широкого попиту, оскільки не передбачає головного – «інкубації» конкретних проектів, їх початкової фінансової та ресурсної підтримки і професійного управлінського супроводження, орієнтованого на вітчизняну специфіку бізнесу.

Такий стан справ пояснюється рядом об'єктивних причин, насамперед, нестачею початкових капіталів і власності, браком управлінських навичок, відсутністю інвестиційної зацікавленості з боку промисловості. На думку Д. Висоцького, ускладнюють ситуацію недосконалість законодавчої бази, яка має в цій сфері фрагментарний характер, недостатньо ефективний механізм фінансового забезпечення, брак системи взаємодії між суб'єктами інноваційної інфраструктури [43, с. 66].

У зв'язку з цим у даному контексті доцільно культивування в регіонах переважно тих напрямів наукових досліджень, які можуть бути затребувані в регіоноутворюючих виробництвах, що передбачає використання цільової підготовки вищою школою профільних спеціалістів саме для цих підприємств. Такий підхід відповідає принципам сучасної інноваційної політики, яка реалізується розвиненими країнами світу, а саме: концентрації та спеціалізації ресурсів, а не їх диверсифікації, що виражається в розвитку національної економіки за пріоритетними напрямами науково-технічної діяльності.

Регіональна інноваційна політика повинна будуватися диференційовано як у регіональному, так і виробничо-економічному аспекті. Вона не повинна суперечити вимогам національної інноваційної політики, і навпаки, регіональна інноваційна політика на рівні держави повинна розроблятися з урахуванням територіальної специфіки та розвиненості певного РПК. Не повинно бути протистояння між державою і РЕС, а має провадитися співпраця на предмет забезпечення реалізації узгодженої загальнонаціональної і регіональних моделей соціально-економічного

розвитку.

Реалізації регіональної інноваційної політики повинне передувати обґрунтування складу дієвих засобів державного регулювання, спрямованих на зміцнення виробничо-господарських відносин; на запобігання процесам нагромадження регіональних проблем; на здійснення кооригувального впливу на траєкторію розвитку РЕС; на формування продуктивних відносини між органами центральної влади й суб'єктами державного управління та регіональними виконавчими структурами; на ефективне державне втручання у розвиток окремих територіальних економічних систем задля подолання суттєвих регіональних відмінностей в умовах життєдіяльності та промислового виробництва; на реалізацію власної політики регіонів, що являє собою конгломерат у складі інструментарію, який дозволяє провадити дієву соціальну, економічну, промислову та демографічну політики задля ініціювання процесів загальноекономічного прискорення в державі.

Таким чином, реалізація регіональної інноваційної політики, що орієнтована на досягнення визначених суб'єктами управління цільових орієнтирів, можлива лише в разі якісного виконання дієвої функції стратегічного управління - державного регулювання інноваційної діяльності. Саме остання як цільовий функціонал здатна скоригувати, спрямовувати та локалізувати зусилля профільних органів державної влади на сталий розвиток нашої держави, що базується на інноваційній основі.

Система державного регулювання інноваційної діяльності не може займатися благочинністю і брати на себе всі витрати, необхідні для розвитку інноваційної системи. Але й регіони не спроможні вирішувати всі свої проблеми самостійно. Відповідно до зазначеного, увагу слід приділяти:

- 1) пошуку оптимального співвідношення, розумного розподілу функцій державного регулювання інноваційної діяльності між профільними структурами державного та регіонального рівнях;

2) добору науково обґрунтованих цільових функціоналів задля забезпечення стійкості та надійності функціонування регіональної інноваційної системи;

3) формалізації об'єктивних модельних управлінських рішень у контексті спрямування траєкторії інноваційного розвитку регіону до якісно нового стану в умовах нестабільного економічного середовища в державі;

4) формування відповідного законодавчого та фінансового забезпечення, що дає змогу забезпечити результативність комплексу правових, організаційних, наукових та інших заходів, спрямованих на досягнення сталого розвитку регіонів на основі поєднання економічних, технологічних, соціальних та екологічних інтересів на загальнодержавному і регіональному рівнях при максимально ефективному використанні потенціалу регіональних економічних систем в інтересах суспільства.

1.3. Зарубіжний досвід і етапи становлення теорії управління інноваційною діяльністю

На сьогодні для України досить важливим є дослідження й адаптація зарубіжного досвіду реалізації функцій державного регулювання на рівні регіону та опрацювання дієвих механізмів на практиці в українських реаліях. Актуальним є не лише запозичення принципових положень щодо визначення цільових орієнтирів розвитку, а й забезпечення узгодження економічних, екологічних, технічних і соціальних параметрів з метою забезпечення комплексного цілеспрямованого розвитку як на рівні держави, так і на рівні певного регіону та врахування специфіки регіонів, що включає соціокультурні та етнічні особливості населення, рівень розвитку виробничих сил, кадровий потенціал, природні ресурси, виробничі зв'язки, що склалися історично тощо, при проведенні різних реформ.

Зростаюча масштабність інноваційних процесів у світовій економіці зумовлює швидке старіння традиційної продукції та потребує скорочення

тривалості досліджень і прискорення впровадження їх результатів. Підсумки НДДКР реєструються у вигляді патентів, винаходів та авторських свідоцтв і втілюються як інновації. З цього випливає, що наявність інформації і знань, заснованих на досвіді, є обов'язковою умовою повноцінного здійснення інноваційної діяльності.

У зв'язку з цим основним методом вивчення теоретичних основ і обґрунтування стратегічних напрямів розвитку сучасного інноваційного менеджменту є історичний підхід, що передбачає вивчення та аналіз його розвитку. Протягом першого етапу (до 1900 р.) у світі зароджувалися перші паростки сучасної інноваційної теорії. Вивчення історії світових винаходів дає змогу віднести до найранніших нововведень компас, порох, виготовлення паперу, книгодрукування та багато іншого. Однією з перших подій, що стосуються управління інноваціями, стало прийняття Венеціанської Республікою в 1474 р. Положення про промислові патенти (Парті Венеціана).

Документ передбачав, що нові винайдені пристрої, які вводяться в практику, повинні бути доведені до відома влади з метою отримання правового захисту від потенційних порушників на термін 10 років [284]. У 1792 р. Т. Мальтус (1766-1834) у книзі «Твір про принципи народонаселення» вперше сформулював закон спадної віддачі, причинно-наслідкові зв'язки якого послужили надалі поштовхом у розвитку теорії управління інноваціями. Зазначимо, що англійський класик політичної економії Д. Ріккардо (1772-1823) разом з іншими економістами того часу визнавали, а У. Сеніор (1790-1864) наполягав на тому, що дія спадної віддачі переривається в результаті науково-технічного прогресу [259].

Ця думка залишилася на рівні гіпотези, оскільки на основі припущень одного з основоположників економічної теорії А. Сміта (1729-1790) був вироблений додатковий постулат, згідно з яким науково-технічний прогрес у сільському господарстві в довгостроковому періоді не досягне того рівня, який дав би змогу подолати убутну віддачу. У середині XIX ст. деякі патентні бюро в Лондоні, Парижі та Вашингтоні почали закриватися за

непотрібністю, оскільки вважали, що суспільство вже винайшло все, що можна винайти [254].

У зв'язку з цим інноваційна теорія не набула належного розвитку в той період. Разом з тим економістами постійно робилося безліч спроб розробки доктрин, що розглядають вплив технічного прогресу на земельну ренту і заробітну плату. Проте всі вони являли собою напівнезалежні побічні задачі теорії розподілу і тому не набули великого резонансу.

Результати досліджень свідчать, що до початку другого періоду (1900-1950 рр.) чисельність зайнятих у світовій науці людей досягла 100 тис. осіб, що сприяло появі не тільки нововведень, а й формуванню теоретичних основ управління. Вивчення показує, що родоначальником сучасної інноватики можна вважати австрійського економіста Й. Шумпетера (1883-1950), який розкрив на початку ХХ ст. зміст нововведень. У своїх працях учений викладає інноваційну теорію підприємництва, суть якої полягає в тому, що економічний розвиток відбувається не тільки за рахунок збільшення національних запасів і засобів виробництва, але і за рахунок їх перерозподілу підприємцями на користь нових комбінацій, використання яких автор і вважав інноваціями [261, с. 72].

Й. Шумпетер підкреслював, що інновації діляться на введення нових продуктів (продуктові інновації), нових виробничих процесів (технологічні інновації) і нових методів управління та практики (організаційно-економічні інновації). При цьому він зазначав, що радикальні інновації часто потребують використання всіх трьох видів. Підприємці постійно долають у процесі своєї роботи протидію зовнішнього середовища. Щоб подолати цей опір, вони використовують нововведення. Тому австрійський економіст вважав підприємців (новаторів) рушійною силою економічного розвитку, а підприємницьку здатність - четвертим фактором виробництва, не врахованим Ж.-Б. Сеєм (1767-1832) у трифакторній моделі виробництва.

Варто також підкреслити, що Й. Шумпетер розділив технологічний процес змін на три етапи: винахід, інновації, поширення. При цьому головну

роль вчений відводив саме дифузії нововведень [261, с. 237].

У 20-ті рр. ХХ ст. російський економіст М. Кондратьєв (1892-1938) висунув теорію великих циклів економічної кон'юнктури тривалістю 45-60 років, яка передбачає чергування фаз відносно високих і відносно низьких темпів економічного зростання. Вчений пов'язував ці зміни з розвитком техніки виробництва та обміну, яким передують значні технічні винаходи і відкриття [140, с. 371].

Разом з тим Й. Шумпетер розвинув гіпотезу М. Кондратьєва, представивши економічний розвиток як послідовність висхідних пульсацій, що мають характерну форму хвилі та зумовлені дискретно появою великої кількості нововведень через деякі проміжки часу. З теоретичного аналізу Й. Шумпетера випливає, що цикл складається з чотирьох фаз: процвітання (prosperity), рецесії (recession), депресії (depression), відновлення (recovery).

Таким чином, австрійсько-російський «дуєт» економістів звернув увагу на обмеженість панівної на той час статичної теорії загальної рівноваги і запропонував доповнити її аналізом динамічних процесів. Початок третього етапу становлення інноваційної теорії (1950-1990 рр.) ознаменувався появою першого покоління моделей інноваційного процесу (1G), використання яких було домінуючим до середини 60-х рр. ХХ ст. Такі моделі називають «підштовхуваними технологіями» (technology push), а також «лінійними», або «неокласичними».

Встановлено, що вони розглядають інноваційний процес як «процес відкриттів, у якому нові знання трансформуються в нові продукти, проходячи певні етапи»: фундаментальні дослідження, прикладні дослідження, виробництво нового продукту, маркетинг, поширення нового продукту [265, с. 8]. Необхідно зазначити, що в моделях першого покоління результати у вигляді нових продуктів або послуг безпосередньо залежали від зусиль на перших стадіях інноваційного процесу.

Отже, перетворення результатів НДДКР у нові продукти, послуги або процеси, на думку неокласиків, було автоматичним і тому не потребувало

належної уваги. Результатом цього підходу до інноваційного процесу стала підвищена увага до створення наукових лабораторій.

Проведені нами дослідження показують, що лідерство розвитку інноваційної теорії на початку третього періоду належало Сполученим Штатам Америки. У середині 50-х рр. XX ст. професор Массачусетського технологічного інституту Р. Солоу (1924) в рамках неокласичних моделей зростання з екзогенним технічним прогресом довів взаємозв'язок НТП та економічного зростання. При цьому у своїх працях американський економіст позначив технічний прогрес як фактор економічного зростання нарівні з такими, як виробництво, праця і капітал.

Слід підкреслити, що особливого значення ролі НТП у 20-річних періодах (циклах) чергування швидкого і повільного економічного зростання надавав ще один американський економіст С. Кузнець (1901-1985), який у 60-х рр. XX ст. відзначив вплив технічного прогресу і технологічних змін на процес економічного зростання. На особливу увагу заслуговує той факт, що за результати, досягнуті в цій сфері, С. Кузнець і Р. Солоу були удостоєні, відповідно в 1971 і 1987 р., Нобелівської премії з економіки. Значний внесок у розвиток інноваційної теорії зробив американський соціолог Е. Роджерс (1931-2004), який на початку 60-х рр. XX ст. висунув теорію дифузії інновацій, яка описує процес поширення у вигляді S-подібної кривої. Причому прийняття тієї чи іншої технології, за Е. Роджерсом, починається з повільних змін, темп яких зростає до завершальної фази, також має низьку швидкість і характеризується появою нового продукту або технології.

Крім цього, американський вчений стверджував, що число нових послідовників зростає до середини S-подібної кривої, після чого їх число зменшується. Необхідно також звернути увагу на те, що теорія дифузії інновацій передбачає використання кривої нормального розподілу для класифікації всіх adeptів нововведень залежно від ступеня їх інноваційності.

Так, виокремлюють новаторів (2,5%), ранніх послідовників (13,5%), ранню більшість (34%), пізнішу більшість (34%) і відсталих (16%) [8]. Разом

з тим, розвиток інноваційної теорії в середині 60-х рр. ХХ ст. зумовив появу моделей другого покоління (2G), що набули назву «притягнутих попитом» або «ринкового тяжіння» (the demand pull). На відміну від попередників, у нових моделях інновації стали результатом сигналів, що надходять з ринку, а не від НДДКР. Таким чином, інноваційний процес у цей період був спрямований на задоволення попиту споживачів і складався з таких етапів, як ринкова потреба, розробка, виробництво, продаж [281, с. 16].

Поряд з цим значущим є той факт, що в 60-х рр. ХХ ст. американський економіст М. Фрідман (1912-2006), вивчаючи наступ спадної віддачі в телекомунікаціях, підтвердив теорію Й. Шумпетера про те, що підприємницька здатність є четвертим фактором виробництва [9]. Незважаючи на цю обставину, розробки М. Кондратьєва та Й. Шумпетера в контексті інноваційної теорії залишалися незатребуваними до середини 70-х рр. ХХ ст., поки німецький вчений Г. Менш (1937) не виокремив три типи інновацій, які змінюють один одного протягом усього циклу: базисні інновації → інновації вдосконалення → такі, що видаються інноваціями (псевдоінновації) [277]. Крім цього, послідовник Й. Шумпетера доповнив його теорію визначенням «технологічного пата», описавши перехідно-депресивну фазу як період переорієнтації, під час якого складається патова ситуація між традиційно-охоронними та оновлюваними силами [146].

Ця фаза, на думку німецького дослідника, характеризується тим, що економіка структурно готова до базисних інновацій (циклічна точка мінімуму), які згодом виявляються групами (кластерами) з відповідним мультиплікаційним ефектом. Учений також стверджував, що вихід із кризи (депресії) зумовлений розробкою базисних інновацій, а не їх розповсюдженням, як вважав Й. Шумпетер. Набула розвитку теорія Г. Менша та праці американських економістів Р. Нельсона (1930) і С. Вінтера (1935), які сприяли появі та розвитку третього покоління інноваційного процесу (3G), що характеризується «інтерактивними» або «суміщеними» моделями, комбінує два попередні покоління G1 і G2 [279, с. 195]. Таким

чином, класичний інноваційний процес починався з генерування ідей (фундаментальних досліджень, передумовою яких є більш загальний етап наукової творчості, що дістав назву «дологічне дослідження»), заснованих на потребах ринку та наявних технологічних можливостях, і закінчувався продажем нововведень на ринку.

На особливу увагу заслуговує «ланцюгова модель», що відноситься до третього покоління інноваційного процесу, запропонована американцями С. Кляйном (1922-1997) і Н. Розенбергом (1927), яка передбачала виділення п'яти взаємопов'язаних ланцюжків інноваційного процесу, що описують різні джерела інновацій та пов'язані з ними входи знань протягом всього процесу. Центральний ланцюжок складався з таких фаз, як вивчення потенційного ринку, винахід або створення аналітичного проекту, детальне проектування та випробування, внесення змін у конструкцію і виробництво, розподіл і вихід на ринок.

Водночас наявність зворотних зв'язків у моделі, на думку авторів, дає змогу після виведення інноваційного продукту на ринок проводити його постійне вдосконалення, що сприяє підвищенню його споживчих якостей [273, с. 283]. Необхідно відзначити, що моделі третього покоління так чи інакше залишалися лінійними.

Варто вказати на один істотний момент: опис і систематизація принципів побудови ефективної системи виробництва у Японії, які набули назви «кайдзен», привели до появи інтегрованих моделей інноваційного процесу, що відносяться до четвертого покоління (4G). Новий підхід передбачав інтеграцію НДДКР з виробництвом, постачальниками і покупцями. В результаті різні підрозділи підприємств інтегрувалися в процесі створення нового продукту для одночасного скорочення часу і витрат [281, с. 20].

Отже, паралельно-інтеграційна суть нового інноваційного процесу не відкидала, а доповнювала мережу взаємодій моделі третього покоління. Важливим є той факт, що на початку 80-х рр. XX ст. К. Фрімен, Дж. Кларк і

Л. Соете вивчили вплив довгих хвиль на формування кластерів інновацій, матеріалів, електроніки, структуру виробництва і зайнятості. Колектив авторів дійшов висновку, що інноваційні кластери утворюються не тільки в моменти депресії, як стверджував Г. Менш, але й у будь-якій фазі довгих хвиль. При цьому найбільш активна їх поява, на думку К. Фрімена, Дж. Кларка і Л. Соете, відбувається в період відновлення економіки [270, с. 158].

Слід підкреслити і те, що дослідники встановили: час появи базисних інновацій не має істотного значення, оскільки поширення таких нововведень не відбувається безпосередньо після того, як вони були створені і в багатьох випадках для цього потрібні роки. Причому автори ввели поняття технологічної системи, його вони розуміли як взаємопов'язане сімейство технічних та соціальних нововведень. Згідно з поглядами зазначених економістів, темпи економічного зростання багато в чому залежать від формування, розвитку і старіння технологічних систем.

У той же період голландський економіст Якоб Ван Дейн (1943), поділяючи точку зору К. Фрімена, Дж. Кларка і Л. Соете щодо безперервності інноваційних процесів у всіх фазах довгих хвиль, вважав, що, крім самих нововведень і довжини їх життєвих циклів, важливою є і сума інвестицій в інфраструктуру. Таким чином, вчений був переконаний, що для того щоб базисні інновації створювали нові галузі промисловості, необхідно забезпечити сприятливий інвестиційний клімат. Поряд з цим необхідно зазначити, що голландський дослідник виокремив чотири типи інновацій [283, с. 125].

У середині 80-х рр. XX ст. два професори Гарвардського університету У. Абернеті (1933-1984) і К. Кларк (1949) доповнили теорію Й. Шумпетера, розробивши модель прийняття рішень у рамках стратегічного планування інноваційної діяльності та управління змінами в компаніях. Для цього вченими була використана карта різкого переходу від одного стану до іншого «transilience maps» [267, с. 19]. Складена карта вказує на можливі варіанти

розвитку подій (зниження або підвищення конкурентних переваг) залежно від використовуваних типів інновацій у конкретній ситуації (автори пропонують залежно від стану ринку і потенціалу фірми класифікувати інновації за способом освоєння: революційні, регулярні, такі, що створюють ринкову нішу, та архітектурні).

Слід зазначити, що не менш важливою розробкою того часу є запропонована канадським професором Р. Купером (1955) модель управління інноваційними проектами «*Stage-Gate[®] model*», що відноситься до четвертого покоління і являє собою інноваційний процес у вигляді послідовних етапів (*Stage*), кожен з яких складається з міжфункціональних і паралельних робочих стадій.

Автор виокремив 5 основних фаз: огляд (попередні дослідження), побудова ділового випадку (детальне опрацювання ідей), розвиток (розробка проектів), випробування і затвердження (оцінювання та відбір проектів), запуск (повна комерціалізація проекту) [282]. У зв'язку з цим вчений передбачив, що перехід на черговий етап здійснюється через «ворота» (*Gate*), які відповідають за контроль якості проекту, визначення його пріоритетності, прийняття рішення про продовження або припинення проекту і виділення відповідних ресурсів.

Важливо підкреслити, що всі «ворота» мають загальний формат:

- входи (результат діяльності на попередньому етапі);
- критерії (питання або кількісні мірки, за якими проект оцінюється з метою прийняття рішень про його продовження та пріоритетності);
- виходи (прийняте рішення: план дій, дата наступних зборів і необхідна вхідна інформація).

Заслуговує на увагу та обставина, що розроблена Р. Купером модель дає змогу здійснювати пошук і усунення проблем на всіх стадіях інноваційного процесу, підвищуючи тим самим шанси на успіх проектів [120, с. 204].

Вагомим внеском у формування цілісної концепції впровадження

інновацій є дослідження Ю. Яковця, який у 1980-х рр. запропонував класифікацію технічних нововведень, ввів поняття інноваційного циклу як періоду практичного використання нових наукових знань і винаходів, визначив його структуру, розкрив зв'язок з науковими, винахідницькими і технічними циклами, розглянув механізм освоєння нововведень [266, с. 82].

Разом з тим необхідно підкреслити, що значний внесок у розвиток інноваційної теорії зробив відомий соціолог О. Пригожин, який наприкінці 1980-х рр. запропонував доволі повну й оригінальну класифікацію інновацій за п'ятьма напрямками: поширеністю, місцем у виробничому циклі, наступністю, охопленням очікуваної частки ринку, інноваційним потенціалом і ступенем новизни [193, с. 273].

На окрему увагу заслуговує те, що наприкінці третього етапу англійський економіст К. Фрімен і професор Колумбійського університету Р. Нельсон для пояснення національних відмінностей у рівні технологічного розвитку запропонували використовувати поняття «національна інноваційна система» (НІС). Проведений нами аналіз показав, що автори розуміли під цією системою мережу інституційних структур у державному і приватному секторах економіки, активність і взаємодія яких ініціює, створює, модифікує і сприяє дифузії нових технологій.

Слід також зазначити, що такі інституційні структури включають не тільки установи, які відповідають за проведення наукових досліджень та розробок, а й установи, які застосовують дані розробки і виконують функцію організації та управління наявними ресурсами як на підприємстві, так і на національному рівні. Розвиток інноваційної теорії того часу був зумовлений розробками німецького економіста А. Кляйкнехта, який критично розглянув і розвинув концепцію свого співвітчизника Г. Менша. Перший стверджував, що нововведення-продукти утворюються на фазі депресії, а нововведення-процеси – на підвищеній стадії довгої хвилі. При цьому він пояснював це тим, що фаза підйому характеризується низьким рівнем ризику, який сприяє використанню поліпшених інновацій у напрямках техніки, що швидко

розвиваються і під час депресії стають безперспективними, внаслідок чого в цей період менш ризикованими виявляються радикальні продуктові інновації [274, с. 97].

Таким чином, А. Кляйнхехт, так само як і Г. Менш [277, с. 31], вважав, що спад виробництва стає стимулом радикальних інновацій, особливо в зміні технологічного та організаційного характеру процесу виробництва продукції.

Важливо зазначити, що А. Кляйнхехт вперше довів наявність кластерів нововведень (їх «згущення» в часі) та охарактеризував їх як сукупність базисних інновацій, сконцентрованих на певному відрізку часу і в певному економічному просторі. При цьому вчений підкреслював, що у фазі депресії переважають кластери продуктових інновацій, а у фазі підйому – процесних інновацій на діючих виробництвах [22].

З урахуванням зроблених припущень А. Кляйнхехт на початку четвертого етапу (1990-2020) запропонував показники, що характеризують інноваційну діяльність підприємств. При цьому дослідник розділив їх на показники інноваційного входу (кількість патентів, загальні витрати на нововведення, оголошення нових продуктів) та інноваційного виходу, або «заходи успіху» (кількість основних інновацій, частки імітаційних і революційних продуктів) [276, с. 53].

Початок нового періоду було відзначено розробками вчених-економістів Д. Львова (1930-2007) і С. Глазьєва (1961), які на основі теорій Й. Шумпетера і М. Кондратьєва розробили концепцію «технологічних укладів», під якими вони розуміють сукупність пов'язаних виробництв, що мають єдиний технічний рівень і розглядаються як певна структурна підсистема економічної системи. Вивчення показує, що в середині 1990-х рр. англійський соціолог Р. Ротвелл (1941-2003) виділив п'ять поколінь інноваційних процесів з характерними для них моделями: технологічного поштовху – 1G (1950-1965), ринкового тяжіння – 2G (1965-1972), поєднана – 3G (1975-1985), інтегрована – 4G (1982-1995), системно-мережевої інтеграції – 5G (1990-2002).

Відповідно до теорії дослідника характерна для того часу п'ята модель (5G) являє собою ідеалізовану інтегровану модель 4G, спрямовану на зміцнення внутрішніх (між різними підрозділами) і зовнішніх (зі споживачами та іншими установами) зв'язків, заснованих на інформаційних і комунікаційних технологіях, що використовують імітаційне моделювання, інтегровані системи гнучкого виробництва, автоматизованого проектування та експертної оцінки [49].

Як показує аналіз, обмін інформацією був ключовим моментом в інноваційному процесі 5G, що зумовлювало системно-мережеву інтеграцію та побудову відповідної мережі, що знижує статичну і динамічну невпевненість інноваційної діяльності [272, с. 99].

За даними виконаних нами досліджень, до п'ятого покоління може відноситися модель типу «воронка», розроблена в 1990-х рр. американськими економістами С. Уйлрайтом і К. Кларком. Необхідно також зазначити, що в основу моделі авторами покладено «воронку» - процес ідентифікації та відбору перспективних нововведень з великої кількості незрілих ідей, що характерний для великих компаній, які мають кілька стратегічних напрямів [286, с. 86].

У результаті вивчення окресленого питання нами встановлено, що основною проблемою цієї моделі є ступінь узгодженості механізмів розширення входу «воронки» і звуження її горловини, які повинні одночасно збільшувати доступ до інформації, необхідної для генерування більшої кількості нових ідей, і використовувати адекватні та ефективні методи оцінювання проектів на всіх етапах.

Особливу роль у розвитку інноваційної теорії відіграли розробки американського економіста К. Крістенсена, який висунув наприкінці 1990-х рр. теорію «підривних інновацій», що, на його думку, являють собою нововведення, засновані на ще відносно недостатньо досконалій технології і поступаються наявним традиційним товарам, але при цьому надають нові споживчі властивості, які роблять дані продукти більш простими, зручними і

мобільними, компактними у застосуванні. Вивчення показує, що К. Крістенсен називає два типи підривних інновацій, які передбачають використання [145, с. 94]:

1) технологій, спрямованих на завоювання нових ринків. У цьому випадку підприємства мають справу не з конкурентами, а з відсутністю споживання. Новий продукт дешевий і простий в обігу, зручний або має малі габарити, що спонукає споживачів, які раніше не користувалися ним через його складність, дорожнечу або великий розмір, купувати цей продукт;

2) технологій, орієнтованих на нижні рівні ринку.

Таким чином, підприємства акцентують увагу на зниженні цін за рахунок зміни споживчих властивостей товарів і послуг у бік їх скорочення. Тим самим залучаються споживачі, лояльність яких не була зафіксована компаніями сформованого ринку.

Проведений нами аналіз праць К. Крістенсена показує, що труднощі використання теорії «підривних інновацій» зумовлені неефективністю її застосування у великих підприємствах з добре налагодженими бізнес-процесами. Тому впровадження підходів щодо освоєння нових ринків є найбільш ефективним тільки для підприємств-початківців.

Узагальнюючи викладене, необхідно зазначити, що в 90-х рр. ХХ ст. розвиток інноваційної теорії досяг того рівня, коли міжнародною Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) стало можливим прийняття методологічних довідників, які здобули назву «Сімейства Фраскаті» і покладені в основу Міжнародних стандартів у статистиці науки, техніки та інновацій. Керівництво Фраскаті (*Frascati Manual*) (1963–1993) присвячене НДДКР. Воно орієнтовано на національних експертів країн-членів ОЕСР, які збирають і публікують дані про національні НДДКР-проекти. Керівництво використовується в ході вимірювання людських і фінансових ресурсів, залучених у дослідну та експериментальну розробку, які часто називають «вхідними даними НДДКР» [280, с. 78].

Керівництво Осло (*Oslo Manual*) (1992–2006) присвячене

інноваційному процесу. Документ містить концепції, визначення та методології, що дають змогу розробляти порівняльні показники інноваційного процесу країн - членів ОЕСР. Керівництво містить концептуальне поняття структури і характеристик інноваційного процесу, базові визначення інновації та інноваційних активностей, класифікації та методики вимірювання характеристик інноваційного процесу [204, с. 31].

Керівництво Канберра (*Canberra Manual*) (1995) присвячене управлінню людськими ресурсами, розроблене для допомоги у проведенні вимірів і аналізу інтернаціональних порівняльних показників людських ресурсів, залучених до науково-технологічної діяльності. У документі висвітлюються методики вимірювання, структуризації резервів і потоків людських ресурсів у галузі науково-технічних досліджень [206, с. 185].

Слід зазначити, що відсутність з політичних причин серед членів ОЕСР таких великих країн, що розвиваються, як Росія, Китай, Індія та Бразилія, негативно позначається на дієвості прийнятих документів та їх впливі на формування глобальної інноваційної економіки. На підвищену увагу заслуговують розробки американського економіста Г. Чесбро, який на початку ХХІ ст. описав новий імператив для створення та отримання вигоди від технологій. Цей імператив він називав «відкритою інновацією», що поєднує внутрішні й зовнішні ідеї і шляху до ринку, який сприяє освоєнню нововведень.

Згідно з висунутою автором концепцією, компаніям важливо не тільки використовувати зовнішні джерела винаходів і технологій для ефективної реалізації проектів, але й відкривати доступ до своїх аналогічних ресурсів, щоб отримати від їх реалізації максимальний прибуток. Ідеологією нового підходу стало використання технологій, ідей та винаходів саме в тих місцях, де вони затребувані [251, с. 116].

Проведені нами дослідження дають підстави дійти висновку, що поява моделі Г. Чесбро сприяло переходу компаній від закритих інноваційних процесів до відкритого здійснення інноваційної діяльності, яка дає змогу

отримати максимальний прибуток від спільного створення та комерціалізації проектів. При цьому нами встановлено, що американський економіст всього лише інтерпретував і перевів у теоретичну площину суть законів Бея-Доула (1980) та Стівенсона-Уайдлера (1980), адаптувавши їх основні положення до сучасних вимог інноваційного менеджменту. Треба сказати, що активне використання механізмів відкритих інновацій та зростаюча роль теорій управління новими формами інформації, наповненими контекстом, заснованому на досвіді, дозволило економістам К. Шамінад і Х. Робертс сформулювати шосте покоління моделей інноваційного процесу, в основу якого покладено знання [269, с. 14].

На відміну від попередньої (5G), де ключовим питанням був обмін даними за допомогою інформаційних та комунікаційних технологій, у новій моделі центральне місце відводиться економіці знань, чий механізм дають змогу створювати, розширювати і повністю використовувати людський капітал. Як зазначали Б. Карлсон і Р. Станкевич, підприємства відрізняються одне від одного наявною в них інформацією, здатністю до навчання, інтенсивністю використання і поповнення набутих знань [268, с. 100]. Поділяючи цю точку зору, К. Шамінад і Х. Робертс стверджували, що чим швидше фірма здатна навчатися, тим швидше вона буде реагувати на ринкові зміни розробкою власних інноваційних продуктів і послуг.

Найбільш інноваційна компанія, на думку дослідників, та, яка вчиться швидше за всіх [269, с. 11]. У цілому нове покоління моделей інноваційних процесів залишається мережевим та інтегрованим, при цьому центральне місце в ній відведене механізмам управління знаннями.

Постійний дефіцит фінансування науково-дослідної та дослідно-конструкторської діяльності сприяє інтернаціоналізації даної сфери і розвитку інноватики. У зв'язку з цим актуальним є обґрунтування перспектив побудови регіональної інноваційної економіки, яка, за результатами виконаних нами досліджень, буде формуватися не стільки між країнами і регіонами, скільки між їх підприємствами, на базі яких

організуються транснаціональні корпорації. Тому для організації на вітчизняних підприємствах ефективної трансформації наявних ресурсів товарів та послуг, які користуються попитом, нами було проведено аналіз відмітних особливостей управління інноваційною діяльністю для високотехнологічних компаній у регіонах, що активно займаються впровадженням нововведень і утворюють міжнародну тріаду: Західна Європа, Японія і Північна Америка (додаток Г).

Вивчення даного питання показує, що підготовка і перепідготовка персоналу для інноваційної діяльності в цих регіонах тісно пов'язана з проведеною загальною кадровою політикою. Слід зазначити, що японські компанії відрізняються від європейських і американських неспеціалізованою підготовкою своїх фахівців з подальшим підвищенням кваліфікації в конкретній галузі. Заслуговує на увагу і той факт, що в підприємствах Західної Європи та Північної Америки переважно використовуються моделі інноваційного процесу, у яких НДДКР є головним джерелом інновацій. При цьому увагу американських компаній, на відміну від японських і європейських, сконцентровано як на внутрішніх, так і на зовнішніх провідних ринках.

Виконані дослідження показали, що на корпоративному рівні важливу роль при проведенні маркетингових досліджень відіграє робота з передбачення появи нових технологій.

Незважаючи на те, що всі підприємства використовують повний набір інструментів для відстеження технологічного розвитку, їх значущість по регіонах відрізняється і ґрунтується на аналізі баз даних у режимі онлайн в Західній Європі, взаємодії з власними зарубіжними підрозділами у Японії, участі у групах стандартизації та міжнародних консорціумах в Північній Америці.

Аналіз бізнес-процесів, відповідальних за формування портфеля інноваційних пропозицій та проектів на досліджуваних підприємствах, показав, що детальне планування на стадії нечіткої фронтальної діяльності

властиво тільки для японського регіону, при цьому революційна ступінь новизни інновацій є класичною складовою американських венчурних проектів. Разом з тим здійснення фінансового планування і бюджетування в досліджуваних регіонах здійснюється на систематичній основі японських і американських компаніях і являє собою більш опрацьовану процедуру порівняно з тією, що можна зустріти в Західній Європі.

Водночас високий рівень аналізу фінансової ефективності інноваційних проектів характерний тільки для Японії, яка має найнижчий рівень залежності від державного бюджету. Вивчення НДДКР у досліджуваних регіонах за останні роки показало, що спостерігається стійке зростання залежності компаній від зовнішніх джерел нових технологій, частка яких досягла 85%. При цьому для здійснення своєї інноваційної діяльності компанії розглянутих країн вибирають такі зовнішні джерела, як клієнти, постачальники, університети, державні лабораторії, нещодавно створені технологічні компанії та конкуренти.

Встановлено, що основними критеріями вибору між зовнішніми і внутрішніми джерелами отримання технологій у всіх досліджуваних регіонах є «час» і «актуальність». При цьому в японських і американських компаніях до цих критеріїв можна додати «володіння правами інтелектуальної власності» та «відповідна компетентність/здатність», а до європейських – «доступність технології, наявної у зовнішніх джерел» і «власне ознайомлення з технологією».

Спираючись на вищевикладене, можна констатувати, що дослідження національних особливостей інтернаціоналізації діяльності з досліджень і розробок є актуальними для України і дають змогу виявити стимули та інструменти міжнародного обміну технологіями. Вивчення показало, що здійснення інноваційних процесів за кордоном відбувається у зв'язку з необхідністю адаптації продукції до місцевих вимог (Північна Америка), отримання відомостей щодо провідних зарубіжних ринків або провідних клієнтів (Японія), або можливості використання у своїх інтересах технологій,

розроблених зарубіжними компаніями (Західна Європа).

Наприклад, для ефективного використання міжнародного інноваційного потенціалу північноамериканські компанії використовують електронні засоби зв'язку, переміщення зарубіжних фахівців, конференції та симпозиуми. Результат аналізу західноєвропейських компаній виявив протилежну тенденцію, що характеризується створенням спільних міжнародних команд. Японія в даному випадку займає проміжне становище, тому компанії з цієї країни намагаються не випускати з уваги переміщення вітчизняних фахівців, але найбільше вони використовують навчання та стажування свого персоналу з питань інноваційної діяльності за кордоном.

Важливо підкреслити, що координація, контроль та організаційний супровід постановки на виробництво інноваційних продуктів і послуг здійснюється в даних регіонах відповідно до національних стандартів та методологій проектного управління, до яких відносяться:

ICB IPMA (International Competency Baseline International Project Managers Association) – кваліфікаційний стандарт управління проектом, на базі якого розробляються національні (Німеччина, Франція, Італія, Швейцарія та ін.) кваліфікаційні стандарти та відповідні сертифікаційні процедури.

PM BOK Guide PMI (Project Management Body Of Knowledge Project Management Institute) – стандарт визначає коло знань, необхідних для ефективного управління проектами, і має статус національного у США.

PRINCE2 – метод управління проектами, що фокусує увагу на організації, менеджменті і контролі, а також є de facto стандартом для керівництва проектами в державних структурах Великої Британії.

P2M ENAA (Project and Program Management for Enterprise Innovation Engineering Advancement Association of Japan) – система знань, представлена у вигляді «Керівництва з управління інноваційними проектами та програмами підприємств», що має статус національного стандарту в Японії.

Проведений нами аналіз особливостей дифузії нововведень на

підприємствах світової тріади показав, що для європейської системи властиве використання інфраструктурних мереж, тоді як японська й американська системи застосовують, відповідно, коопераційні та наукові мережі.

Виконане нами дослідження специфіки правового забезпечення інноваційного процесу дало змогу визначити щодо кожного регіону пріоритетність отримання патентів і володіння правами інтелектуальної власності: Західна Європа – «низька», Північна Америка – «середня», Японія – «висока».

Світовий досвід у цій сфері показує, що інтеграція підприємств України в рамках транснаціональних інноваційних потоків дасть їм можливість залучитися до системи сучасних інженерних розробок і отримати доступ не тільки до привабливих ринків, а й до результатів перспективних досліджень.

Сучасні глобалізаційні тенденції актуалізують використання світового досвіду щодо впровадження інноваційної моделі розвитку економіки, що визначається стрімким зростанням впливу інформаційної забезпеченості інноваційної діяльності, науково-технічним прогресом та розвитком інноваційного ринкового середовища, збалансованими кількісними і якісними змінами, які зумовлюють поліпшення соціально-економічної та політичної ситуації в країні.

В умовах реалізації інноваційної моделі розвитку державна політика високорозвинених країн спрямована на інтенсифікацію інноваційних процесів, встановлення пріоритетів інноваційного розвитку, стимулювання відповідних заходів та напрямів діяльності. Це дало їм змогу реалізувати інноваційний прорив шляхом прийняття доктрин науково-технологічного розвитку та економічної безпеки та впровадження політики підвищення національної конкурентоспроможності.

Державна інноваційна політика стає рушійною силою прогресу суспільства лише за умов її формування на передовій науковій базі із залученням верифікованого теоретико-методологічного та концептуального

обґрунтування її елементного наповнення, а також з урахуванням як тенденцій світового поступу, так і національних особливостей. Складові елементи державної інноваційної політики наведено в табл. 1.2. Сьогодні регуляторний вплив держави на процеси здійснення інноваційної діяльності поступово зростає, диверсифікуються його форми, напрями та механізми; істотно розширюється і поглиблюється участь держави як у фінансуванні, так і технічній реалізації інноваційних та суміжних з ними процесів; збільшується роль державних інститутів у забезпеченні інноваційної діяльності. Тож, є підстави стверджувати про «прогресуючий» стан у реалізації сучасної державної інноваційної політики. До того ж ступінь державного втручання в інноваційні процеси істотно залежить від наявних у держави ресурсів та можливостей, національного менталітету, особливостей підприємництва, традицій, відносин бізнесу і держави.

Таблиця 1.2

Функціональні елементи державної інноваційної політики

Складові	Сутність	Напрями та об'єкти
Управління	Керівництво діяльністю певних інститутів (державних або приватних), орієнтація певних видів діяльності або процесів; розпорядження певними ресурсами; реалізація окремих функцій управління, таких як: організація, планування, мотивація та контроль.	Управління державними підприємствами та установами, інвестиційними процесами, стимулювання інноваційної діяльності приватного сектора, організація співробітництва.
Регулювання	Вплив на окремих суб'єктів та певні процеси з метою їх орієнтації, забезпечення необхідних параметрів, формування певної порядку взаємодії, розподілу ресурсів та права власності. Включає такі функції, як регламентування, координація, стимулювання, вплив, обмеження тощо.	Регулювання правових відносин між суб'єктами-інноваційними діяльностями, інформаційним обміном, комерціалізацією, обмеженням певної практики у сфері розробки інновацій тощо.
Програмування	Розробка та реалізація програм (план дій, порядок проведення та реалізації заходів із дотриманням відповідних принципів, цілей та завдань)	Програмування цільового фінансування, напрямів фундаментальних та прикладних досліджень, напрямів техногенного розвитку тощо.
Участь	Здійснення спільної діяльності (співпраці); наявність коопераційних відносин та відносин часткового фінансування з приватними компаніями, іншими державами, міжнародними організаціями.	Участь в реалізації і / або фінансуванні інноваційних проектів; пайова участь в інвестиційних фондах, які фінансують певні компанії тощо.
Забезпечення	Створення необхідних умов, передумов і гарантій діяльності, надання ресурсів.	Забезпечення правового режиму, організаційне забезпечення, надання різних ресурсів тощо..

Джерело: за даними [8; 30; 50; 122; 126]

Сьогодні регуляторний вплив держави на процеси здійснення інноваційної діяльності поступово зростає, диверсифікуються його форми, напрями та механізми; істотно розширюється і поглиблюється участь держави як у фінансуванні, так і технічній реалізації інноваційних та суміжних з ними процесів; збільшується роль державних інститутів у забезпеченні інноваційної діяльності. Тож, є підстави стверджувати про «прогресуючий» стан у реалізації сучасної державної інноваційної політики. До того ж ступінь державного втручання в інноваційні процеси істотно залежить від наявних у держави ресурсів та можливостей, національного менталітету, особливостей підприємництва, традицій, відносин бізнесу і держави.

Так, до першої десятки світових лідерів серед країн, що мають найбільше значення витрат на НДДКР у відсотках від ВВП, відносяться такі країни, як Південна Корея, Ізраїль, Японія, Фінляндія, Швеція, в яких останніми роками цей показник перевищував 3-4% від ВВП.

Як видно з табл. 1.3 навіть у США, де в абсолютній сумі здійснюються найбільші у світі вкладення в НДДКР, у ВВП країни ці витрати становлять близько 2,7%, в Китаї - близько 2%.

Таблиця 1.3

Витрати на НДДКР у відсотках від ВВП у різних країнах світу

Країна	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Корея	2,53	2,63	2,83	3,0	3,12	3,29	3,47	3,74	4,03	4,15	4,29	4,23
Ізраїль	3,88	4,04	4,13	4,41	4,33	4,12	3,92	4,01	4,13	4,09	4,11	4,25
Японія	3,13	3,31	3,41	3,46	3,47	3,36	3,25	3,38	3,21	3,31	3,40	3,29
Фінляндія	3,31	3,33	3,34	3,35	3,55	3,75	3,73	3,64	3,42	3,33	3,17	2,90
Швеція	3,39	3,39	3,5	3,26	3,5	3,45	3,22	3,25	3,28	3,31	3,16	3,28
Данія	2,42	2,39	2,4	2,51	2,78	3,07	2,94	2,97	3,0	3,06	3,05	2,96
Німеччина	2,42	2,42	2,46	2,45	2,6	2,72	2,71	2,79	2,87	2,83	2,84	2,93
США	2,49	2,51	2,55	2,63	2,77	2,82	2,74	2,76	2,7	2,74	2,8	2,79
Китай	1,32	1,32	1,38	1,38	1,46	1,68	1,73	1,79	1,93	2,01	2,05	2,07

Джерело: за даними [287]

Національні інноваційні системи відрізняються від різноманітності форм, методів та джерел фінансового забезпечення інноваційної діяльності. У розвинених країнах фінансування здійснюється як з державних, так і з приватних фондів грошових коштів. У таких країнах, як Японія, Південна Корея, Китай, Німеччина, США, частка бізнесу у фінансуванні НДДКР у кілька разів перевищує обсяги фінансування з боку державних установ і становить понад 60-70% від загального обсягу фінансового забезпечення [255].

Участь суб'єктів бізнесу у фінансуванні інноваційної діяльності в цих країнах забезпечена завдяки сприятливому інвестиційному клімату в країні, широкому застосуванню з боку органів влади методів фінансового стимулювання інноваційної діяльності, в результаті чого знижується навантаження на державний бюджет цих країн. Тому в даних країнах поступово впроваджуються елементи державно-приватного партнерства у фінансуванні інноваційної діяльності, вдосконалюється законодавча база в інтересах розширення сторонніх заходів щодо стимулювання та активізації інноваційної діяльності суб'єктів ринку. У фінансуванні інноваційної діяльності важливу роль відіграють інвестиції великих компаній і транснаціональних корпорацій. Великі компанії в різних континентах світу направляють мільярди доларів США з метою збереження конкурентоспроможності на ринку та розширення обсягів продажів.

Зазначені тенденції зумовили затребуваність професійних спеціалістів з відбору, експертизи та фінансування інноваційних проектів, які супроводжують проект від початкової (попередньої) фази інноваційного процесу до масового виробництва інноваційної продукції та доведення її до споживача. Таких спеціалістів можна об'єднати в спеціальну нову індустрію - індустрію венчурного фінансування. За обсягом венчурного капіталу та кількістю транзакцій США займає перше місце у світі. Так, за даними звіту Національної асоціації венчурного капіталу США (НВСА), у 2014 р. було залучено венчурного капіталу на суму 49,3 млрд дол. (табл. 1.4) і виконано

4361 транзакцію. Дані таблиці свідчать, що основна частка венчурного капіталу спрямовується на цілі розширення виробництва інноваційної продукції та фінансового забезпечення ранньої стадії інноваційного проекту. Так, у 2014 р. у структурі вкладень у венчурний капітал 42% зайняли проекти розширення, 32% - фінансування ранньої стадії, 25% - фінансування більш пізніх стадій і 2% - попереднього фінансування [278, с. 9].

Таблиця 1.4

Розподіл венчурного капіталу в США за етапами створення
інноваційної продукції, %

Етапи створення інновацій	2004	2006	2008	2010	2012	2014
Передстартове фінансування	2,3	4,9	6,5	7,1	3,1	1,5
Фінансування ранньої стадії	18,0	17,8	19,7	26,1	30,8	32,2
Фінансування розширення	39,2	40,0	36,8	36,3	34,5	41,8
Фінансування пізніх етапів	40,6	37,4	37,0	30,5	31,6	24,5
Всього, %	100	100	100	100	100	100
Всього, в млн дол. США	22858,1	27643,1	30392,3	23438,8	27582,9	49310,7

Джерело: за даними [278, с. 38.]

Таким чином світова практика державного регулювання інноваційної діяльності демонструє такі тенденції:

- роль інновацій як фактора економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності країни посилюється, що викликає інтерес держав і корпоративних структур до збільшення обсягів інвестування;

- залежно від рівня розвитку економіки питома вага недержавних джерел у фінансуванні інноваційної діяльності зростає, а на частку держави припадає в основному фінансове забезпечення фундаментальних досліджень та створення інноваційної інфраструктури;

- спеціалізовані органи державного управління переходять від прямого фінансування інноваційної діяльності до непрямих методів регулювання, до застосування заходів щодо стимулювання та активізації розвитку інноваційного приватного бізнесу;

- - поява в інноваційній сфері професійних інвесторів, спеціалізованих

фондів, експертів з вибору інноваційних проектів, що активізує взаємодію між інституціональними структурами, неформальними інвесторами та розробниками інновацій, науковими установами та інженерами;

- наукова обґрунтованість орієнтирів інноваційної діяльності та трансформації інноваційної сфери з метою зниження ризику та невизначеності;

- гармонізація цілей та узгодження інтересів держави та приватного сектора, забезпечення паритету зусиль держави та бізнесу, стимулювання взаємодії приватних компаній, органів влади та державних установ.

Відповідно до наведених тенденцій, система державного регулювання інноваційної діяльності повинна формуватися з урахуванням складності інноваційної системи та зміни її ролі в державі. Також потрібний системний підхід до нового, більш високого рівня когнітивного мислення, заснованого на сучасних стратегіях і перспективних методологіях.

Основними пріоритетами державного регулювання інноваційної діяльності мають бути :

- отримання конкурентних переваг за рахунок дешевих або дефіцитних національних ресурсів (людський капітал, мінеральна сировина, енергоресурси), що відповідає ресурсорієнтованому типу розвитку економіки;

- стимулювання модернізації сфери виробництва з використанням власних, а частіше запозичених досягнень науково-технічного прогресу, що відповідає наздоганяючому типу розвитку економіки;

- реалізація стратегія інноваційного прориву, яка передбачає суттєву активізацію інноваційних процесів, інтелектуальний розвиток людського капіталу, перехід до системної генерації ідей, поширення і використання знань, що відповідає постіндустріальному типу розвитку економіки.

Система концептуальних положень забезпечення ефективності ДП, виділених на основі аналізу досвіду розвинених країн світу, представлена у додатку Д.

Слід виділити також чинники, що сприяють підвищенню ефективності ДП:

- нагромадження досвіду реалізації великих інноваційних програм і проектів, обмін інформацією (в тому числі про негативний досвід);
- стимулювання науково-технічного лідерства;
- формування сприятливих економічних, організаційних, правових, інформаційних та соціально-психологічних умов для здійснення інноваційних процесів;
- застосування фіскальних та інших інструментів державного регулювання, які здійснюють стимулювальний вплив і зумовлюють необхідність і ефективність інноваційних рішень;
- пряме фінансування (субсидії, позики), що досягають 50% витрат на створення нової продукції і технологій (Франція, США й інші країни), державне співфінансування стартап-компаній високотехнологічних галузей;
- кадрове забезпечення інноваційної діяльності., що дасть змогу перетворити нашу країну на державу інноваційного типу через вибудовану систему підготовки людського капіталу для інноваційної економіки, в якій будуть передбачені всі елементи стимулювання і мотивації інноваційної діяльності;
- формування державних замовлень у вигляді контрактів на проведення інноваційних розробок, що забезпечують початковий попит на нововведення, а потім поширення на ринку (внутрішньому і зовнішньому);
- участь держави в ролі посередника в організації ефективної взаємодії різних секторів науки (академічного, галузевого, вузівського та виробничого) і стимулюванні взаємодії у сфері інноваційних розробок між промисловими підприємствами і навчальними закладами ;
- регулювання міжнародних зв'язків у сфері інноваційних процесів;
- вдосконалення систем менеджменту передачі технологій, інтелектуальної власності, всіх аспектів поширення і використання нових знань, механізмів дифузії інновацій. Державні органи розвинених країн

приділяють значну увагу зміцненню патентування і намагаються проявити гнучкість у регулюванні доступу до ринку. Патентне право стає все більш глобальним і уніфікованим;

- законодавче забезпечення захисту інтелектуальної власності й авторських прав;

- законодавчо-правова та організаційно-економічна підтримка розвитку специфічних механізмів організації інноваційних процесів, надання наукоємних послуг та виконання науково-технічних робіт (аутсорсинг, коопераційні мережі, інформаційне забезпечення тощо).

Таким чином, сучасна інноваційна політика передбачає системний підхід до її формування. Для того, щоб політика була успішною, вона повинна мати довгострокову перспективу, певні «правила гри», щоб займатися розвитком інновацій у нашій країні стало економічно вигідним. Широка підтримка різних зацікавлених сторін, розвиток і стимулювання конкурентного середовища спонукатиме виробників упроваджувати інновації, комбінувати створення власних інновацій з трансфером передових зарубіжних технологій.

Висновки до розділу 1

1. Постійна необхідність оновлення та динамічного запобігання технологічному відставанню, удосконалення технологій виготовлення продукції, поєднання інвестицій з інноваціями, перебудови методів організації й управління, впровадження нового управлінського мислення на всіх рівнях менеджменту потребує узгодженого механізму управління і регулювання цими процесами, а особливо з боку держави.

У ході розгляду об'єкта державного регулювання інноваційної діяльності констатовано, що метою державного регулювання в цьому контексті є досягнення позитивних зрушень із використанням усіх переваг ринкового механізму господарювання, мобілізація можливостей виробничого

та науково-технічного потенціалів, встановлення відповідності розвитку інноваційної діяльності вимогам концепції сталого розвитку та потребам посилити інноваційну спрямованість структурно-динамічних зрушень.

У роботі термін «державне регулювання інноваційної діяльності» визначено як систему заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру, які визначають організаційні, економічні та юридичні умови здійснення інноваційної діяльності та спрямовані на забезпечення інноваційної безпеки; підтримку функціонування і розвитку ринкової інноваційної інфраструктури; визначення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального та місцевого рівнів; формування й реалізацію державних, галузевих, регіональних та місцевих програм; формування джерел фінансового забезпечення інноваційних проектів; упровадження фіскальних стимулів; налагодження взаємодії підприємств з науковими установами; підвищення рівня комерціалізації результатів наукових досліджень; зменшення інноваційних ризиків підприємств.

2. За результатами дослідження регіональної складової предмета дисертаційної роботи, констатовано, що об'єктивними передумовами визначення особливостей державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні в контексті вдосконалення інноваційної політики держави виступають структурна неоднорідність просторового розвитку країни в природно-географічному, ресурсному, економічному, соціальному, етнічному й політичному аспектах.

З метою забезпечення системності викладу матеріалів дослідження доведено, що реалізації регіональної інноваційної політики повинне передувати обґрунтування складу дієвих засобів державного регулювання, спрямованих на: зміцнення виробничо-господарських відносин; запобігання процесам нагромадження регіональних проблем; здійснення коригувального впливу на траєкторію розвитку регіональної економічної системи; формування продуктивних відносин між органами державної влади всіх

рівнів; ефективне державне втручання у розвиток окремих територіальних економічних систем задля подолання суттєвих регіональних відмінностей в умовах життєдіяльності та промислового виробництва; реалізацію власної політики регіонів, що являє собою конгломерат у складі інструментарію, який дає змогу провадити дієву соціальну, економічну, промислову та демографічну політики задля ініціювання процесів загальноекономічного прискорення в державі.

3. Регіональна інноваційна політика як цільовий функціонал здатна скоригувати, спрямовувати та локалізувати зусилля профільних органів державної влади на сталий розвиток нашої держави на інноваційній основі. Запропоновано до основних напрямів віднести:

- пошук оптимального співвідношення, розумного розподілу функцій державного регулювання інноваційної діяльності між профільними структурами державного та регіонального рівнях;

- добір науково обґрунтованих цільових функціоналів задля забезпечення стійкості та надійності функціонування регіональної інноваційної системи;

- формалізація об'єктивних модельних управлінських рішень у контексті спрямування траєкторії інноваційного розвитку регіону до якісно нового стану в умовах нестабільного економічного середовища в державі;

- формування відповідного законодавчого та фінансового забезпечення, що дає змогу забезпечити результативність комплексу правових, організаційних, наукових та інших заходів, спрямованих на досягнення сталого розвитку регіонів на основі поєднання економічних, технологічних, соціальних та екологічних інтересів на загальнодержавному і регіональному рівнях при максимально ефективному використанні потенціалу регіональних економічних систем в інтересах суспільства.

Результати дослідження відображені у працях [154; 157; 159; 160].

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

2.1. Державно-управлінський аспект аналізу інноваційного потенціалу регіонів України

Зростання значущості інноваційного процесу та його впливу на результати соціально-економічних перетворень, ефективність поточної діяльності суб'єктів господарювання, перспективи розвитку регіональних економічних систем зумовили необхідність більш глибокого дослідження його сутності, змісту і форм взаємодії учасників даного процесу, пошуку шляхів підвищення його ефективності в умовах регіонального розвитку. Він визначає темпи оновлення та модернізації основних фондів, створення і впровадження базисних і поліпшувальних технічних, технологічних та інформаційних нововведень з метою підвищення конкурентоспроможності продукції, що випускається, послуг, що надаються, змінює переорієнтацію з сировинної спрямованості експорту на експорт обробних галузевих складових регіону. Інноваційні процеси сприяють переміщенню ресурсів у сфери більш високого прибутку і продуктивності, де сконцентровані адаптивні і креативні економічні суб'єкти, діяльність яких базується на розробці, впровадженні та ефективному застосуванні інновацій.

Інноваційний процес як процес комерціалізації технологій, тобто процес перетворення ідей у новий продукт, їх творчого їх супроводу і реалізації, передбачає наявність інноваційних можливостей.

Інноваційні можливості полягають насамперед у наявності певних ресурсів, властивостей і в різного роду змінах. Можна виокремити два види змін: зміна як результат впровадження нововведення; зміна як джерело інноваційних можливостей. Тут необхідно зазначити, що зміни як джерело

інноваційних можливостей визначаються сукупністю всіх змін у внутрішньому і зовнішньому середовищі регіону.

У дослідженні П. Друкера підтверджується очевидність того, що джерела інноваційних можливостей полягають у різного роду змінах [87, с. 23]. Одним з видів інноваційних можливостей є зміни в соціальному, політичному та інтелектуальному середовищі – це демографічні зміни, тобто зміни кількості, складу населення вікової структури, рівня зайнятості, освіти і доходів, якість навколишнього середовища, рівень соціальної спрямованості. Класифікація інноваційних можливостей наведена у додатку Е.

Розвиток регіонів на основі формування та стимулювання інноваційних можливостей з метою підвищення продуктивності праці - це найважливіший чинник конкурентоспроможності. Оскільки висока продуктивність гарантує високий рівень заробітної плати, стабільність національної валюти, прибутковість капіталу та, як результат, підвищення стандартів життя населення, то саме інноваційне спрямування регіонального розвитку дає змогу розвивати перспективні сектори, де існують передумови для формування конкурентних переваг, раціонального використання наявних місцевих ресурсів, розбудови ефективної місцевої інфраструктури, і в комплексі - забезпечити випереджальне соціально-економічне зростання та інституціонально-організаційне вдосконалення всіх складових регіональної системи.

У більш широкому сенсі конкурентоспроможність регіону можна розглядати у вигляді сукупності стійких відносин суб'єктів регіональної економічної системи, які дають змогу створити нові комбінації продуктів, галузей і сфер економічної діяльності. Ці комбінації, у свою чергу, орієнтовані на створення і поширення інноваційних продуктів і нових видів діяльності для регіону, забезпечуючи, тим самим, його інноваційне перевагу і конкурентоспроможність.

Інноваційністю регіону є його здатність до самовідновлення, адаптації

до змін і генерування продуктів науково-технічного прогресу[36].

Світовий досвід показує, що безперервний розвиток виробництва і збереження його конкурентоспроможності на довгострокову перспективу залежить не стільки від ресурсного потенціалу, скільки від інноваційного. Регіональними пріоритетами, що визначають особливості стратегічного державного управління інноваційною діяльністю, виступають розширене відтворення інтелектуальних ресурсів регіонів, розвиток регіональної інноваційної інфраструктури та формування сприятливого середовища для інноваційної діяльності.

Перш за все, це здійснюється за допомогою інтегральної взаємодії структурно-функціональних складових регуляторного впливу держави на інноваційну діяльність, де важливою складовою є відповідне кадрове забезпечення. Розвинені вузівська і наукова сфери в регіоні є найважливішими інтелектуальними передумовами підвищення рівня інноваційного потенціалу (рис. 2.1).

Складовими напрямками стратегічного державного управління інноваційною діяльністю на регіональному рівні є економічне і раціональне використання місцевих ресурсів, широке застосування маловідходних і безвідходних, енерго- і ресурсозберезувальних технологій, а також форм організації виробництва з високою кінцевою результативністю, екологічною чистотою, збереженням і своєчасним відтворенням природи для забезпечення гідного рівня життя не лише сьогоденшнього, а й майбутніх поколінь.

Саме інноваційний потенціал регіону має важливе значення для обґрунтування державної інноваційної політики, комплексу науково-технічних та інноваційних програм, діяльності створюваних адекватних ринковим умовам господарювання інноваційних структур і інститутів, покликаних забезпечити проходження наукових ідей від їх зародження до практичного використання кінцевим споживачем.

Тому актуальним виступає питання наукового дослідження саме інноваційного потенціалу регіону.

Рис. 2.1. Інтегральна взаємодія структурно-функціональних складових регуляторного впливу держави на інноваційну діяльність

Джерело: систематизовано автором

Термін «інноваційний потенціал» підприємства, науково-технічної організації, регіону, міста, країни в цілому набув поширення з початку 1980-х рр., уточнювався під час теоретичних, емпіричних і методологічних досліджень і не втратив своєї актуальності на сучасному етапі. Потреба в уточненні була пов'язана, перш за все, зі зміною адміністративно-командної системи управління на ринкову систему господарювання. В додатку Ж представлено бачення науковців на сутність поняття «інноваційний потенціал».

Узагальнюючи вищенаведене, вважаємо, що інноваційний потенціал доцільно розглядати крізь призму наявних у суспільстві можливостей, що пов'язані з утриманням та використанням нововведень у всіх сферах діяльності, що дає змогу здійснювати соціальний, економічний, технологічний, технічний розвиток національної економіки.

Звідси випливає, що інноваційний потенціал регіону є сукупністю ресурсів і властивостей, які визначають інноваційні можливості сталого та ефективного функціонування регіональної соціально-економічної системи.

Згідно із Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», інноваційний потенціал являє собою «сукупність науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничо-соціальних та культурно-освітніх можливостей країни (галузі, регіону, підприємства тощо), необхідних для забезпечення інноваційного розвитку економіки» [112]. Враховуючи вищевикладене, інноваційний потенціал регіону доречно розглядати як здатність регіональної соціально-економічної системи в існуючих умовах через ефективне використання сукупності науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничо-соціальних та культурно-освітніх можливостей регіону забезпечити реалізацію кінцевої цілі інноваційної діяльності – задоволення потреб людини в нових, більш якісних товарах і послугах.

Відповідно до представленого визначення, інноваційний потенціал регіону визначається його реальними інноваційними можливостями, які залежать від наявних у регіоні ресурсів і властивостей та визначається не тільки і не стільки наявними у нього інноваційними можливостями, а й готовністю і здатністю до їх використання з метою втілення нововведень. Таким чином, пропонується така схема формування інноваційного потенціалу з його характеристиками (рис. 2.2).

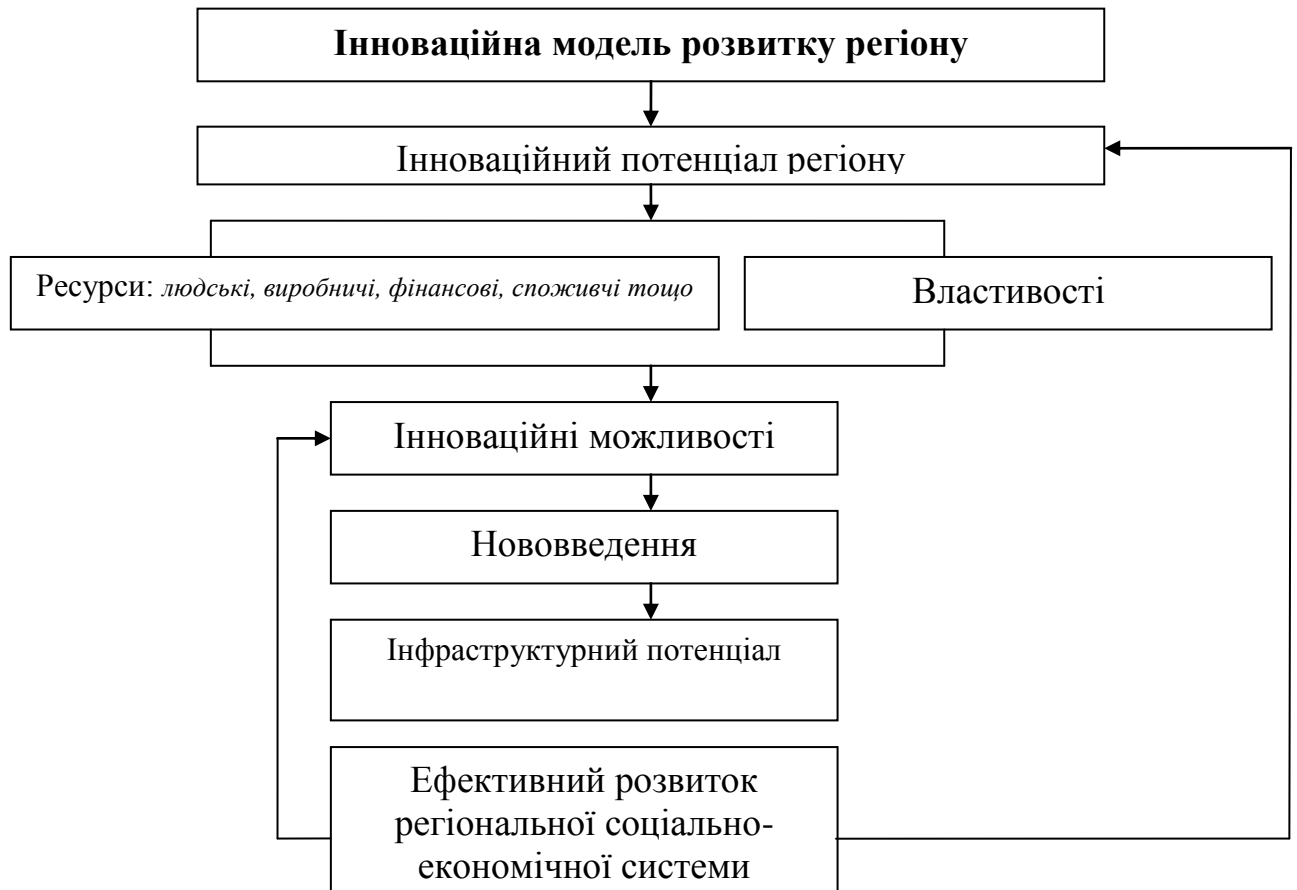

Рис. 2.2. Характеристика інноваційного потенціалу регіону

Джерело: систематизовано автором

Високий інноваційний потенціал регіону забезпечує високий рівень добробуту громадян. У зв'язку з чим виникає необхідність оцінити не тільки досягнутий рівень, а й здатність регіону до змін і напрями цих змін. Аналіз чинників соціально-економічного зростання дав змогу систематизувати класифікацію джерел зростання регіону (додаток 3). Виділено 3 класифікаційні групи:

1. Пов'язані з факторами виробництва
 - а) екстенсивні
 - б) інтенсивні
2. Пов'язані зі способом виробництва
3. Пов'язані з результатами виробництва та їх використанням.

Таким чином, планомірно й цілеспрямовано розвивати і максимально використовувати інноваційний потенціал регіону дає змогу правильно

сформована система управління його структурними елементами.

Тож, наступним важливим аспектом дослідження інноваційного потенціалу регіону є уточнення його структурних складових. Під структурою інноваційного потенціалу розуміємо «сукупність елементів, які володіють визначеною стійкістю внутрішньогрупових зв'язків, при збереженні основних властивостей, які характеризують дану сукупність як єдине ціле» [95].

Складові елементи інноваційного потенціалу регіону наведено на рис.

2.3.

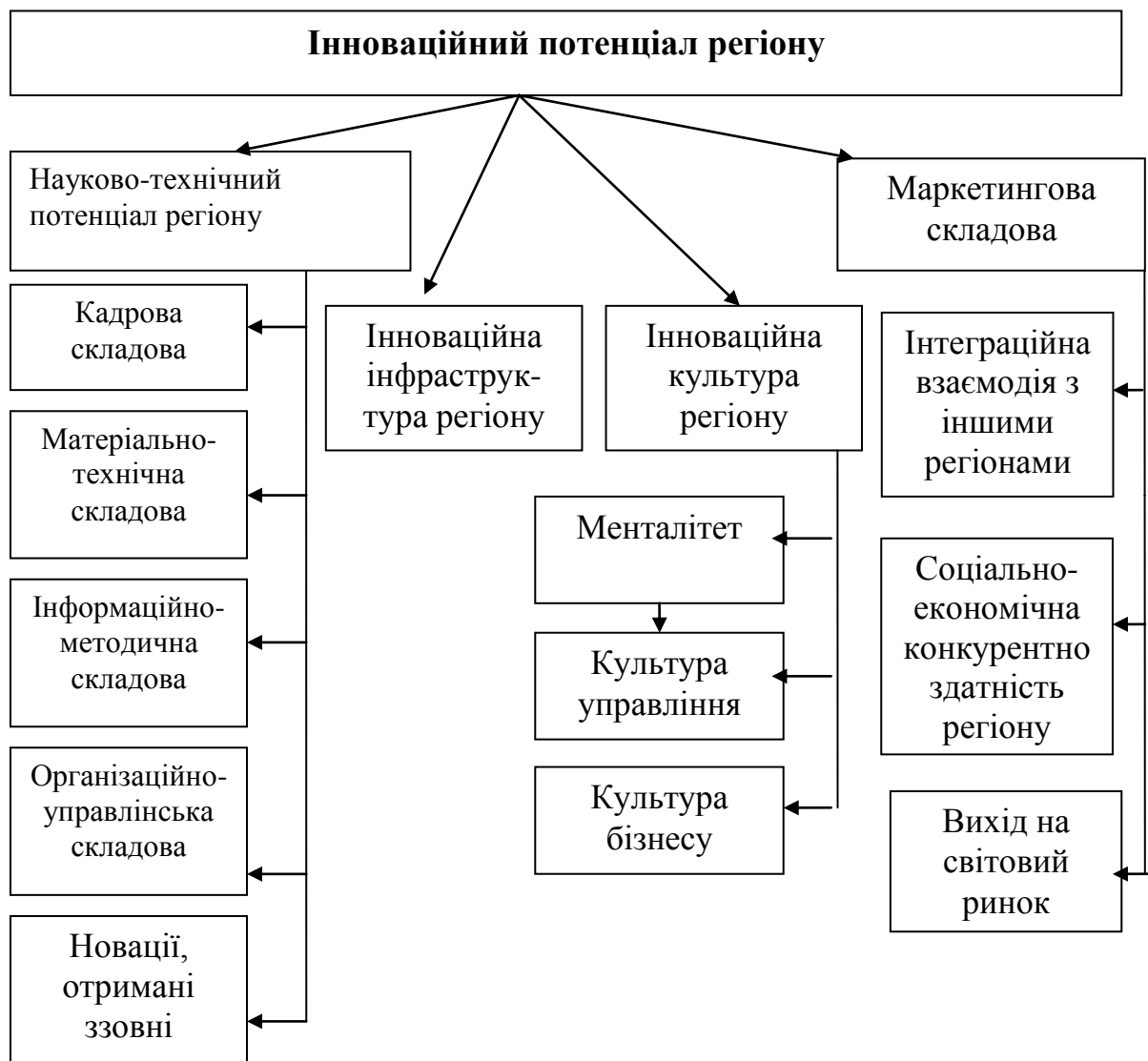

Рис. 2.3. Складові елементи інноваційного потенціалу регіону

Джерело: систематизовано автором

Узагальнюючи складові елементи інноваційного потенціалу регіону, що наведені на рис. 2.3, доцільно також виокремити ресурсні можливості :

- стан навколишнього природного середовища та наявність основних природних ресурсів;
- людські ресурси, кількість населення, рівень і динаміка зайнятості;
- виробничий потенціал;
- науково-технічний та кадровий потенціал;
- інфраструктура;
- рівень і динаміка зайнятості, загальноосвітній рівень;
- регіональні та геополітичні аспекти інноваційного потенціалу тощо.

Основні види природних ресурсів – землі (угіддя), природні рекреаційні ресурси, земні води, поверхневі водойми і водотоки, територіальні ресурси. Природні ресурси розуміють як тіла і сили природи, які на даному рівні розвитку виробничих сил і вивченості, можуть бути використані для задоволення потреб людського суспільства у формі безпосередньої участі в матеріальній діяльності, а також сили природи, які на даному рівні розвитку виробничих сил істотні для життя і діяльності людського суспільства і безпосередньої діяльності людей (природні умови).

Таким чином, природно-ресурсний потенціал регіону – це частина сукупності природних ресурсів, які за даного рівня економічного і технічного розвитку суспільства та вивченості території можуть бути використані в господарській та іншій діяльності людини в даний час і в перспективі.

Кількість, якість і поєднання природних ресурсів визначає природно-ресурсний потенціал території. Наявність природних ресурсів, по-перше, впливає на формування територіальної структури господарства. По-друге, природно-ресурсний потенціал суттєво впливає на галузеву спеціалізацію регіону. По-третє, кількість, якість та ефективність використання природних ресурсів позначаються на темпах районного (регіонального) соціально-економічного розвитку. По-четверте, володіння природними ресурсами, їх якісні параметри сприяють підвищенню ролі регіону на товарному ринку як

України, так і в далекому зарубіжжі.

Важливою складовою інноваційного потенціалу є людський потенціал. Це, насамперед, кваліфікація та інтелектуальний, творчий потенціал, що є важливими факторами розвитку регіону.

Слід зазначити, що саме «...інтелектуальний капітал є одним із основних факторів інноваційного розвитку економіки, отже, освіта відіграє надзвичайно важливу роль» [201, с. 283]. Такої самої думки дотримується М.С. Пашкевич, визначаючи, що економічне зростання на основі реалізації інтелектуального капіталу може бути прирівняно до ресурсного типу розвитку [9, с. 351]. Підтримання на належному рівні всіх складових потенціалу наукової діяльності на всіх стадіях її функціонування сприяє зростанню творчого потенціалу вчених (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Характеристики наукового потенціалу

Якісна визначеність науки	Кількісна визначеність науки
1. Сукупність наукових знань	1. Ступінь відповідності наукових знань світовим досягненням
2. Наукові кадри	2. Забезпеченість кадрами
3. Матеріально-технічні засоби науки	3. Забезпеченість матеріально-технічними засобами
4. Наукова інформація	4. Забезпеченість науковою інформацією
5. Технологічний спосіб організації науки	5. Оптимальність технологічного способу організації науки
6. Загальноекономічний спосіб організації науки;	6. Оптимальність загальноекономічного способу організації науки
7. Соціально-економічний спосіб організації науки	7. Прогресивність соціально-економічного способу організації науки
8. Спосіб управління наукою	8. Оптимальність способу управління наукою
9. Витрати на науку	9. Фінансово-економічна забезпеченість науки
10. Ціннісний компонент науки	10. Ступінь орієнтації науки на загальнолюдські цінності
11. Результати (віддача) наукової діяльності	11. Ефективність наукових досліджень

Джерело: за даними [132]

Показниками кадрової складової інноваційного потенціалу є насиченість регіону науково-технічними кадрами, кількістю науково-дослідних організацій, сюди також можна віднести чисельність населення, рівень і динаміку зайнятості, освітній потенціал тощо. Структуру людського потенціалу наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Структура людського потенціалу

Компоненти людського потенціалу	Показники потенціалу
Здоров'я	Очікувана тривалість життя, витрати на охорону здоров'я, смертність за віком
Творчий потенціал, активність	Доходи авторських прав, кількість патентів і міжнародних, премій на 1 жителя, темпи технологічного прогресу
Освіта	Середня кількість років навчання в школі і ВНЗ, витрати на освіту
Професіоналізм	Доходи від експорту, втрати від аварій
Ресурси робочого часу	Кількість працездатного населення, кількість зайнятих, рівень безробіття, кількість годин робочого часу на рік

Джерело: систематизовано автором

Показниками виробничого потенціалу є стан основного капіталу та ступінь його зносу за галузями, конкурентоспроможність продукції, технічна та відтворювальна структура основного капіталу, рівень технологічної оснащеності та спеціалізації виробництва.

Провівши аналіз основних складових інноваційного потенціалу Київської області (Додаток К), можна дійти висновку про те, що сьогодні склались несприятливі умови, у яких затребуваними є інновації в країнах з високорозвиненою економікою і в країнах, де економіка переживає період затяжної кризи. У першому випадку до інновацій звертаються як до високоефективного засобу, за допомогою якого можна здобути перемогу в конкурентній боротьбі, а в другому випадку в ньому шукають можливість виживання в умовах господарювання, що постійно погіршуються.

Варто підкреслити, що система державного управління розвитком інноваційного потенціалу регіону перебуває в стадії формування. Вона має бути орієнтована на максимальне використання сукупних інноваційних можливостей регіону. Це зумовлює гостру необхідність створення ефективної інноваційної інфраструктури, а також реалізацію комплексу заходів, спрямованих на вдосконалення технологічних відносин та впровадження інтеграційного маркетингу.

Систему державного управління розвитком інноваційного потенціалу регіону пропонується представити у вигляді схеми (рис. 2.4).

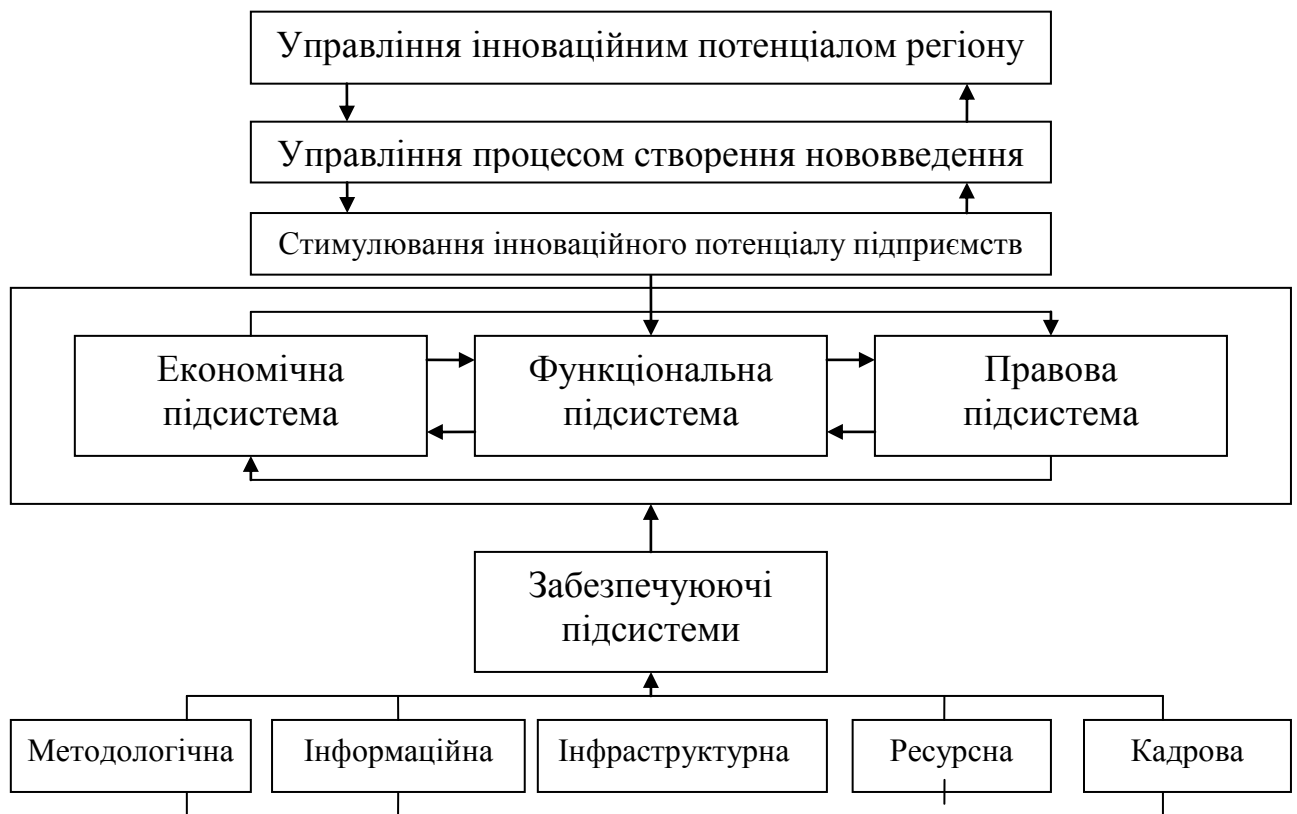

Рис. 2.4. Система державного управління розвитком інноваційним потенціалом регіону

Джерело: систематизовано автором

Процес управління інноваційним потенціалом регіону має багатоплановий характер і диференціюється за такими напрямками:

дослідження інноваційного потенціалу, формування напрямів розвитку інноваційного потенціалу, реалізація портфеля нововведень.

Він передбачає проведення відповідних наукових досліджень, розроблення та реалізацію механізмів регуляції розвитком, за відповідним економічним, організаційно-управлінським, функціональним, правовим, інформаційним, соціальним та комунікаційним спрямуванням. Першочерговими є такі:

- розроблення інноваційної моделі збалансованого розвитку регіону;
- розроблення фундаментальних і прикладних основ побудови регіональних інноваційних структур, формування інноваційного середовища, організації інноваційних процесів у всіх сферах діяльності регіону;
- впровадження в управління розвитком регіональної економічної системи сучасних, науково обґрунтованих підходів до технологічних змін та інноваційних процесів;
- удосконалення системи підготовки та перепідготовки інноваційних кадрів;
- створення організаційно-економічного забезпечення ресурсних, технологічних, продуктових, ринкових, управлінських та організаційних інновацій, для забезпечення регіону енерго- та ресурсозберезувальними, наукоємними технологіями;
- розроблення і впровадження нових інформаційних технологій та інтелектуальних систем у регіональну інфраструктуру, забезпечення її інтелектуальними та інформаційними ресурсами;
- розроблення методологічних підходів щодо включення всіх сфер діяльності в регіоні в горизонтальні та вертикальні інноваційні цикли;
- впровадження інновацій у державно-управлінський процес;
- вивчення та впровадження міжнародного досвіду щодо стимулювання розвитку інноваційного потенціалу регіону;
- підвищення суспільного статусу інноваційної діяльності в регіоні;

- розробка планів і програм інноваційної діяльності і, відповідно, моніторинг процесу розробки та впровадження інновацій;
- розробка та здійснення єдиної інноваційної політики на регіональному рівні в межах системи державного управління інноваційної діяльності в державі;
- забезпечення інноваційних програм і відповідних заходів фінансовими, кадровими і матеріально-технічними ресурсами;
- застосування цільового управління системою інновацій за допомогою створення координуючих цільових груп для комплексного вирішення інноваційних проблем у регіоні.

Наступним кроком дослідження пропонується розглянути методи і функції, які використовуються під час проведення інноваційних заходів (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Методи управління інноваційним потенціалом регіону

Методи управління	Зміст управлінських дій
Адміністративні	Розробка моделі управління інноваційним потенціалом регіону, форування відповідного кадрового забезпечення; впровадження стандартів щодо проведення інноваційної діяльності; застосування дисциплінарних заходів впливу; видання наказів щодо розвитку і дослідження інноваційного потенціалу
Економічні	Планування заходів щодо дослідження та розвитку інноваційного потенціалу регіону; аналіз і контроль за станом інноваційного потенціалу регіону; застосування економічних заохочень, що стимулюють роботу з управління ІІ; соціально-економічна оцінка ІІ; управління ризиком при здійсненні нововведень
Соціально-психологічні	Використання принципів психології при реалізації інноваційних можливостей; орієнтація творчої активності працівників у регіоні на вирішення питань, пов'язаних з використанням і розвитком ІІ; моральне стимулювання дотримання працівниками та керівниками завдань і функцій ІІ регіону
Ідеологічні	Залучення працівників до управління ІІ; розвиток самоконтролю з виконання завдань ІІ; виховання почуття відповідальності і свідомості; виконання завдань ІІ; пропагування передового досвіду

Джерело: за даними [31; 32; 36; 46; 96; 125]

Функції управління дають змогу найбільш ефективно реалізовувати заходи щодо управління інноваційним потенціалом у регіоні з урахуванням його інноваційних можливостей і ресурсів. Можна виокремити такі функції управління: цілепокладання, планування, організація; облік і контроль, мотивація, які відображають зміст основних стадій процесу управління інноваційним потенціалом. Пропонується розглянути управління інноваційним потенціалом як систему (рис. 2.5).

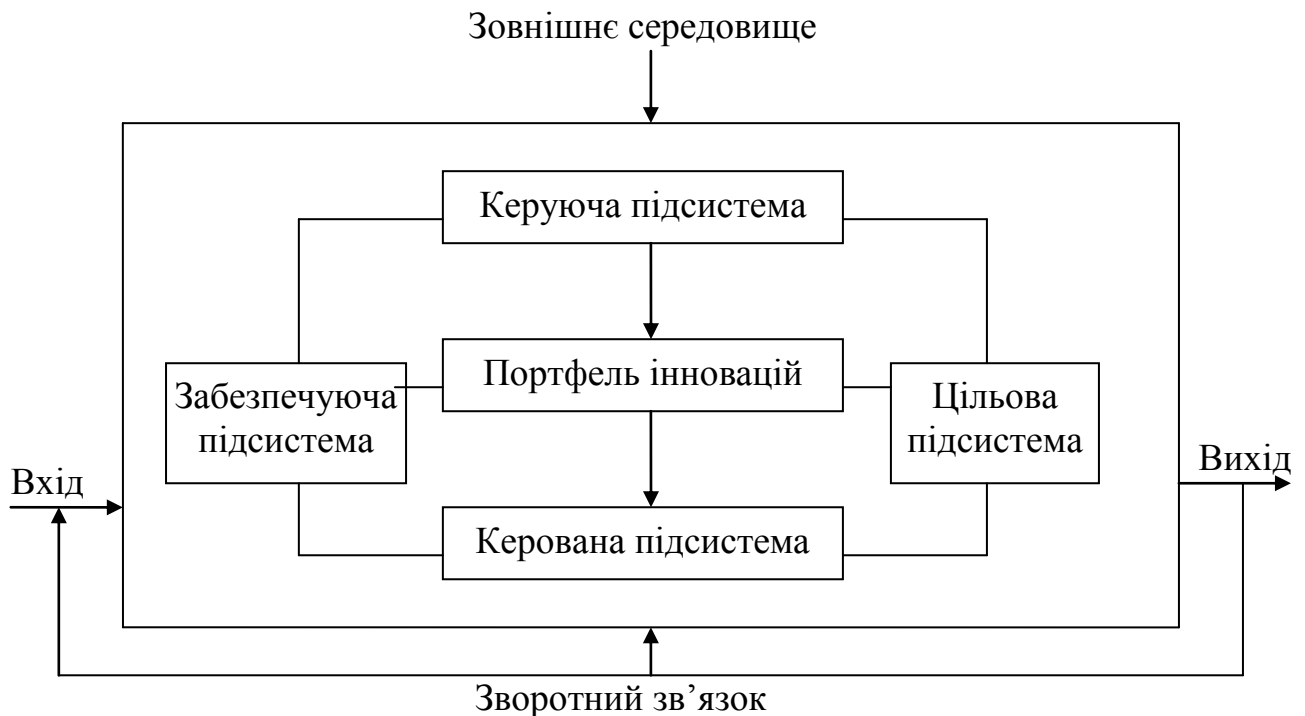

Рис. 2.5. Система управління інноваційним потенціалом

Джерело: за даними [29-31]

У даній системі «Вихід» повинен відповідати основним вимогам цільової підсистеми: максимальному використанню та розвитку інноваційного потенціалу. Система «вхід» визначається технологічними, технічними, кадровими, інформаційними, фінансовими, організаційними і часовими ресурсами. Зовнішні фактори – це загальноекономічні умови, характерні для того економічного простору, частиною якого є регіон, відображають основні напрями економічної політики держави і є об'єктивними для регіональної економічної системи. До них слід віднести:

- податковий режим;
- бюджетну політику;

- фінансово-кредитну політику;
- державні пріоритети виробництва;
- тарифно-митну політику;
- соціальну політику.

До компонентів «зворотного зв'язку» системи управління інноваційним потенціалом відносяться нова інформація, вимоги, рекламації, умови здійснення господарської діяльності, що виникли у зв'язку з новими досягненнями науково-технічного прогресу, та ін. Структура системи управління інноваційним потенціалом з використанням інтеграційного маркетингу регіону характеризується наявністю чотирьох спеціальних підсистем: керуючої, яка відповідає за планування; організацію, мотивацію, регулювання, координацію; керованої, у рамках якої здійснюються аналіз і прогнозування для обґрунтування прийнятих рішень; цільової, у якій формуються цілі та завдання розвитку й управління інноваційним потенціалом регіону, та забезпечуючої, яка покликана забезпечувати реалізацію відповідних завдань інтеграційного маркетингу.

Представимо інтегрально регіональну політику та інноваційний потенціал регіону (рис. 2.6).

Державна інноваційна політика повинна формуватися на основі аналізу поточного стану інноваційної діяльності в Україні, комплексного підходу до розв'язання завдань державної інноваційної політики, визначення стратегій та розробки прогнозів розвитку інноваційної діяльності на перспективу, що визначають конкурентоспроможність товарів і послуг на світовому ринку.

Для підсилення інноваційної активності та інноваційно-інвестиційної привабливості Урядом була розроблена «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів», результатами реалізації якої повинні стати утвердження інноваційної моделі економічного й соціального розвитку України; підвищення ефективності використання інтелектуального потенціалу країни; посилення конкурентоспроможності національної економіки; досягнення стабільного

сталого розвитку й покращення добробуту громадян, а також збільшення інвестицій в економіку.

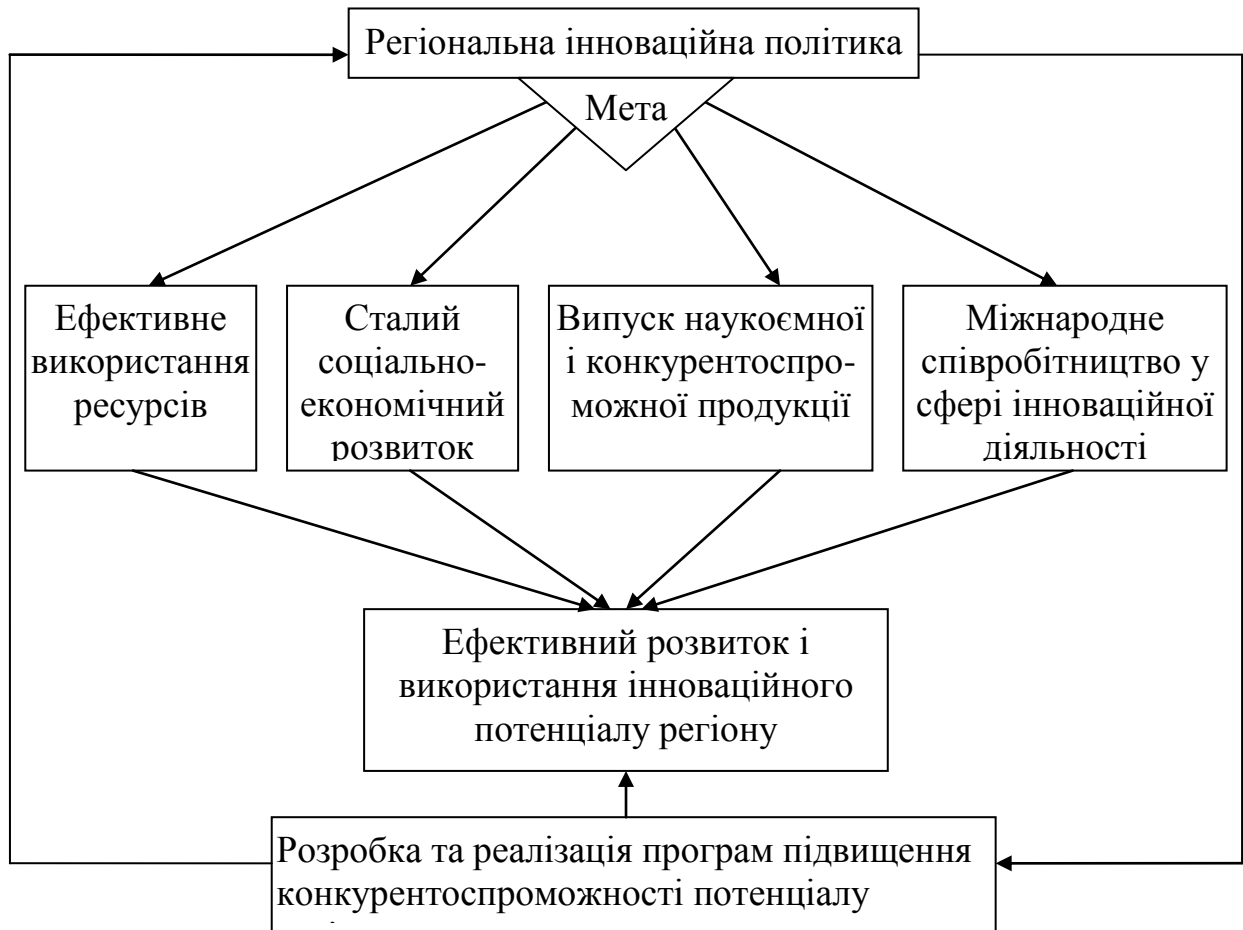

Рис. 2.6. Регіональна інноваційна політика та інноваційний потенціал регіону

Джерело: за даними [29-31]

Слід наголосити, що розширене відтворення економіки інноваційного спрямування не може відбуватися без належного забезпечення його інвестиційними ресурсами.

Для виправлення існуючої ситуації необхідне широкомасштабне залучення іноземних інвестицій в Україну. Але динаміка прямих іноземних інвестицій в економіку України в Україну (рис. 2.7) показує, що надходження інвестиції в країну здійснюються, але з 2013 р. з кожним роком їхній обсяг зменшується.

На сьогодні науковці виділяють цілу низку проблем, що перешкоджають надходженню іноземних інвестицій в економіку Україну, а саме: залишки

системи командної економіки; організована злочинність; високий рівень корумпованості економіки; відсутність сталої стратегії економічного і політичного розвитку; незабезпечення усім суб'єктам економічних відносин, у тому числі й іноземним інвесторам, рівних економічних прав і свобод у здійсненні фінансово-економічної діяльності; складність податкової системи та суттєве податкове навантаження; труднощі з місцевими банками та іншими кредитними установами фінансового ринку; відсутність надійної інвестиційної історії, що формується роками внаслідок успішних капіталовкладень інвесторів та інші [35, с. 30].

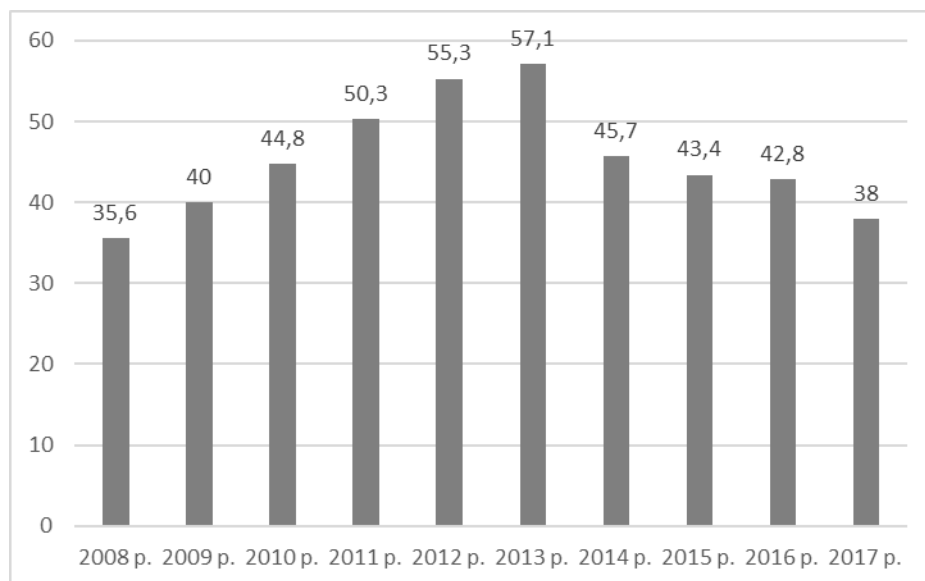

Рис. 2.7. Обсяги прямих іноземних інвестицій в економіку України, млрд дол. США

Джерело: за даними [181]

Приплив іноземного капіталу допоможе вирішити проблему поповнення внутрішніх заощаджень для активного фінансування інноваційного розвитку вітчизняних підприємств, забезпечить фінансування дефіциту поточного рахунку платіжного балансу, а також сприятиме припливу значної частини фінансових ресурсів у ноу-хау і доступу до зовнішніх ринків.

Досягнення науки та інтенсивний розвиток нових технологій зумовили

переорієнтацію економіки високорозвинених країн з науково-технічної на інноваційну політику. Через це місце будь-якої держави на світовому ринку визначається сьогодні рівнем технологій та інновацій. У зв'язку з цим актуальними стають питання щодо визначення місця України серед інших країн світу та аналіз її інноваційної активності.

Так, упродовж 2014–2016 рр. частка підприємств в Україні, які займалися інноваційною діяльністю, за рекомендованими видами економічної діяльності становила 18,4%, у тому числі здійснювали технологічні інновації – 11,8% (5,7% – продуктові та 10,3% – процесові), нетехнологічні – 13,4% (8,7% – організаційні та 10,2% – маркетингові) (додаток Л-1).

Слід зазначити, що існує прямий зв'язок між розміром підприємства і його рівнем інноваційності, оскільки для впровадження інновацій необхідно мати певну кількість персоналу, задіяного у виконанні наукових досліджень і розробок (далі – НДР). Відповідно найвища частка як технологічно інноваційних, так і нетехнологічно інноваційних підприємств була серед великих підприємств (відповідно 31,4% і 28,1%) (додаток Л-2).

Щодо видів економічної діяльності, то протягом 2014–2016 рр. найвища частка інноваційних підприємств була на підприємствах інформації та телекомунікації (22,1%), переробної промисловості (21,9%), фінансової та страхової діяльності (21,7%) та діяльності у сфері архітектури та інжинірингу (20,1%) (рис. 2.9). При цьому вища за середню по країні частка підприємств із технологічними інноваціями була серед підприємств переробної промисловості (15,6%), з постачання електроенергії, газу, пари та кондиціонованого повітря (12,6%), а також підприємств, які займалися діяльністю у сферах архітектури та інжинірингу, науковими дослідженнями та розробками, рекламною діяльністю – 13,2%; з нетехнологічними інноваціями – серед підприємств фінансової та страхової діяльності (18,0%), інформації та телекомунікації (17,3%), переробної промисловості (15,3%) (додаток М-1).

За даними обстеження 2014–2016 рр., найвищий рівень інноваційної активності спостерігався на підприємствах Рівненської, Харківської областей та м. Києва. Найвища частка технологічно інноваційних підприємств зосереджена у Рівненській (19,1%), Харківській (18,7%) та Кіровоградській (14,7%) областях; нетехнологічно інноваційних підприємств – у м. Києві (17,8%), Івано-Франківській та Київській областях (по 15,1%) (додаток М-2).

Щодо напрямів інноваційної діяльності підприємств України, то більше половини підприємств із технологічними інноваціями придбали машини, обладнання та програмне забезпечення для виробництва нових або значно поліпшених продуктів та послуг. Майже третина здійснювали діяльність для запровадження нових або суттєво вдосконалених продуктів або процесів, таку як техніко-економічне обґрунтування, тестування, розробка програмного забезпечення для поточних потреб, технічне оснащення, організація виробництва тощо (додаток Н-1).

У 2016 р. майже 70% загального обсягу інноваційних витрат підприємства спрямували на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, 15,0% на виконання внутрішніх НДР та 9,1% - на придбання зовнішніх НДР (додаток Н-2).

У 2016 р. витрати на інновації в основному здійснювались за рахунок власних коштів (89,5% загального обсягу фінансування), коштів іноземних інвесторів (3,1%) та інших джерел (2,9%). Хоча найважливішими партнерами всіх інноваційних підприємств по співробітництву залишаються насамперед постачальники обладнання, матеріалів, компонентів або програмного забезпечення, а також клієнти або споживачі (13,7%), частка підприємств, які співпрацювали з науковими організаціями, становила 8,4%.

В Україні протягом 2014–2016 рр. 34,4% підприємств із технологічними інноваціями співпрацювали з іншими підприємствами та організаціями, у тому числі університетами, науково-дослідними інститутами тощо (додаток П-1).

За географією розташування партнерів упродовж 2014–2016 рр. 32,4%

інноваційних підприємств співпрацювали з підприємствами України, 5,7% – країн Європи.

Крім упровадження технологічних інновацій, підприємства можуть бути активними в організаційних і/або маркетингових інноваціях, які підтримують продуктивні й процесові інновації, підвищують якість і ефективність роботи підприємства та поліпшують обмін інформацією й використання нових знань і технологій, а також можуть впливати на продуктивність фірми, вихід на нові ринки або сегменти ринку та розроблення нових способів просування продукції (додаток П-2).

Проаналізувавши стан інноваційної активності підприємств, ми виявили, що останнім часом кількість підприємств, які займаються інноваційною діяльністю, зросла, однак інноваційність продукції, яку вони виробляють, залишається на низькому рівні. Така ситуація виникла через системні проблеми, які існують у більшості регіонів України:

- фінансування інноваційної діяльності здійснюється переважно за власний рахунок. Процес розроблення та впровадження інновацій потребує значних фінансових вливань, тобто виникає необхідність відволікати ресурси від безпосереднього виробництва. Це можуть дозволити собі лише великі підприємства;

- на підприємствах спостерігається критично низький рівень оновлення технологій та зношеність основних виробничих фондів;

- відсутність підтримки підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, як на державному, так і на регіональному рівнях (фінансова, інформаційна);

- швидке моральне старіння інтелектуальних ресурсів у галузі промисловості, особливо порівняно із зарубіжною практикою постійного й активного оновлення знань та технологій;

- відсутність консолідації зусиль наукових організацій та підприємств, що готові займатися інноваціями, для проведення спільних досліджень.

Отже, основними причинами, що гальмують інноваційну діяльність, є

недостатнє фінансування та низький рівень інноваційної активності, відсутність консолідованих зусиль громади, влади, бізнесу, науки та освіти. За відсутності державної підтримки підприємствам важко самостійно розробляти та впроваджувати інноваційні проекти. Тому створення єдиної системи державної та регіональної підтримки розвитку інноваційних процесів буде суттєвим поштовхом до інноваційного розвитку. На заміну лише власним ресурсам підприємства повинні шукати альтернативні джерела фінансування інноваційної діяльності та залучати іноземний капітал для розвитку інноваційних технологій. Крім того, корисним буде налагодження співпраці з вітчизняними та іноземними партнерами для реалізації спільних інноваційних проектів у регіоні. Також необхідно активізувати інноваційну діяльність через створення об'єктів інноваційної інфраструктури, що створить умови для кооперації між університетами, науковими організаціями, підприємствами фінансового та реального секторів економіки і громадськими організаціями.

Таким чином, на розробку основних напрямів удосконалення системи державного управління розвитком інноваційного потенціалу регіону в першу чергу впливає його стан. Тому успіх діяльності регіону багато в чому визначається правильно обраними напрямками розвитку. У цьому випадку вони виступають як цілісна соціально-економічна система, спрямована на досягнення оптимального поєднання довгострокових і поточних цілей регіону і розробляються з метою впровадження їх взаємного узгодження системи заходів, що забезпечують інноваційний розвиток регіону.

Таким чином, розвиток інноваційного потенціалу регіону розуміється як процес закономірних змін, що дає йому змогу перейти від старого якісного стану до нового, більш досконалого. Структурна схема вдосконалення системи державного управління розвитком інноваційного потенціалу регіону наведена на рис. 2.8.

Рис. 2.8. Схема вдосконалення системи державного управління інноваційним потенціалом регіону

Джерело: систематизовано автором

Слід зазначити, що необхідність удосконалення системи державного управління інноваційним потенціалом регіону зумовлена такими факторами, як депресивний стан більшості регіонів України, розбалансованість загальноекономічних цілей соціально-економічного розвитку та відсутність саморегулювання нововведень. Стимулювання та підтримка розвитку існуючого в країні значного науково-технічного

потенціалу може стати фундаментом реалізації національної технологічної стратегії і масштабного зростання інноваційної активності.

2.2. Концептуальні підходи до формування інструментарію механізмів державного регулювання інноваційної діяльності регіону

Сучасна економічна ситуація в регіонах України характеризується відсутністю розроблених та затверджених концептуальних основ регіональної інноваційної політики, малоефективним використанням наявного науково-технічного потенціалу, нерозробленістю умов фінансування нововведень за рахунок місцевих бюджетів, нерозвиненістю регіональної інноваційної інфраструктури, відсутністю ефективних механізмів стимулювання інноваційної діяльності та підтримки інноваційного підприємництва [221, с. 47].

Останніми роками в країні на мезорівні прийнятий ряд заходів щодо створення окремих елементів інноваційної структури та законодавчої бази інноваційної діяльності. У регіонах були створені трансфер-центри, технопарки, інноваційні центри. Діяльність цих структур часто має різновекторний характер, який інколи не узгоджується не тільки з галуззю науки і виробництва, але й часто не забезпечує зв'язку між окремими суб'єктами інноваційної системи.

Природно, це позначається на ефективності інноваційного розвитку регіону, що дає підставу стверджувати, що регіональна інноваційна система (PIS) як цілісна фінансова, законодавча, організаційна структура підтримки інноваційного розвитку всередині регіонів в Україні поки не створена [116, с. 10]. Законотворчість на регіональному рівні має епізодичний і не завжди обґрунтований характер, часто будучи лише формальним виконанням вимог вищих органів. Відсутні рішення місцевих органів влади щодо стимулювання інноваційної діяльності в регіоні.

Одним з можливих варіантів вирішення даної проблеми є розробка та

впровадження ефективної регіональної системи державного регулювання інноваційної діяльності. Одним з головних компонентів вирішення окресленої проблеми є наявність сучасної концепції регіональної інноваційної політики, її узгодження як з національними, так і з регіональними пріоритетами економічного розвитку [243, с. 36]. Через її відсутність державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється методом проб і помилок. Ґрунтуючись на викладених висновках про стан інноваційного потенціалу регіонів України, можна сформулювати зміст механізмів державного регулювання інноваційною діяльністю на регіональному рівні. Передусім необхідно реалізувати рамковий принцип поділу компетенцій між державним рівнем управління, що детермінує стратегічні напрями, методи та механізми її реалізації, та регіональним рівнем.

З точки зору А. Маркова, він повинен забезпечувати загальнодержавній інноваційній політиці той рівень комплементарності, який дасть змогу сконцентрувати зусилля регіональної влади переважно на напрямках, які об'єктивно випадають з поля зору галузевих міністерств, що, на його думку, унеможлиблює дублювання і створює необхідний кумулятивний ефект [165, с. 240].

Графічно даний підхід можна представити у вигляді структурно-функціональної схеми, зображеної на рис. 2.9.

Керуюча функція, що забезпечує досягнення стратегічних напрямів регіональної інноваційної політики (див. розділ 1), повинна бути покладена на державне регулювання інноваційної діяльності, яке базується на методах державного регулювання інноваційного розвитку регіону. Найбільш істотними в рамках цього дослідження є такі методи [152, с. 118].

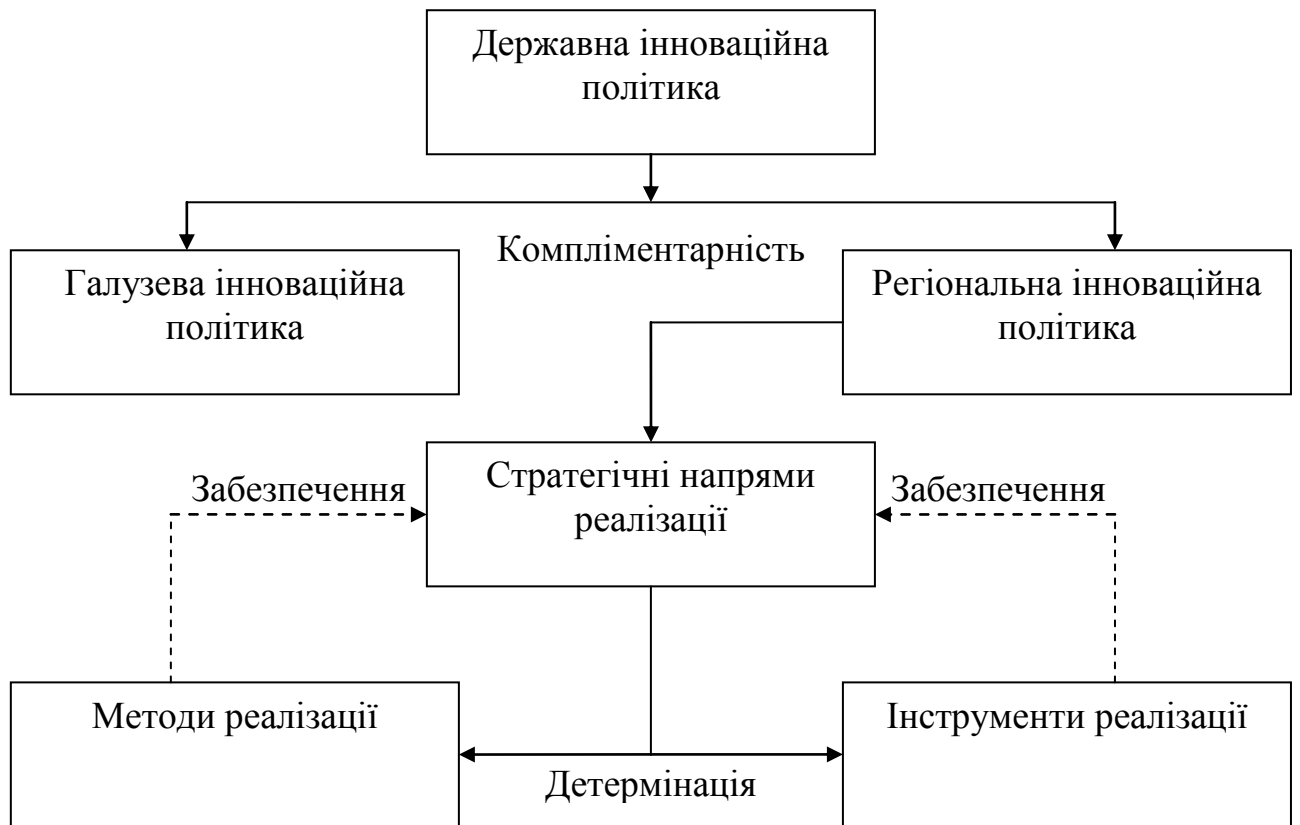

Рис. 2.9. Структурно-функціональна схема формування та реалізації регіональної інноваційної політики

Джерело: за даними [30; 50; 82; 122; 126]

Наведемо характеристику методів державного регулювання інноваційного розвитку регіону.

1. Адміністративно-правові методи державного регулювання інноваційного розвитку регіону ґрунтуються на владно-розпорядчих функціях. Ці методи орієнтовані на формування керуючих впливів на результати господарської діяльності економічних суб'єктів. До них відносяться закони, постанови, вимоги, заборони, норми та дозволи [98-115; 187-192; 200]. У контексті стимулювання інноваційного розвитку регіону вони використовуються для охорони інтелектуальної власності при відкритті і, особливо, при закритті підприємства (процедура ліквідації компанії настільки складна і тривала, що цей пункт можна виділити в окремий стримувальний чинник).

Ці методи більшою мірою застосовуються на макрорівні, однак і в регіоні вони можуть бути з успіхом використані для стимулювання розвитку малого та середнього інноваційного підприємництва.

2. Організаційно-функціональні методи державного регулювання інноваційного розвитку регіону. Найбільше значення мають у питанні створення інноваційної інфраструктури, основна роль якої полягає у сприянні розвитку малих і середніх інноваційних підприємств, підвищенні інноваційної активності регіональних виробництв, стимулюванні наукових досліджень та їх орієнтації на потреби регіонального сектора економіки.

3. Фінансово-економічні методи державного регулювання інноваційного розвитку регіону різноманітні та орієнтовані на активізацію фінансування інноваційної сфери і створення пільгових умов обов'язкових виплат для суб'єктів інноваційної сфери. Ці методи перебувають у тісному зв'язку з грошово-кредитною, фіскальною, інвестиційною та структурною політикою. Слід зазначити, що застосування названих методів управління дає результат лише за умови стабільного та послідовного використання їх протягом короткострокового періоду.

4. Соціально-комунікативні методи державного регулювання інноваційного розвитку регіону. Ці методи орієнтовані на забезпечення сприятливих умов зростання творчої активності індивідуумів і спрямовані на активізацію новаторської діяльності на основі нематеріальних чинників. До них відноситься селективна кадрова політика, присвоєння спеціальних звань, суспільне визнання заслуг тощо. Дані методи управління є найменш вивченими, проте дуже актуальними, але нестача в управлінського персоналу креативного підходу, нерозуміння ролі інноваційного розвитку стримують процеси формування економіки інноваційного типу.

5. Екологічні методи державного регулювання інноваційного розвитку регіону мають здійснюватися на основі принципів законності, поєднання територіального та галузевого управління, комплексності, загальності, планомірності, використання можливостей науково-технічного прогресу та

міжнародного співробітництва для пошуку джерел фінансування природоохоронної діяльності, підвищення її економічної та екологічної ефективності, забезпечення безпеки.

Таким чином, екологічні методи державного регулювання інноваційного розвитку регіону є складовою природоохоронного управління, що спрямоване на забезпечення виконання норм і вимог, що обмежують шкідливий вплив господарської діяльності на середовище і сприяють її відновленню і відтворенню.

Природоохоронне управління реалізується за допомогою системи правових, адміністративних, організаційних, економічних, технологічних інструментів. Здійснюється через взаємопов'язані функції обліку, планування, прогнозування ресурсовикористання, організації та реалізації природоохоронних заходів, контролю за їх виконанням, аналізу досягнутих результатів.

Вважаємо, що екологічна складова державного регулювання інноваційного розвитку регіону має включати міждержавні екологічні відносини, розробку екологоорієнтованих національних рахунків, створення ринків екологічних послуг, продукції, технологій, визначення та врахування екологічного ризику при прийнятті господарських рішень, раціоналізацію використання ресурсів за рахунок еколого-інноваційної діяльності, утворення джерел фінансування на основі грошової оцінки ресурсів, введення природно-ресурсної ренти.

Таким чином, екологічні методи державного регулювання інноваційного розвитку регіону слід використовувати як практичні інструменти, що забезпечують реалізацію стратегічних напрямів регіональної інноваційної політики. Тільки їх інтегральна єдність створить системні умови для досягнення поставлених цілей.

Розглянемо докладніше практичну сутність регулюючих інструментів. Світовий досвід розвитку економіки показує, що на інноваційну діяльність не впливають ні тип держави, ні політичний режим. Так, інноваційна діяльність

успішно здійснюється і у федеративних державах (Німеччина, США), і в державах унітарних (Франція), і при конституційній монархії (Нідерланди, Велика Британія), а також в умовах комуністичного режиму в Китаї. Головним аспектом успішного здійснення інноваційної діяльності виступає наявність та інтенсивність заходів щодо її стимулювання і підвищення інноваційної активності суб'єктів РІС.

На думку А. Маркова, до базових суб'єктів РІС відносяться наукові та освітні установи, а також інноваційно орієнтовані виробничі підприємства [165, с. 145]. З точки зору системного підходу в умовах прискорення НТП (науково-технічного прогресу) їх стимулювання повинне ґрунтуватися на таких принципах:

1) науковості (застосування методів стимулювання має бути науково обґрунтоване і виходити з оцінки особливостей розвитку регіону);

2) комплексності (доцільність використання того чи іншого інструмента повинна підтверджуватися комплексним оцінюванням економічного ефекту, одержуваного в інноваційній сфері);

3) цілепокладання (застосування інструментів стимулювання повинне бути спрямоване на досягнення стратегічних цілей регіональної інноваційної політики).

У науковій літературі [116, с. 11; 117, с. 46] всі інструменти державного регулювання інноваційної діяльності поділяються на прямі і непрямі. До прямих відносяться інструменти, які безпосередньо забезпечують залучення капіталу в інноваційну сферу, до непрямих - такі, що створюють умови, необхідні для ефективного здійснення інноваційної діяльності. З урахуванням даного поділу, вищевикладених принципів пропонується така структурна матриця реалізації регіональної інноваційної політики (рис. 2.10).

У першому блоці методів реалізації регіональної інноваційної політики – фінансово-економічному – найбільш суттєвим і дієвим є фінансування за рахунок місцевого бюджету (бюджетне субсидування).

Інструменти реалізації			
Прямі	Непрямі	Прямі	Непрямі
• бюджетне субсидування (державні замовлення); • кредитування; • залучення іноземних інвестицій; • корпоративне та венчурне фінансування	• надання пільг і преференцій; • перспективне планування; • страхування ризиків; • капіталізація підприємств; • лібералізація економічних відносин	• формування регіональних науково-технічних програм; • пайова участь; • патентування; • сертифікація; • ліцензування	• формування сприятливого інвестиційно-інноваційного клімату; • удосконалення законодавчої бази; • стандартизація; • надання гарантії інвестицій; • приватизація; • розмежування відносин власності
Фінансово-економічний механізм		Адміністративно-комунікативний механізм	
Організаційно-функціональний механізм		Соціально-інформативний механізм	
• створення технопарків (трансфер-центрів, інноваційних інкубаторів); • організація виставок, сприяння просуванню інноваційних продуктів на зовнішні ринки; • проведення кластерної політики	• інноваційний маркетинг; • створення інформаційних баз даних; • формування телекомунікаційних мереж; • міжнародне та міжрегіональне науково-технічне співробітництво	• підготовка кадрів для інноваційної діяльності; • присвоєння ступенів і звань; • формування високого іміджу вчених і новаторів; • упровадження системи соціальних гарантій для дослідників	• перехід до креативної освіти; • формування інноваційної культури в суспільстві та державі, екологічний імператив • застосування системи грантів, премій, стипендій
Прямі	Непрямі	Прямі	Непрямі
Інструменти реалізації			

Рис. 2.10. Структурна матриця регіональної інноваційної політики

Джерело: систематизовано автором

При цьому варто зазначити, що бюджетне фінансування має бути більшою мірою спрямоване на галузь реалізації наукових розробок з огляду на те, що запуск інноваційного продукту у виробництво потребує великих витрат на реконструкцію виробничих потужностей, підготовку персоналу, проведення рекламної кампанії. На цьому етапі інноваційного процесу ще не відома реакція ринку на нововведення, наявні ризики відторгнення пропонованого товару.

Крім того, за наявності дефіциту та обмеженості бюджету доведеться відмовитися від підтримки НДДКР за всіма напрямками і сконцентрувати фінансування тільки на пріоритетних розробках. Частина досліджень при цьому буде потрібно перевести на режим науково-інформаційного відстеження, а за рядом з них державне фінансування доцільно буде повністю припинити. Схожій позиції дотримується і ряд українських дослідників [152; 237]. Тому основу бюджетного фінансування НДДКР повинно становити насамперед державне замовлення.

Субсидії обласного бюджету мають надаватися на конкурсній основі. Причому юридичним особам – на виконання прикладних науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, що закінчуються виготовленням промислового зразка чи розробкою технологій, готових до впровадження у виробництво, а також громадянам, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи, основною діяльністю яких є впровадження результатів наукових досліджень і розробок у виробництво.

Кредитування. Банківські кредити (можливо під гарантії держави) повинні надаватися, головним чином, інноваційно активним виробничим підприємствам, які здійснюють упровадження у виробництво нової або вдосконаленої продукції, просування нової або вдосконаленої технології для виробництва конкурентоспроможної наукоємної продукції; технологічне переоснащення та підготовку виробництва до випуску нової або вдосконаленої продукції; організацію виробництва високотехнологічної продукції.

Доцільним також є виділення бюджетних кредитів, що надаються позичальнику, за наявності відповідних заявок та обґрунтувань. Розмір і порядок їх надання доцільно визначити при підготовці та затвердженні бюджету на відповідний рік.

Залучення іноземних інвестицій у регіональному аспекті може здійснюватися шляхом активізації діяльності місцевих органів влади щодо залучення в інноваційну сферу регіонів високотехнологічних транснаціональних корпорацій і міжнародного банківського сектора. За оцінкою Європейського банку реконструкції і розвитку (ЄБРР), основним стримувальним фактором фінансування українських підприємств є незначна кількість економічно обґрунтованих проектів [122, с. 172].

Таким чином, необхідно спрямувати діяльність регіональних органів управління на пошук і економічне обґрунтування регіональних інноваційних проектів, а також розширити їх представництво на глобальному фінансовому ринках. До теперішнього часу в ланцюжку фінансової підтримки інноваційних підприємств бракувало дуже важливої ланки – регіонального венчурного фонду.

Призначення регіонального венчурного фонду полягає у фінансуванні інноваційних проектів, що перебувають на такій стадії зростання, коли нововведення наявне у віртуальному вигляді і компанії необхідні інвестиції для продовження розробки і запуску в серійне виробництво нового продукту або послуги.

Сформулюємо основні підходи, які повинні детермінувати діяльність регіонального венчурного фонду. Головна умова його діяльності полягає в такому: фінансування інноваційних проектів має здійснюватися шляхом участі венчурного фонду в статутному капіталі компанії, що реалізує проект; зокрема, шляхом придбання ним частки в статутному капіталі товариств з обмеженою відповідальністю, акцій у закритих акціонерних товариствах. Частка участі фонду у статутному капіталі може варіюватися в діапазоні від 25% + 1 акція, до 75% + 1 акція залежно від стадії розвитку компанії та якості її корпоративного управління.

Представники керуючої компанії фонду повинні входити до Ради директорів компаній, що фінансуються за рахунок коштів фонду, і брати участь у розробці стратегії розвитку компанії та прийнятті рішень з ключових питань її діяльності. Очікувана прибутковість для власних вкладень фонду повинна бути не менше ніж 30% річних. Загальна сума інвестицій фонду не менше 5% і не більше 15% активів фонду. Бюджет фонду має формуватися з трьох джерел: 25% – з державного бюджету, 25% – з обласного, 50% – керуюча компанія залучає від приватних інвесторів.

Кінцева мета венчурного інвестора полягає в тому, щоб через 3-6 років досягти зростання вартості фінансованої компанії в кілька разів, а потім перепродати належний йому пакет акцій або стратегічному інвесторові, або іншому венчурному фонду.

Прийняття Закону України „Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)” від 15.03.2001 р. (із змінами та доповненнями) виявилось важливим кроком на шляху розвитку вітчизняної індустрії спільного інвестування. Воно наблизило українське законодавство до стандартів цивілізованих країн. Дані щодо заснування інститутів спільного інвестування (табл. 2.4) свідчать, що з моменту прийняття зазначеного Закону кількість зареєстрованих суб’єктів швидко зросло. Домінуючу позицію серед загальної сукупності демонструють саме венчурні фонди (їх частка досягає 88%). Більш точним показником масштабів діяльності інститутів спільного інвестування є показник вартості чистих активів, що визначається як різниця між сумою активів з урахуванням їх ринкової вартості і розміром зобов’язань.

Більш точним показником масштабів діяльності інститутів спільного інвестування є показник вартості чистих активів, що визначається як різниця між сумою активів з урахуванням їх ринкової вартості і розміром зобов’язань.

Таблиця 2.4

Кількість інститутів спільного інвестування залежно від типу в Україні,
2002-2016 рр.

Дата	Відкриті	Інтервальні	Закриті (невенчурні)	Закриті (венчурні)
31.12.2002	0	2	0	4
31.12.2003	0	6	1	22
31.12.2004	1	16	11	76
31.12.2005	4	19	43	218
31.12.2006	10	25	74	410
31.12.2007	27	35	122	650
31.12.2008	32	42	133	681
31.12.2009	32	49	164	740
31.12.2010	36	50	182	827
31.12.2011	43	42	173	867
31.12.2012	41	40	168	973
31.12.2013	38	37	144	1031
31.12.2014	30	32	120	1066
31.12.2015	26	26	103	992
31.12.2016	20	24	93	990

Джерело: за даними [40, с.92]

Станом на кінець 2016 р. цей показник закритих (венчурних) інститутів спільного інвестування в загальній сукупній вартості чистих активів усіх інвестиційних фондів у країні становив 96% (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Динаміка зміни вартості чистих активів інститутів спільного інвестування в
Україні за 2011-2016 рр., млн грн

Типи фондів	Дата					
	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013	31.12.2014	31.12.2015	30.09.2016
Відкриті	227	161	103	60	55	58
Інтервальні	182	156	122	108	88	64
Закриті (невенчурні)	8 625	9 446	8 318	10 199	9 810	8 244
Закриті (венчурні)	103 657	129 498	149 881	170 038	189 909	204 041
Усі (з венчурними)	112 691	139 261	158 424	180 405	199 861	212 407

Джерело: за даними [40, с.92]

У загальній кількості венчурних фондів в Україні частка венчурних інвестиційних фондів, які здійснюють діяльність з інвестування коштів в

інноваційні проекти, незначна, порівняно із загальною кількістю. Мізерним і недостатнім для нарощування темпів економічного зростання в нашій країні є обсяги їх інвестицій у перспективні, інноваційно спрямовані проекти.

Для успішної роботи венчурного фонду потрібна високопрофесійна керуюча компанія, здатна грамотно управляти грошовими коштами фонду, концентрувати інформацію про ринок, визначати ризики, проводити експертизу проектів і вибирати найбільш перспективні для комерціалізації. Для заснування венчурного фонду регіональним органам влади необхідно провести ряд підготовчих заходів на отримання ресурсів з державного бюджету, а саме:

- провести роботу з пошуку професійної керуючої компанії, що має досвід роботи з венчурними інвестиціями; сформувати інноваційну інфраструктуру області;
- оцінити можливості місцевого бюджету та закласти статтю витрат до бюджету на майбутній рік, пов'язану з формуванням регіонального венчурного фонду.

Крім проведення підготовчих заходів щодо створення регіонального венчурного фонду, можливо і необхідно налагодити взаємодію з Європейським банком реконструкції та розвитку, Європейською асоціацією венчурного капіталу, зарубіжними венчурними фірмами та неформальними інвесторами («бізнес-ангелами») з метою їх залучення до фінансування наукоємних проектів. Серед інструментів стимулювання інноваційної активності суб'єктів РІС за допомогою застосування фінансово-економічних методів найбільш значущими є ті, що спрямовані на стимулювання попиту на науково-технічну продукцію.

Так, американські дослідники розрізняють у галузі стимулювання інноваційної діяльності два роду чинників: «підтягування попитом» (demand pull) – економічний стимул, що виходить від виробництва, і «технологічне підштовхування» (technology push) – поява інновацій зі сфери науки, які відкривають нові технічні можливості і формують пропозицію. Питома вага

кожного з цих чинників ринку науково-технічної продукції становить близько 3:1 [276, с. 78].

Таким чином, з метою підвищення попиту на інновації з боку виробництва (надаючи пільги і фінансуючи, в першу чергу, інноваційно активні підприємства) стимулюється та сфера діяльності, яка потенційно має бути більш інноваційно активною, що автоматично призводить до збільшення пропозиції з боку організацій, які проводять наукові дослідження й розробки.

З урахуванням даної обставини при розробці регіональної інноваційної політики найбільшу увагу необхідно приділяти непрямим інструментам, спрямованим на стимулювання попиту на інновації.

Надання пільг та преференцій. У даному контексті пропонується використання пільгового оподаткування в частині відрахувань, що спрямовуються до місцевих бюджетів. Головний принцип такого оподаткування полягає в такому: податкові пільги надаються не науковим організаціям, а підприємствам та інвесторам, що, у свою чергу, забезпечує попит на дослідження та інновації. Перевага податкової підтримки полягає в тому, що вона надається не авансом, а за реальну інновацію. Тому пропонується звільнити від місцевих податків підприємства та організації, діяльність яких заснована на активному використанні інновацій, аж до повної окупності понесених ними витрат на інноваційну діяльність. При цьому повинні бути максимально скорочені місцеві податкові пільги та преференції для підприємств, які не проводять активної політики технологічного переозброєння.

Разом з тим слід зазначити, що місцеві податки, які становлять незначну частину податкових надходжень (у середньому 5 %), не можуть бути основним стимулювальним інструментом інноваційної активності підприємств. Необхідна адресна підтримка інноваційно активних підприємств у вигляді звільнення від сплати податку на додану вартість та податку на прибуток на державному рівні.

Координуючими регіональними органами державного управління у

даному випадку повинні виступати місцеві державні адміністрації, зокрема, профільний департамент чи відділ, завданням якого є участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної інноваційної політики (Департамент/ відділ промисловості та розвитку інфраструктури).

Дієвим механізмом непрямого стимулювання інноваційної активності суб'єктів РІС може стати надання пільг зі сплати орендних платежів. Сьогодні надання пільг зі сплати орендних платежів можливе лише підприємствам комунальної власності. Ця обставина обмежує ефективність застосування даного інструменту, але, тим не менше, місцеві органи влади на підставі інформації, наданої Департаментом / відділом управління промисловості та інноваційного розвитку, можуть визначити перелік малих і середніх інноваційно активних підприємств та надати їм пільгові ставки орендних платежів, за умови їх розташування на території об'єктів комунальної власності.

Перспективне планування як інструмент непрямого стимулювання інноваційної активності суб'єктів РІС засноване на розрахунку прогностичних показників, що відображають очікувані кінцеві результати реалізації регіональної інноваційної політики. При цьому перспективне планування передбачає ряд допоміжних заходів, таких як оприлюднення матеріалів регіонального прогнозу, навчання методів науково-технічного прогнозування, моніторинг інноваційного розвитку.

Перспективне планування інноваційного розвитку в більшості областей України області не здійснюється. Крім того, спостерігається відсутність інтересу в місцевих органах влади навіть до комплексного прогнозу науково-технічного прогресу України.

Для страхування ризиків необхідно розвинути мережу страхових компаній і ввести до переліку їх послуг такі: страхування інноваційних ризиків, навчання управлінського персоналу інноваційних підприємств основ економічного оцінювання ризиків, розподіл ризиків, що виникають при реалізації інноваційного проекту з державними фінансовими інститутами.

Вирішення питання інвестиційної привабливості підприємств

безпосередньо пов'язане з їх капіталізацією. Однак це завдання більшою мірою відноситься до макрорівня і передбачає перехід до акціонерної форми власності найбільших інноваційних підприємств з подальшою активізацією процесів торгів на валютно-фондових біржах. Роль місцевих органів влади тут полягає у формуванні великих інноваційних об'єднань із застосуванням кластерного підходу.

Лібералізація економічних відносин повинна вирішуватися на макрорівні, за допомогою ослаблення контролю за різними видами господарської діяльності. Зокрема з метою активізації інноваційного розвитку та збільшення капіталу, що залучається до інноваційної сфери, пропонується на короткостроковий період знизити контроль за джерелами походження останнього.

Серед прямих інструментів, що відносяться до адміністративно-правових методів управління, найбільше значення мають регіональні інноваційні програми (РІПр). Так, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України на системній основі проводить конкурсні відбори проектів регіонального розвитку, які можуть реалізовуватись за рахунок коштів державного бюджету, отриманих від ЄС у рамках виконання Угоди про фінансування Програми підтримки секторальної політики — Підтримка регіональної політики України від 25 листопада 2014 р. [200].

Передбачено, що кошти державного бюджету, що отримані від ЄС, для здійснення заходів щодо підтримки реформ у сфері регіонального розвитку і сприяння децентралізації влади можуть бути спрямовані на реалізацію проектів, що забезпечуватимуть розвиток інноваційної економіки та інвестицій, сільських територій, людського потенціалу, туризму та розвиток загальноукраїнської солідарності.

Досить часто на практиці проводяться технологічні розробки, що не затребувані місцевою промисловістю. Такі факти зумовлюють необхідність проведення моніторингу та формування відповідних публічних баз даних.

Реалізація РІПр може бути успішною тільки в разі комплексного

підходу до процесу стимулювання інноваційного розвитку регіону, а саме: за умови реалізації регіональної інноваційної політики, що передбачає формування дієвої РІС.

Пайова участь держави на регіональному рівні може виражатися у вирішенні питань, пов'язаних з передачею землі, нерухомості, внесків до статутних фондів високотехнологічних підприємств і суб'єктів РІС державного підпорядкування. Це пов'язано з тим, що повноваження місцевих органів влади поширюються тільки на об'єкти комунальної форми власності, а більшість інноваційних підприємств регіону має державну форму власності. Тому доцільно скасувати це обмеження і надати місцевим адміністраціям та органам місцевого самоврядування право самостійно визначати свої інвестиційні пріоритети.

Патентування як інструмент стимулювання суб'єктів РІС передбачає проведення заходів щодо вдосконалення системи захисту інтелектуальної власності. На регіональному рівні це має виражатися в удосконаленні інфраструктури системи охорони та управління інтелектуальною власністю, враховуючи формування належної системи моніторингу та державного регулювання у цій сфері. Це дасть змогу активізувати і спростити механізм патентування, створити загальнодоступну інформаційну базу даних для винахідників.

Спрощення процесу сертифікації та ліцензування інноваційної продукції скорочує інноваційний цикл, що чинить стимулювальну дію на інноваційну діяльність підприємств. На регіональному рівні завдання надання допомоги при проходженні сертифікації та ліцензування інноваційної продукції доцільно покласти на торговельно-промислову палату.

Найбільш значущим непрямым інструментом стимулювання інноваційної діяльності суб'єктів РІС, реалізованим за допомогою застосування адміністративно-правових методів, є формування в регіоні сприятливого інвестиційно-інноваційного клімату.

Галузева структура економіки, рівень міжнародної інтеграції,

стабільність законодавства, наявність розвиненої інноваційної та транспортної інфраструктури, кваліфікована робоча сила – це основні чинники, які є визначальними для інвесторів при прийнятті рішень про фінансування тих чи інших проектів. Однак однією з основних перешкод для інвесторів є відсутність або неповнота інформації про інвестиційні можливості в регіоні. Тому регіональним органам державного управління необхідно посилити взаємодію з міжнародними фінансовими організаціями, а також створити інформаційну базу для іноземного інвестора, яка відобразить найбільш привабливі інноваційні проекти (ця функція може бути покладена на трансфер-центр).

Формування в регіоні сприятливого інвестиційно-інноваційного клімату тісно пов'язане з іншими інструментами стимулювання інноваційної активності базових суб'єктів РІС. Так, створення в регіоні венчурного фонду, підвищення капіталізації підприємств, широка система надання пільг і гарантій суб'єктам РІС з боку регіональних органів державного управління, наявність інноваційної інфраструктури – в сукупності підвищують інвестиційну привабливість для інвестора і стимулюють залучення коштів до інноваційної сфери. Однак найбільш важливими умовами, якими керується інвестор при прийнятті рішення про інвестиції, є такі: розвинена законодавча база, гарантії повернення вкладених коштів, а також незворотність ринкових перетворень, у тому числі реформа відносин власності, що вже належить до завдань державного рівня.

Надання державних гарантій регіональними органами державного управління також є інструментом непрямого стимулювання інноваційної активності суб'єктів РІС. Так, у процесі отримання пільгових кредитів від національних і, особливо, від міжнародних фінансових організацій (ЄБРР, Світовий банк тощо) гостро постало питання надання гарантій повернення коштів. Надання державних гарантій є інструментом державної фінансової політики селективного (вертикального) типу і передбачає встановлення прямих фінансових відносин між підприємством-позичальником, банківською установою та органом державної влади. Така форма фінансової

підтримки інноваційних підприємств застосовується з метою розширення доступу до боргового фінансування у разі, якщо підприємства не можуть отримати кредити на ринкових умовах [70, с. 44]. Рішення щодо надання державних гарантій не вимагають негайного витрачання бюджетних коштів і не впливають на величину бюджетного дефіциту у період надання гарантії, що дає змогу оптимізувати взаємодію через прийняття органами державної влади певних ризиків.

Створення законодавчої бази, що регулює інноваційну діяльність, приватизація, розмежування відносин власності апріорі є завданнями державного рівня. Однак при використанні даних інструментів місцеві виконавчі та розпорядчі органи влади повинні проводити моніторинг інноваційних підприємств, визначати їх потреби і лобіювати їх інтереси в парламенті та уряді.

2.3. Методичні положення раціоналізації державної підтримки інноваційної діяльності

У період інноваційного розвитку країни активне впровадження інновацій створює необхідні передумови для підвищення рівня конкурентоспроможності окремих організаційно-правових структур, виробництва в цілому, позитивно позначається на темпах зростання національної та регіональних соціально-економічних систем.

Науковці, які концентрують власні дослідження на макроекономічних тенденціях розвитку [125; 212; 252], вважають, що високі темпи інноваційного розвитку можуть бути забезпечені лише за участі держави, завдання якої полягає у формуванні комплексу податкових, фінансових та економічних умов, що дають змогу повною мірою використовувати інноваційний потенціал суб'єктів господарювання як у короткостроковому періоді часу, так і в довгостроковій перспективі.

Державне регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні повинне здійснюватися на основі комплексного підходу, що дасть змогу повною мірою використовувати накопичений потенціал національної

економіки, створить необхідні передумови підвищення ефективності функціонування виробництва в стратегічному періоді часу. Найважливішим елементом зазначеного підходу має стати сукупність принципів, практична реалізація яких в умовах невизначеності зовнішнього середовища забезпечить результативний розвиток соціально-економічної системи України, раціональне використання її інноваційного потенціалу. Доцільно в сучасних умовах господарювання виокремити принципові положення вдосконалення державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні, що спрямовані на інституційну модернізацію, такі як :

- цільова орієнтація на розв'язання стратегічних завдань;
- раціональна взаємодія держави та інвесторів;
- адекватна реакція на зміни в зовнішньому середовищі;
- ресурсне забезпечення прийнятих рішень;
- врахування особливостей територіального розвитку;
- безперервний моніторинг інноваційного процесу.

1. Принцип цільової орієнтації на розв'язання стратегічних завдань передбачає, що процес формування системи державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні має здійснюватися на основі довгострокового планування, що забезпечує комплексне вирішення наявних проблем інноваційного розвитку регіону, досягнення сукупності цільових орієнтирів інноваційної діяльності, високий рівень результативності керуючих впливів.

У період кризових загострень спостерігається тенденція до посилення значущості інституційних підсистем державного регулювання та підтримки інноваційної діяльності. Їхнє раціональне функціонування стає необхідною умовою відновлення конкурентоспроможності національної економіки в довгостроковій перспективі. Модернізація сучасної інституційної системи державного регулювання та підтримки інноваційної діяльності має сприяти максимальному використанню накопиченого раніше інноваційного потенціалу як окремих територіальних підсистем, так і соціально-економічного розвитку України в цілому. Тим самим створення

сукупності умов раціонального розвитку інноваційної діяльності стає одним з найважливіших державних завдань, від вирішення яких залежить у кінцевому підсумку рівень соціально-економічного розвитку країни.

У зв'язку з цим вважаємо, що основною метою функціонування інституційної системи державного регулювання та підтримки інноваційної діяльності на регіональному рівні має стати підвищення темпів зростання економічної активності суб'єктів господарювання в регіоні у стратегічному ракурсі. Таке визначення цільового орієнтира зумовлено тим, що, на нашу думку, найважливішою функцією держави є створення сприятливих умов соціально-економічного розвитку країни, збільшення грошових доходів громадян і, відповідно, підвищення рівня якості життя населення. При цьому ефективне розв'язання соціальних завдань може бути забезпечено лише за умови зростання економічного потенціалу України, збільшення валового внутрішнього продукту (ВВП) країни.

Необхідно враховувати, що на динаміку ВВП впливають різні чинники, ступінь впливу яких зумовлена комплексним характером розглянутого показника, що відображає всю сукупність соціально-економічних процесів. Отже, у процесі визначення раціонального критерію, що вказує на ступінь досягнення поставленої основної мети, необхідно елімінувати вплив тих змінних зовнішнього середовища, які забезпечують зростання ВВП, будучи водночас інваріантними до світових цін на експортну продукцію галузей добувної промисловості, збільшення соціальних витрат держави, підвищення грошових доходів громадян у результаті зміни податкової політики Уряду України.

Крім того, необхідно запобігти впливу макроекономічних факторів, які в стратегічному періоді часу не дадуть змоги забезпечити прискорений соціально-економічний розвиток країни.

Цільовими орієнтирами у процесі вдосконалення інституційної системи державного регулювання та підтримки інноваційної діяльності мають виступати:

- збільшення частки наукоємної продукції у валовому внутрішньому

продукті країни, валовому регіональному продукті окремих регіонів України;

- збільшення кількості інноваційно активних підприємств, що здійснюють виробництво та впровадження інновацій у різних сферах діяльності ;
- формування сприятливих умов для активної участі регіонів України в процесі міжнародного обміну технологіями;
- досягнення лідируючих позицій у світовій економіці за виробництвом інноваційних товарів і послуг;
- збільшення обсягів інвестицій у виробництво наукоємної продукції.

Для досягнення зазначеної сукупності цільових орієнтирів необхідно формування комплексної програми прискореного інноваційного розвитку країни, яка давала б змогу системно розв'язувати стратегічні завдання впровадження інновацій. Розроблення зазначеної програми дасть можливість забезпечити необхідний взаємозв'язок найважливіших проблем, які перешкоджають ефективному використанню інноваційного потенціалу національної економіки, та використання фінансових ресурсів бюджетів усіх рівнів. При цьому досягнення зазначених цільових орієнтирів має здійснюватися з урахуванням накопиченого раніше інноваційного потенціалу конкретного виду діяльності та його ролі в процесі інноваційного обміну.

На першому етапі реалізації стратегічної програми прискореного інноваційного розвитку України держава повинна створити необхідні умови для активного впровадження інновацій, що дасть змогу в довгостроковій перспективі істотно підвищити інноваційний потенціал організаційно-правових структур.

На другому етапі реалізації стратегічної програми прискореного інноваційного розвитку України в результаті ефективного перерозподілу матеріальних, людських, фінансових та інформаційних ресурсів виробництва необхідно забезпечити перехід інноваційно активних організаційно-правових структур від стадії споживання до стадії виробництва інновацій, що значно посилить позиції національних виробників у процесі конкурентної боротьби,

як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, створить необхідні передумови для експорту наукоємної продукції цивільного призначення з України.

Крім того, реалізація стратегічної програми прискореного інноваційного розвитку України дозволить з максимальною ефективністю використовувати бюджетні кошти для розв'язання перспективних завдань підвищення рівня соціально-економічного розвитку країни в стратегічному періоді часу.

2. Відповідно до принципу раціональної взаємодії держави та інвесторів, зусилля органів державної влади на всіх рівнях управління в процесі модернізації інституційної системи державного регулювання та підтримки інноваційної діяльності повинні буди зосереджені на залученні коштів інституційних і неінституційних інвесторів для розв'язання поточних і перспективних завдань інноваційного розвитку країни.

Українські науковці [32; 82], досліджуючи методологічні аспекти розвитку інноваційної сфери, вважають, що реалізація вимог розглянутого принципу повинна здійснюватися за двома основними напрямками По-перше, зазначений принцип потребує створення механізму перерозподілу фінансових ресурсів бюджетів усіх рівнів з метою активізації процесу виробництва і впровадження інновацій, особливо в тих структурних складових національної економіки, які, зважаючи на специфіку свого функціонування в складних економічних умовах, є малопривабливими для приватних інвесторів. Отже, держава повинна здійснювати пряме бюджетне фінансування ряду галузей національної економіки для підвищення рівня їх інноваційного розвитку, що сприятиме розв'язанню стратегічного завдання щодо формування необхідних передумов сталого економічного зростання.

В умовах ринку різновиди діяльності, інноваційний розвиток яких фінансується за рахунок коштів бюджетів усіх рівнів, мають скорочуватися, оскільки кошти приватних інвесторів, як правило, використовуються більш ефективно, ніж ресурси державного та місцевих бюджетів. Водночас такі галузі національної економіки, як культура і мистецтво, охорона здоров'я,

наука і наукове обслуговування, освіта, соціальне забезпечення, потребують прямої підтримки за рахунок коштів бюджетів усіх рівнів. Однак і в них доцільно виокремити конкурентні сегменти, переважно на основі залучення ресурсів інституційних і неінституційних інвесторів.

Так, у сфері культури таким сегментом є кінематографія, яка в нових господарських умовах володіє високим економічним потенціалом, що сприяє ефективному розвитку галузі на основі впровадження нової техніки і технологій, збільшення доходів організаційно-правових структур, які здійснюють виробництво та прокат кінопродукції, надання кіновидовищних послуг. У сфері освіти до конкурентних сегментів належать вища професійна освіта, де функціонує значна кількість недержавних освітніх установ, які не отримують фінансової підтримки за рахунок бюджетів. У сфері охорони здоров'я інвестори активно здійснюють процес упровадження інновацій при наданні громадянам відносно нескладних медичних послуг (наприклад, стоматологія, ветеринарні послуги), для надання яких непотрібне дороге устаткування. В науці та науковому обслуговуванні кошти інвесторів можуть залучатися для розв'язання прикладних задач, при обов'язковому збереженні державного фінансування фундаментальних наукових досліджень, оскільки рівень розвитку фундаментальної науки визначає інноваційний потенціал національного виробничого комплексу.

Нарешті, у сфері соціального забезпечення впровадження інновацій на сьогодні здійснюють недержавні пенсійні фонди, що акумулюють фінансові кошти громадян з метою подальшого інвестування в найбільш ліквідні та прибуткові активи з високим рівнем надійності. При цьому з огляду на специфіку такої сфери, як соціальне забезпечення, за діяльністю зазначених фондів необхідно вести жорсткий контроль держави, що дасть змогу уникнути негативних соціальних наслідків хибних управлінських рішень у процесі інвестування фінансових ресурсів фондів.

Для підвищення конкурентоспроможності виробничого комплексу країни держава повинна створити необхідні умови ефективного перерозподілу коштів приватних інвесторів на користь тих галузей і видів

діяльності, які володіють найвищим інноваційним потенціалом. На нашу думку, для цього необхідно забезпечити розв'язання таких завдань:

- сформуванню сценарний поліваріантний прогноз розвитку світової економіки з урахуванням ретроспективних тенденцій науково-технічного прогресу;
- визначити ті сектори світового господарства (перспективні галузі), які в стратегічному періоді часу будуть розвиватися найбільш швидкими темпами, забезпечуючи у такий спосіб зростання суміжних і підтримувальних галузей економіки загалом;
- провести комплексний аналіз науково-технічного потенціалу промислового комплексу України з метою виявлення можливостей прискореного розвитку перспективних галузей;
- стимулювати на основі використання політичних, податкових, економічних і фінансових регуляторів залучення коштів інвесторів у перспективні галузі, розвиток яких в Україні видається доцільним.

Розв'язання першого із зазначених завдань є найбільш складним, оскільки потребує залучення великої кількості соціально-економічної інформації, пошук якої ускладнений у зв'язку з нестачею даних (наприклад, відомостей про найважливіші напрями наукових досліджень у зарубіжних країнах при виробництві інноваційної продукції подвійного призначення; конкретних результатів, отриманих науковими центрами великих корпорацій при розв'язанні прикладних завдань). Тому для складання поліваріантного прогнозу розвитку світового господарства доцільним є залучення іноземних експертів, які володіють усією інформацією з досліджуваних проблем.

Прогноз розвитку світової економіки дасть змогу визначити, які галузі та сфери діяльності будуть розвиватися найвищими темпами, забезпечуючи зростання конкурентного потенціалу окремих національних систем. Видається, що сьогодні до таких сфер відносяться інформаційні технології, а також біотехнології, які можуть бути використані у фармацевтичній і харчовій промисловості, в сільському господарстві.

Однак за рівнем розвитку наукоємних технологій Україна досить

суттєво відстає від промислово розвинених країн, а тому необхідний комплексний аналіз наявного потенціалу національної економіки, який дасть змогу сконцентрувати обмежені фінансові ресурси бюджетів усіх рівнів на реалізації перспективних національних проектів. На наш погляд, основною конкурентною перевагою виробничого комплексу України можуть стати тільки ті наукоємні галузі, у розвитку яких вже нагромаджено певний досвід, є сформовані наукові школи. Крім того, держава повинна стимулювати появу нових наукоємних галузей, які не набули в даний час розвитку в інших країнах світу, але володіють високим потенціалом.

Принцип адекватної реакції на зміни в зовнішньому середовищі потребує досягнення високої адаптивності інституційної системи державного регулювання та підтримки інноваційної діяльності, своєчасної розробки та реалізації комплексу заходів, що забезпечують ефективне реагування на трансформаційні процеси, які зумовлюють результативність перспективних керуючих впливів в інноваційній сфері.

У міру глобалізації світової господарської системи, посилення взаємозалежності виробничих комплексів окремих держав спостерігається тенденція до збільшення кількості чинників зовнішнього середовища, які істотно впливають на результативність функціонування інституційної системи державного регулювання та підтримки інноваційної діяльності. У зв'язку з цим для забезпечення високого рівня адаптивності даної системи важливо якомога повно використовувати позитивний досвід інноваційного розвитку інших держав, трансформуючи вже сформовані в промислово розвинених країнах і країнах, що розвиваються, інститути державної підтримки інновацій до українських умов.

Досвід використання вільних економічних зон у Китаї вказує на те, що вони можуть стати ефективним інструментом соціально-економічного розвитку в стратегічному періоді часу, оскільки дають змогу істотно підвищити темпи зростання галузей обробної промисловості та сфери послуг, значно збільшити іноземні інвестиції в економіку країни.

Під час формування необхідних передумов сталого інноваційного

розвитку України, оптимального використання накопиченого раніше інноваційного потенціалу необхідно забезпечити своєчасне коригування прийнятої інноваційної стратегії з урахуванням досягнутих на практиці результатів функціонування сформованої інституційної системи державного регулювання та підтримки інноваційної діяльності .

Варто зазначити, що нині істотний вплив на результативність функціонування інституційної системи державного регулювання та підтримки інноваційної діяльності надають політичні чинники зовнішнього середовища, збільшення політичної невизначеності внаслідок нестабільної економічної ситуації в Україні. На нашу думку, політична нестабільність перешкоджає проведенню структурних економічних реформ, спрямованих на підвищення ефективності виробництва в стратегічному періоді часу (зокрема, реформ системи охорони здоров'я, освіти, житлово-комунального господарства, природних монополій, сфери культури, місцевого самоврядування), оскільки в короткостроковій перспективі зазначені реформи можуть призвести до зниження життєвого рівня населення країни. Водночас реалізація комплексу перспективних заходів, що забезпечують структурну перебудову економіки, є необхідною умовою стратегічної програми прискореного інноваційного розвитку України, яка дозволить оптимально використовувати накопичений інноваційний потенціал.

Для ефективного розвитку інноваційного процесу, формування сприятливого інституційного середовища, що сприяє створенню нових технологій та їх впровадження у виробництво, необхідно забезпечити високу якість людських ресурсів [201, с. 283].

Для розв'язання цього завдання потрібно не тільки створення сучасної інституційної системи підготовки кадрів, яка забезпечує високий професійний рівень працівників, а й розробка перспективної стратегії соціального розвитку України, яка дала б змогу використовувати накопичений раніше соціально-культурний потенціал з метою підвищення якості людських ресурсів, здатних ефективно розв'язувати поточні та перспективні завдання вдосконалення інноваційної діяльності.

Триваючий процес посилення диференціації між різними соціальними верствами і групами суспільства негативно позначається на рівні інноваційного потенціалу регіону, оскільки не дає громадянам із сімей з низьким рівнем середньодушового доходу змоги здобути якісну освіту. Крім того, збільшується розрив між високо- і малозабезпеченими громадянами України, що призводить до збільшення соціальної напруженості і відволікання фінансових ресурсів державного бюджету на розв'язання соціальних завдань, зменшує у такий спосіб його можливості з інвестування пріоритетних інноваційних проектів.

Ще однією негативною тенденцією в зовнішньому середовищі необхідно визнати триваючу еміграцію кваліфікованих кадрів, яка призводить до зниження інноваційного потенціалу виробничого комплексу України, негативно позначається на темпах зростання національної економіки (рис. 2.11). Тому в процесі вдосконалення інституційної системи державної підтримки інновацій необхідне створення умов для ефективного використання знань і досвіду фахівців вищої кваліфікації (науковців, програмістів, менеджерів) у процесі розв'язання поточних і перспективних завдань інноваційного розвитку країни.

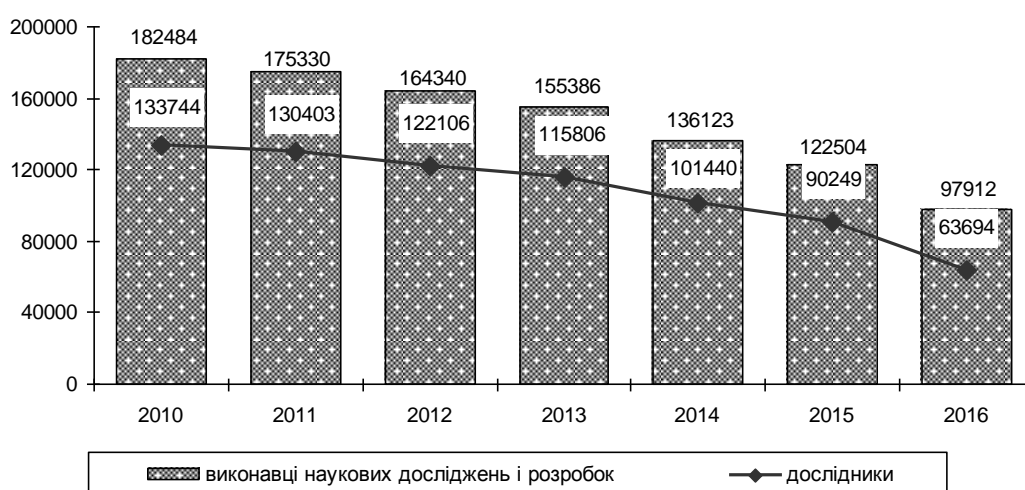

Рис.2.11. Кількість дослідників у загальній кількості виконавців наукових досліджень і розробок, осіб

Джерело: Джерело: за даними [181]

Зазначимо також, що, відповідно до розглянутого принципу, інституційна система державного регулювання та підтримки інноваційної діяльності повинна трансформуватися під впливом інноваційного розвитку, що дасть можливість сконцентрувати ресурси регіонів на тих напрямках фундаментальних і прикладних наукових досліджень, які в довгостроковій перспективі дадуть змогу отримати найбільший соціально-економічний ефект.

Відповідно до принципу ресурсного забезпечення прийнятих рішень, у процесі формування сукупності заходів, спрямованих на підвищення інноваційного потенціалу регіонів України, необхідно визначити основні напрями залучення матеріальних, людських, фінансових та інформаційних ресурсів, що дасть змогу системно вирішувати наявні проблеми інноваційного розвитку.

Чинна фінансова інфраструктура не дає можливості ефективно розв'язувати завдання інвестування бюджетних коштів з метою активізації інноваційного процесу в національній економіці. Отже, до початку здійснення перспективних інноваційних проектів необхідно створити інфраструктуру, яка забезпечить розв'язання як поточних, так і перспективних завдань прискореного інноваційного розвитку регіонів України.

Перспективним напрямом ресурсного забезпечення інноваційних проектів є створення умов для приватно-державного партнерства, що дасть змогу використовувати переваги бюджетних і позабюджетних джерел фінансування інноваційно активних підприємств. Видається, що ініціаторами реалізації інноваційних проектів із залученням механізму приватно-державного партнерства повинні виступати місцеві адміністрації та органи місцевого самоврядування, які володіють усією необхідною інформацією про особливості інноваційного розвитку регіону.

У разі потреби залучення значних фінансових ресурсів з метою реалізації інноваційних проектів місцеві адміністрації та органи місцевого самоврядування виступають замовниками на бюджетне фінансування та

звертаються до центральних виконавчих органів влади з обґрунтуванням необхідності. При цьому бюджетні ресурси повинні виділятися для підвищення рентабельності капітальних вкладень, що здійснюються за кошти інвесторів, зокрема на створення інженерної та транспортної інфраструктури, необхідної для ефективного здійснення інноваційних проектів; зниження відсоткових ставок за кредитами, що дасть змогу істотно скоротити термін окупності проекту; фінансування процесу придбання сучасного устаткування з використанням лізингових схем, що забезпечують високу швидкість оновлення основних виробничих фондів інноваційно активних суб'єктів господарювання. Такий підхід необхідний для ефективного розв'язання перспективних завдань інноваційного розвитку країни відповідно до вимог принципу раціонального взаємодії держави та інвесторів.

Отже, для успішної реалізації комплексу стратегічно орієнтованих інноваційних заходів необхідно забезпечити високий рівень підготовки кадрів [201, с. 283]. При цьому в Україні на сьогодні в таких структурних складових, як інформаційні технології, освіта, охорона здоров'я, спостерігається дефіцит кадрів, які мають необхідну кваліфікацію і здатні активно використовувати інноваційні технології в процесі розв'язання поточних і перспективних завдань соціально-економічного розвитку. Отже, на стадії підготовки інноваційних проектів важливо визначити, чи є в певному регіоні, країні в цілому фахівці, які володіють необхідною кваліфікацією, а за їх відсутності реалізувати комплекс запобіжних заходів, спрямованих на раціоналізацію інфраструктури підготовки кадрів.

Принцип урахування особливостей регіонального розвитку потребує попереднього аналізу інноваційних можливостей певного регіону, щоб забезпечити максимально ефективне використання його матеріальних, людських, фінансових та інформаційних ресурсів у процесі формування профільної інституційної системи.

У процесі аналізу необхідно встановити:

- загальні закономірності розвитку соціально-економічної системи

регіону, основні чинники, що впливають на результативність господарської діяльності;

- комплекс галузей і сфер діяльності, які в короткостроковій, довгостроковій і стратегічній перспективі можуть виступати точками зростання економіки регіону, що дасть змогу визначити перспективи його інноваційного розвитку;

- основні напрями підвищення ефективності функціонування економіки регіону за рахунок комплексного використання його інноваційного потенціалу.

Потрібно зважати на те, що на сьогодні в Україні спостерігається поглиблення регіональних диспропорцій у рівні соціально-економічного розвитку, що зумовлено різною швидкістю інтеграції окремих територіальних виробничих комплексів у ринкову економіку, відсутністю довгострокової стратегії згладжування просторової поляризації в розміщенні продуктивних сил. Отже, регіони України мають різну інноваційну інфраструктуру, що потребує диференційованого підходу в процесі формування комплексу заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання їх інноваційного потенціалу як у поточному періоді часу, так і в довгостроковій і стратегічній перспективі. Найбільш функціональною та багатoproфільною вважаємо регіональну інноваційну інфраструктуру, що наведена на рис. 2.12.

Варто також зазначити, що під впливом науково-технічного прогресу спостерігається тенденція до зміни рівня інноваційного розвитку окремих галузей. Так, у сільському господарстві, яке традиційно виступало як галузь із мінімальним інноваційним потенціалом, ґрунтуючись на використанні традиційних технологічних рішень, використання нових технологій (біотехнології, генна інженерія) дає змогу істотно підвищити продуктивність праці, скоротити витрати суб'єктів господарювання, створити продукт з новими споживчими властивостями. Водночас рівень розвитку сільського господарства в більшості регіонів України не дає змоги віднести його до інноваційно активних галузей національної економіки, які потенційно могли

б виступати як локомотиви економічного зростання.

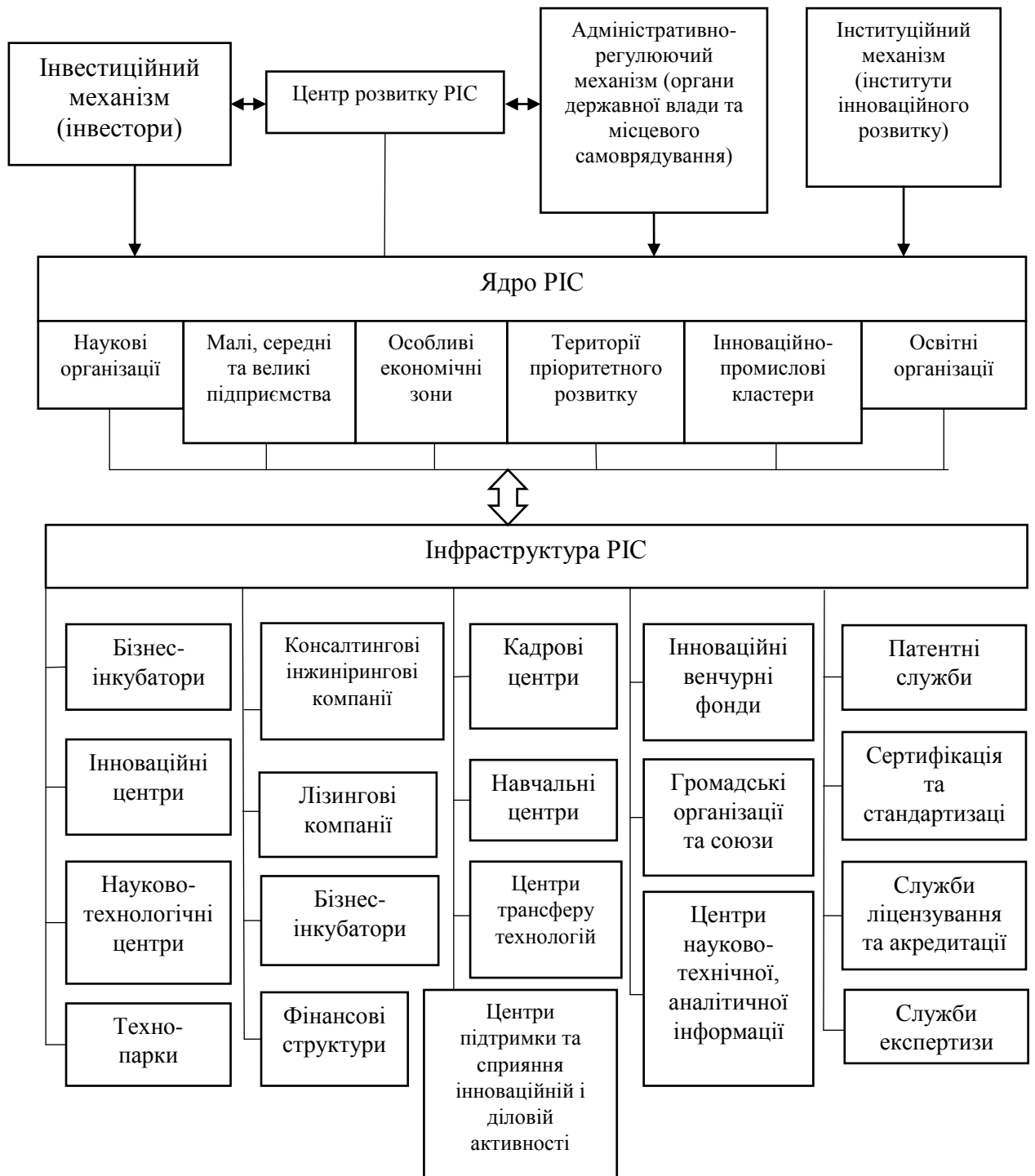

Рис. 2.12. Регіональна інноваційна інфраструктура

Джерело: за даними [15; 202; 229]

Так, можливі два принципових підходи до використання диференційованого інноваційного потенціалу певних регіонів. Перший підхід передбачає концентрацію фінансових ресурсів державного бюджету на реалізації інноваційних проектів у тих регіонах, які вже мають відносно розвинену інноваційну інфраструктуру (м. Київ, м. Харків, м. Львів, м. Одеса, м. Дніпро).

Другий підхід до використання інноваційного потенціалу регіону передбачає інвестування наявних коштів державного бюджету з метою вирівнювання рівня інноваційного розвитку окремих територій. У цьому випадку має бути забезпечено перерозподіл фінансових ресурсів держави з метою створення в усіх регіонах інноваційних центрів, які дадуть змогу активізувати процес виробництва та впровадження інновацій. Такими центрами можуть, зокрема, виступати установи вищої професійної освіти, що сприятиме підвищенню якості підготовки кадрів і позитивно позначиться на рівні конкурентоспроможності регіональної економіки.

Сьогодні держава повинна забезпечити створення та ефективне функціонування сучасної інфраструктури підтримки інноваційної діяльності у регіонах з високим рівнем соціально-економічного розвитку, що є необхідною умовою підвищення конкурентоспроможності національної економіки, вживаючи водночас комплекс заходів зі згладжування наявної регіональної диференціації. В результаті, регіональні інноваційні центри виступають точками зростання, будуть стимулювати виробництво товарів та послуг, які є конкурентоспроможними як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, водночас заснування регіональних інноваційних центрів у регіонах з низьким рівнем соціально-економічного розвитку сприятиме зростанню загального потенціалу регіональної економіки, подоланню наявних диспропорцій у розміщенні виробництва.

Безперервний моніторинг інноваційної діяльності є необхідною умовою ефективного використання обмежених ресурсів національної економіки в процесі розв'язання як поточних, так і перспективних завдань раціоналізації інноваційної діяльності. Створення системи моніторингу дасть змогу

визначити:

- кількість інноваційних проєктів, у тому числі фінансованих за кошти державного бюджету;
- обсяг коштів державного та місцевих бюджетів, що використовуються для реалізації інноваційних проєктів;
- обсяг позабюджетного фінансування інноваційних проєктів, у тому числі в галузевому та регіональних розрізах;
- перелік суб'єктів господарювання всіх форм власності, які виступають як найбільш активні учасники процесу виробництва та впровадження інновацій;
- обсяг фінансових ресурсів, потрібних окремим суб'єктам господарювання різних галузей економіки з метою реалізації перспективних інноваційних проєктів.

Моніторинг інноваційної діяльності дасть змогу також отримати оперативну інформацію про проблеми, які виникають у процесі реалізації інноваційних програм, що сприятиме підвищенню адаптивності системи управління інноваційною діяльністю, адекватній реакції механізму державної підтримки інновацій на зміни, що відбуваються в зовнішньому середовищі.

Слід брати до уваги, що результативність управлінських рішень, які приймаються в інноваційній сфері, істотно впливає на суспільний розвиток. Крім того, моніторинг інноваційної діяльності необхідний для забезпечення зворотного зв'язку між органами державної влади і місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання, які виступають споживачами інноваційної продукції, у тому числі виробленої державними підприємствами.

Зазначимо, що в процесі практичної реалізації вимог розглянутого принципу необхідним є створення ефективної інформаційної системи, що дасть можливість швидко отримувати та обробляти дані, які відображають виконання окремих пріоритетних інноваційних програм, що суттєво підвищать рівень інноваційного розвитку країни. При цьому формування

зазначеної системи потребує значних витрат фінансових ресурсів як державного, так і місцевих бюджетів.

Підвищення результативності функціонування інституційної системи державного регулювання та підтримки інноваційної діяльності також має здійснюватися на основі формування ефективного механізму моніторингу законодавства, що дасть змогу оперативно розробляти пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правової бази, яка регулює процес інноваційного розвитку.

Таким чином, формування сучасної інституційної системи державного регулювання та підтримки інноваційної діяльності, яка дасть можливість ефективно розв'язувати поточні та перспективні завдання соціально-економічного розвитку України, має здійснюватися на основі ряду принципів, що створить необхідні передумови для підвищення результативності функціонування окремих елементів зазначеної системи на основі комплексного підходу до процесу вироблення та реалізації державно-управлінських рішень.

Висновки до розділу 2

1. Регіональними пріоритетами, що визначають особливості стратегічного державного управління інноваційною діяльністю, виступають розширене відтворення інтелектуальних ресурсів регіонів, розвиток регіональної інноваційної інфраструктури та формування сприятливого середовища для інноваційної діяльності. Перш за все, це здійснюється за допомогою інтегральної взаємодії структурно-функціональних складових регуляторного впливу держави на інноваційну діяльність, де важливою складовою є відповідне кадрове забезпечення, розвинена вузівська і наукова сфера в регіоні, економічне і раціональне використання місцевих ресурсів, широке застосування маловідходних і безвідходних, енерго- і ресурсозберезувальних технологій, а також форм організації виробництва з високою кінцевою результативністю, екологічною чистотою, збереженням і своєчасним відтворенням природних ресурсів.

2. На основі аналізу стану інноваційної активності підприємств за 2011-2016 рр. виявлено, що кількість підприємств, які займаються інноваційною діяльністю, зростає, однак інноваційність продукції, яку вони виробляють, залишається на низькому рівні. Така ситуація виникла через системні проблеми, які існують у більшості регіонів України. Так, фінансування інноваційної діяльності здійснюється переважно за власний рахунок (табл. 1); констатовано відсутність підтримки (фінансової, інформаційної) підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, як на державному, так і на регіональному рівнях; не налагоджено співпрацю вітчизняних підприємств з іноземними партнерами для реалізації спільних інноваційних проектів у регіоні; спостерігається явний дефіцит вільних фінансових ресурсів як у стратегічних інвесторів-резидентів, так і у нерезидентів.

Констатовано, що сучасна економічна ситуація в регіонах України характеризується відсутністю розроблених та затверджених концептуальних основ регіональної інноваційної політики; малоефективним використанням наявного науково-технічного потенціалу; невизначеністю умов фінансування нововведень за рахунок місцевих бюджетів; нерозвиненістю регіональної інноваційної інфраструктури, відсутністю ефективних механізмів стимулювання інноваційної діяльності та підтримки інноваційного підприємництва; несистемністю законотворчого процесу.

3. Обґрунтовано доцільність запровадження рамкового принципу поділу компетенцій між державним і регіональним рівнями управління, що детермінує стратегічні напрями, методи та механізми державного регулювання інноваційної діяльності та дає змогу ефективно застосовувати на практиці інструментарій структурної матриці механізмів регіональної інноваційної політики, яка передбачає розроблення та реалізацію фінансово-економічного, організаційно-функціонального, адміністративно-комунікаційного та соціально-комунікативного механізмів регіональної інноваційної політики.

Констатовано, що регіональна інноваційна система як цілісна

фінансова, законодавча, організаційна структура підтримки інноваційного розвитку всередині регіонів в Україні поки не створена. Функціонування існуючої національної інноваційної системи супроводжується високими транзакційними витратами, пов'язаними з недостатньо раціональним використанням державних фінансових ресурсів, відсутністю адекватного розуміння та практичної імплементації ієрархічної співвідпорядкованості профільних інститутів та інституційної структури вітчизняної економіки.

4. Доведено необхідність проведення інституційної модернізації регуляторів інноваційної діяльності з метою забезпечення єдності домінантних положень державної інноваційної політики, зміцнення системної стабільності та підвищення ефективності її реалізації, підтримання довіри, сприяння конкуренції, захисту інтересів інвесторів і споживачів, раціонального використання зростаючого потенціалу ринку вітчизняних інновацій, забезпечення адаптованих до вітчизняних реалій алгоритмів взаємодії агентів, консолідації інтересів учасників економічних відносин.

Результати дослідження відображені у працях [153; 155; 162].

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Стратегічний підхід до вдосконалення механізмів державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні

Динаміка змін концептуальних положень розвитку інноваційної діяльності в різних галузях національної економіки зумовила необхідність посилення уваги розробників до сфери стратегічного управління. У сучасному світі інноваційна діяльність є обов'язковим елементом стратегії бізнесу як можливість конвертувати її або безпосередньо в гроші, або в конкурентну чи лобістську перевагу. Отже, перед органами державної влади постає завдання не точкового впровадження регулюючих впливів, а побудови та розгортання комплексних стратегій розвитку інноваційної діяльності.

Стратегічний підхід до вдосконалення механізмів державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні спрямований на підвищення внеску наукової та інноваційної діяльності в науково-технічний прорив країни, у розвиток економіки регіону та поліпшення якості життя його населення [232, с. 124].

Беручи до уваги наявну регіональну специфіку проблем, пов'язаних з розвитком інноваційної діяльності, обмеженість коштів бюджету, в тому числі концентрацію на поточних витратах, можна сказати, що закладення інноваційної складової до пріоритетів регіонального розвитку – першорядна мета, досягнення якої є вкрай важливим для сталого економічного розвитку. Як інструменти для їх дотримання необхідно використовувати різні цільові програми. Оскільки основна ідея сталого розвитку полягає в досягненні паритету економічних, соціальних та екологічних інтересів суспільства, необхідно відстежувати, щоб принципи сталого розвитку враховувалися в будь-якій діяльності з розробки планів і стратегій.

Відповідно до наведених положень, доцільно на законодавчому рівні закріпити кількісні та якісні характеристики основних соціально-економічних показників, у тому числі таких, що характеризують параметри інноваційної діяльності, які державна влада планує забезпечити в результаті реалізації певних заходів, спрямованих на їх досягнення.

Конкретні програми дій на найближчу та віддалену перспективу дадуть місцевим органам влади змогу не тільки оперативно вирішувати нагальні проблеми (поточні), а й координувати роботу всіх органів і осіб, зацікавлених у розвитку регіону, забезпечувати його цілеспрямованість. На наш погляд, першочерговою метою на регіональному рівні має стати підготовка концепції розвитку регіону як системи уявлень про стратегічний вибір, цілі та пріоритети розвитку, основні положення в розрізі її окремих складових і засобів реалізації зазначених цілей.

Таким чином, Концепція розвитку регіону, яка визначає основні пріоритети і характеристики життєдіяльності регіону, що відображають його конкурентоспроможність, є підставою для розробки:

- доктрини регіонального розвитку України, яка визначає напрями регіональних політики та розвитку;
- стратегічного плану розвитку регіону як засобу координації зусиль та досягнення взаєморозуміння всіх зацікавлених сторін;
- програми – прогностно-аналітичного документа, що реалізує концепцію і містить сукупність пов'язаних за ресурсами, виконавцями та строками проведення заходів, спрямованих на досягнення намічених цілей сталого економічного розвитку регіону; таким чином, механізм сталого економіко-інноваційного розвитку регіону, що спрямований на інноваційний прорив, являє собою систему заходів, що забезпечують стабільний розвиток економіки системного, продуктивного, ресурсозберезувального відтворення.

Основні структурні складові моделі формування комплексного механізму державного регулювання розвитку інноваційної діяльності на регіональному рівні представлені на рис. 3.1.

Рис. 3.1. Модель формування механізму державного регулювання розвитку інноваційної діяльності на регіональному рівні

Зазначимо, що однією з головних умов формування конкурентної стратегічної перспективи на сьогодні стає розвиток інноваційних технологій, які сприяють підвищенню інноваційної активності, оскільки формують стратегічну поведінку на основі інноваційного підходу. Суб'єкти господарювання мають можливість завоювати конкурентне становище на ринку, підвищити темпи розвитку, скоротити рівень витрат, домогтися високих показників прибутку, що в цілому можна охарактеризувати як посилення інноваційної діяльності.

Стає можливим застосування органами державної влади у стратегічному управлінні різних маркетингових підходів, за допомогою яких досягнення стратегічних орієнтирів здійснюється на основі поєднання таких напрямів розвитку, як створення сприятливих умов для освоєння нових технологій, випуску нових товарів і надання послуг, виходу на нові ринки збуту, модернізації наявного обладнання, розширення номенклатури товарів і послуг.

Ефективність вжиття інноваційних заходів з боку держави залежить від інноваційного потенціалу регіону, основу якого становлять інтелектуальні, матеріальні, фінансові, кадрові, інфраструктурні та інші ресурси.

З метою підвищення його інноваційного потенціалу та здійснення інноваційних розробок доцільно дотримуватися таких основних напрямів розвитку, як: створення спеціалізованих інституцій; стимулювання ринкової інтеграції між функціонуючими інституціями інноваційної інфраструктури та спрямування їх до конструктивної взаємодії.

Основне призначення спеціалізованих інституцій полягає в досягненні поставлених стратегічних орієнтирів розвитку шляхом підвищення інноваційного потенціалу певного сегмента суб'єктів господарювання; оптимізації витрат; застосування комплексного підходу до вирішення наявних проблем; підвищення результативності; забезпечення виконання робіт у стислі терміни; об'єднання під єдиним керівництвом фахівців різних профілів; оптимізації процесу розробки та впровадження за рахунок

зниження виробничих витрат.

Щодо стимулювання ринкової інтеграції між функціонуючими інституціями інноваційної інфраструктури та спрямування їх до конструктивної взаємодії, то передусім необхідно визначити, чого дає змогу досягти в інноваційному секторі економіки інтеграція. Як універсальний підхід інтеграція дає можливість обґрунтувати процеси, що відбуваються, врівноважити діяльність окремих суб'єктів господарювання, виявляючи при цьому причини їх структурування, і, насамкінець, сприяти формуванню нових напрямів розвитку.

Таким чином, для інноваційного сектора економіки стимулювання інтеграція є невід'ємною складовою розвитку. За умов використання ефективних методичних основ інтеграційний підхід дає змогу досягати оптимальних результатів у процесі координування діяльності суб'єктів господарювання у складних умовах. При цьому на сучасному етапі формування методологічних положень інноваційної діяльності інтеграційні рішення будуть спрямовані на підвищення соціально-еколого-економічної ефективності національної економіки в цілому. У зв'язку з цим зазначимо, що соціально-економічні технології, які розробляються за допомогою інтеграційного підходу, сприятимуть практичній реалізації інноваційних рішень.

Зауважимо, що цільовою орієнтацією застосування інтеграційного підходу є підвищення ефективності функціонування окремих суб'єктів господарювання, які беруть участь в інноваційному розвитку. Оскільки економічна інтеграція повинна супроводжуватися диверсифікацією основних видів діяльності суб'єктів господарювання, згідно з наявним ринковим попитом, то, на нашу думку, інноваційний розвиток буде більш прогресивним при застосуванні інтеграційного підходу.

Інтеграція в найбільш узагальненому визначенні являє собою стан зв'язності окремих диференційованих частин і функцій системи, а також процес, що приводить до такого стану. З точки зору економічної теорії її дія

полягає в об'єднанні економік, соціальних інституцій певних територій, держав, а також в упорядкуванні та узгодженні їх діяльності в багатьох сферах діяльності.

За вертикальної інтеграції в інноваційному секторі економіки необхідним стає залучення державних органів влади, суб'єктів господарювання різних галузей, освітніх та науково-дослідних установ, кредитно-фінансових, інвестиційних і страхових організацій, ЗМІ та консалтингових організацій.

За горизонтальної інтеграції відбувається об'єднання окремих організацій, які займаються виробництвом і реалізацією інноваційних продуктів, що характеризуються схожістю технологічного процесу. Можливим стає також і суміщення двох видів інтеграції, що є не менш ефективним і являє собою вертикально-горизонтальну інтеграцію.

Таким чином, великі інноваційні утворення мають більше можливостей для ефективного інноваційного розвитку в оперативному і стратегічному періодах часу, що сприяє зростанню їх конкурентоспроможності. У зв'язку з цим розроблювана на рівні держави стратегія інноваційного розвитку може бути реалізована за такими принципово відмінними напрямками, як:

- підтримка великих конкурентоспроможних інноваційних об'єднань;
- підтримка малих за розміром й охопленням суб'єктів господарювання, які займаються виробництвом і реалізацією інноваційної продукції, рівень конкурентоспроможності яких не дає їм змоги самостійно досягати поставлених стратегічних орієнтирів розвитку, серед яких підвищення показників соціально-економічної ефективності інноваційної діяльності;
- підтримка як соціальних інноваційних проектів, програм, так і організацій, які займаються виробництвом і реалізацією соціальних інновацій;
- підтримка пріоритетних інноваційних програм, проектів, суб'єктів господарювання, їх комплексів.

Так, за підтримки органами державної влади великих конкурентоспроможних інноваційних об'єднань, діяльність яких відповідає сучасним вимогам ринку, а самі організації здатні виробляти та реалізовувати конкурентну, в тому числі і на світовому ринку, продукцію, підвищення соціально-економічних показників розвитку інноваційної діяльності буде більше орієнтоване на отримання комерційного результату.

Однак, незважаючи на переваги в підтримці великих інноваційних об'єднань, розвиток останніх може бути ускладнений тим, що такі великі організації будуть повільніше реагувати на зміни в зовнішньому середовищі і їх цільова спрямованість буде орієнтована на підтримку наявних проєктів, а не на розвиток нових.

У зв'язку з цим у ході стимулювання розвитку інноваційної діяльності в регіоні необхідним стає залучення до зазначеного сектора фахівців, які здатні у короткостроковій перспективі створити якісно нову систему реалізації ланцюга інноваційного процесу (1), що забезпечує високу ефективність і конкурентоспроможність інновацій у нашій країні:

$$\text{ФД} \leftrightarrow \text{ПД} \leftrightarrow \text{Р} \leftrightarrow \text{Пр} \leftrightarrow \text{Б} \leftrightarrow \text{Ос} \leftrightarrow \text{ПВ} \leftrightarrow \text{М} \leftrightarrow \text{Зб}, (1)$$

де ФД - фундаментальні дослідження;
 ПД - прикладні дослідження;
 Р - розробки;
 Пр - проектування;
 Б - будівництво;
 Ос - освоєння;
 ПВ- промислове виробництво;
 М - маркетинг;
 Зб - збут.

Слід враховувати, що особливістю сформованої кадрової структури є неповною мірою до теперішнього часу сформована методологічна база інновацій, на сьогодні не виявлені умови розвитку інноваційної діяльності, не уточнена специфіка наукової та науково-технічної праці. Складність полягає також і в тому, що самі організації, які займаються виробництвом і реалізацією інноваційної продукції, на початковому етапі будуть не в змозі оплачувати підготовку кадрів за рахунок власних коштів.

У ракурсі окресленої проблеми доцільно розглянути соціально-комунікативний механізм, у межах якого доцільно представити інструментарій підготовки фахівців у сфері інноваційної діяльності.

Так, з метою розвитку інноваційного мислення у всіх категорій працівників, а також зміни ментальності керівної ланки пропонується систематичне проведення семінарів за участю фахівців у сфері інноваційної діяльності. Ці заходи повинні забезпечити керівну ланку підприємств Київської області необхідними знаннями у сфері інноваційної діяльності, методологічними засадами оцінювання інноваційної привабливості проєктів, а також чітко визначити переваги співпраці підприємств із суб'єктами інноваційної інфраструктури.

Присвоєння ступенів і звань. У даному аспекті доцільно акцентувати увагу на збільшенні в регіоні фахівців вищої кваліфікації. З огляду на переважання в регіоні кількості установ вищої освіти над науковими інститутами, підготовка фахівців вищої кваліфікації часто йде паралельно з викладацькою діяльністю, що є стримувальним фактором. У зв'язку з цим доцільним є введення цільової підготовки з відривом від основного місця роботи, а також надання фахівцям «творчої відпустки» для завершення науково-дослідної роботи та проходження захисту. Формування високого іміджу вчених і системи соціальних гарантій для дослідників є завданням макрорівня, яке потрібно розв'язувати в масштабах усієї країни.

Найбільш гострим питанням у цьому аспекті є забезпечення гідного рівня винагороди за працю вченим і дослідникам. Перехід до формування креативної когорти стимулює інноваційну активність суб'єктів РІС. Даний інструмент втілюється в реформуванні системи освіти, що є, звичайно, задачею макрорівня.

Проте на регіональному рівні це завдання має розв'язуватися шляхом підвищення кваліфікації у сфері освіти, підбору висококваліфікованих кадрів, здатних навчити творчого мислення і неординарного виконання різних завдань. Формування інноваційної культури в суспільстві передбачає

забезпечення творчого ставлення до процесу і до результатів інноваційного розвитку з боку суспільства, що означає адекватність його сприйняття і здатність з вигодою для себе використовувати результати науково-технічного прогресу, базуючись на екологічних імперативах.

Органи державного управління мають контролювати реалізацію регіональної інноваційної політики відповідно до цілей соціально-економічного розвитку регіону, де вищою метою є людина, її духовне і фізичне здоров'я, сприятливе і безпечне для життя середовище проживання. Це передбачає кореляцію розв'язання соціально-економічних завдань з проблемами збереження сприятливого навколишнього середовища та природно-ресурсного потенціалу, охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів.

Система грантів, премій, стипендій повинна активізувати мотивацію науковців, студентів і викладачів до дослідницької діяльності. Так, за рахунок коштів університету відбувається преміювання студентів, які посіли перші місця на конференціях, олімпіадах, матеріальне заохочення наукових керівників, які підготували призерів різноманітних конкурсів, крім цього, відбувається виділення грантів на стажування за кордоном для викладачів, які активно займаються науковою діяльністю, за умови затребуваності їх розробок промисловими підприємствами країни. Але, на жаль, це поодинокі приклади, що навіть у регіональному вимірі не здійснюють масштабне стимулювання та заохочування.

Таким чином, при розвитку кадрового потенціалу необхідним є комплексний розвиток параметрів. У зв'язку з цим на рівні держави повинна бути розроблена програма підготовки фахівців у сфері управління інноваційними процесами в рамках державного замовлення, що передбачає можливість стажування фахівців на базових підприємствах замовників.

Так, для управління та реалізації конкретних інноваційних проектів необхідно забезпечити повноцінне функціонування інноваційних центрів і технопарків, які є невід'ємною складовою інноваційної інфраструктури і на

яких буде можливо займатися підготовкою та перепідготовкою кадрів для науково-технічної та інноваційної діяльності, в тому числі проводити навчання цільових команд менеджерів для управління в інноваційній сфері.

Також держава повинна надавати підтримку молодим практикантам і фахівцям, які проходять навчання в провідних зарубіжних компаніях і науково-дослідних організаціях, оскільки на сьогодні в нашій країні немає необхідних умов, що дають змогу готувати кадри, які могли б здійснювати розробку технологій на світовому рівні і займатися виробництвом високоякісної продукції.

Підтримка органів державної влади може також здійснюватися і в напрямі залучення висококваліфікованих зарубіжних фахівців для перепідготовки вітчизняних кадрів. Беззаперечним є той факт, що на подальший розвиток інноваційної діяльності впливають наявні матеріальні ресурси, які до теперішнього часу в інноваційному секторі економіки є вкрай обмеженими у зв'язку з їх перетіканням у більш ефективні виробництва.

Таким чином, складається ситуація, коли в інноваційному секторі економіки бракує потрібних стартових умов для подальшого розвитку, у зв'язку з чим держава повинна активізувати дії щодо створення основних положень для залучення необхідних ресурсів до даної сфери. При цьому такого роду заходи можуть мати правовий, організаційний і регулятивний характер.

Наприклад, виробничі ресурси в інноваційній сфері являють собою необхідні площі, обладнання, технології для забезпечення безперебійної роботи організацій, що здійснюють інноваційну діяльність. При цьому держава може контролювати процес цільового використання наявних у підприємств площ та земельних ділянок для інноваційного розвитку за допомогою регулюючих заходів. Як стимулювальний захід доцільно впроваджувати пільгове стягнення рентних платежів, платниками яких є суб'єкти, що здійснюють інноваційну діяльність.

Узагальнюючи вищенаведене, слід зазначити, що розвиток

інфраструктури в інноваційному секторі економіки в нашій країні останнім часом відбувається уповільненими темпами, що не дає змоги забезпечувати інноваційну діяльність необхідними складовими. Тому формування дієвої інноваційної інфраструктури повинно здійснюватися на державному рівні. При цьому прогностичні оцінки даної структурної складової набувають значного впливу, визначаючи потенційно можливі обсяги ресурсів, що дають можливість підвищувати рівень конкурентного потенціалу як всього інноваційного сектора, так і окремих організацій, які займаються виробництвом і реалізацією інноваційних продуктів.

Таким чином, заходи державної підтримки інноваційної діяльності мають бути системними, враховувати наявні особливості розвитку інноваційних процесів, що відбуваються в нашій країні і за кордоном, і бути орієнтовані на підвищення соціально-економічної ефективності інноваційного розвитку в Україні в цілому.

3.2. Адміністративно-комунікаційний механізм державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні

Державне регулювання інноваційної діяльності справедливо розглядається як одне з найбільш складних питань у теорії і практиці державного менеджменту. Це зумовлено тим, що інноваційний процес, як і вся інноваційна діяльність, характеризується високим рівнем невизначеності, а отже, має складності у прогнозуванні результатів і ризиків [223, с. 102].

Уповільнене становлення економіки інноваційного типу, що має на меті створення умов для динамічного сталого зростання підприємницької активності, забезпечення відповідного рівня конкурентоспроможності національної продукції і добробуту населення, призвело до гальмування сприйнятливості суб'єктів господарювання до інновацій всіх типів - технологічних, організаційних, маркетингових. За результатами соціологічного опитування експертів нами проведено групування проблем

розвитку інноваційної діяльності регіонів України (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Складові оцінки проблем інноваційної діяльності регіонів України

Проблемна складова	Характеристика
Інституційна	Несистемність регулювання економічних процесів і активності
Виробнича	Низька орієнтація на розвиток промислового потенціалу, інжинірингової інфраструктури, на проведення антикризової політики
Фінансова	Невідповідність рівня розвитку фінансової інфраструктури рівню економічної активності; непривабливі умови залучення ресурсів; невідповідна підтримка держави.
Соціальна	Низька економічна активність населення; культурні цінності
Інфраструктурна	Невідповідність рівня розвитку інфраструктури рівню економічної активності
Ресурсні	Невідповідний рівень забезпеченості фінансовими, людськими, інтелектуальними, інформаційними ресурсами
Функціональні	Нерозвиненість ринку інновацій та інноваційної інфраструктури; недоліки правового забезпечення.
Управлінські	Низький рівень системності регулювання інноваційних процесів з боку місцевої влади і топ-менеджменту підприємств і організацій
Психологічні	Низька соціопсихологічна орієнтація населення на сприйняття ризику та новаторства
Інформаційні	Низький рівень моніторингу результатів формування та реалізації інноваційної політики держави.

На сьогодні, незважаючи на зростаючу роль інновацій у національній економіці, досить обмежено використовуються інноваційні управлінські технології. У зв'язку з цим для вирішення наявної проблеми нами поставлено завдання навести комплекс пропозицій щодо модернізації адміністративно-комунікаційного механізму державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні (АКМДР_{ІДР}), вектори якого (в першу чергу цільової і стимулювальної складових) будуть спрямовані на ефективне впровадження інноваційних технологій у державно-управлінський процес.

Адміністративно-комунікаційний механізм державного регулювання пронизує всі відносини у сфері державного регулювання і є сукупністю прийомів, впливів, заснованих на використанні об'єктивних організаційних відносин між людьми та загально-організаційних принципів управління.

Адміністративно-комунікаційний механізм здійснюється організаційними, розпорядчими, економічними, комунікаційними та психологічними методами. За допомогою адміністративно-комунікаційного механізму суб'єкт державної влади здійснює управлінський вплив на об'єкт шляхом використання відповідних форм управління. Без використання адміністративно-комунікаційного механізму неможливе досягнення мети впорядкувального впливу на поведінку різних учасників управлінських суспільних відносин.

На сьогодні державно-управлінські інноваційні технології, які доцільно використовувати в державному управлінні, досить різноманітні та багатофункціональні (рис. 3.2).

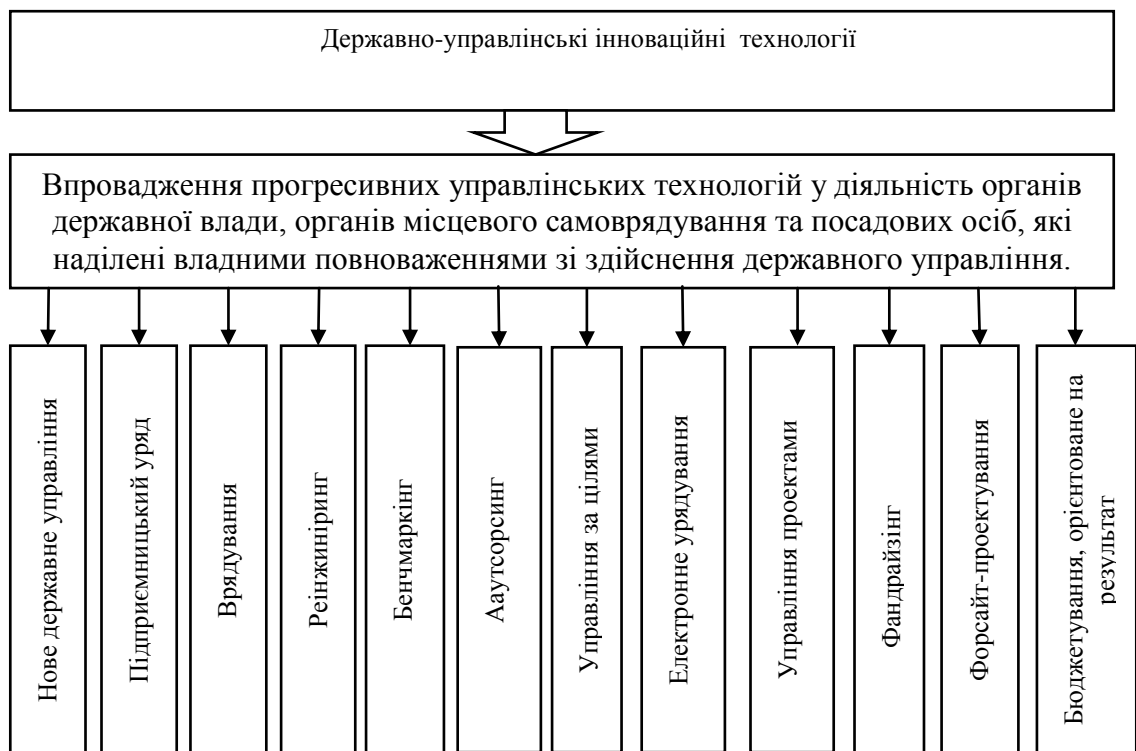

Рис. 3.2 Державно-управлінські інноваційні технології

Джерело: систематизовано автором

Вважаємо за доцільне приділити увагу інноваційним технологіям, які, по-перше, дають змогу підвищити ефективність державного регулювання саме інноваційної діяльності як об'єкта дослідження, та, по-друге,

застосування яких можливе на регіональному рівні державно-управлінського впливу. Це реінжиніринг, бенчмаркінг, управління проектами (проектний підхід), бюджетування, орієнтоване на результат, форсайт-проекування.

Реінжиніринг. Реінжиніринг в органах державної влади - це фундаментальне переосмислення і радикальне перепроєкування ділових процесів для досягнення різких, стрибкоподібних поліпшень показників діяльності державного органу. Проведення реінжинірингу державно-управлінських процесів в органах влади може бути зумовлене змінами державних функцій органу державного управління; появою нових видів державних послуг або радикальною перебудовою поточної практики надання державної послуги.

Єдина методологія реінжинірингу процесів надання державних послуг та оптимізації контрольної-наглядової та дозвільної діяльності на даний момент не закріплена в нормативно-методичних документах.

Бенчмаркінг. Застосування бенчмаркінгу як управлінської технології в державному менеджменті включає в себе використання комплексу засобів, що дають змогу постійно і систематично виявляти, оцінювати й організувати використання прийомів і методів управління найбільш успішно діючих організацій як громадського, так і приватного сектора, тобто дозволяє формалізувати передачу (поширення) й адаптацію передового управлінського досвіду на всіх рівнях публічного управління, в тому числі на регіональному та муніципальному. Нині триває активне становлення методологічного апарату і технологій реалізації бенчмаркінгу на державному рівні, які і формують специфіку його застосування.

Управління проектами (проектний підхід). Управління проектами на сьогодні є однією з найбільш актуальних та прогресивних управлінських технологій, що продовжує швидко розвиватись. Напрямів застосування концепції проектного менеджменту надзвичайно багато, і вони можуть охоплювати практично всі сфери людського життя, у тому числі й державне управління [236, с. 153]. Будь-яка інновація в державному управлінні може

бути впроваджена тільки за допомогою реалізації проекту. У державі під назвою «проект» реалізується значна кількість конкретних справ (стосуються різноманітних сфер і напрямів діяльності), але досить часто вони не сприймаються як елементи певної стратегії чи програми, бо не позиціонуються як системні складові, тому що реалізуються незалежно одна від одної. Тому роль державного управління повинна зводитись до ефективного управління проектами, з'ясування спільних тенденцій різновекторних проектів; до узагальнення безсистемних та хаотичних проектів; до виявлення реальної потреби суспільства у запровадженні проектів.

Бюджетування, орієнтоване на результат. Прийняте сьогодні постатейне бюджетування, що передбачає розподіл бюджетних коштів за видами витрат, не гарантує ефективного використання державних ресурсів для виконання цілей і завдань політики держави. Новий підхід до підвищення якості управління бюджетними коштами пропонує концепція бюджетування, орієнтованого на результати. Одна з принципових відмінностей БОР від традиційного постатейного бюджетування полягає в тому, що при БОР виконання бюджету оцінюється не тільки по тому, якою мірою були виконані ті чи інші бюджетні статті, а по тому, наскільки були виконані спочатку поставлені цілі й завдання. Для цього розробляється і вводиться спеціальна система показників, що дають змогу на регулярній основі відстежувати ступінь досягнення цілей і виконання завдань, проводити моніторинг ефективності державних витрат. При цьому скасовується детальна регламентація витрат і розпорядникам бюджетних коштів надається більша свобода дій. Такий підхід дає можливість оцінити результативність державних витрат, підвищити ступінь відповідальності розпорядників та одержувачів бюджетних коштів за їх ефективне використання, на основі отриманих даних визначити оптимальні шляхи використання наявних ресурсів в інтересах громадян.

Форсайт-проекткування зарекомендувало себе як найбільш ефективний

інструмент вибору пріоритетів у сфері науки і технологій, а в подальшому - і стосовно більш широкого кола проблем соціально-економічного розвитку.

За результатами форсайту формуються масштабні національні та міжнародні дослідні програми, розробляються довгострокові, на 25-30 років, стратегії розвитку економіки, науки, технологій, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності та максимально ефективний розвиток соціально-економічної сфери. Особлива увага приділяється досягненню консенсусу між основними «гравцями» з найважливіших стратегічних напрямів розвитку шляхом організації їх постійного діалогу (в рамках панелей експертів, робочих груп, семінарів, конференцій тощо).

У процесі форсайту оцінюються можливі сценарії розвитку окремих напрямів науки і технологій, окреслюються потенційні технологічні горизонт, проте це не «прогноз» (forecast) в значенні вгадування майбутнього. Форсайт виходить з варіантів можливого майбутнього, які можуть настати в разі виконання визначених умов: правильного визначення сценаріїв розвитку, досягнення консенсусу щодо вибору того чи іншого бажаного сценарію, вжитих заходів щодо його реалізації.

В основу формування АКМДР_{ІДР} доцільно покласти комплексне застосування зазначених інноваційних інструментів та методологію проектування розвитку інноваційної діяльності, яка дає змогу найбільш прогресивним шляхом в умовах обмеженості ресурсів сформувати продуктивні компоненти організаційного та економічного забезпечення державного регулювання інноваційної діяльності .

При цьому організаційна складова передбачає розробку перспективної структури управління процесами впровадження інноваційних інструментів управління, а економічна – являє собою систему методів, підходів і методик планування, мотивації та контролю за розвитком інноваційної діяльності.

Алгоритм формування АКМДР_{ІДР}, який базується на методології проектування розвитку інноваційної діяльності можна представити у вигляді певної послідовності етапів.

На першому етапі визначаються вимоги (цільові установки), яким він повинен задовольняти. Це:

- здатність адаптуватися до перехідних умов і процесів зміни соціально-економічних, політичних та організаційних форм життєдіяльності держави;

- забезпечення функціональної гнучкості та рухливості, що відповідають наявним організаційно-економічним умовам ринку та підвищують здатність системи державного управління змінювати структуру організації влади та управління суспільним розвитком;

- відповідність цілей та цінностей регіональної системи державного управління та її структурних елементів в умовах інтеракційних структурних змін при впровадженні державно-управлінських інновацій;

- використання процесного, системного та проектного підходів на всіх стадіях упровадження державно-управлінських інновацій: «шок - мобілізація адаптивних ресурсів - відповідь на зовнішні інноваційні виклики»;

- застосування системи «бюджетування, що орієнтоване на результат», а також контролю та аналізу ресурсних можливостей, що дають змогу проводити коригування в разі зміни умов, які впливають на їх ефективність, з метою отримання запланованого ефекту.

Метою наступного етапу є побудова системи чинників, що забезпечують ефективне функціонування АКМДР_{ІДР}. Проведені нами дослідження дали змогу виявити п'ять груп зазначених чинників, які покликані забезпечити ефективне впровадження державно-управлінських інновацій (рис. 3.3).

Важливо зазначити, що методологія проектування розвитку інноваційної діяльності є її інтегруючим елементом і характеризує державно-управлінську діяльність як мережу бізнес-процесів, управління якими проводиться за методикою PDCA (планування – виконання – перевірка – коригування).

Рис. 3.3. Система чинників ефективності адміністративно- комунікаційного механізму державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні

Джерело: систематизовано автором

Слід підкреслити, що процесний підхід – це насамперед зміна в мисленні, пов’язана з переходом від окремих функціональних завдань до побудови всього державного менеджменту на основі управління бізнес-процесами та їх моделювання.

Системний підхід методології проектування інноваційною діяльністю передбачає використання двох концепцій [80, с. 63]:

1. Ощадне виробництво (Lean Manufacturing) – оптимальна організація виробництва, де неприпустимі або зведені до мінімуму операції, дії і стани, що не створюють додаткової споживчої цінності. Насамперед дане

виробництво спрямоване на виявлення і скорочення втрат у процесах, що у такий спосіб збільшує його швидкість та ефективність.

2. Шість сигм (Six Sigma) – ґрунтується на циклах Шухарта – Демінга PDC (S) A і характеризується циклічністю та введенням змін і поліпшень у будь-який бізнес-процес. Виокремлюють два види циклів: 1) DMAIC (Define «визначай» – Measure «вимірюй» – Analyze «аналізуй» – Improve «поліпшуй» – Control «керуй»), 2) DMADV (Define «визначай» – Measure «вимірюй» – Analyze «аналізуй» – Design «розробляй» – Verify «перевіряй»).

Цикл DMAIC застосовується для вдосконалення наявних процесів, що не відповідають вимогам споживача, тоді як цикл DMADV – при створенні нової продукції або нового процесу. Цикли концепції «Шість сигм» покладено в основу управління будь-якою діяльністю, тобто застосовні як до процесу в цілому, так і до окремих робіт у його складі.

У зв'язку з тим, що застосування проектного підходу є найбільш ефективною формою впровадження ДУІ, в основу методології проектування розвитку інноваційної діяльності нами покладені підходи, які характеризуються синергетичним ефектом, що досягається шляхом систематизації та інтеграції різних моделей проектного управління міжнародними і національними стандартами, що дає змогу максимально поєднати і гармонізувати їх з метою підвищення ефективності ДУІ. Вважаємо, що це нововведення дасть можливість у рамках АКМДР_{ІДР} передбачити методологію проектного управління в процесно орієнтованих установах. Таким чином, у результаті виконаних досліджень нами визначено методи впливу на систему чинників АКМДР_{ІДР} (додаток Р).

Для ефективного впровадження ДУІ необхідно проаналізувати наявний і сформулювати перспективний ресурсний потенціал, що являє собою сукупність можливостей, на основі яких організується державно-управлінський вплив на чинники, що забезпечують ефективність функціонування організаційно-економічного механізму державного регулювання інноваційної діяльності.

Всі ресурси досліджуваної системи є обмеженими в рамках конкретного просторово-часового інтервалу. Наслідком цього є прагнення до їх найкращого (оптимального) використання з метою максимізувати результат, якщо обсяг ресурсів відомий, або мінімізувати останній при заздалегідь визначеному результаті [126, с. 54].

Таким чином, система ресурсного потенціалу АКМДР_{ІДР} ґрунтується на таких основних видах ресурсів: матеріально-технічних, інформаційних, людських і фінансових. Крім того, має бути ефективно технологічне та інфраструктурне забезпечення, що сприяє повноцінному впровадженню ДУІ.

Можна дійти висновку, що результатом формування АКМДР_{ІДР} є науково обґрунтована організаційна модель упровадження ДУІ.

Узагальнюючи викладене, необхідно зазначити, що ефективна робота АКМДР_{ІДР} здійснюватиметься за допомогою застосування методів і підходів сучасного державного менеджменту, що, у свою чергу, свідчить про його самодостатність. Розроблена концептуальна модель такого механізму має суб'єкта й об'єкт, структуру, форми і важелі, умови та чинники, які повністю відображають властивості процесу впровадження ДУІ, що дає змогу якомога точно моделювати дані модернізаційні процеси (рис. 3.4).

Складовими АКМДР_{ІДР} є підготовчі блоки (кон'юнктурно-ринковий, кадровий), блоки організаційно-керуючої дії (фінансово-економічний, організаційно-сервісний, ресурсно-забезпечувальний) і блок самовдосконалення. Сукупність і взаємодія цих блоків являє собою систему організаційно-економічних форм, методів і прийомів упровадження ДУІ.

Спираючись на кон'юнктурно-ринковий блок, використовуючи ресурсно-кадровий потенціал і фінансові можливості певної державної установи, розроблений нами АКМДР_{ІДР} буде максимально забезпечувати зниження варіабельності в управлінських і сервісних процесах, а також підвищувати їх швидкість, якість і ефективність.

Рис. 3.4. Модель адміністративно- комунікаційного механізму державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні

Джерело: систематизовано автором

У зв'язку з актуальністю розробки та впровадження АКМДР_{ІДР}, нами визначено базові принципи даного механізму:

- гнучкість і адаптивність форм, структур і методів державно-управлінських процесів щодо змін зовнішнього середовища;
- інтеграція процесного, системного та проектного підходів при впровадженні ДУІ;
- постійне самовдосконалення з метою скорочення часу та підвищення ефективності державно-управлінських процесів.

Проведені нами дослідження показують, що формування АКМДР_{ІДР} доцільно здійснювати поетапно шляхом розробки його основних структурних елементів:

1. Оптимальної організаційної структури ОДВ, що враховує взаємозв'язок процесів упровадження ДУІ.
2. Організаційної моделі впровадження ДУІ, яка визначає критерії ініціювання та результативності управлінської дії, механізми взаємозв'язку, зміст і результати державно-управлінських процесів.
3. Системи документації, що дає змогу регламентувати впровадження ДУІ, підвищувати узгодженість і надавати об'єктивні докази одержуваних результатів.

Таким чином, АКМДР_{ІДР} має являти собою систему комплексного впливу структури державної установи, організаційної моделі, документованих правил і вимог на процес упровадження ДУІ.

Поряд з цим нами розроблена модель упровадження ДУІ при здійсненні державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні, яка являє собою систему взаємопов'язаних процесів, що визначають напрями і послідовність упровадження ДУІ (рис. 3.5). Практичне використання цієї моделі дає змогу впорядкувати процес і скоротити витрати на його здійснення.

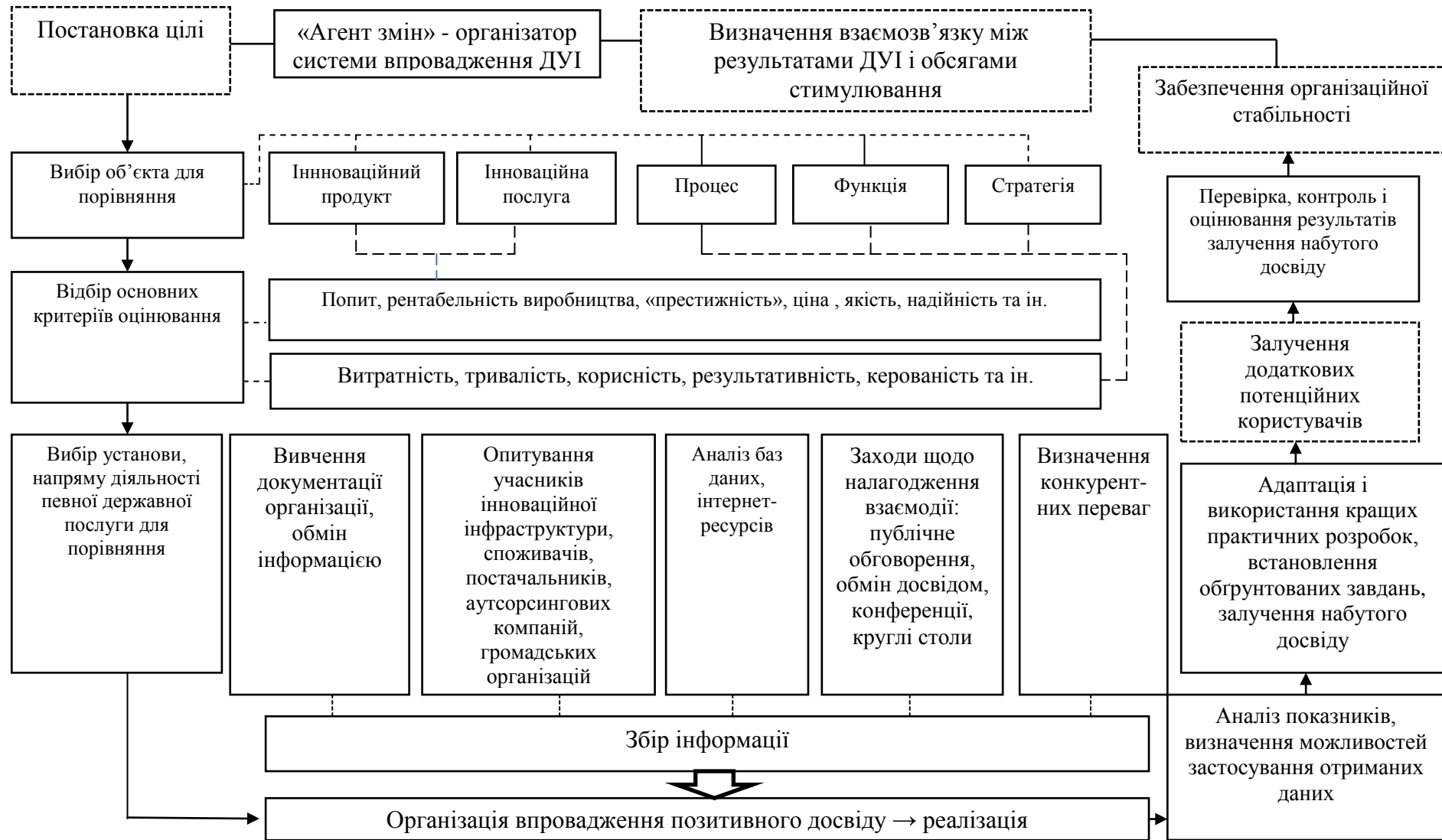

Рис. 3.5. Модель упровадження ДУЕ при здійсненні державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні

Джерело: систематизовано автором

У результаті проведених досліджень нами встановлено, що для забезпечення ефективності моделі упровадження ДУІ при здійсненні державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні

ДУІ найбільш раціональним є застосування збалансованої матричної структури управління, яка передбачає поділ персоналу на процесних керівників і функціональних виконавців. При цьому перші з них повинні координувати виконання процесів і відповідати за їх кінцеві результати. Тоді як функціональні виконавці (підрозділи і служби) зобов'язані нести відповідальність за виконання комплексу робіт, що визначається процесними керівниками.

Відмітною рисою моделі впровадження ДУІ при здійсненні державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні є застосування прогресивних управлінських технологій для встановлення тісного взаємозв'язку між регіональними органами державного управління, розробниками інновацій та підприємствами реального сектора економіки.

3.3. Організаційно-функціональний механізм державного регулювання інноваційної діяльності

У зв'язку з постіндустріальним розвитком суспільства першочергового значення в посиленні конкурентних переваг на світовому ринку набуває не масштаб виробництва, а здатність до постійного оновлення продукції за рахунок упровадження нових технологій. У такій економіці істотним фактором досягнення успіху інноваційної політики стають локальні альянси науковців, підприємців та органів державної влади. Тож, перспективи регіональної інноваційної політики (РІП) безпосередньо пов'язані зі стратегічним розвитком регіональних інноваційних систем на основі багатофункціональних інституційних структур, що забезпечують взаємодію функціонально взаємопов'язаних суб'єктів для забезпечення активних комунікацій і співпраці в процесі інноваційної діяльності.

Найбільш дієвим інструментом інноваційної активності суб'єктів регіональної інноваційної системи є створення інноваційної інфраструктури та використання принципу інтегрованих багатофункціональних технологічних платформ, де провідну роль можуть відігравати регіональні органи державного управління.

Прикладом ефективної взаємодії органи державного управління та підприємців є досвід Південної Кореї. Країна на сьогодні являє собою взірць стійкого розвитку інноваційної економіки. Уряд реалізував комплекс стимулювальних заходів, спрямованих на створення інноваційних мереж у високотехнологічних галузях, таких як біотехнологія, інформатика й зв'язок. Вони відзначаються високою спеціалізацією, підтримують тісні зв'язки з вищою школою, державними НДІ й приватними фірмами. Як правило, вони схильні до географічної консолідації й діють у рамках регіональної агломерації. Прикладом можуть бути Долина Даедеок, Технопарк Похан і Долина Тегеран навколо Сеула, що тією чи іншою мірою розбудовуються за принципом Силіконової долини у США.

Регіональна інноваційна інфраструктура (РІІ) є свого роду зрізом національної інноваційної інфраструктури, яку доцільно розглядати як комплекс взаємопов'язаних обслуговуючих структур та складових, що забезпечують основу для вирішення завдання інноваційного розвитку. РІІ являє собою сукупність суб'єктів, які здійснюють матеріально-технічне, фінансове, організаційно-методичне, інформаційне, консультаційне та інше забезпечення інноваційної діяльності. На думку науковців [229], регіональну інноваційну інфраструктуру слід розуміти як «...сукупність спеціальних інноваційних інститутів і мереж, які взаємопов'язані між собою і забезпечують розвиток і підтримку всіх стадій інноваційного процесу в регіоні з метою підвищення його інноваційного потенціалу».

У Законі України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» № 3715-VI від 08.09.2011 р. визначено, що для реалізації середньострокових пріоритетних напрямів державою запроваджуються

заходи щодо розвитку інноваційної інфраструктури (інноваційних центрів, технологічних парків, наукових парків, технополісів, інноваційних бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій, інноваційних кластерів, венчурних фондів тощо) [112]. Але функціонування більшості суб'єктів інноваційної інфраструктури законодавчо не врегульовано.

Так, наприклад, на сьогодні в Україні вже розроблені проекти нормативно-правових актів із формування засад державної політики у сфері кластеризації, однак, вони і досі залишаються незатвердженими [176, с. 22].

Традиційно проблематика розвитку інноваційної інфраструктури розглядається в контексті ідеї тристороннього партнерства науки, бізнесу і держави в рамках регіональної соціально-економічної системи. При цьому інновація постає як комплексний інституційний процес, пов'язаний з взаємодіями (транзакціями) університетів, регіональної влади і суб'єктів господарювання, або між сферами науки і освіти, держави і економіки. Ідея тристороннього партнерства науки, бізнесу і держави спрямована на підвищення інтенсивності транзакцій основних суб'єктів РВП і мінімізацію відповідних транзакційних витрат (витрат взаємодій).

Практична суть тристороннього партнерства науки, бізнесу і держави полягає в необхідності формування інституційної структури взаємодії науки, влади і бізнесу саме на регіональному рівні, причому конкретна модель організації повинна конструюватися з урахуванням соціальної, культурної, економічної і політичної специфіки конкретного регіону.

Універсальної моделі організації тристороннього партнерства науки, бізнесу і держави не існує. Але більшість економістів відзначає дієвість регіональних інноваційних платформ як складних, багатофункціональних інституційних структур, які залучають індивідів і організації зі сфер науки й освіти, державного управління, високотехнологічного бізнесу і соціальної активності для підвищення ефективності інноваційних процесів в економіці регіону.

Таким чином, стимулювання та підтримка розвитку інтегрованих

інтегрованих багатофункціональних технологічних платформ дає змогу створити сприятливі умови для стабілізації виробництва за рахунок посилення спеціалізації та підвищення інноваційної сприйнятливості підприємств, які входять в організаційну платформу мережі.

Найбільш життєздатні з них формуються на основі диверсифікації міжгалузевих зв'язків. Різноманітність і відносна доступність внутрішньокластерної інформації, технологічних знань і зв'язків полегшує комбінування чинників виробництва і стає передумовою ефективною інноваційної діяльності.

Сьогодні в США більше половини підприємств використовують кластерний принцип, що передбачає розташування підприємств – учасників кластера в одному регіоні. Завдання формування і зміцнення регіональних інноваційних кластерів у США було визначено найважливішим національним пріоритетом.

Стимулювання та підтримка розвитку інтегрованих багатофункціональних технологічних платформ доцільні в регіонах, де очікується «проривний» розвиток техніки й технології виробництва і подальший вихід на нові «ринкові ніші».

Процес утворення інтегрованих організаційних платформ підприємств зазвичай проходить навколо підприємства-лідера або великої інноваційної структури.

Наприклад, основними стейкхолдерами європейських технологічних платформ виступають:

- державні органи-регулятори загальноєвропейського, національного і регіонального (місцевого) рівнів;
- університети і НДІ, академічні й експертні спільноти;
- бізнес-суб'єкти (малі, середні та великі фірми різних галузей і міжгалузевих комплексів);
- організації інноваційної інфраструктури, інститути розвитку;
- фінансові інститути (банки, фонди тощо);

- організації громадянського суспільства.

Аналогічні групи стейкхолдерів повинні бути представлені в структурі національних інтегрованих багатофункціональних технологічних платформ.

У Євросоюзі на сьогодні створено 36 технологічних платформ загальноєвропейського масштабу. Ключовими принципами організації платформ є такі:

- технології, які розвиваються на базі платформи, повинні мати стратегічне значення для Європи;

- для створення платформи необхідне акумулювання державних і приватних ресурсів на регіональному, національному та загальноєвропейському рівнях;

- важлива наявність сформованих підприємницьких та дослідницьких спільнот, готових до співпраці в рамках загальної стратегії розвитку платформи;

- необхідні чітке розуміння всіма стейкхолдерами важливості завдань, що стоять перед платформою, і готовність вкладати в її розвиток ресурси і час;

- платформи є відкритими для нових учасників на будь-якому етапі їх розвитку.

Типова структура європейських технологічних платформ наведена на рис. 3.6.

Її особливості зумовлені як технологічною специфікою платформ, так і їх загальноєвропейським масштабом, що, зокрема, вимагає створення такого органу, як «дзеркальна група», для координації діяльності в різних країнах Євросоюзу. Організація платформи передбачає поділ функцій наукового забезпечення (наукова рада), громадської участі (наглядова рада), безпосереднього керівництва платформою (керівний комітет), поточного адміністрування (секретаріат, група підтримки), а також прийняття стратегічних рішень (форум учасників, група високого рівня). Організаційну структуру українських інтегрованих багатофункціональних технологічних

платформ державного масштабу доцільно формувати за прикладом європейських технологічних платформ як інтеграційно комунікаційний інструмент, що спрямований на активізацію зусиль зі створення перспективних комерційних технологій, нових продуктів (послуг), на залучення додаткових ресурсів для проведення досліджень та розробок на основі участі всіх зацікавлених сторін (бізнесу, науки, держави, громадянського суспільства), вдосконалення нормативно-правової бази в галузі науково-технологічного, інноваційного розвитку.

Рис. 3.6. Типова структура європейських технологічних платформ

Основу інноваційної інфраструктури становлять суб'єкти з технопарковими видами діяльності [203, с. 127]. Типові інституційні компоненти технологічної платформи в структурі регіональної інноваційної підсистеми наведені на рис. 3.7 .

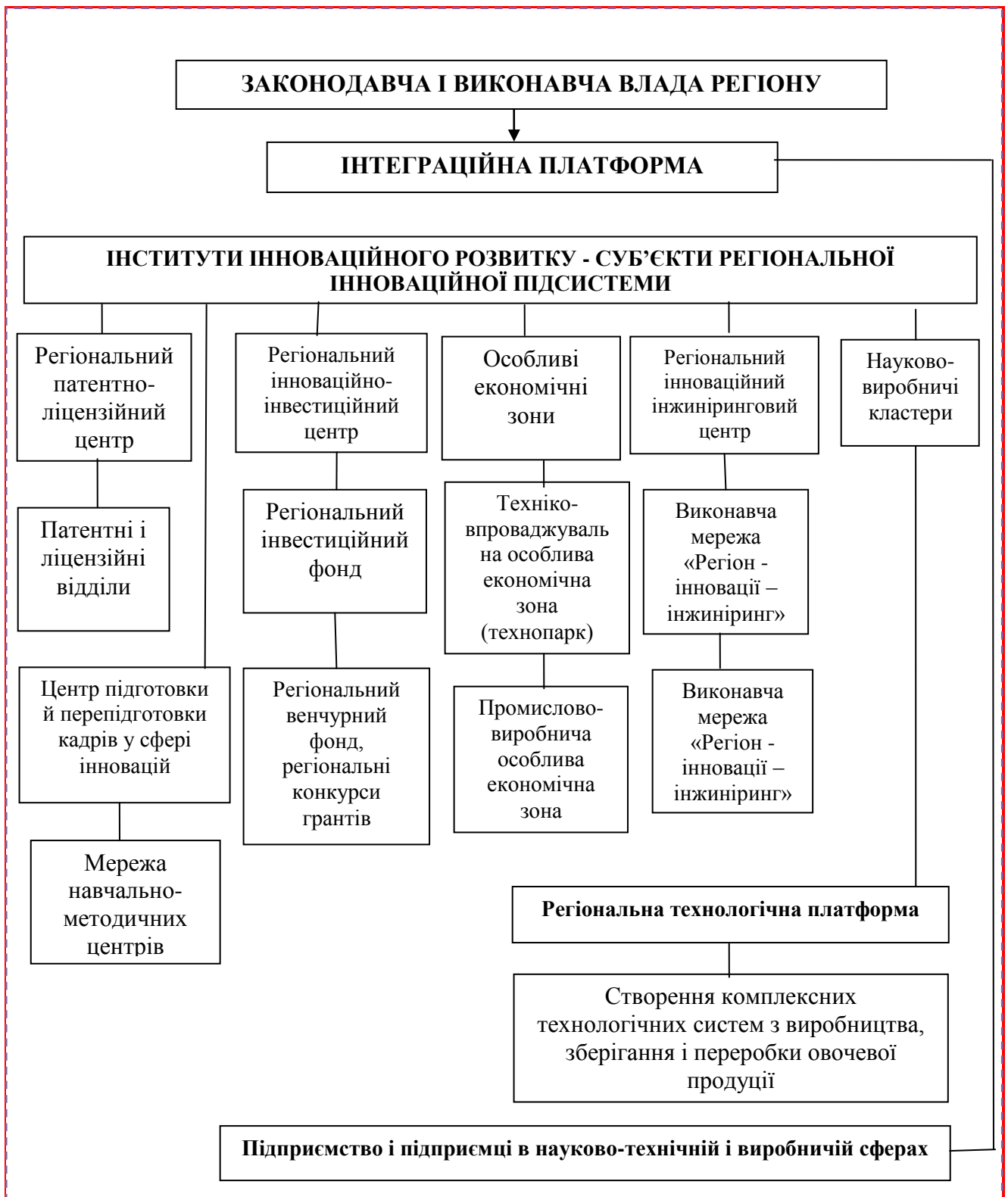

Рис. 3.7. Технологічна платформа в структурі регіональної інноваційної підсистеми

Джерело: систематизовано автором

Наприклад, ядром інтегрованої багатофункціональної технологічної платформи в Київській області може стати технопарк на базі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» (НТУУ «КПІ»), а суб'єктами господарювання, які інтегруються в нього, можуть виступити:

- Київський центр інноваційного розвитку;
- підприємства машинобудівної галузі;
- венчурні фонди;
- підприємства з виробництва будівельних матеріалів та деревообробної промисловості;
- підприємства, які працюють у галузі інформаційних технологій;
- малі інноваційні підприємства;
- ВНЗ і дослідницькі центри.

Даному підходу передусім сприяє така обставина: є тісні зв'язки між НТУУ «КПІ» та підприємствами, які працюють у галузі інформаційних технологій, машинобудування, деревообробної промисловості, виробництва будівельних матеріалів та мають істотний дохід від експорту і є регіонотворчими. Обґрунтуємо це твердження:

1. Підприємства Київської області характеризуються високою інноваційною активністю. Так, у 2015 р. упроваджували інновації 43 підприємства області (98% інноваційно активних, або 13% обстежених промислових). На 27 підприємствах області у 2015 р. було впроваджено 39 нових або вдосконалених методів обробки та виробництва продукції (технологічних процесів), 36% яких були спрямовані на економне використання матеріальних та енергетичних ресурсів. Найактивніше в цьому напрямі інноваційної діяльності працювали підприємства з виробництва гумових і пластмасових виробів та підприємства, що займаються водопостачанням, каналізацією, поводження з відходами. Інноваційні види продукції впроваджувало 17 підприємств області. Ними впроваджено у виробництво 97 найменувань інноваційних видів продукції.

У 2015 р. інноваційну продукцію реалізували 30 підприємств області (65% від кількості підприємств у 2014 р.), з них 28 підприємств – нову тільки для підприємства, 5 – нову для ринку.

Загальний обсяг реалізованої інноваційної продукції становив 619 млн грн, що дорівнювало 3% від реалізованої інноваційної продукції в цілому по Україні (у 2014 р. – 897 млн грн та 4%, відповідно). Обсяг інноваційної продукції експортованої за межі України у 2015 р. становив 138 млн грн, або 22% від загального обсягу реалізованої інноваційної продукції.

Загальний обсяг інноваційних витрат був 145 млн грн (1% від загальнодержавних), що на 19% більше, ніж у 2014 р. Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності у 2015 р. залишаються власні кошти підприємств – 144 млн грн, або 99% загальної суми витрат на інновації.

Лідерами з упровадження інновацій є переробна промисловість, виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів та виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції. Реалізація інноваційної продукції цих галузей вказує на високий рівень її конкурентоспроможності та інноваційну сприйнятливість підприємств цих галузей і наявність перспективи їх співпраці з єдиним організаційним центром.

У цілому по Україні у розрізі видів економічної діяльності слід виокремити підприємства з виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (47,5%), автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів (38,2%), комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (37,5%), інших транспортних засобів (36,1%), коксу та продуктів нафтоперероблення (28,6%), електричного устаткування (28,2%) [181].

2. Найбільша кількість суб'єктів малого підприємництва (за винятком торгівлі та громадського харчування) по Київській області припадає на будівництво та промисловість. Це свідчить про перспективи розширення організаційної платформи.

3. Нарешті, НТУУ «КПІ» як майбутнє ядро організаційної платформи

володіє найбільшим науково-технічним потенціалом у Київській області. На базі КПІ створено 12 ВНЗ у багатьох регіонах України, 9 з яких сьогодні мають статус національних: Київський національний університет будівництва і архітектури, Київський національний університет технологій та дизайну, Національний авіаційний університет, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Національний університет харчових технологій, Одеська національна морська академія, Вінницький національний технологічний університет, Житомирський, Черкаський, Чернігівський державні технологічні університети, Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені В. Лазаряна, Харківський національний автомобільно-дорожній університет. В університеті на 19 факультетах, 10 інститутах, 152 кафедрах за 118 спеціальностями навчаються 21265 студентів, 851 аспірант, 33 докторанти. Науково-дослідна частина університету має у своєму складі: наукові частини 28 факультетів та інститутів, 6 науково-дослідних інститутів, 12 науково-дослідних центрів, 5 навчально-наукових центрів, 2 конструкторських бюро, Центр більш чистого виробництва й Орган сертифікації метало- та деревообробного обладнання і продукції машинобудування. Інноваційна діяльність здійснюється в інноваційному середовищі, до складу якого входять Науковий парк «Київська політехніка», Технопарк «Київська політехніка», Молодіжний бізнес-інкубатор «Політеко», студентський інкубатор інноваційних ідей.

Університет є одним з ініціаторів та безпосереднім учасником реформування вищої освіти, впровадженням ступеневої системи освіти, кредитно-модульної технології організації навчального процесу, створення додатків до дипломів європейського зразка. На базі НТУУ «КПІ» створено Український інститут інформаційних технологій в освіті, Центрально-східно-європейський віртуальний університет, який розширив можливості громадян багатьох країн здобути високоякісну вищу освіту, не залишаючи свого місця проживання.

Входження України в єдиний європейський освітній простір дало змогу НТУУ «КПІ» стати осередком державної інформаційної мережі вищих навчальних закладів та інститутів Національної академії наук URAN, яка є основою для приєднання до Європейської освітньої мережі GEANT.

НТУУ «КПІ» є ініціатором створення в Україні Центру обчислення комп'ютерних даних, який передбачає розвиток інфраструктури для всебічної інформатизації освіти і науки, розроблення елементів штучного інтелекту та інтерактивних технологій. НТУУ «КПІ» бере активну участь у виконанні міжнародних освітніх, наукових проєктів і програм, успішно співпрацює зі 165 зарубіжними ВНЗ зі 47 країн світу, має 32 спільні структури з ВНЗ-партнерами, провідними міжнародними компаніями (ЕС, СU, UNDP, UNESCO, UNIDO , WIPO, NATO, EDNES, ICSU, CODATA) і відомими фірмами (MOTOROLA, SIEMENS, FESTO, SAMSUNG, INTEL та ін.).

Одним з перших університетів України НТУУ «КПІ» у вересні 2003 р. приєднався до Співдружності університетів, які підписали «Велику Хартію університетів» Європи («Magna Charta Universitatum»).

Наукові розробки НТУУ «КПІ» щорічно відзначаються державними преміями України в галузі науки й техніки. У квітні 2007 р. на Колегії МОН України було ухвалено рішення про надання КПІ статусу дослідницького університету, Статут якого затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 1332 від 21.11.2007 р. Постанова Кабінету Міністрів України № 76 від 03.02.2010 р. НТУУ «КПІ» наданий статус самоврядного (автономного) дослідницького національного університету.

На сьогодні головною метою діяльності НТУУ «КПІ» є підготовка висококваліфікованих фахівців і проведення наукових досліджень для «проривного» розвитку економіки України. Основна мета створеної в Київській області інтегрованої багатофункціональної технологічної платформи – підвищення конкурентоспроможності провідних підприємств регіону на світовому ринку.

Провідні напрями її діяльності: розробка та впровадження конструкцій, матеріалів (організація, технологія, проектування), розвиток машинобудування, створення нейрокомп'ютерних систем штучного інтелекту відповідно до попиту з боку місцевої промисловості.

Ядром інтегрованої багатофункціональної технологічної платформи повинен стати технопарк, утворений на базі НТУУ «КПІ» (заснований у червні 2003 р.), периферією – підприємства машинобудування, металургії, переробні підприємства, підприємства виробів з деревини, виробництва паперу та поліграфічна діяльність, промисловості будівельних матеріалів, а також малі інноваційні підприємства та підприємства, які працюють у галузі інформаційних технологій, венчурний фонд, ВНЗ і дослідницькі центри.

Основні учасники інтегрованої багатофункціональної технологічної платформи на основі регіонального технопарку наведені на рис. 3.8.

Рис. 3.8. Учасники інтегрованої багатофункціональної технологічної платформи в Київській області

Джерело: систематизовано автором

Насамкінець необхідно зазначити, що географічне положення Київської

області та її розвинена транспортна інфраструктура передбачають можливість розширення створюваної платформи та її транснаціоналізації (міжнародне зовнішньоекономічне співробітництво). Наявність широких міжнародних зв'язків у створюваної платформи, а також близьке розташування вільних економічних зон посилять конкурентні переваги даної структури. При цьому основним об'єднувальним чинником є тісний зв'язок структурних елементів організаційної платформи з інноваційним центром створюваної структури.

У цьому випадку функцію координації діяльності всіх суб'єктів регіональної інноваційної системи доцільно покласти на Департамент освіти і науки Київської обласної державної адміністрації, одним з основних завдань якого є забезпечення реалізації державної політики у сфері освітньої, наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності, трансферу технологій та інтелектуальної власності.

Завдання, які розв'язуються за допомогою інноваційної інфраструктури в регіоні, є універсальними і можуть бути сформульовані нами таким чином: аутсорсинговий сервісний інноваційний супровід наукової, виробничої та впроваджувальної діяльності; венчурне фінансування інноваційних проектів та страхування пов'язаних з ними комерційних ризиків; інформаційне та телекомунікаційне забезпечення учасників інноваційного процесу технопарковими структурами; вибір оптимальної організаційно-правової форми господарювання.

Як наголошує В. Узунов [140], створення суб'єктів інноваційної інфраструктури має ініціюватися державою. На регіональному рівні відповідальними за них є обласні державні адміністрації. Саме місцеві органи влади на початковому етапі створення та становлення технопаркових структур покликані надавати їм організаційну та фінансову підтримку.

Дослідження світового досвіду свідчать про те, що найбільш значна частка науково-технологічних парків у світі розташована на території університетських містечок. Особливо показовою є ситуація в Центральній

Європі, де 83% технопарків розташовані в університетських містечках. Відносини між парком та університетом будуються різними способами і ґрунтуються на різноманітних механізмах взаємодії. До найбільш істотних з них відносяться такі форми кооперації [210]:

- спільне користування послугами технопаркових структур (68 %);
- проведення вченими університету досліджень у технопарку (65 %);
- спільне використання інженерної інфраструктури технопарку (49%);
- передача технологій, розроблених в університеті, технопарку (31 %).

Ґрунтуючись на розподілі дослідників за галузями наук і на характеристиці науково-дослідних організацій Київської області, можна дійти висновку: найбільша концентрація науково-інноваційного потенціалу наявна в рамках НТУУ «КПІ». Тому організація технопарку доцільна на базі НТУУ «КПІ». Також наукові дослідження, що проводяться в НТУУ «КПІ», тісно корелюються з дослідженнями, проведеними в інших організаціях регіону, а найбільша кількість дослідників регіону припадає на технічні науки.

Важливе питання, що виникає при створенні технопарку в Київській області, – це вид створюваної структури і спектр її діяльності. Наприклад, якщо регіон володіє достатнім кадровим потенціалом для проведення наукових досліджень, то немає необхідності вводити в штат технопарку постійних співробітників, які безпосередньо проводять дослідження. Доцільно для конкретного завдання формувати тимчасові науково-дослідні колективи. Водночас орієнтація діяльності технопарків не тільки на реалізацію всього інноваційного циклу, а й окремих його стадій дає змогу забезпечити гнучкість в організації їх роботи на основі застосування сучасних мережевих технологій.

Залежно від зробленого акценту на ті чи інші функції всі види технопарків, які потенційно можуть бути створені на базі НТУУ «КПІ», систематизовані і представлені в табл. 3.2.

Для успішного зростання інноваційного потенціалу Київської області

найбільш доцільним видом створюваного технопарку є комплексний вид. Спектр діяльності даного технопарку повинен ґрунтуватися на пріоритетних напрямках виробничо-наукового розвитку області, тобто він має охоплювати не всі галузі промисловості, а найбільш розвинені й високотехнологічні, беручи до уваги наявну наукову базу.

Таблиця 3.2

Види технопарків, які враховують специфіку регіонів

Види	Основні функції	Тип регіону
Інноваційний технопарк	Реалізація спільно з місцевими органами влади інноваційних програм для регіону; виконання інноваційних проектів; підготовка фахівців у галузі інноваційної діяльності	Володіє достатніми виробничими і фінансовими ресурсами для самостійного створення інноваційної продукції та її комерціалізації
Інвестиційний технопарк	Фінансування інноваційних проектів; пошук джерел фінансування інновацій; допомога в розробці інвестиційних проектів	Є й наукові та виробничі структури, які беруть активну участь в інноваційному процесі
Маркетинговий технопарк	Сертифікація, патентування та просування інноваційного продукту; підтримка в процесі комерціалізації нововведень	Більшість – інноваційно активні структури, які генерують ідеї і створюють зразки готової інноваційної продукції
Виробничий технопарк	Проведення дослідно-конструкторських робіт, створення дослідних зразків інноваційної продукції, інжиніринг	Переважають виробничі суб'єкти інноваційної діяльності, які не мають власної дослідно-виробничої бази
Комплексний технопарк	Забезпечення безперервності всього інноваційного циклу	Регіон із малорозвинутою інноваційною системою

Джерело: систематизовано автором

З огляду на структуру наукового потенціалу, галузеву характеристику економіки та географічне положення Київської області, найбільш перспективними напрямками діяльності технопарку є виробництво будівельних матеріалів і технологій; розробки інформаційних і телекомунікаційних технологій; створення промислових технологій та обладнання; розробка природоохоронних, ресурсозберезувальних технологій; трансфер інновацій. Цим напрямкам відповідають наукові дослідження, що проводяться в НТУУ «КПІ».

Зокрема, в університеті проводяться дослідження з такої тематики:

- створення високоефективних, екологічно чистих, енерго- та ресурсозберезувальних технологій і обладнання в машинобудуванні, хімічній, легкій, нафтопереробній промисловості, промисловості будівельних матеріалів, розробки об'єктноорієнтованих систем конструкційно-технологічного моделювання і забезпечення якості та надійності прогресивної техніки;

- термодинамічні, фізико-хімічні процеси та фазові перетворення в металургійних і ливарних технологіях; вивчення закономірностей формування структури і властивостей монокристалів, аморфних, металевих і композиційних матеріалів, сполук і покриттів;

- хімічні та хіміко-технологічні процеси і створення на їх основі нових речовин, матеріалів і композицій, у тому числі біологічно активних за допомогою комплексного використання нових і традиційних видів сировини, безвідходних та екологічно чистих технологій;

- методи й засоби економії первинних енергоресурсів та забезпечення екологічної безпеки енергогенеруючих технологій; нові високоефективні типи ресурсозберезувального теплоенергетичного обладнання;

- методи управління виробництвом, передачею, розподілом, переробкою і споживанням електричної енергії; управління ефективністю енергоспоживання;

- високоефективні технологічні процеси зварювання і зварювальних конструкцій, відновлення деталей машин, створення високоефективного обладнання, зварювальних матеріалів, засобів контролю та управління;

- сучасні методи обробки інформації, принципи побудови високопродуктивних обчислювальних систем і мереж, перспективні інформаційні технології обробки інформації, діагностики та управління в складних організаційно-технічних системах; апаратне, математичне та програмне забезпечення цифрових систем у сучасних інформаційних технологіях;

- методологія та методи побудови інтелектуалізованих інформаційних

та мережевих технологій, баз даних і знань;

- мікрохвильові пристрої та системи спеціального і широкого призначення;

- програмно-апаратні комплекси розпізнавання образів аудіо- та відеосигналів;

- перспективні телекомунікаційні системи і технології на основі сучасної мікрохвильової та цифрової електронної техніки;

- процеси і явища в полях і середовищах, створення на їх основі високоефективних електронних приладів, пристроїв, систем і мереж; методи структурно-параметричної оптимізації електродинамічних систем та створення новітніх радіотехнічних, електроакустичних, електронних пристроїв;

- фізичні, механічні, електромагнітні та гравітаційні взаємодії в інформаційно-вимірювальних приладових комплексах технічних і медичних застосувань;

- методи моделювання, моніторингу та прогнозування наслідків динамічних процесів забруднення в екології;

- науково-технічні основи створення медичних засобів;

- фізика напівпровідників, твердотілих магнітних і немагнітних наноструктур і конденсованого стану;

- фундаментальні проблеми теорії функцій і функціонального аналізу, математичної фізики.

Крім того, наявність в університеті дослідних лабораторій, центру трансферу технологій, висококваліфікованого наукового персоналу, зв'язків із зарубіжними ВНЗ, а також можливості виділення необхідних виробничих площ у сукупності забезпечує спеціалізацію технопарку на обраних вище напрямках.

Наступне завдання, яку необхідно розв'язати, – це створення механізму взаємодії регіонального технопарку зі структурними елементами інноваційної системи регіону, який наведено на рис. 3.9.

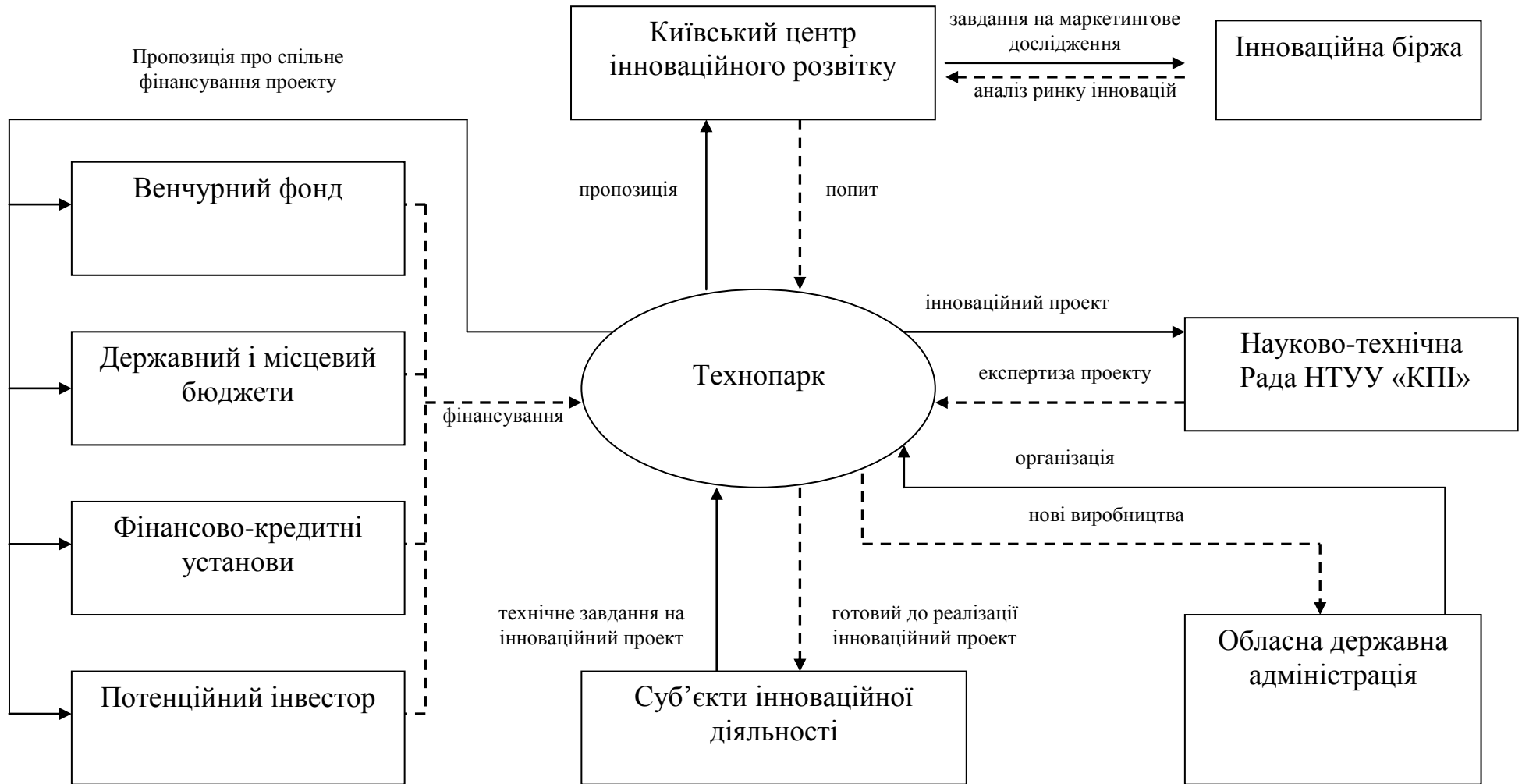

Рис 3.9 Структурно-функціональна схема взаємодії суб'єктів регіональної інноваційної системи Київської області при реалізації інноваційного проекту на базі інтегрованої багатофункціональної технологічної платформи
Джерело: систематизовано автором

Так, технічні завдання на інноваційні проекти від суб'єктів інноваційної діяльності спрямовуються в технопарк, де після проходження аналізу ринку інновацій вони направляються на експертизу в Науково-технічну раду НТУУ «КПІ». У разі підтвердження їхньої економічної значущості й технічної доцільності, а також з урахуванням наявних альтернативних проектів розробляється схема їх фінансування. З метою розвитку механізму просування науково-технічної продукції на ринок є доцільним створення в рамках проекту «технопарк» інноваційної біржі. На початковому етапі її функціонування можлива організація торгів за допомогою створення і підтримки спеціалізованого web-сайту в глобальній мережі Internet.

Для прискорення темпів інноваційного розвитку до діяльності біржі необхідно залучати іноземних підприємців - як покупців, так і продавців науково-технічної продукції. Визначальними критеріями для реєстрації зарубіжних суб'єктів інноваційної діяльності як продавців повинні бути рівень технологічності розробки, ступінь залучення в реалізацію проекту вітчизняного ресурсного потенціалу, віднесення розробки до галузей з виробництва готової споживчої продукції. Експертизу інноваційних проектів як з економічної точки зору (економічної доцільності реалізації проекту), так і з технічної (оцінки технічної можливості реалізації проекту) необхідно здійснювати в рамках взаємодії технопарку з Науково-технічною радою НТУУ «КПІ». Тоді структура управління технопарком набуде вигляду, як це показано на рис. 3.10.

Фінансова складова діяльності технопарку повинна бути представлена грошовими коштами приватних інвесторів (як зарубіжних, так і вітчизняних), бюджетними коштами, кредитами і засобами венчурного фонду. Пошук приватних інвесторів у рамках прикладних досліджень доцільно покласти на Центр трансферу технологій, який у силу своїх функціональних обов'язків володіє інформацією про інноваційний ринок і, відповідно, може представляти як на вітчизняному, так і на зарубіжному ринках той чи інший

інноваційний проект.

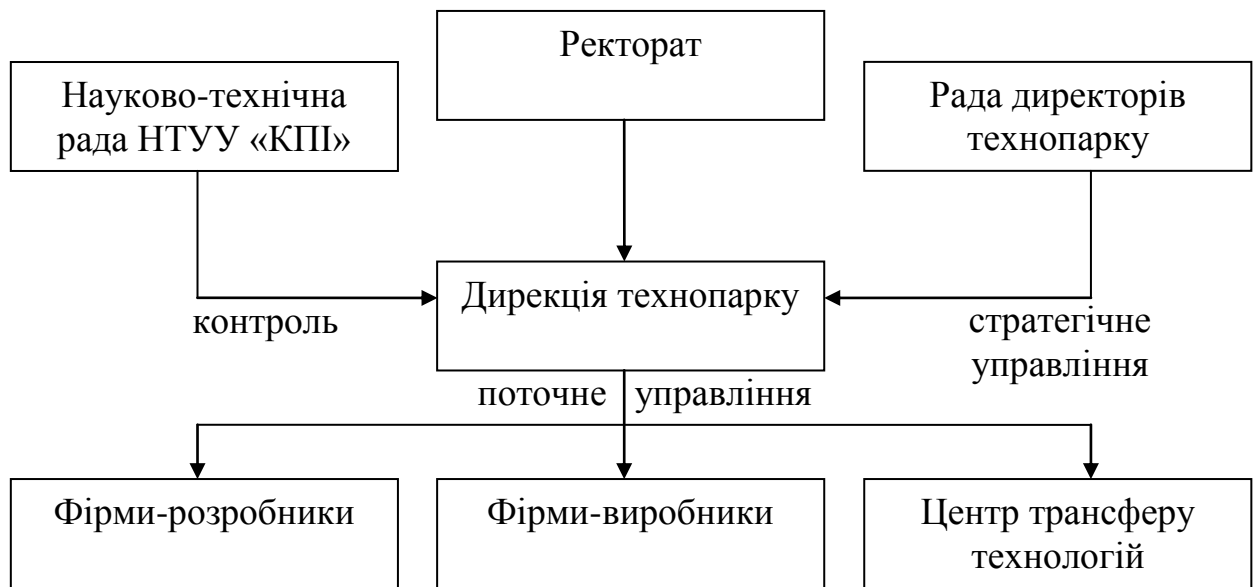

Рис 3.10. Структура управління технопарком

Джерело: систематизовано автором

Бюджетне фінансування, а саме: фінансування фундаментальних досліджень, може здійснюватися зусиллями Київської обласної державної адміністрації та/або Виконавчого комітету Київської міської ради. За необхідності й економічної доцільності деякі проекти можуть входити до профільної регіональної науково-технічної програми. Це відповідає світовому досвіду. Так, у країнах ЄС фундаментальні розробки мають пріоритет при виділенні бюджетних коштів порівняно з прикладними дослідженнями і розробками, де більша частина (понад 50%) фінансується за рахунок приватних інвесторів.

Щодо вибору організаційно-правової форм при створенні технопарку, то, згідно із Законом України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» № 991-XIV від 16.07.1999 р., він може створюватися в будь-якій, не забороненій законодавством організаційно-правовій формі, на комерційній або некомерційній основі.

Проте не будь-яка форма в даному випадку рівною мірою ефективна. Технопарк в акціонерній формі забезпечує оптимальні можливості для

підтримки всіх зацікавлених у його функціонуванні сторін: органів державної влади, промислових підприємств, наукових інститутів, ВНЗ, фінансово-кредитних установ. Це відповідає світовій практиці організації технопарків. При цьому прерогатива у створенні базового суб'єкта інноваційної інфраструктури, як і контрольний пакет акцій, повинна належати державі. В результаті найбільш перспективною організаційно-правовою формою технопарку є відкрите акціонерне товариство. Причому на початковому етапі контрольний пакет його акцій має належати державі в особі місцевих органів влади та базового ВНЗ (у нашому випадку – НТУУ «КПІ»).

Найбільш дієвим з непрямих інструментів, що застосовуються в рамках організаційно-функціонального механізму державного регулювання інноваційної діяльності, є інноваційний маркетинг. У даному аспекті основну функцію аналізу потреб інноваційного характеру промислового потенціалу області та заходи з реалізації інноваційного продукту повинен виконувати Київський центр інноваційного розвитку майбутньої організаційної платформи. Серед основних завдань центру – організація взаємодії науково-дослідних, інноваційних підприємств, установ та організацій, органів державної влади щодо інноваційного розвитку економіки, створення дієвого механізму впровадження інновацій і винаходів у галузях економіки України, сприяння просуванню українських інноваційних технологій і винаходів на світовому ринку, організація та впровадження механізму неупередженої інвестиційно-інноваційної експертизи. Установа також координуватиме діяльність регіональних центрів, аналізуватиме інноваційний потенціал регіонів та визначених законодавством пріоритетних галузей економіки.

Крім цього, Київський центр інноваційного розвитку займається сприянням розвитку інформаційно-консалтингового забезпечення інноваційної діяльності та інноваційного розвитку регіонів і визначених законодавством пріоритетних галузей економіки; забезпечення наукової та іншої підтримки впровадження програм і проектів інноваційного розвитку

регіонів та визначених законодавством пріоритетних галузей економіки; забезпечення наукової та іншої підтримки впровадження програм і проектів інноваційного розвитку регіонів та окремих галузей економіки, в тому числі через механізм програмно-цільового фінансування відповідно до законодавства на конкурсній основі науково-технічних програм і окремих розробок, спрямованих на реалізацію пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки.

Міжнародне та міжрегіональне співробітництво Київської області необхідно розвивати у таких напрямках:

- забезпечення доступу до міжнародного науково-технічного банку знань та інтелектуального продукту з метою унеможливлення дублювання при проведенні досліджень, що дорого коштують;

- забезпечення міжнародного захисту авторських прав; підтримка проведення на території області міжнародних наукових форумів, конференцій, виставок; відновлення коопераційних зв'язків з урахуванням сучасних реалій з країнами СНД, відродження і розвиток наукових шкіл;

- залучення коштів для проведення досліджень з різних міжнародних наукових фондів; міжнародна міжвузівська кооперація за проведеними дослідженнями. Створення інформаційних баз даних і телекомунікаційних мереж повинно ініціюватися місцевою адміністрацією.

Завдання створення інформаційних баз даних може бути покладено на НТУУ «КПІ» як на центральний орган регіональної інтегрованої багатофункціональної технологічної платформи.

Основними функціями регіональної інтегрованої багатофункціональної технологічної платформи мають бути такі:

- функція прогнозування на основі технологічного форсайту і формування переліку регіональних пріоритетів технологічного розвитку. На її основі розробляються пріоритетні напрями діяльності регіональної інтегрованої багатофункціональної технологічної платформи (Регіональна рада з форсайту Обласної державної адміністрації, рада регіональної

інтегрованої багатофункціональної технологічної платформи з NBIC--конвергенції, експертні групи);

- функція стратегічного планування передбачає розробку стратегічної програми досліджень регіональної інтегрованої багатофункціональної технологічної платформи, стратегії і дорожньої карти розвитку (дирекція РТІКП, рада РТІКП з NBIC--конвергенції, робочі групи, експертні групи);

- функція міждисциплінарної інтеграції спрямована на об'єднання дослідників, що працюють в різних галузях NBIC--конвергенції, в спільних проектах фундаментального і прикладного характеру (куратори пріоритетних напрямів, робочі групи);

- функція соціальної інтеграції передбачає залучення в роботу платформи різних зовнішніх стейкхолдерів, у тому числі студентів, ЗМІ, громадських організацій (Наглядова рада регіональної інтегрованої багатофункціональної технологічної платформи, експозиційний медіацентр);

- медіаційна функція орієнтована на забезпечення співпраці і продуктивної колаборації науково-освітніх організацій і виробничих підприємств, а також на своєчасну медіацію і запобігання конфліктним ситуаціям (координатор РТІКП, центр кластерного розвитку, куратори пріоритетних напрямів);

- інфраструктурна функція передбачає забезпечення підтримки інноваційного процесу на всіх його стадіях. Так, бізнес-каталізатор спрямований на доведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських ідей і розробок до стану готового до реалізації інвестиційного проекту за рахунок патентування, бізнес-планування, маркетингового аналізу тощо; в рамках бізнес-інкубатора малі інноваційні підприємства (стартапи) отримують різні форми підтримки – від юридичної до психологічної; бізнес-акселератор орієнтований на інтенсивний розвиток найбільш перспективних проектів (технопарк, центр трансферу технологій, інжиніринговий центр, центр промислового дизайну і маркетингу, центр колективного користування);

- функція кластеризації спрямована на розвиток різноманітних форм кластерної організації: зокрема, пропонується створити відкритий міжрегіональний NBIC-кластер, учасником якого може стати будь-яке підприємство, що розвиває NBIC-технології, в тому числі за межами регіону, в дистанційному форматі співпраці; на базі міжгалузевого регіонального NBIC-кластера перспективним є розвиток проектів у сфері конвергентних (змішаних) технологій, таких як нано-біо, біо-інфо, нано-інфо; галузевих інноваційних кластерів, які є «точками зростання» NBIC-конвергенції в регіональній економіці;

- інформаційно-комунікаційна функція спрямована на зростання активності взаємодій як внутрішніх стейкхолдерів регіональної інтегрованої багатофункціональної технологічної платформи між собою, так і з зовнішніми стейкхолдерами, зокрема з технологічними платформами інших регіонів України і національними платформами, професійними співтовариствами та асоціаціями, в тому числі за допомогою інтернет-порталу (дирекція регіональної інтегрованої багатофункціональної технологічної платформи, робочі групи, наглядова рада, експозиційний медіацентр);

- експозиційно-демонстраційна функція пов'язана з реалізацією виставкової діяльності в форматах постійних експозицій досягнень науки та інноваційного бізнесу регіону, тематичних виставок, відкритих публічних лекцій, презентацій, семінарів, майстер-класів тощо, які дадуть змогу залучити увагу різних суб'єктів до діяльності регіональної інтегрованої багатофункціональної технологічної платформи (експозиційний медіацентр).

Таким чином, потенційні вигоди учасників інтегрованої багатофункціональної технологічної платформи включають: для науково-освітніх організацій, підприємств (у тому числі малих і середніх) і некомерційних організацій - доступ до нової інформації, нові контакти і можливість партнерства, новий досвід, перерозподіл ризику, адаптація кращих практик; для державних структур - можливість удосконалення

інноваційної політики за рахунок надходження пропозицій та ініціатив «знизу», отримання детальної інформації про стан бізнесу в наукоємних галузях, зміцнення довіри до влади.

Запропонована модель організаційної структури регіональної інтегрованої багатофункціональної технологічної платформи має універсальний характер і з метою стратегічного розвитку регіону на основі інноваційного прориву може бути адаптована з урахуванням конкретної регіональної специфіки.

Висновки до розділу 3

1. Доведено, що з метою підвищення інноваційного потенціалу регіону створення спеціалізованих установ та стимулювання ринкової інтеграції між функціонуючими інституціями інноваційної інфраструктури сприяє пошуку шляхів удосконалення всіх етапів інноваційного процесу; своєчасному виявленню найбільш критичних зон діяльності, допомагає адекватно спроектувати напрями розвитку; спрощує потребу комунікації та полегшує процес формалізації результатів інноваційної діяльності.

Доведено доцільність упровадження інструментарію соціально-інформативного механізму державного регулювання інноваційної діяльності, спрямованого на комплексний розвиток параметрів кадрового потенціалу інноваційної сфери (підготовка висококваліфікованих кадрів з інноваційним форматом мислення); консолідацію зусиль суб'єктів інноваційної інфраструктури; формування стартових умов інноваційного розвитку; застосування прогресивних підходів до мотивації.

2. У роботі наведено комплекс пропозицій щодо модернізації адміністративно-комунікаційного механізму державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні, цільова і стимулювальна складові якого спрямовані на ефективне впровадження інноваційних технологій у державно-управлінський процес.

Доведено, що в основу формування адміністративно-комунікаційного механізму державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні доцільно покласти методологію проектування розвитку інноваційної діяльності, яка дає змогу найбільш прогресивним шляхом в умовах обмеженості ресурсів сформувати продуктивні компоненти організаційного та економічного забезпечення державного регулювання інноваційної діяльності. Методологія проектування розвитку інноваційної діяльності є її інтегруючим елементом і характеризує державно-управлінську діяльність як мережу бізнес-процесів, управління якими проводиться за методикою PDCA (планування – виконання – перевірка – коригування).

Розроблено і науково обґрунтовано методологічні положення концептуальної моделі адміністративно-комунікаційного механізму державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні, яка дає можливість моделювати модернізаційні процеси та включає підготовчі блоки (кон'юнктурно-ринковий, кадровий), блоки організаційно-керуючої дії (фінансово-економічний, організаційно-сервісний, ресурсно-забезпечувальний) і блок самовдосконалення. Запропонована модель включає комплекс методів і прийомів, орієнтованих на ефективне застосування збалансованої матричної структури управління з дотриманням принципів гнучкості, адаптивності, інтеграційності, системності, узгодженості, прозорості та об'єктивності.

Проведені нами дослідження показують, що формування адміністративно-комунікаційного механізму державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні доцільно здійснювати поетапно шляхом розробки його основних структурних елементів: оптимальної організаційної структури органів державної влади, що враховує взаємозв'язок процесів упровадження державно-управлінських інновацій; організаційної моделі впровадження державно-управлінських інновацій, яка визначає критерії ініціювання та результативності, управлінської дії,

механізми взаємозв'язку, зміст і результати державно-управлінських процесів; системи документації, що дає змогу регламентувати впровадження державно-управлінських інновацій, підвищувати узгодженість і надавати об'єктивні докази одержуваних результатів.

3. Доведено, що перспективи регіональної інноваційної політики безпосередньо пов'язані із заснуванням багатофункціональних інституційних структур, що забезпечують взаємодію функціонально взаємопов'язаних суб'єктів для забезпечення активних комунікацій і співпраці. Найбільш дієвим інструментом підвищення інноваційної активності суб'єктів регіональної інноваційної системи є стимулювання та державна підтримка функціонування інтегрованих багатофункціональних технологічних платформ, де провідну роль відіграють регіональні органи державного управління як модератори тристороннього партнерства науки, бізнесу і держави в рамках регіональної соціально-економічної системи.

Визначено, що організаційна структура регіональної інтегрованої багатофункціональної технологічної платформи повинна конструюватися з урахуванням соціальної, культурної, економічної і політичної специфіки конкретного регіону і виступати інтеграційно-комунікаційним інструментом, що спрямований на активізацію зусиль зі створення перспективних комерційних технологій, нових продуктів (послуг), на залучення додаткових ресурсів для проведення досліджень та розробок на основі участі всіх зацікавлених сторін (бізнесу, науки, держави, громадянського суспільства), вдосконалення нормативно-правової бази в галузі науково-технологічного, інноваційного розвитку; створення сприятливих умов для стабілізації виробництва за рахунок посилення спеціалізації та підвищення інноваційної сприйнятливості підприємств, які входять в організаційну платформу мережі; стимулювати «проривний» розвиток техніки й технології виробництва і подальший вихід на нові «ринкові ніші».

5. Запропонована модель організаційної структури регіональної інтегрованої багатофункціональної технологічної платформи надає

учасникам такі вигоди: для науково-освітніх організацій, підприємств некомерційних організацій - доступ до нової інформації, нові контакти і можливість партнерства, новий досвід, перерозподіл ризику, адаптація кращих практик; для державних структур - можливість удосконалення інноваційної політики за рахунок отримання пропозицій та ініціатив «знизу», отримання детальної інформації про стан бізнесу в наукоємних галузях, зміцнення довіри до влади.

Визначено такі основні функції регіональної інтегрованої багатофункціональної технологічної платформи, як: прогнозування на основі технологічного форсайту; стратегічного планування; міждисциплінарної інтеграції, що спрямована на об'єднання дослідників, які працюють у різних сферах NBIC-конвергенції, в спільних проектах фундаментального і прикладного характеру; соціальної інтеграції; медіаційна, що орієнтована на забезпечення співпраці і продуктивної колаборації науково-освітніх організацій і виробничих підприємств; інфраструктурна; кластеризації; інформаційно-комунікаційна та експозиційно-демонстраційна.

Результати дослідження відображені у працях [156; 158; 161; 162].

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено обґрунтування теоретико-методологічних положень та практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні. На підставі отриманих результатів дослідження сформульовані такі висновки.

1. Узагальнено теоретичні засади державного регулювання інноваційної діяльності та уточнено категорійно-понятійний апарат дослідження. Запропоновано державне регулювання інноваційної діяльності розглядати як систему заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру, які визначають організаційні, економічні та юридичні умови здійснення інноваційної діяльності та спрямовані на системне формування національної інноваційної системи.

2. На основі представлення системного бачення регіональної складової предмета дослідження визначено особливості державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні. Доведено, що об'єктивними передумовами забезпечення ефективності державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні є спрямування та локалізація зусиль профільних органів державної влади на забезпеченні результативності правових, організаційних, наукових та інших заходів, спрямованих на максимально ефективно використання потенціалу регіональних систем у контексті спрямування траєкторії інноваційного розвитку регіону до якісно нового стану.

3. За результатами дослідження зарубіжного досвіду становлення і розвитку державного регулювання інноваційної діяльності, констатовано такі тенденції: посилення ролі інновацій як чинника економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності країни; збільшення обсягів державного інвестування у фундаментальні дослідження та створення інноваційної інфраструктури; збільшення питомої ваги недержавних джерел у фінансуванні інноваційної діяльності; домінування непрямих методів регулювання; поява в інноваційній сфері професійних інвесторів, спеціалізованих фондів, експертів з вибору інноваційних проектів;

активізація взаємодії між інституціональними структурами, неформальними інвесторами, розробниками інновацій, науковими установами та інженерами; наукова обґрунтованість орієнтирів інноваційної діяльності та напрямів трансформації інноваційної сфери з метою зниження ризику та невизначеності; забезпечення паритету зусиль держави та бізнесу, стимулювання взаємодії приватних компаній, органів влади та державних установ.

4. Розкрито державно-управлінський аспект аналізу інноваційного потенціалу регіонів України. Констатовано критично низький рівень оновлення технологій та зношеність основних виробничих фондів, швидке моральне старіння інтелектуальних ресурсів у галузі промисловості, відсутність саморегулювання нововведень. Виявлено системні проблеми розвитку інноваційного потенціалу регіонів України, а саме: дефіцит фінансування інноваційної діяльності, воно здійснюється переважно за власний рахунок суб'єктів господарювання; констатовано відсутність фінансової та інформаційної підтримки підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, як на державному, так і на регіональному рівнях; низький рівень консолідації зусиль громади, влади, бізнесу, науки та освіти; не налагоджено співпрацю вітчизняних підприємств з іноземними партнерами для реалізації спільних інноваційних проектів.

5. Систематизовано методологічні підходи до раціоналізації державної підтримки інноваційної діяльності. Комплексно представлено принципові положення вдосконалення державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні, що спрямовані на інституційну модернізацію. Доведено, що формування якісного інституційного середовища, спрямованого на розвиток інноваційної діяльності, передбачає формування узгодженої структури інститутів; забезпечення адаптованих до вітчизняних реалій алгоритмів взаємодії агентів; консолідацію інтересів учасників економічних відносин.

6. Запропоновано стратегічний підхід до вдосконалення механізмів державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні. Обґрунтовано необхідність реалізації комплексних регіональних стратегій

розвитку інноваційної діяльності, де основними напрямками розвитку є стимулювання ринкової інтеграції між функціонуючими інституціями інноваційної інфраструктури та спрямування їх до конструктивної взаємодії.

Доведено доцільність упровадження інструментарію соціально-інформативного механізму державного регулювання інноваційної діяльності, спрямованого на комплексний розвиток параметрів кадрового потенціалу інноваційної сфери, на формування стартових умов інноваційного розвитку, на застосування прогресивних підходів до мотивації.

7. Внесено науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення адміністративно-комунікаційного та організаційно-функціонального механізмів державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні. Розроблено і науково обґрунтовано методологічні положення концептуальної моделі адміністративно-комунікаційного механізму державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні, цільова і стимулювальна складові якого спрямовані на ефективне впровадження інноваційних технологій у державно-управлінський процес та включає комплекс організаційно-економічних форм, методів і прийомів, орієнтованих на ефективне застосування збалансованої матричної структури управління з дотриманням принципів гнучкості, адаптивності, інтеграційності, системності, узгодженості, прозорості та об'єктивності.

Наведено комплекс пропозиції щодо вдосконалення організаційно-функціонального механізму державного регулювання інноваційної діяльності, що передбачає стимулювання та державну підтримку багатофункціональних інституційних структур, які забезпечують взаємодію функціонально взаємопов'язаних суб'єктів та підвищують інноваційну сприйнятливість суб'єктів, які входять до мережевої організаційної платформи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаманова З.О. Инновационные стратегии экономического развития в условиях глобализации: [монография] / З.О. Адаманова. – Симферополь: Крымское учебно-педагогическое государственное издательство, 2005. – 504 с.
2. Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення: [монографія] / О. І. Амоша [та ін.]. – Донецьк: Ін-т економіки пром-сті НАН України, 2007. – 328 с.
3. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география: [понятийно-терминологический словарь] / Э.Б. Алаев. – М.: Мысль, 1983. – 350 с.
4. Алексеев И. В. Стратегії розвитку підприємств і державне регулювання економіки: [монографія] / И. В. Алексеев. – К.: Вид-во УАДУ, 1998. – 204 с.
5. Амоша О. І. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення / О. І. Амоша // Економіст. – 2005. – №6. – С. 28-33.
6. Амоша О.І. Механізми переходу економіки України на інноваційну модель розвитку / О.І. Амоша, С.М. Кацура, Т.В. Щетілова. – Донецьк: Ін-т економіки пром-сті, 2002. – 108 с.
7. Амоша А. И. Инвестиционные и инновационные процессы в Украине (регионах) / А. И. Амоша // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: [сб. науч. тр.] – Донецк: Ин-т эконом. пром-ти НАН Украины, 2003. – Ч. I. – С. 202-206.
8. Аналіз законодавства України у сфері досліджень, розробок та інноваційної діяльності та пропозиції щодо доповнень до законодавства. Проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні». – К.:Фенікс. – 2011. – 349 с.

9. Аналіз регіональних відмінностей у інноваційно-економічному розвитку територій України / М. С. Пашкевич // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2012. – № 727: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – С. 350-357.
10. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / И. Ансофф. – СПб.: Изд-во «Питер», 1999. – 416 с.
11. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф. – Москва: Экономика, 1989. – 303с
12. Антонов А.В. Інноваційна складова забезпечення сталого розвитку сільських територій / А.В. Антонов // Економіка та держава. – 2013. – № 3. – С. 9-11.
13. Антонов А.В. Удосконалення системи управління сільськими територіями на інноваційній основі [Електронний ресурс] / А.В. Антонов // Держава та управління: удосконалення та розвиток. – 2016. – №.1 – Режим доступу: [http:// www.dy.nayka.com.ua](http://www.dy.nayka.com.ua).
14. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: [монографія] / Антонюк Л.Л., Поручник А.М., Савчук В.С. – К.: КНЕУ, 2003. – 394 с.
15. Архієреєв С. І. Взаємозв'язок розвитку регіональної інноваційної системи, інтерактивних інноваційних комплексів, та інноваційної інфраструктури. Приклад регіону Емілія-Романья [Електронний ресурс] / С. І. Архієреєв, І. О. Дерід // Вісн. СумДУ. – 2009. – № 1. – Режим доступу: http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2009/Econom_1_09/09asipre.pdf
16. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления: [курс лекций] / Г.В. Атаманчук. – 4-е изд. – М.: Омега – Л., 2006. – 584 с.
17. Афонин И.В. Инновационный менеджмент: [учеб. пособие] / И.В. Афонин. – М.: Гарда-рики, 2005. – 224 с.
18. Бакланова Ю.О. Инновационный потенциал региона и его открытость по отношению к внешней среде [Електронний ресурс] / Ю.О.

Бакланова // Управление экономическими системами: Электронный научный журнал. – 2010. – № 1 (21). – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/innovatsionnyy-potentsial-regiona-i-ego-otkrytost-po-otnosheniyu-k-vneshney-srede>.

19. Бакум В.В. Особливості формування системи управління регіоном / В.В. Бакум // Економіка АПК. – 2007. – № 4. – С. 27-33.

20. Бакуменко В.Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики: [монографія] / В.Д.Бакуменко; редкол.: В.М.Князєв, П.І.Надолішній, М.І.Мельник та ін. – К.: Вид-во УАДУ, 2000. – 328 с.

21. Балабанов И.Т. Кратный курс инновационного менеджмента: [учеб. пособие] / И.Т. Балабанов. – СПб., Питер, 2000. – 208 с.

22. Батрутдинов А.С. Основные модели инновационного процесса и классификационные признаки инновации [Электронный ресурс] / А.С. Батрутдинов, И.В. Федосеев // Проблемы современной экономики – 2008. – № 2. – Режим доступа: <http://www.m-economy.ru/art.php3?artid=23986>.

23. Безчасний Л.К. Фактор інновацій у моделях економічного зростання / Л.К. Безчасний, В.П. Мельник / Інноваційний фактор сталого економічного зростання: [зб. наук. праць] / відп. ред. Л.К.Безчасний. – К.: НАН України, Ін-т економіки, 2002. – 128 с.

24. Беновська Л.Я. Інноваційний потенціал регіону та умови його реалізації [Електронний ресурс] / Л.Я. Беновська // – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vldfa/2010_18/Benovska.pdf.

25. Білик В.В. Державне регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності / В.В. Білик // Економіка та суспільство. – Вип. 10. – 2017. – С. 172-176.

26. Біловодська О.А. Формування маркетингових критеріїв щодо оцінки інноваційного потенціалу регіону / О.А. Біловодська, О.Ф. Грищенко // Механізм регулювання економіки. – 2009. – №4 (Т2). – С. 246-256.

27. Бойченко В.С. Сутність регіонального інноваційного розвитку / В.С. Бойченко // Вісник СумДУ. – 2011. – № 4. – С. 127-132.
28. Большой экономический словарь / Под. ред. А.С. Азриляна. – М. : Институт новой экономики, 1997. – 864 с.
29. Бондарчук Н.В. Аналіз основних показників розвитку інноваційного потенціалу України / Н.В. Бондарчук // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 8. – С. 64–66.
30. Бондарчук Н.В. Державна політика розвитку інноваційного потенціалу регіонів України: теорія, методологія, механізми управління: [монографія] / Н.В. Бондарчук. – Донецьк: Юго-Восток, 2011. – 406 с.
31. Бондарчук Н.В. Етапи реалізації механізмів державної політики розвитку інноваційного потенціалу на основі антикризового управління / Н.В. Бондарчук // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 6. – С.69-71.
32. Бутенко А. І. Інвестиційна діяльність в інноваційній сфері підприємництва України: методи і форми / А. І. Бутенко, Є. В. Лазарева // Вісник економічної науки України. – Донецьк: ЛЕНУ, Ін-т економ. пром-ті НАН України. – 2007. – № 2 (12). – С. 14-19.
33. Бутко М. Державне регулювання як інструмент підвищення конкурентоспроможності регіонів / М. Бутко, Л. Подоляк // Економіка України. – 2007. – № 6. – С. 36-44.
34. Бутко М. Методологічні підходи до оцінки рівня фінансiалiзацiї рiєональних господарських систем / М. Бутко, О. Третьак // Економiст. – 2015. – № 9. – С. 8-12.
35. Бутняров А. Сприятливий iнвестицiйний клiмат краiни – запорука залучення iноземних iнвестицiй / Бутняров А. // Ринок цiнних паперiв України. – 2008. – №3-4. – С. 29-32.
36. Бутова Т.В. Инновационный потенциал региона: его структура, оценка состояния, влияние региональных властей на его развитие [Электронный ресурс] / Бутова Т.В., Кривцова М.К., Подзорова М.А., Белозерова В.А. // Интернет-журнал «Науковедение». – Вып.3 – май-июнь

2014. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/innovatsionnyy-potentsial-regiona-ego-struktura-otsenka-sostoyaniya-vliyanie-regionalnyh-vlastey-na-ego-razvitiye>.

37. Вакім В.Е. Стимулювання інноваційної діяльності: порівняльно-правовий аспект / В. Е. Вакім // Економічна теорія та право. – № 2 (29). – 2017. – С. 134-145.

38. Валюх А. Н. Створення організаційної моделі управління системою регіональної інноваційної діяльності / А. Н. Валюх // Вісник Українського державного університету водного господарства та природокористування. Економіка: [зб. наук. праць]. – Рівне: Укр. держ. ун-т водного господарства та природокористування. – 2003. – Вип. 1. – С. 492 – 497.

39. Василенко В.О. Інноваційний менеджмент: [навч. посібник] / В.О. Василенко – К.: ЦУЛ, Фенікс, 2003. – 440 с.

40. Веремієнко А.С. Місце та сутність венчурних інвестиційних фондів серед інститутів спільного інвестування в Україні / Веремієнко А.С. // Економіка та держава № 6. – 2017. – С. 90-93.

41. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К., Ірпінь: Перун, 2005. – 1728 с.

42. Верблюдов В.А. Организационно-экономическая реализация инновационных процессов на примере молочного подкомплекса / В.А. Верблюдов, Д.В. Красюков // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 2007. – № 10. – С. 40-44.

43. Высоцкий Д. Е. Правовые формы объектов инновационной деятельности / Д. Е. Высоцкий. – Донецк: Вебер, 2007. – 118 с.

44. Гаєвський Б. Культура державного управління: організаційний аспект: [монографія] / Б. Гаєвський, В. Ребкало. – К.: Вид-во УАДУ, 1998. – 144 с.

45. Галушко Є.С. Підвищення ефективності використання інноваційного потенціалу в умовах переходу до ринкових відносин (на

прикладі промислових підприємств Донбасу): Автореф. дис. ... канд.екон.наук / Ін-т економіки промисловості. – Донецьк, 1999. – 23 с.

46. Гальчинський А.С. Інноваційна стратегія українських реформ / А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, А.К. Кінах, В.П. Семиноженко. – К.: Знання України, 2002. – 376 с.

47. Гаман М. В. Державне управління інноваціями: Україна та зарубіжний досвід / М. В. Гаман – К.: Вікторія, 2004. – 312 с.

48. Гаман М.В. Державне регулювання інноваційного розвитку України: [монографія] / М. В. Гаман– К.: Вид-во НАДУ, 2005. – 388 с.

49. Гареев Т.Ф. Диффузия новых технологий [Электронный ресурс] / Т.Ф. Гареев // Вестник ТИС-БИ. – 2004. – № 4. – Режим доступа: <http://www.tisbi.ru/science/vestnik/2004/issue4/Economica10.html>.

50. Геєць В. Наука і виробництво: партнери чи конкуренти? Деякі аспекти сучасної інноваційної політики України / В. Геєць // Президентський вісник. – 2004. – № 3. – С. 25-29.

51. Геєць В.М. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / В.М. Геєць, В.П. Александрова, Т.І. Артьомова. – К., 2003. – 1008 с.

52. Геєць В.М. Інноваційні перспективи України: [монографія] / В.М. Геєць, В.П. Семіноженко. – Х.: Константа, 2006. – 272 с.

53. Геєць В.М. Трансформаційні процеси та економічне зростання в Україні / В.М. Геєць. – Х. : Форт, 2003. – 440 с.

54. Геєць В.М. Україна у вимірі економіки знань / За ред. акад. НАН України В.М. Геєця. – К.: «Основа», 2006. – 592 с.

55. Гелбрейт Д.К. Суспільство блага. Пора гуманності / Д. К. Гелбрейт. – К. : Скарби, 2003. – 159 с.

56. Гелбрейт Дж. Экономические теории и цели общества / Дж. Гелбрейт. – М.: Директмедиа Паблшинг, 2007. – 347 с.

57. Герасимчук В.Г. Стратегічне управління підприємством. Графічне моделювання: [навч. посібник] / В.Г. Герасимчук. – К.: КНЕУ, 2000. – 360 с.

58. Герасимчук З.В. Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика: [монографія] / З.В. Герасимчук – Луцьк: «Надстир'я», 2008. – 528 с.
59. Гірняк О.М. Менеджмент: [підручник] / О. М. Гірняк, П. П. Лазановський. – Львів: «Магнолія плюс», 2006. – 352 с.
60. Гранберг А. Г. Основы региональной экономики: [учеб. для вузов] / А. Г. Гранберг. – М.: ЮНИТИ ДАНА, 2001. – 2-е изд. – 495 с.
61. Гранберг А.Г. Учебник «Основы региональной экономики: о структуре, методологии и содержании». / А.Г. Гранберг. // Российский экономический журнал. – 2000. – № 10. – С. 61–74.
62. Громека В.И. США: научно-технический потенциал. / В. И. Громека. – М.: Мысль, 1987. – 152 с.
63. Гэлбрейт Дж. К. Новое индустриальное общество / Дж. К. Гэлбрейт; пер. с англ. – М: АСТ. 2004. – 602 с.
64. Давила Т. Работающая инновация: как управлять ею, измерять ее и извлекать из нее выгоду / Т. Давила, Марк Дж. Эпштейн, Р. Шелтон; под. науч. ред. Т.Ф. Козицкой; пер. с англ. – Днепропетровск: Баланс Бизнес Букс, 2007. – 320 с.
65. Данилишин Б.М. Благосостояние наций: эволюция парадигмы развития / Б.М.Данилишин, Л.Б. Шостак; под ред. Б.М. Данилишина. – К.: ЗАТ «НІЧЛАВА», 2002. – 336 с.
66. Данилишин Б.М. Регулювання розвитку інноваційного потенціалу в економіці: [монографія] / Б.М. Данилишин, М.Х. Корецький, О.І. Дацій. – Ніжин: ТОВ „Видавництво „Аспект-Поліграф”, 2007. – 220 с.
67. Дацій О.І. Інноваційні моделі забезпечення економічної безпеки держави / О.І. Дацій // Інвестиції: практика та досвід . – 2008. – № 19. – С.5-8.
68. Дацій О.І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві / О.І. Дацій // Актуальні проблеми державного управління. – Харків: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр». – 2008. – № 1 (33). – С. 318-325.

69. Дегтярьова І. О. Інструменти інноваційного розвитку регіону: зарубіжний та вітчизняний досвід застосування [Електронний ресурс] / І. О. Дегтярьова // Державне управління: теорія та практика : електрон. наук. фах. вид. – 2010. – № 1. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Dutp/2010_1/txts/10diovdz.pdf .

70. Державна політика стабілізації фінансів підприємств: [монографія] / А.І.Даниленко, В.В.Зимовець, О.М.Кошик та ін; за ред. чл.-кор. НАН України А.І.Даниленка.; НАН України. – К., Ін-т екон. та прогнозув., 2011. – 451 с.

71. Державне регулювання АПК: [посібник] / В.К.Терещенко, П.А.Лайко, В.А.Ткачук та ін. – К. : Вид. центр НАУ, 2005. – 142 с.

72. Державне регулювання економіки: [навч. посібник] / С.М. Чистов, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Куценко та ін. – К.: КНЕУ, 2000. – 316 с.

73. Державне управління в Україні: централізація і децентралізація: [монографія] / Відп. ред. Н.Р.Нижник; Кол. авт.: В.Б.Авер'янов, І.А.Грицяк, С.Д.Дубенко та ін. – К.: Вид-во УАДУ, 1997. – 448 с.

74. Державне управління в умовах адміністративної реформи в Україні: [наук. вид.] / За заг. ред. Н.Р.Нижник, О.Д.Крупчан; кол. авт.: С.Д.Дубенко, В.І.Мельниченко, Н.Г.Плахотнюк та ін.; Акад. прав. наук України; Акад. держ. упр. при Президентові України. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 2002. – 95 с.

75. Державне управління: [словник-довідник] / В. М. Князєв, В. Д. Бакуменко та ін. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – 228 с.

76. Державне управління: теорія і практика: [монографія] / за заг. ред. В.Б.Авер'янова; кол. авт.: В.Б.Авер'янов, В.М.Шаповал, Н.Р.Нижник, С.Д.Дубенко та ін. – К.: Юрінком-Інтер, 1998. – 431 с.

77. Державне управління: філософські, світоглядні та методологічні проблеми: [монографія] / За ред. В.М.Князєва; Кол. авт.: В.М.Князєв, І.Ф.Надольний, М.І.Мельник та ін. – К.: Вид-во НАДУ: Міленіум, 2003. – 320 с.

78. Державне управління: [словник-довідник] / Уклад.: В.Д.Бакуменко (кер. творч. кол.), Д.О.Безносенко, І.М.Варзар та ін.; за заг. ред. В.М.Князєва,

В.Д.Бакуменка; Укр. Акад. держ. упр. при Президентові України; Ін-т пробл. держ. упр. та місцевого самоврядування. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 228 с.)

79. Джаин И.О. Оценка трудового потенциала: [монография] / И.О. Джаин – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2002. – 250 с.

80. Джордж Л. Майкл. Бережливое производство + шесть сигм: комбинируя качество шести сигм со скоростью бережливого производства / Майкл Л. Джордж; пер. с англ. – 2-е изд. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2006. – 360 с.

81. Дідківська Л.І Державне регулювання економіки : [навч. посібник] / Л.І. Дідківська, Л.С Головка. – К. : Знання-Пресс, 2000. – 325 с.

82. Дмитренко М. Ощадно-кредитна система у контексті формування в Україні власної інвестиційно-інноваційної політики / М. Дмитренко // Вісник НБУ. – 2006. – № 1. – С. 16-18.

83. Добрынин А. И. Региональные пропорции воспроизводства / А. И. Добрынин. – Л., 2005. – 467 с.

84. Доценко О.Ю. Теоретические основы определения сущности инновационного развития региона / О.Ю. Доценко // Экономика. Управление. Право. – 2014. – № 1. – С. 32-36.

85. Доценко О.Ю. Удосконалення організаційного механізму формування фінансових ресурсів регіонального розвитку / О.Ю. Доценко // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – № 8. – С. 78-82.

86. Друкер П.Ф. Рынок: как выйти в лидеры / П.Ф. Друкер. – М., 1992. С. 41-61.

87. Друкер П.Ф. Эффективное управление. Экономические задачи и оптимальные решения. / П.Ф. Друкер; пер. с англ. М. Котельниковой. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 1998. – 288 с.

88. Дудченко В. Основы инновационной методологии. / В.С. Дудченко – М.: Институт социологии РАН, 1996. – 86 с.

89. Економічна енциклопедія: [у 3 т.] / За ред. С.В. Мочерного. – К. : Академія, 2002. – Т. 3. – 952 с.

90. Енциклопедія державного управління : [у 8 т.] / Наук. ред. колегія: В.М. Князєв (співголова), І.В. Розпутенко (співголова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. – Т. 1. Теорія державного управління. – 748 с.

91. Ємельянова О.М. Інноваційна складова державного регулювання розвитку регіональних економічних систем / Т.К. Гречко, О.М. Ємельянова // Проблеми сучасного державного управління: збірник наукових праць Донецького державного університету управління. Сер.: Державне управління. – Маріуполь, 2014. – Т.15. – Вип. 294. – С.73-81.

92. Ємельянова О.М. Методи дослідження інноваційно-спрямованих траєкторій економічного розвитку в період стагнації: державно-управлінський аспект / Т.К. Гречко, О.М. Ємельянова // Проблеми сучасного державного управління: збірник наукових праць Донецького державного університету управління. Сер.: Державне управління. – Маріуполь, 2015. – Т. 16. – Вип. 297. – С. 33- 44.

93. Ємельянова О.М. Методичний підхід до впровадження інноваційних механізмів розвитку регіонів в період стагнації / О.М. Ємельянова // Наукові праці: науково-методичний журнал. Сер.: Державне управління – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. – Вип. 269. – Т. 281. – С. 136-142.

94. Жихор О.Б. Інноваційний потенціал регіону та підходи до його оцінки / О.Б. Жихор // Коммунальное хозяйство городов. Научно-технический сборник. – 2006. – № 73. – С. 56-66.

95. Жиц Г.И. Инновационный потенциал и развитие экономических систем: проблемы оценки [Электронный ресурс] / Г. И. Жиц // Право. Экономика. Маркетинг. – 2001. – № 10. – Режим доступа: transfer.eltech.ru/innov/archive.nsf/0d592545e5d69ff3c32568fe00319ec1/946172db552d0d26c3256b7f005fbc3c

96. Забарна Е.М. Потенціал інноваційного розвитку Одеського регіону та шляхи його мобілізації / Е.М. Забарна, Н.Д. Решетнік // Управління інноваційним розвитком підприємств України в умовах світових

інтеграційних процесів: всеукр.наук.-практ.конф., тези допов. 9-10 жовт. 2007 р. – Дніпропетровськ, 2007. – Т. 5. – С.77-79.

97. Завадський Й.С. Менеджмент: [навч. посібник] / Й.С. Завадський. – К., 1997. – 543 с.

98. Закон України «Про інноваційну діяльність» № 40-IV від 04.07.2002 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/40-15>

99. Закон України «Про наукові парки» № 1563-VI від 25.06.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/40-15>

100. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» № 848-VIII від 26.11.15 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/848-19>

101. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» № 2623-III від 11.07.2001р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2623-14>

102. Закон України «Про публічні закупівлі» № 922-VIII від 25.12.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/922-19>.

103. Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» № 991-XIV від 16.07.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/991-14>

104. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» № 1602-III від 23.03.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>.

105. Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» №143-V від 14.09.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/143-16>

106. Закон України «Про державні цільові програми» № 1621-IV від 18.03.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1621-15>

107. Закон України «Про державно-приватне партнерство» № 2404-VI від 01.07.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

108. Закон України «Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій» № 1676-IV від 09.04.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1676-15>

109. Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» № 2299-III від 15.03.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2299-14>

110. Закон України «Про науково-технічну інформацію» № 3322-XII від 25.06.1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3322-12>

111. Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» № 51/95-ВР від 10.02.1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/51/95-вр>

112. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» № 3715-VI від 08.09.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>

113. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» № 2623-III від 11.07.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2623-14>

114. Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» № 991-XIV від 16.07.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/991-14>.

115. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» № 2850-15, від 02.12.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2850-15>

116. Зимове В. Финансовое обеспечение инновационного развития экономики / В. Зимове // Экономика Украины. – 2003. – №11. – С. 9-11.

117. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / М.І. Крупка. – Львів: Видавн. центр Львів.нац.ун-ту ім. Івана Франка, 2001. – 608 с.

118. Ильин М.С. Научно-технический потенциал стран СЭВ: состояние, взаимодействие. / М.С. Ильин – М.: Экономика, 1984. – 119 с.

119. Ілляшенко С.М. Інноваційний менеджмент: [підручник] / С.М. Ілляшенко. – Суми: Університетська книга, 2010. – 334 с.

120. Инновационный менеджмент: [учеб. для академического бакалавриата] / С. В. Мальцева и др.; отв. ред. С. В. Мальцева. – М. : Издательство Юрайт, 2017. – 527 с.

121. Инновационный менеджмент: [учеб. для вузов] / Р.А. Фатхутдинов – 6-е изд. – СПб.: Питер, 2011. — 448 с.

122. Інвестиційна політика в Україні: досвід, проблеми, перспективи: [монографія] / М. Г. Чумаченько [та ін.]; відп. ред. М. Г. Чумаченько; АЕН України, ІЕПНАН України. – Донецьк: ТОВ „Юго – Восток, Лтд”, 2003. – 292 с.

123. Інноваційна стратегія українських реформ / Гальчинський А.С., Геєць В.М., Кінах А.К., Семіноженко В.П. та ін. – К.: Знання України, 2004. – 338 с.

124. Інноваційна Україна 2020: Національна доповідь / За заг. ред. В.М. Гейця та ін.; НАН. України. – К., 2015. – 336 с.

125. Інноваційний розвиток економіки та напрями його прискорення / За ред. В.П.Александрової. – К.: ІЕП НАН України, 2002. – 77 с.

126.Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / За ред. д-ра екон.наук, проф. Федулової Л.І. – К.: Основа, 2005. – 549 с.

127.Інноваційно-технологічний розвиток України: стан, проблеми, стратегічні перспективи: [Аналітичні матеріали до Парламентських слухань] / Л.І. Федулова, Г.О. Андрощук; за ред. Л.І. Федулової. – К.: Ін-т екон. та прогнозів. НАН України, 2009. – 196 с.

128.Каліцький Б.А. Обґрунтування інноваційної моделі структурної перебудови економіки України / Б.А.Каліцький, О.С.Попович, В.П.Соловійов та ін. Центр дослідж.наук.-техн.потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва. – К., 2005. – 65 с.

129.Карпов В. І. Методологія європейської регіональної статистики (основні теоретичні положення і практичне значення для України) / В. І. Карпов. – Статистика України. – 2000. – №4. – С. 19-26.

130.Карпович А.А. Методика інтегральної оцінки інвестиційних проектів, для розробки або реалізації яких надається державна підтримка / А. А. Карпович, В. В. Самсонова, Н. Ю. Шевченко // Біоресурси і природокористування. – 2014. – Т. 6. – № 1-2. – С. 138-145.

131.Кастельс М. Информационная эпоха. Экономика, общество и культура / М. Кастельс; пер. с англ. под науч. ред. О.И. Шкаратана. – М.: Государственный университет «Высшая школа экономики», 2000. – 607 с.

132.Керецман В. Регіональний розвиток як предмет державного регулювання / В. Керецман // Вісник національної академії державного управління при Президентіві України. – 2003. – № 4. – С. 397-401.

133.Кіктенко О.В. Інституціональне регулювання інноваційної діяльності / О.В. Кіктенко // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2006. – № 4. – С. 82-88.

134.Кіктенко О.В. Механізми державного регулювання інноваційного розвитку національної економіки України / О.В. Кіктенко // Економіка та держава. – 2006. – № 11. – С. 53-57.

135.Кіктенко О.В. Підтримка та стимулювання інноваційної діяльності на різних рівнях державного управління / О.В. Кіктенко // Державне регулювання економічного розвитку регіону та підприємств: Зб. наук. пр. – Д.: Вид-во ДонДУУ, 2006. – Т. VII. – Вип. 71. – С. 19-25.

136.Кобрин Ю. Инновация – условие конкурентоспособности / Ю. Кобрин // Экономист. – 2004. – № 12. – С. 23-29.

137.Коваленко М.А. Теорія і методологія управління розвитком регіонального господарського комплексу в контексті економіки знань: [монографія] / М.А.Коваленко. – Херсон, 2007. – 312 с.

138.Кожурин Ф.Д. Совершенствование регионального управления. / Ф.Д. Кожурин – М.: Знание, 1990. – 64 с.

139. Комар Ю. М. Інноваційні механізми державного впливу на інтегрування національної системи контролю знань студентів-управлінців в болонський процес / Ю. М. Комар // Університетські наукові записки. – 2007. – № 1. – С. 245-251.

140.Кондратьев Н.Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения / Н.Д. Кондратьев, Ю.В. Яковец, Л.И. Абалкин. – М.: Экономика, 2002. – 768 с.

141.Корецький М.Х. Роль місцевих бюджетів у системі фінансового забезпечення місцевого самоврядування / М.Х. Корецький // Держава та регіони. – 2007. – № 3. – С. 90-95.

142.Корецький М.Х. Державний інструментарій регулювання інноваційного розвитку підприємств / М.Х. Корецький // Менеджер: вісник Донецького державного університету управління. – 2004. – № 3 (29). – С. 84-90.

143. Корінев В. Л. Маркетингова цінова політика : навч. посібник / В.Л. Корінев, М.Х. Корецький, О.І. Дацій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 200 с.

144.Косач, І.А. Теоритичні засади розробки стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку регіону / І.А. Косач // Актуальні проблеми економіки. – 2007 – № 6. – С. 123-128.

145.Кристенсен К. Дилемма инноватора. Как из-за новых технологий погибают сильные компании / К. Кристенсен. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. – 239 с.

146.Кузьменко В. П. Соціальна політика держави у циклах коливань суспільного розвитку від лібералізму до тоталітаризму [Електронний ресурс] / В. П. Кузьменко // Інститут еволюційних досліджень, 12.02.2007. – Режим доступу: <http://iee.org.ua/ua/publication/75/>

147.Куур О.В. Рейтинговая оценка инновационного потенциала регионов Республики Казахстан [Электронный ресурс] / О.В. Куур, М.В. Струкова. — Режим доступа: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/67137.doc.htm.

148.Куцай Н.С. Проблеми дослідження підходів до трактування поняття «інноваційний потенціал регіону» [Електронний ресурс] / Н.С. Куцай. — Режим доступу: <http://vlp.com.ua/node/741>.

149.Лاپин Е.В. Экономический потенциал предприятия: [монография] | Лапин Е.В. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2002. – 310 с.

150.Латинін М.А. Фінансовий лізинг як механізм інвестування аграрного виробництва: [монографія] / М.А. Латинін, А.О. Дегтяр, В.О. Галушко; НАДУ при Президентові України. – Х., 2009. – 200 с.

151.Левченко Н.М. Інноваційні механізми державного регулювання розвитку АПК в умовах євроінтеграції: теорія та методологія: [монографія] / Н.М. Левченко. – Харків: Вид-во «С.А.М.», 2011. – 464 с.

152.Логутова Т.Г. Организационно-экономический механизм государственного управления инновационным развитием региона: [монография] / Т. Г. Логутова. – Мариуполь: ПГТУ, 2006. – 224 с.

153.Лотарєв А.Г. Формування інституційної системи державної підтримки інноваційної діяльності регіону [Електронний ресурс] /А.Г.

Лотарев// Державне будівництво. – 2014.– № 2. – Режим доступу до журналу :
[http:// http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2014-2/doc/2/08.pdf](http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2014-2/doc/2/08.pdf)

154.Лотарев А.Г. Концептуальні підходи до формування регіональної інноваційної діяльності / А.Г. Лотарев// Інвестиції: практика та досвід.– 2015.– № 16.– С. 142-145.

155.Лотарев А.Г. Рівень розвитку та можливості інноваційного потенціалу регіону [Електронний ресурс] /А.Г. Лотарев // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2015. – № 2 (49). – С. 212-218

156.Лотарев А.Г. Організаційно-економічний механізм управління інноваційною діяльністю/А.Г. Лотарев// Вісник національного університету цивільного захисту України. – 2017.– № 1 (6). - С. 155-164

157.Лотарев А.Г. Особливості організації системи економічної безпеки суб'єктів інноваційного підприємництва в умовах податкової реформи /А.Г. Лотарев // Виклики та потреби бізнесу ХХІ століття: матер. II міжнар. наук.-практ. конф., 24 березня 2011.– К.,2011.– С. 41-43.

158.Лотарев А.Г. Деякі аспекти функціонування системи економічної безпеки суб'єктів інноваційного підприємництва/А.Г. Лотарев // Національна і міжнародна безпека в сучасних трансформаційних процесах: матер. наук.-практ. конф., 29 грудня 2011 р. –К.:, 2011. – С. 58-60.

159.Лотарев А.Г. Сучасні підходи до організації діяльності суб'єктів інноваційного підприємництва /А.Г. Лотарев // Виклики та потреби бізнесу ХХІ століття: матер. III міжнар. наук.-практ. конф., 29 листопада 2012. – К., 2012.– С. 71-73.

160.Лотарев А.Г. Сущность инноваций и роль государства в социально-экономическом росте страны /А.Г. Лотарев // Актуальні проблеми сучасної наукової думки: наук.-практ. конф., 14 листопада 2014 р. –К.: Університет економіки та права «КРОК». - 2014. - С.45-46.

161.Лотарев А.Г. Региональная инновационная политика на современном этапе экономического развития страны/А.Г. Лотарев //

Соціально-економічні підсумки 2014 р.: реалії та перспективи: міжнар. наук.-практ. конф.конф. [у 3-х частинах], 26-27 грудня 2014 р.– Львів: ЛЕФ, 2014. – Ч.2. – С. 23-25.

162.Лотарєв А.Г. Інновації в публічному управлінні – запорука розбудови конкурентоспроможної держави/ А.Г. Лотарєв // Ольвійський форум – 2016: Стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : матер. міжнар. наук.-практ. конф., 9-11 червня 2016 р. – Миколаїв, 2016. – С. 187–189.

163. Мазій Н.Г. Принципи та механізми державного регулювання розвитку підприємництва [Електронний ресурс] / Н. Г. Мазій // Демократичне врядування. – 2011. – Вип. 8. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2011_8_8/

164.Малиновський В.Я. Державне управління: [навч. посібник] / В.Я. Малиновський. – К. : Атіка, 2003. – 576 с.

165.Марков А.В. Государственная инновационная политика: теоретические основы и механизм реализации / А.В. Марков. – Минск: ИООО «Право и экономика», 2005. – 370 с.

166.Мартиненко В.М. Інноваційна стратегія демократичного розвитку України: від місцевої демократії до демократичної держави: [монографія]. – Х.: Константа, 2004. – 231 с.

167.Маслаков В.В. Модель региона – квазикорпорации / В.В. Маслаков, К.И. Зубков, В.Ю. Пленкин. // Регион: экономика и социология. – 2000. – № 2. – С. 17-36.

168.Месхия Я.Е. Вопросы методологии регионального экономического прогнозирования / Я.Е. Месхия. – М., 1983. – 184 с.

169.Морщагін О.В. Сущность государственной инновационной политики в условиях инновационной модели развития экономики / О.В. Морщагін // Вестник Донецкого национального университета. Серия: Экономика и право. – Донецк: ДНУ. – 2007. – № 4. – С. 58-63.

170. Морщагін О.В. Удосконалення інноваційної політики України в контексті становлення інноваційної моделі розвитку / О.В. Морщагін // Вісник ДонДУЕТ. Серія: Економічні науки. – Донецьк: ДонДУЕТ. – 2006. – №4. – С.20-27.

171. Национальная инновационная система Финляндии (Приложение к докладу Мирового банка от 1 апреля 2002 года) / Инновации. – 2002. – № 9-10. – С. 136.

172. Некрасов Н.Н. Региональная экономика: теория, проблемы, методы / Н.Н. Некрасов. – М.: Экономика, 1978. – 344 с.

173. Нижник Н.Р. Державний службовець в Україні: удосконалення підвищення кваліфікації (організаційно-правовий аспект): [монографія] / Н.Р. Нижник, В.М. Олуйко, В.А. Яцюк. – Л.: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2003. – 300 с.

174. Нижник Н.Р. Постсоціалістична держава: теоретико-правові проблеми: [монографія] / Н.Р. Нижник, В.В. Лемак. – Ужгород: Вид-во УжНУ, 2003. – 104 с.

175. Никифоров А.Є. Податкове стимулювання інноваційної діяльності / Никифоров А.Є., Діба В.М., Парнюк В.О. // Фінанси України. – 2009. – №5. – С. 85-86.

176. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні: [аналіт. доповідь] / С. О. Біла, Я. А. Жаліло, О. В. Шевченко, В. І. Жук та ін.; за ред. С. О. Білої. – К.: НІСД, 2011. – 80 с.

177. Олійченко І.М. Розвиток інформаційного забезпечення органів державного управління: теорія, методологія, практика: [монографія] / І.М. Олійченко. – К.: Аспект-полиграф, 2010. – 436 с.

178. Осецький В.Л. Методичні підходи до реалізації інноваційного потенціалу підприємств / В.Л. Осецький // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 3. – С. 114-117.

179. Основы инновационного менеджмента. Теория и практика: [учебник] / Л.С. Барютин, С.В. Валдайцев, А.В. Васильев, П.Н. Завлин, Л.Э.

Миндели и др.; под ред. А.К. Казанцева, Л.Э. Миндели. – 2-е перераб. и доп. изд. – М.: ЗАО «Изд-во «Экономика», 2004. – 518 с.

180.Офіційний сайт Вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>

181.Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

182.Плеханов Д.О. Впровадження інноваційних механізмів розвитку регіонів в систему територіального управління / Д.О. Плеханов // Наукові праці : науково-методичний журнал. Сер.: Державне управління – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. – Вип. 269. – Т. 281. – С. 156-162.

183.Плеханов Д.О. Удосконалення інноваційних механізмів в державному управлінні [Електронний ресурс] / Д.О. Плеханов //Держава та управління: удосконалення та розвиток. – 2017. – №.1 – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua>.

184.Пілюшенко В. Л. Управління інноваційно – інвестиційним розвитком території: [монографія] / В. Л. Пілюшенко, Б. І. Адамов, І. В. Шкрабак. – Донецьк: ВІК, Дон ДАУ, 2007. – 317 с.

185.Поповкін В.А. Регіонально-цілісний підхід в економіці: [монографія] / В.А. Поповкін. – К.: Наукова думка, 1993. – 286 с.

186.Портер М. Международная конкуренция / М. Портер; пер. с англ. под ред. В.Д. Щетина. – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с.

187.Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» № 2632-VI від 21.10.2010 р. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2632-17>

188.Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України» № 916-XIV від 13.07.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/916-14>.

189.Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері на 2015-2019 роки» № 575-р від 04.06.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/575-2015-p>.

190.Постанова Кабінету Міністрів України «Про нормативно-правові акти щодо забезпечення реалізації Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» №2311 від 17.12.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/2311-99-p>.

191.Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів» № 549 від 22.05.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/549-96-p>.

192.Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку формування і виконання замовлення на проведення фундаментальних наукових досліджень, прикладних наукових досліджень та виконання науково-технічних (експериментальних) розробок за рахунок коштів державного бюджету» № 1084 від 25 08 2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1084-2004-p>.

193.Пригожин А.И. Нововведения: стимулы и препятствия (социальные проблемы инноватики) / А.И. Пригожин. – М.: Политиздат, 1989. – 361 с.

194.Регіональний маркетинг / В.Л. Пілюшенко, І.В. Шкрабак, Р.Р. Ларіна, В.І. Дубніцький. – Донецьк: ТОВ „Юго – Восток, Лтд”, 2007. – 364 с.

195.Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: [монографія] / Відп. ред. З.С. Варналій – К., 2005. – 478 с.

196.Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи: [монографія] / Кол. авт.: В.В.Цветков, С.Д.Дубенко, Н.Р.Нижник та ін. – К.: Оріяни, 1998. – 364 с.

197.Рикардо Д. Сочинения: Начала политической экономии и налогового обложения / Д. Рикардо; пер. под ред. члена-корр. АН СССР М.Н. Смит. – М. : Государственное издательство политической литературы, 1955. – Т. 1. – 360 с.

198. Рикардо Давид. Большая советская энциклопедия: [в 30 т.] / гл. ред. А. М. Прохоров – 3-е изд., М.: Ремень – Сафи, 1975. – Т. 22.– 628 с.

199.Розвиток партнерських відносин бізнесу і влади в системі державного управління сталим розвитком регіонів України: теорія, методологія, практика: [монографія] / В.М. Ємельянов. – Донецьк : Юго-Восток Лтд, 2011. – 401 с.

200.Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про підписання Угоди про фінансування Програми підтримки секторальної політики – Підтримка регіональної політики України» № 1254-р від 26.08.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua/ua/npras/247842444.

201.Ротань Н.В. Інноваційний розвиток регіонів України та фактори, що на нього впливають / Н.В. Ротань, О.О. Комліченко // Інформаційні технології а освіті, науці та виробництві. – 2013. – № 1. – Вип. 1. – С. 279-284.

202.Рудь Н. Т. Кластерний підхід до розвитку інноваційної інфраструктури регіону / Н. Т. Рудь // Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури – The problems of innovation infrastructure's formation and development: тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 19–21 травня 2011 р.) – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. – С. 171-173.

203.Рудь Н.Т. Інноваційні кластери – нова організаційна форма наукоміського бізнесу / Н. Т Рудь, О.І. Мартиняк // Економічні науки. Серія «Регіональна економіка». Збірник наукових праць. – Випуск 6(21). – Луцьк: ЛИТУ, 2009. – С. 127

204.Руководство Осло. Рекомендации по сбору и анализу данных по инновациям: совместная публикация ОЭСР и Евростата / Пер. на рус. яз. – 3-е изд., М.: ГУ «Центр исследований и статистики науки», 2006. – 192 с.

205.Рябченко О.П. Держава і економіка: адміністративно-правові аспекти взаємовідносин : [монографія] / За заг. ред. О.М. Бандурки. – Х., 1999. – 304 с.

206.Савчук А.В. Теоретические основы анализа инновационных процессов в промышленности: [монография] / А.В.Савчук. – НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. – Донецьк, 2003. – 448 с.

207.Санто Б. Инновация как средство экономического развития / Б. Санто; пер. с венг.; за ред. Б.В.Сазонова. – М.: Прогресс, 1990. – 296 с.

208.Семенченко А.І. Методологія стратегічного планування у сфері державного управління забезпеченням національної безпеки України: монографія / А.І.Семенченко. – К.: Вид-во НАДУ, 2008. –428 с.

209.Семенченко А.І. Підхід до обґрунтування еволюційної геополітичної моделі розвитку України та механізм її реалізації / А.І.Семенченко // Наук. вісник Акад. муніцип. упр.; за заг. ред. В.К.Присяжнюка, В.Д.Бакуменка. – К.: Видавн.-поліграф. центр Акад. муніцип. упр., 2008. – С. 103-115.

210.Сенин А. Критерии успеха деятельности исследовательских парков. Роль научных и технологических парков в развитии наукоемких фирм [Электронный ресурс] / А. Сенин // R. S. Jonash, The Real Estate Component: Research Parks and Incubators, in: Technology Transfer and Economic Development, Report of a Forum on Technology Transfer, USA, 1990. – Режим доступа: <http://technopark.al.ru/tpark>];

211.Слепец Ю.С. Инновационный потенциал как экономическая категория: Технічний прогрес та ефективність виробництва / Ю.С. Слепец, А.П. Костенко // Вісник нац. техн. ун-ту «Харківський політехнічний інститут». – Харків: НТУ «ХПІ», 2001. – Вип. 24. – С.93-101.

212.Слепокуров А.С. Инновационное развитие региона: проблемы и перспективы / А.С. Слепокуров // Инновации. – 2007. – № 8. – С. 102 – 105.

213.Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М. : ЭКСМО, 2007. – 960 с.

214. Современная рыночная экономика. Государственное регулирование экономических процессов : [энциклопедический словарь] / Российская академия гос. службы при Президенте РФ; общ. ред. В.И. Кушлин, В.П. Чичканов. – М. : РАГС, 2004. – 121 с.

215. Соловьев В.П. Инновационная деятельность как системный подход в конкурентной экономике (Синергетические эффекты инноваций) / В.П. Соловьев. – К.: Феникс, 2006. – 560 с.

216. Старостенко Г. Національна економіка: [навч. посібник] / Г.Г. Старостенко, С. В. Онишко, Т. В. Поснова. – К.: Ліра, 2011. – 432 с.

217. Стефанюк І.Б. Контрольно-ревізійна служба як складова системи фінансової безпеки держави / І.Б. Стефанюк // Фінанси України. – 1998. – № 11. – С. 45.

218. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки: [навч. посібник] / Д.М. Стеченко. – К.: МАУП, 2007. – 176 с.

219. Стеченко Д.М. Інноваційні форми регіонального розвитку: [учебник для высш.уч.завед.] / Д.М. Стеченко. – К.: Вища школа, 2002. – 254 с.

220. Стратегічне управління інноваційною діяльністю як основа економічної безпеки національної економіки: [монографія] / Гаман М.В., Дацій О.І., Корецький М.Х. та ін. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2008. – 281 с.

221. Захарченко В. І. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки: [навч. посібник] / В. І. Захарченко, Н. М. Корсікова, М. М. Меркулов – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 448 с.

222. Тищенко А.Н. Экономический потенциал региона: анализ, оценка, диагностика: [монография] / А.Н. Тищенко, Н.А. Кизим, А.И. Кубах, Е.В. Давыскина. – Х.: «ИД ИНЖЕК», 2005. – 176 с.

223. Ткачова Н.М. Інноваційний менеджмент: [навч. посібник] / Н.М. Ткачова, Т.А. Гончарова, В.Н. Марченко. – Донецьк: ВІК, 2007. – 180 с.

224.Токовенко В.В. Політичне керівництво і державне управління: проблеми взаємовідносин та оптимізація взаємодії: [монографія] / В.В.Токовенко. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 256 с.

225.Топчієв О.Г. Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики: [навч. посібник] / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, В. В. Яворська. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 372 с.

226.Топчієв О.Г. Регіональний розвиток України і становлення державної регіональної політики: [навч. посібник] / О.Г.Топчієв, Т. М. Безверхнюк, З. В. Тітенко. – Одеса, ОРІДУ НАНДУ, 2005. – 224 с.

227.Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер; пер. с англ. – М.: ООО «Изд-во АСТ», 2002. – 776 с.

228.Трухин С.А. Оценка инвестиционного привлекательности и инновационного потенциала (на примере Алтайского края) / С.А. Трухин // Ползуновский вестник. – 2006. – № 3. – Режим доступа: http://elib.altstu.ru/elib/books/Files/pv2006_03_1/pdf/200truh.pdf

229.Узунов В.В. Розвиток інноваційної інфраструктури регіонів України / В.В. Узунов // Державне управління: удосконалення та розвиток. – № 8. – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=638>.

230.Указ Президента України «Про Концепцію державної регіональної політики» № 341/2001 // від 25.05.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/341/2001>.

231.Уманець Т. Інформаційно-аналітична база регіонального управління: сучасний стан та перспективи розвитку / Т. Уманець // Економіка України. –2007. – № 8. – С. 39-45.

232.Управление инновациями: [в 3 кн.]. Кн. 2: Управление финансами в инновационных процессах: [учеб. пособие] / А.А. Харин, И.Л. Коленский, Н.Н. Пущенко и др.; под ред. Ю.В.Шленова. – М.: Высш. школа, 2003. – 295 с.

233. Фадєєв О.В. Особливості реалізації регіональної політики в Україні / О.В. Фадєєв // Механізм регулювання економіки. – 2004. – № 4. – С. 201-205.

234. Фатхуліна Л.З. Методологія аналізу інноваційного потенціалу регіона по фактору освіти / Л.З. Фатхуліна, Л.В. Шабалтіна // Вестник УГАТУ. – 2010. – №5(40). – С. 233-242.

235. Федоренко В.Г. Основи менеджменту: [підручник] / В.Г. Федоренко. – К.: «Алерта», 2007. – 420 с.

236. Федорчак О. Інноваційні механізми державного управління: підходи до формування / О. Федорчак // Збірник наукових праць «Ефективність державного управління» – 2012. – Вип. 33. – С. 150-157 .

237. Федулова Л.І. Інноваційна економіка: [підруч. для вищ. навч. закладів] / Л.І. Федулова. – К.: Либідь, 2006. – 480 с.

238. Федулова Л. Інноваційний менеджмент в Україні: проблеми та шляхи формування / Л. Федулова // Економіст. – 2002. – № 2. – С. 52-54.

239. Федулова Л. Інноваційний розвиток економіки: модель, система, управління, державна політика / Л. Федулова. – К.: Інститут економічного прогнозування, 2004. – 234 с.

240. Федулова Л.І. Інноваційна теорія економічного розвитку / Л.І. Федулова // Проблеми науки. – 2005. – № 3. – С. 41-47.

241. Федулова Л.І. Організаційні механізми формування результативної регіональної інноваційної системи / Л.І. Федулова // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 4(13). – С. 157-165.

242. Федулова Л.І. Оцінка законодавства України з питань стимулювання інноваційної діяльності / Л.І. Федулова, М.С. Данько // Проблеми науки. – 2006. – № 10. – С. 35-43.

243. Федулова Л. Развитие национальной инновационной системы / Л. Федулова, М. Пашута // Экономика Украины. – 2005. – № 4. – С. 35-40.

244. Філіпова Н. В. Механізм державного регулювання інноваційної діяльності / Н. В. Філіпова // Наукові праці Кіровоградського національного

технічного університету. Економічні науки. – 2012. – Вип. 22(1). – С. 237-243.

245.Фридлянов В.Н. Потенциал и проблемы инновационного развития промышленных предприятий / В.Н. Фридлянов, Б.К. Лисин, С.Ф. Остапюк // Инновации.– 2001.–№7.– С. 37-48.

246.Хаджирадева С.К. Методика формування комунікативної компетентності державних службовців / С.К. Хаджирадева // Менеджер. – 2003. – Вип. 4 (26). – С. 178-187.

247.Хачатурян Х.В. Інновації в державному управлінні: [монографія] / Х.В. Хачатурян. – К.: Вид-во НАДУ, 2005. – 252 с.

248.Хміль Ф. І. Основи управлінського консультування: [навч. посібник] / Ф. І. Хміль. – К.: Академвидав, 2008. – 238 с.

249.Чернов С. В. Удосконалення методолгії соціальної експертизи публічних проектів у регіональному управлінні [Електронний ресурс] / С. В. Чернов // Державне будівництво. – 2017. – № 1. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2017-1/doc/5/01.pdf>

250.Чесбро Г. Открытые бизнес-модели. IP-менеджмент / Г. Чесбро; пер. с англ. В. Н. Егорова. – М.: Поколение, 2008. – 352 с.

251.Чесбро Г. Открытые инновации. Создание прибыльных технологий / Г. Чесбро; пер. с англ. В. Н. Егорова. – М.: Поколение, 2007. – 333 с.

252.Чижова В. Інституціональні та інноваційні аспекти регіонального розвитку / В. Чижова // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки. – Вип. 8. – Кіровоград: КНТУ. – 2005. – С. 92-100.

253.Чикаренко І. Проблеми державного регулювання інноваційної діяльності в Україні / І. Чикаренко // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2012. – Вип. 4. – С. 95-106.

254.Чувахин Н. Классическая политическая экономия [Электронный ресурс] / Н. Чувахин // Страницка Николая Чувахина. – 2004. – Режим доступа: <http://ru.ncbase.com/econ/class.htm>

255.Шадиева Д. Анализ мировых тенденций финансирования инновационной деятельности [Электронный ресурс] / Д. Шадиева // Глобальные проблемы. – 2016. – № 2 (37). – Режим доступа: <http://mirec.ru/2016-02/analiz-mirovykh-tendentsiy-finansirovaniya-innovatsionnoy-deyatelnosti>.

256.Швайка Л.А. Державне регулювання економіки: [навч. посібник] / Л.А. Швайка. – К. : Знання України, 2006. – 435 с.

257.Шилов В. Три подхода к понятию «Регион» / В. Шилов // Регион. Проблемы и перспективы. – 1997. - № 4. – С. 50-51.

258.Шпикуляк О.Г. Етапність інноваційного процесу та оцінка ефективності інноваційної діяльності / О.Г. Шпикуляк, С.О. Тивончук, С.В. Тивончук, О.М. Супрун // Економіка АПК. – 2011. – № 12. – С. 109-116.

259.Шумпетер Й. История экономического анализа [Электронный ресурс] / Й. Шумпетер // Все о Шумпетере – 2004. – Режим доступа: <http://www.schumpeter.ru/reading.php?book=analiz&id=41>

260.Шумпетер Й. Капитализм, социализм и демократия / Й. Шумпетер. – М.: Экономика, 1995. – 419 с.

261.Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 454 с.

262.Шутенко В.О. Інноваційний потенціал регіону:теоретичний аспект / В.О. Шутенко, Т.І. Городиський // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2001. – № 436: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – С. 427-431.

263.Экономическая энциклопедия / Гл. ред. Л.И. Абалкин. – М.: ОАО Изд-во «Экономика», 1999. – 1055 с.

264.Экономический потенциал административных и производственных систем: [монография] / Под общей ред. О.Ф.Балацкого. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2006. – 973 с.

265.Янсен Ф. Эпоха инноваций / Ф. Янсен. – М.:ИНФРА-М, 2003. – 216 с.

266. Яковец Ю.В. Эпохальные инновации XXI века / Ю.В. Яковец. – М.: ЗАО «Изд-во «Экономика», 2004. – 444 с.
267. Abernathy W. J. Mapping the winds of creative destruction / W. J. Abernathy, K.B. Clark // *Technology Review*. – 1985. Volume 14, Issue 1. – P. 3-22.
268. Carlsson B. On the nature and composition of technological systems / B. Carlsson, R. Stankiewicz // *Journal of Evolutionary Economics* (London), – 1991. – № 1:2. P. 93–118.
269. Chaminade C. Social Capital as a Mechanism: Connecting knowledge within and across firms. / C. Chaminade, H. Roberts. // *Third European Conference on Organizational Knowledge, Learning and Capabilities (OKLC) Greece*. – April 2002. – Athens, 2002. – 32 p.
270. Clark J. Unemployment and Technical Innovation: A Study of Long Waves and Economic Development (Contributions in Economics and Economic History) / C. Freeman, J. Clark, L. Soete. – London: Greenwood Press, 1982. – 214 p.
271. Emelyanova E. The improvement of state regulation mechanism of regional development during the period of economic stagnation / E. Emelyanova // *Public Policy and Economic Development: scientific and production journal*. – Mykolayiv : Publisher Yemelyanova T.V. – 2016. – Issue 4(8). – P. 113-119.
272. Freeman C. Networks of Innovators: a synthesis of research issues / C. Freeman // *The Economics of Hope*. – 1992. – P. 93-120.
273. Kline S. An Overview of Innovation / S. Kline, N. Rosenberg // *The Positive Sum Strategy* / R. Landau, N. Rosenberg. – Washington: DC: National Academy of Sciences, 1986. – P. 275-306.
274. Kleinknecht A. Determinants of innovation. The message from new indicators / A. Kleinknecht. – London: Macmillan & New York: St. Martin's Press, 1996. – 171 p.
275. Kleinknecht A. Innovation patterns in crisis and prosperity. Schumpeter's long cycle reconsidered (with a foreword by Jan Tinbergen) / A. Kleinknecht. – London: Macmillan and New York: St. Martin's Press, 1987. – 235 p.

276.Kleinknecht A. New concepts in innovation output measurement /A. Kleinknecht, D. Bain. – London: Macmillan & New York: St. Martin's Press, 1993. – 204 p.

277.Mensch G. Das technologische Patt: Innovationen ubervinden die Depression / G.Mensch. – Frankfurt-am-Main: Umschau Ferlag, 1975. — 115 p.

278.National Venture Capital Association Yearbook 2015 / Thomson Reuters & NVCA Report, Washington, 2016. –130 p.

279.Nelson R. An Evolutionary Theory of Economic Change / R. Nelson, S. Winter. – Cambridge: Harvard University Press, 1982. – 454 p.

280.Proposed Standard Practice for Surveys of Research and Experimental Development. – Frascati Manual. – Paris: OECD Publications, 2002. – 255 p.

281.Rothwell R. Towards the Fifth-generation Innovation Process / R. Rothwell // International Marketing Review. – 1994. – № 1. – P. 7-31.

282.Stage-Gate ® - Your Roadmap for New Product Development // Product Development Institute [Электронный ресурс]. – 2010. – Режим доступа: <http://www.prod-dev.com/stage-gate.php>

283.Van Duijn J.J. The long wave in economic life / J.J. Van Duijn. – London: Allen & Unwin, 1983. – 239 p.

284.Venetian Statute on Industrial Brevets, Venice (1474) // Primary Sources on Copyright (1450-1900) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.copyrighthistory.org/cgi-bin/kleioc/0010/exec/showThumb/%22i_1474%22/start/%22yes%22

285.Wannop U.A. The Regional Imperative: Regional Planning and Givernance in Britain, Europe and the united States / U.A. Wannop. – London: Jessica Kingsley, 1995. – 441 p.

286. Wheelwright S.C. Revolutionizing Product Development: Quantum Leaps in Speed, Efficiency, and Quality / S.C. Wheelwright, K.B Clark. – NY: The Free Press, 1992. – 364 p.

287.Official site OECD. Stat / [Електронний ресурс] – Режим доступу: stats.oecd.org/viewhtml.aspx?datasetcode=msti_pub&lang=en

ДОДАТКИ

Рис. 1.4. Здійснення інноваційної діяльності

Джерело: за даними [2; 37; 38; 133; 220]

Систематизація визначень понять «регулювання», «державне регулювання»

Автор	Визначення сутності понять «регулювання», «державне регулювання»
1	2
О. Азріліян	Регулювання – це функція управління, що забезпечує функціонування у процесі у межах заданих параметрів [28]
І. Алексєєв	Державне регулювання має бути націленим на коригування дій на ринку переважно шляхом використання економічних важелів, пропонуючи здійснювати регулювання здебільшого за банківським напрямом [4, с. 190] Ошибка! Источник ссылки не найден.
Г. Атаманчук	Державне регулювання є процесом встановлення та практичного виконання визначених правил (норм) поведінки [16, с. 67].
М. Бутко	Державне регулювання – це набір здійснюваних державними структурами заходів, які спрямовані на здійснення контроль за поведінкою індивідів або груп, що підпадають під контроль цих структур. [33, с. 36.]
Великий тлумачний словник сучасної української мови	Регулювання – це впорядкування чого-небудь, керування чимось, підкоряючи його відповідним правилам, певній системі [41, с. 1300].
Вільна енциклопедія	Державне регулювання – це сукупність інструментів, що включає закони, формальні/неформальні розпорядження і допоміжні правила, які визначаються та встановлюються державними органами, а також недержавними організаціями або організаціями саморегулювання, яким були делеговані регуляторні повноваження, та за допомогою яких держава встановлює вимоги до суспільства, юридичних та фізичних осіб [180]
О. Гірняк та П. Лазановський	Державне регулювання – це частина контрольної функції, тобто у процесі контролю наявні такі етапи, як визначення відхилень та проведення коригувально-регулюючих дій – певних операцій, пов'язаних з реалізацією планів та програм, використанні нової інформації для внесення змін; розробка заходів впливу на керований об'єкт у певному напрямі, чим власне і займається регулювання [59, с. 106]
Л. Дідківська та Л. Головка	Державне регулювання - це система заходів задля здійснення підтримуючої, компенсаційної та регулюючої діяльності держави, спрямованої на створення нормальних умов ефективного функціонування ринку та вирішення складних соціально-економічних проблем розвитку національної економіки й всього суспільства [81, с. 48]

Продовження додатку Б

1	2
Економічна енциклопедія	Регулювання як загальноекономічний інститут трактується як: 1) спосіб та механізм підпорядковувати чого-небудь певній планомірній організації дій; 2) функція управління, що забезпечує функціонування та розвиток явищ і процесів у межах заданих кількісно-якісних параметрів [89, с.197].
Енциклопедія державного управління	Державне регулювання – вплив держави на економічну систему, спрямований на досягнення цілей її економічної політики в умовах ринкової економіки. Зберігається потреба в державному регулюванні, але порівняно з адміністративно-командною системою управління мета і функції його змінюються. Категорія Д. р. є однією з базових дефініцій у науці та практиці державного управління. Під регулюванням зазвичай розуміють діяльність, спрямовану на коригування роботи системи (елементів системи) з метою забезпечення досягнення системою (елементами системи) такого стану, який забезпечує її (їх) роботу відповідно до визначених характеристик. Тобто цей вид діяльності розглядається як регуляційний процес, метою якого є досягнення відповідного рівня взаємодії та злагодженості окремих частин [90, с. 88].
Й. Завадський	«Регулювання» – це коректування у характері діяльності об’єкта, здійснення у відповідний проміжок часу такого управління, яке б забезпечувало протидію системи впливам, які відхиляють її стан від гомеостатичного. А «управління» не повинно бути обмеженим лише досягненням рівноваги у динаміці системи, тому що завжди виникає необхідність у здійсненні не тільки регулювання, але й переведенні системи до нового стану [97, с. 38].
В. Кушлін	Державне регулювання – це система економічного, соціального, організаційного, правового та політичного забезпечення необхідних умов задля забезпечення сталого зростання національної економіки, соціального розвитку, добробуту громадян [214, с. 65].
М. Латинін	Державне регулювання у широкому значенні виражається у встановленні державою загальних правил поведінки (діяльності) учасників суспільних відносин і їхнього коригуванні залежно від умов, які змінюються. У вузькому значенні державне регулювання – одна з функцій державного управління, спрямована на створення сприятливих економічних, правових та організаційних умов діяльності комерційних і некомерційних організацій, підприємництва без втручання державних органів у їхню виробничу і фінансово-господарську діяльність, за винятком спеціально передбачених законом випадків [150, с. 29].
В. Малиновський	Державне регулювання – це економічний метод державного управління, який є системою типових заходів законодавчого, виконавчого і контрольного характеру, що здійснюються відповідними державними органами та громадськими організаціями з метою стабілізації та пристосування існуючої соціально-економічної системи до постійно змінюваних умов [164, с.14]
О. Рябченко	Державне регулювання – це вид діяльності держави, який полягає у впорядкуванні діяльності учасників суспільних відносин з метою забезпечення її відповідності вимогам закону та досягнення бажаного балансу публічних і приватних інтересів [205, с. 46].

Продовження додатку Б

1	2
П. Самуельсон	Державне регулювання має на меті контроль побічних наслідків економічної діяльності, таких як забруднення повітря і води, відкриті розробки корисних копалин, небезпечні відходи, недоброякісні напої та їжа, радіоактивні матеріали тощо. Державне регулювання включає в себе урядові правила та закони, прийняті з метою контролю за цінами, продажем або виробничими рішеннями фірм, мусить запобігати найгіршим позаринковим ефектам, вчиненим через ринковий механізм [216, с. 33].
Словник - довідник «Державне управління» під редакцією В. М. Князева та В. Д. Бакуменка Ошибка! Источник ссылок не найден..	Регулювати: – підпорядковувати певному порядку, правилу, впорядковувати; – установлювати правильну, необхідну для роботи взаємодію частин механізму, приладу, апарату тощо; – робити певні дії з метою отримання необхідних показників, певного ступеня будь-чого [75, с. 117]
В. Стефанюк	Регулювання – це спосіб виконання не абстрактних функцій, а саме функцій управління, таких як прогнозування, планування, розпорядження, координацію тощо. Регулювання використовується для вирішення конкретних управлінських справ, це засіб здійснення функцій управління Також регулювання розглядають як завершальну частину дій щодо забезпечення роботи системи в цілому. Основними об'єктами регуляційного процесу, як правило, виступають окремі елементи системи, від результатів взаємодії яких, у свою чергу, залежить нормальне функціонування всієї системи [217, с. 45].
Д. Стеченко	Державне регулювання – вплив держави на відтворювальні процеси в економіці відповідними засобами з метою зорієнтувати суб'єктів господарювання й окремих громадян на досягнення цілей і пріоритетів державної політики суспільного розвитку. Державне регулювання – це майже всі функції держави, пов'язані з економічною та соціально-економічною діяльністю і покликані забезпечити умови функціонування ринкової економічної системи [218, с. 9].
В. Терещенко	Державне регулювання є алгоритмом, спрямованим на ліквідацію відхилень від заданого режиму функціонування та прийняття таких рішень, що допоможуть привести об'єкт управління до бажаного стану [71, с. 97].
С. Чистов	<i>З теоретичної точки зору</i> , державне регулювання – це система знань про сутність, закономірності дії та правила застосування типових методів і засобів впливу держави на хід соціально-економічного розвитку, спрямованих на досягнення цілей державної соціально-економічної політики. <i>З практичного погляду</i> , державне регулювання – це сфера діяльності держави для цілеспрямованого впливу на поведінку учасників ринкових відносин з метою забезпечення пріоритетів державної політики. Державне регулювання в умовах соціально-економічних перетворень є системою заходів типового характеру, які здійснюють державні органи

	й громадські організації, та які мають законодавчий, виконавчий та контрольний характер, і здійснюються задля забезпечення стабільності та переорієнтації функціонуючої соціально-економічної системи до змін в зазначених умовах [72, с. 22].

Продовження додатку Б

1	2
Ф. Хміль	Регулювання як складова частина «оперативного впливу» є повсякденною діяльністю з коригування перебігу господарських процесів об'єкта управління і виконання ним запланованих завдань та прийнятих рішень [248, с. 56].
Л. Швайка	Державне регулювання – це сукупність інструментів, які використовуються державою для встановлення вимог до підприємств і громадян. Воно включає закони, формальні та неформальні розпорядження і допоміжні правила, що встановлюються державою, а також недержавними організаціями або організаціями саморегулювання, яким державою делеговані регуляторні повноваження [256, с. 30].

Джерело: систематизовано автором.

Систематизація визначень понять «регіон»

Автор	Визначення сутності понять «регулювання», «державне регулювання»
1	2
Е. Алаєв	Територіально цілісна частина народного господарства країни, яка володіє такими ознаками: спеціалізацією як основною народногосподарською функцією; комплексністю, що розуміється як взаємопов'язаність найважливіших елементів економічної і територіальної структур регіону; керованістю, тобто наявністю цілісної системи територіального управління господарством, за допомогою якої можуть вирішуватися як загальні, так і автономні проблеми розвитку [3, с. 32].
О. Гранберг	Визначена територія, що відрізняється від інших територій за низкою ознак і характеризується певною цілісністю, взаємопов'язаністю її складових елементів [60, с. 11].
А. Добринін	Територіально спеціалізована частина народного господарства країни, яка характеризується єдністю та цілісністю відтворювального процесу [83, с. 28].
Європейський парламент	Територіальна цілісність, яка розглядається з географічної точки зору, або чітко окреслена територіальна організація, де населення має специфічну ідентичність, яка направлена на стимулювання та розвиток культурної, економічної та соціальної сфери [233, с. 203].
Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів»	Територіальні утворення із системою органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування (Автономна республіка Крим, області, міста Київ та Севастополь). [115]
В. Керецман	Певна територія в межах однієї чи декількох держав, яка є однорідною за певними критеріями (економічними, демографічними, екологічними, етнічними, соціальними, культурними) і за цими критеріями відрізняється від інших територій [132, с. 399.].
Концепція державної регіональної політики	Територіальні утворення з системою органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування (Автономна Республіка Крим, області, міста Київ та Севастополь) [230].
Ф. Кожурін	Певна частина народногосподарського комплексу країни, що відрізняється географічними умовами і природно-ресурсною спеціалізацією [138, с. 5].
М. Некрасов	Велика територія країни з більш-менш однорідними природними умовами й характерним напрямом розвитку продуктивних сил на основі поєднання комплексу природних ресурсів з відповідною матеріально-технічною базою, виробничою та соціальною інфраструктурою [172, с. 29].
В. Поповкін	Територіальна частина народного господарства країни, якій органічно притаманні географічна цілісність та економічна спільність [185, с. 24].
О. Тищенко	При визначенні сутності регіону необхідно враховувати три обставини: регіон — це територіальне явище, і тому територіальна ознака має бути відображена у ньому як базова; регіон — частина цілісної соціальної та адміністративної системи, і тому має володіти їх основними рисами, хоча і не зводиться до них; регіон повинен володіти замкненим відтворювальним циклом та певною економічною специфікою та формами її прояву [222, с. 13].
В. Шилов	Соціально-економічний організований простір з конкретною природно-географічною територією, з притаманним відповідним типом виробництва, специфічними історико-культурними та демографічними особливостями, адміністративно-політичною територією розміщеною у відповідних кордонах регіону, де діє єдине коло нормативно-правової бази [257, с. 50].

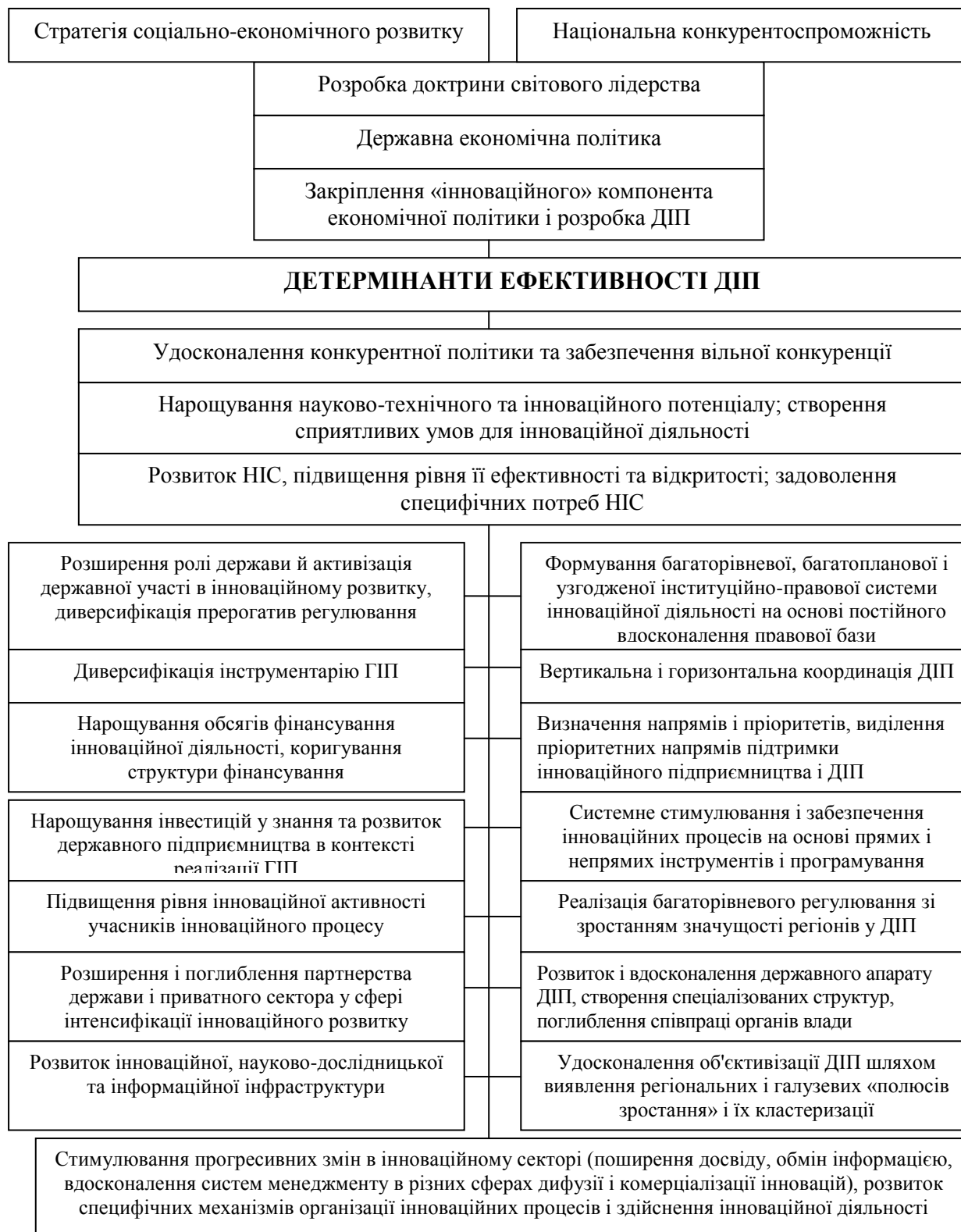
Джерело: систематизовано автором

Відмітні особливості управління інноваційною діяльністю в підприємствах світової тріади

№	Основні завдання інноваційної діяльності		Компанії		
			Західної Європи	Японії	Північної Америки
1	Підготовка та перепідготовка кадрів для інноваційної діяльності		Спеціалізована професійна підготовка з інженерним ухилом	Неспеціалізована професійна підготовка	Спеціалізована професійна підготовка з фінансовим ухилом
2	<i>Основні моделі</i>	1G та 5G з орієнтацією на внутрішній ринок	2G та 5G з орієнтацією на внутрішній ринок	1G та 5G з орієнтацією на внутрішній та зовнішній ринки	
	<i>Основні інструменти дослідження технологічного розвитку</i>	Відвідування зарубіжних конференцій. Інтернет, аналіз бази даних в режимі онлайн. Інформаційні бюлетені, доповіді	Взаємодія з власними зарубіжними підрозділами зарубіжних конференцій. Інформаційні бюлетені, доповіді	Відвідування зарубіжних конференцій. Участь у групах стандартизації. Участь у міжнародних консорціумах	
3	<i>Ставлення до ризику</i>	Схильність до ризикованих проектів і слабкого опрацювання	Схильність до неризикованих проектів і детального планування	Схильність до ризикованих проектів і слабкого опрацювання	
	<i>Основні фактори невизначеності</i>	Технологічні	Технологічні та ринкові	Організаційні, технологічні та ринкові	
	<i>Пріоритет проектів</i>	Середній ступінь новизни	Високий ступінь новизни	Революційний ступінь новизни	
	<i>Оцінка проектів</i>	Багатофункціональною групою	Кожним відділом окремо	Кожним експертом окремо	
4	<i>Рівень аналізу фінансової ефективності</i>	Низький	Високий	Середній	
	<i>Пріоритет фінансового планування</i>	Низький	Високий	Високий	
	<i>Основні зовнішні джерела фінансування</i>	Банківські установи. Державний бюджет	Корпоративні фонди. Банківські установи	Пенсійні фонди. Державний бюджет	

№ пор.	Основні завдання інноваційної діяльності		Компанії		
			Західної Європи	Японії	Північній Америці
5		<i>Придбання технологій для НДР</i>	Корпоративні дослідження. Дослідження і розробки в підрозділах. Спонсорування дослідницької діяльності в університетах і наймання студентів	Корпоративні дослідження. Дослідження і розробки в підрозділах. Спонсорування дослідницької діяльності в університетах	Корпоративні дослідження. Дослідження і розробки в підрозділах. Спонсорування до дослідницької діяльності в університетах
		Частка НДР в НДДКР	55-60%	35-40%	40-45%
6		<i>Придбання технологій для ДКР</i>	Дослідження і розробки в підрозділах. Впровадження технологій постачальника підприємства або інші альянси з великими компаніями	Дослідження і розробки в підрозділах. Корпоративні дослідження. Впровадження технологій постачальника	Дослідження і розробки в підрозділах. Впровадження технологій постачальника. Придбання компаній
		<i>Формування ідеї проектів</i>	Корпоративний підхід	Індивідуальний підхід	Командний підхід
7	Координація, контроль та організаційне супроводження постановки на виробництво		ICB IPMA (IPMA) PM BOK Guide (PMI) PRINCE2 (CCTA)	P2M (ENAA)	PM BOK Guide (PMI)
8	Координація, контроль та організаційне супроводження, розповсюдження (дифузії) нововведень		Дифузія відбувається по інфраструктурних, інформаційних ланцюжках і товаропровідній мережі	Дифузія відбувається по коопераційних, інформаційних ланцюжках і товаропровідній мережі	Дифузія відбувається по науковим, інформаційних ланцюжках і товаропровідній мережі
9	Правове забезпечення інноваційного процесу		Низький пріоритет отримання патентів	Високий пріоритет отримання патентів	Середній пріоритет отримання патентів

Джерело: за даними [47; 69; 122]

Концептуальні положення забезпечення ефективності ДПП, виділених на основі аналізу досвіду розвинених країн світу

Джерело: систематизовано за даними [169, с. 60; 170, с. 23.]

Класифікація інноваційних можливостей

Класифікаційна ознака	Класифікаційні групування інноваційних можливостей
Етапи НТП	Наукові, технічні, технологічні, конструкторські, виробничі, інформаційні, соціальні, організаційні
Стимул появи	Викликані розвитком науки і техніки, викликані розвитком виробництва, викликані потребами ринку
Масштаб	Складні (синтетичні), прості
Обсяг	«Точкові» (окремі пристосування, правила), системні (технологічні та організаційні системи), стратегічні (принципи виробництва і управління)
Радіус дії	Поза підприємством, на підприємстві, в регіоні, поза регіоном, у межах країни, поза межами країни.
Призначення (мета)	Ефективність виробництва, ефективність управління, поліпшення умов праці, зміна норми власності, збагачення змісту праці, якість продукції, збереження здоров'я, поліпшення дозвілля, поліпшення освіти, економія (матеріалів, енергії, праці, засобів), економічні цілі, багатоцільові інноваційні можливості

Джерело: систематизовано за даними [29]

Узагальнення сутності поняття «інноваційний потенціал»

Автор	Визначення
1	2
Галушко Є.С.	Інноваційний потенціал промислового підприємства – це здатність підприємства розробляти і впроваджувати нововведення відповідно до необхідних якісних стандартів з метою адаптації до змін у зовнішньому середовищі [45, с. 10].
Джайн І.О.	Під інноваційним потенціалом слід розуміти сукупну здатність науково-технічних знань і практичного досвіду, які є в розпорядженні суспільства на даному етапі його розвитку” [79 , с. 20].
Лісін Б.К., Фрідлянов В.Н. та Остапюк С.Ф.	Інноваційний потенціал підприємства, науково-технічної організації – це сукупність науково-технічних, технологічних, інфраструктурних, фінансових, правових, соціокультурних та інших можливостей забезпечити сприйняття і реалізацію новацій, тобто отримання інновацій [245, с. 38].
Лапін Є.В.	Інноваційний потенціал разом з інформаційним – це є складові інтелектуального потенціалу підприємства. Вони регулюють виробничі процеси, сприяють підвищенню продуктивності живої праці, ефективності використання предметів праці і енергетичних ресурсів, допомагають підвищити рівень і ефективність технологій [149, с. 37].
Балабанов І.Т.	Інноваційний потенціал - це сукупність різних видів ресурсів, включаючи матеріальні, фінансові, інтелектуальні, науково-технічні і інші ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності [21, с. 22].
Громека В.І.	Під інноваційним потенціалом розуміє єдність і взаємодію наукового, освітнього, управлінського і модернізованої частки технічного потенціалу. Інноваційний потенціал він визначає як частину економічного потенціалу, що забезпечує розвиток науки і техніки і впровадження їх досягнень в економіку, забезпечуючи тим самим її зростання [62, с.179].
Ільїн М.С.	Розглядає інноваційний потенціал як систему, що забезпечує створення і впровадження у виробничу і соціальну практику науково-технічної інформації, необхідної для підвищення економічної і соціальної ефективності всіх сфер людської діяльності у конкретних соціально-економічних і організаційних умовах [118, с. 179].
Слепець Ю.С., Костенко А.П.	Інноваційний потенціал пропонують розглядати як систему, ядром якої є підсистема «науковий потенціал» і до якої входять підсистеми виробництва, що є інструментом вертикального перенесення технології зі сфери досліджень і розробок до економічної і соціальної практики. Крім того, автори до нього відносять кадрову, матеріально-технічну та інформаційну складові. Вони також розглядають інноваційний потенціал як здатність створювати, сприймати вже створені новації, а також своєчасно позбуватися застарілих розробок [211, с. 94].

1	2
Ілляшенко С.М.	Інноваційний потенціал суб'єкта господарювання: - це комплекс взаємопов'язаних ресурсів і здатностей до їх реалізації, що визначають його спроможність (інтелектуальну, технологічну, інформаційну, науково-дослідну, економічну тощо) приводити відповідно до зовнішніх внутрішні можливості розвитку на основі постійного пошуку, використання і розвитку нових сфер і способів ефективної реалізації наявних і перспективних ринкових можливостей [119, с. 32]
Василенко В.О.	Інноваційний потенціал – це здатність господарства (взагалі) чи суб'єкта господарювання (зокрема) робити нову, наукоємну продукцію, що відповідає вимогам ринку (особливо світового) і містить у собі: - виробничі потужності для виробництва засобів виробництва; - професійний і науково-технічний склад персоналу; - потужності експериментальної бази, пов'язаної з підготовкою нового виробництва; - інструмент і оснащення для проведення наукоємних операцій; - можливості впровадження нововведень і його контролю [39, с. 9].
Антонюк Л.Л., Поручник А.М. та Савчук В.С	Інноваційний потенціал галузі чи регіону відображає спроможність і готовність галузі (регіону) проводити ефективну інноваційну діяльність. Під спроможністю розуміють наявність і збалансованість структури потенціалу, а під готовністю – достатність і збалансованість розвитку потенціалу і наявних ресурсів для ефективної інноваційної діяльності [14, с. 25].
Балацький О.Ф.	Інноваційний потенціал території – це сукупність організованих у визначених соціально-економічних формах ресурсів території (нематеріальних, матеріальних, кадрових), які під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів інноваційного середовища можуть бути спрямовані на реалізацію кінцевої цілі інноваційної діяльності – задоволення потреб людини в нових, більш якісних товарах і послугах [264, с. 463].
Бакланова Ю.О.	Інноваційний потенціал регіону – джерела, можливості, засоби створення умов для оптимізації внеску науки і техніки в економічний розвиток за рахунок упровадження ринкових принципів у цю сферу і її реструктуризацію [18].
Беновська Л.Я.	Інноваційний потенціал регіону - це поєднання умов та сукупності кадрових, науково-дослідницьких, матеріально-технічних, фінансових, інформаційних ресурсів, які тісно взаємопов'язані між собою, використовуються для інноваційної діяльності суб'єктів регіону та забезпечують на основі цього конкурентні переваги регіону [24].
Біловодська О.А., Грищенко О.Ф.	Інноваційний потенціал регіону - це сукупність усіх ресурсів цього регіону, що забезпечує його здатність в існуючих соціально-економічних умовах створювати, отримувати та впроваджувати інновації, спираючись на наявну інноваційну інфраструктуру та інноваційну культуру [26, с. 249.]

Продовження додатку Ж

1	2
Жихор О.Б.	Інноваційний потенціал регіону - це здібність та готовність економічної системи (регіону) здійснювати ефективну інноваційну діяльність. (Здібність - це наявність збалансованої структури ресурсів інноваційної діяльності. Готовність - це достатність рівня розвитку потенціалу та ресурсів регіону) [94, с. 58.]
Куцай Н.С.	Інноваційний потенціал регіону - це оптимальне поєднання сукупності ресурсів: кадрових, науково-дослідницьких, матеріально-технічних, ринкових, політико-правових, інформаційних, фінансових, які максимально уможливають їх використання для успішного соціально-економічного зростання регіону та підвищення якості життя його населення [148].
Куур О.В., Струкова М.В.	Інноваційний потенціал регіону - це накопичений сукупний інноваційний ресурс, який забезпечує інтенсивний розвиток економічних суб'єктів регіону і сприяє отриманню ними доходу [147].
Трухін С.А.	Інноваційний потенціал регіону - це сукупність науково-технічних, виробничих, технологічних, кадрових, інфраструктурних, фінансових, правових та інших можливостей господарюючих суб'єктів регіону забезпечити сприйняття та дифузії інновацій [228].
Фатхулліна Л.З., Шабалтіна Л.В. [14]	Інноваційний потенціал регіону - це сукупність людських, соціальних, правових, матеріально-технічних, інформаційних та інших ресурсів, призначених для інноваційного розвитку регіону [234, с. 235]
Шутенко В.О., Городинський Т.І. [18]	Інноваційний потенціал регіону - це спроможність регіону, використовуючи наявні ресурси та інфраструктуру, створювати інноваційний продукт та впроваджувати його на ринок [262, с. 428].

Джерело: систематизовано автором

Додаток 3

Класифікація джерел і чинників соціально-економічного зростання регіону

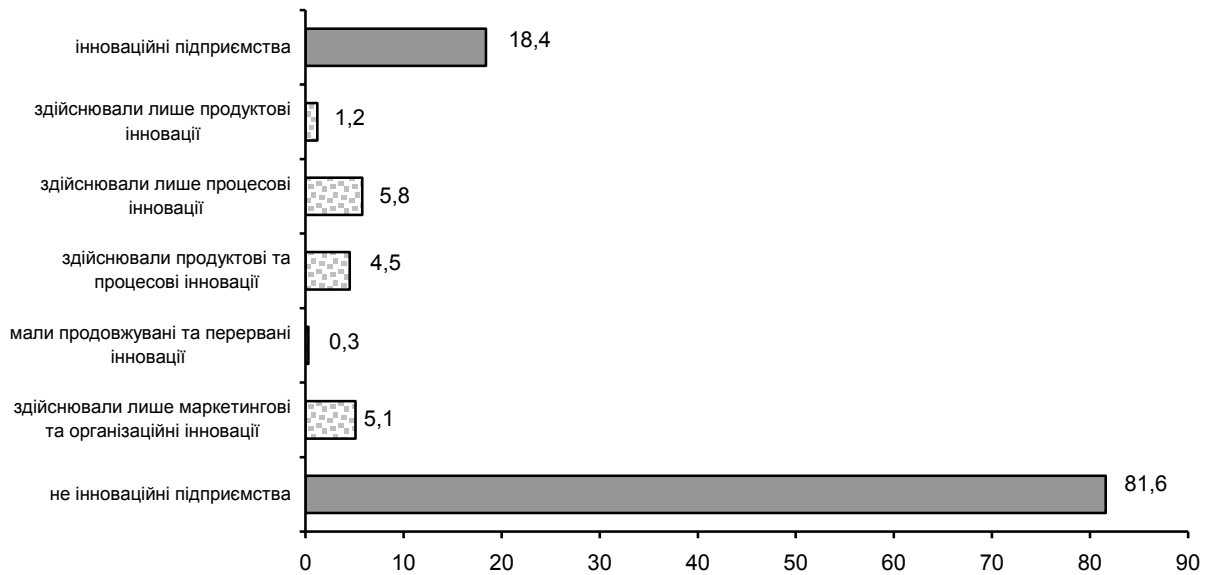
Класифікаційні групи	Фактори	
	ендогенні	екзогенні
1. Пов'язані з факторами виробництва а) екстенсивні б) інтенсивні	Обсяг інвестицій (частково) основні виробничі фактори, оборотні фонди та запаси	Обсяг інвестицій (частково) трудові ресурси. Ввезення сировини, матеріалів, устаткування
	Структура інвестицій та швидкість їх освоєння: структура і якість основних фондів; структура і якість оборотних фондів; управління та інформація	Якість трудових ресурсів. Якість і склад природних ресурсів. Науково-технічний процес
2. Пов'язані зі способом виробництва:	Техніка та технологія виробництва, орієнтація виробництва, концентрація, спеціалізація і кооперування. Взаємодія (взаємодоповнюваність) факторів виробництва	
3. Пов'язані з результатами виробництва та їх використанням	Споживання – особисте і суспільне, накопичення та відшкодування основних фондів і приріст оборотних фондів	

Додаток К

Інноваційна діяльність промислових підприємств за регіонами, 2016 р.

	Кількість інноваційно активних підприємств		Обсяг витрат на інноваційну діяльність, млн.грн	Обсяг реалізованої інноваційної продукції усього, млн.грн
	усього, од	у % до загальної кількості обстежених підприємств		
Україна	824	17,3	13813,7	23050,1
Вінницька	25	14,7	575,3	192,4
Волинська	12	11,5	65,3	383,6
Дніпропетровська	63	13,0	7568,9	1145,5
Донецька	28	11,7	827,6	4591,8
Житомирська	28	15,5	32,6	372,3
Закарпатська	14	10,1	22,5	583,2
Запорізька	49	20,9	321,0	3162,3
Івано-Франківська	27	21,6	92,2	242,0
Київська	44	13,3	144,8	618,8
Кіровоградська	25	24,8	127,7	354,7
Луганська ³	9	11,3	24,3	373,2
Львівська	64	19,3	277,8	1193,9
Миколаївська	29	31,2	291,6	71,2
Одеська	36	19,4	49,7	544,4
Полтавська	30	16,2	128,5	1938,5
Рівненська	13	10,6	6,9	67,3
Сумська	23	19,8	162,3	1751,9
Тернопільська	16	17,4	14,6	249,3
Харківська	117	28,6	667,0	2742,4
Херсонська	19	20,7	70,1	175,4
Хмельницька	18	12,3	66,7	127,1
Черкаська	25	17,2	53,5	289,7
Чернівецька	9	17,0	18,8	100,0
Чернігівська	15	13,3	35,0	95,9
м.Київ	86	17,3	2169,0	1683,3

Додаток Л - 1

Розподіл підприємств у 2014–2016 рр. за типами інноваційної діяльності,
у % до загальної кількості підприємств

Джерело: за даними [181]

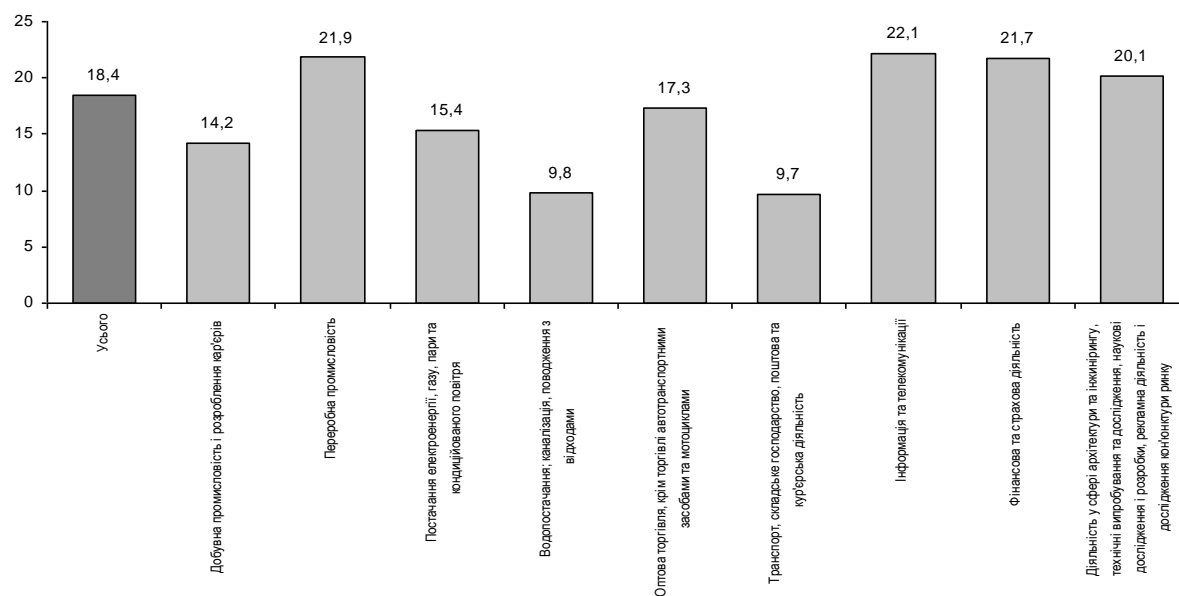
Додаток Л - 2

Розподіл підприємств за типами інновацій та кількістю працюючих у 2014–
2016 рр., %

	Обстежені підприємства, усього	З них інноваційно активні	У тому числі запроваджували		
			технологічні інновації	технологічні та нетехнологічні інновації	нетехнологічні інновації
Усього	100,0	18,4	5,0	6,8	6,6
у т.ч. з кількістю працюючих					
до 49 осіб	100,0	14,8	3,8	4,9	6,1
50–249 осіб	100,0	24,7	7,3	9,8	7,6
250 осіб і більше	100,0	39,6	11,5	19,9	8,2

Джерело: за даними [181]

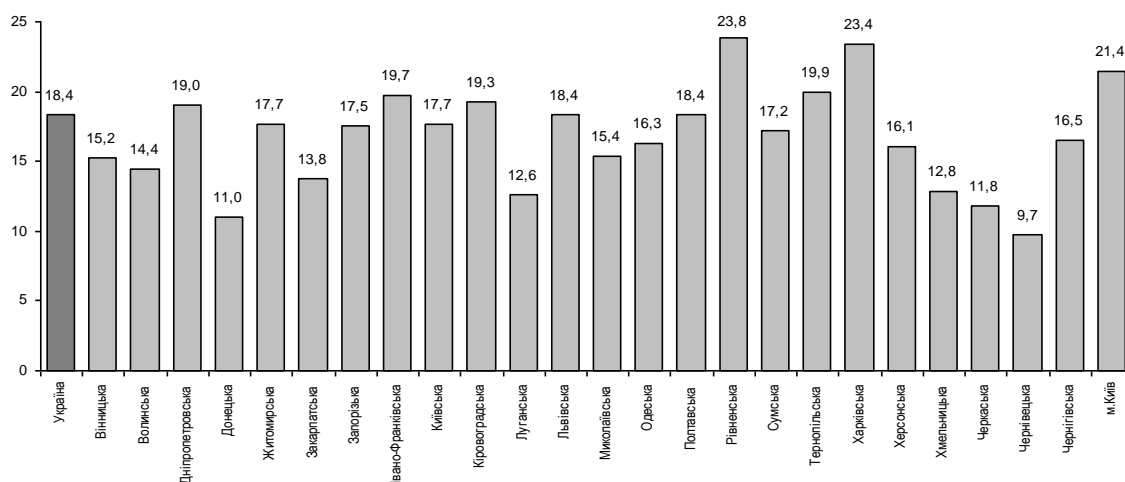
Додаток М-1

Інноваційна активність підприємств у 2014-2016 рр. за видами економічної діяльності (КВЕД-2010), у % до загальної кількості обстежених підприємств відповідного виду діяльності

Джерело: за даними [181]

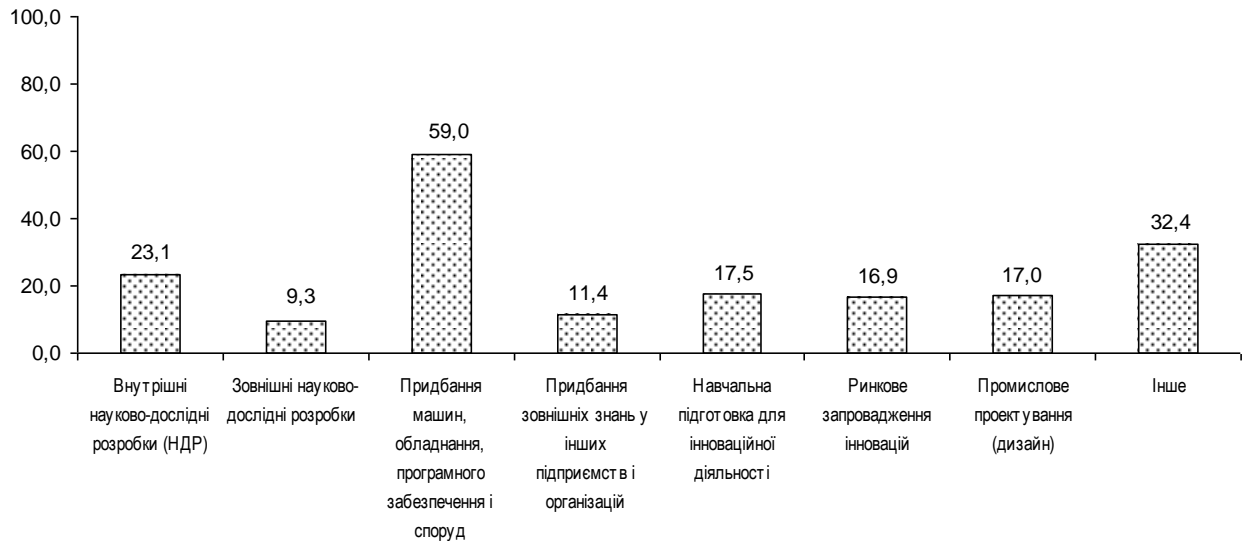
Додаток М-2

Розподіл інноваційно активних підприємств у 2014-2016 рр. за регіонами, у % до загальної кількості обстежених підприємств відповідного регіону

Джерело: за даними [181]

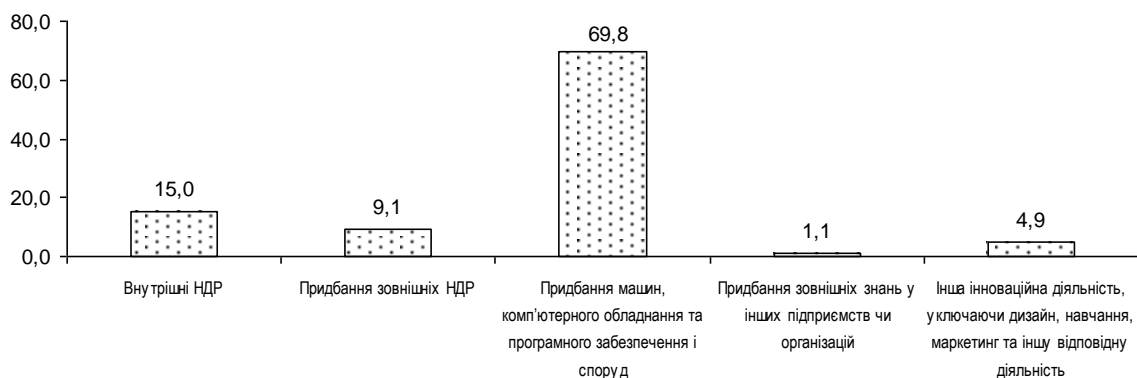
Додаток Н-1

Розподіл підприємств із технологічними інноваціями у 2014–2016 рр. за напрямками інноваційної діяльності, у % до всіх підприємств із технологічними інноваціями

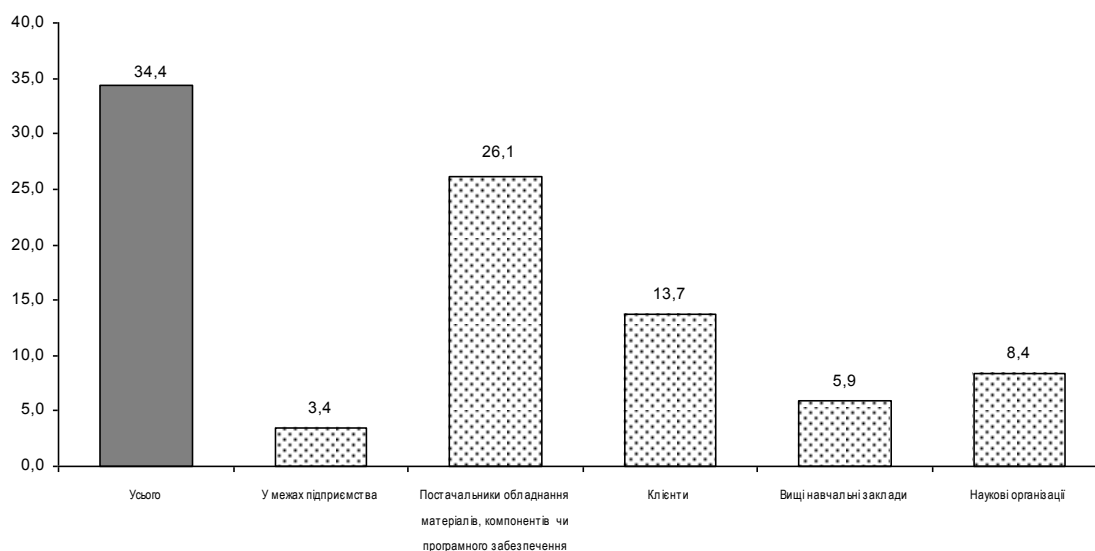
Джерело: за даними [181]

Додаток Н-2

Розподіл витрат на інноваційну діяльність, за видами витрат, у % до загального обсягу витрат

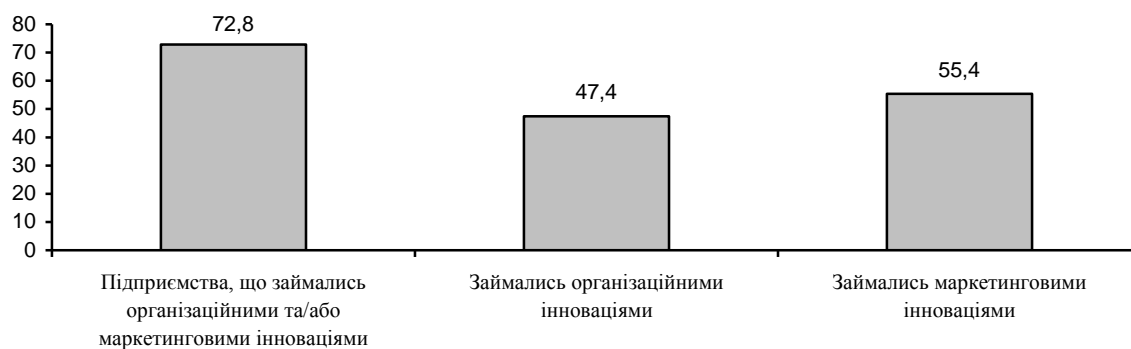
Джерело: за даними [181]

Розподіл інноваційних витрат підприємств із технологічними інноваціями у 2016 р. за видами витрат, %

Джерело: за даними [181]

Додаток П-2

Розподіл підприємств, що впроваджували організаційні та маркетингові інновації, у % до всіх інноваційно активних підприємств

Джерело: за даними [181]

Цільові установки адміністративно- комунікаційного механізму
державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні та
методи їх досягнення

Об'єкт	Вимоги (цільові установки)	Система чинників	Цільові критерії	Методи та підходи
Фінансування інноваційної діяльності. Вибір найкращих рішень для фінансування та впровадження	Застосування системи бюджетного планування фінансових ресурсів Відбір концепцій впровадження ДУІ	Інвестиційні чинники	MIN	Планування Бюджетування. Контролінг. Інвестиційне проектування. Шість сигм. Розрахунково-конструктивний
Аналіз можливостей подібних установ Підготовка та перепідготовка кадрів	Здатність адаптуватися до мінливого середовища Досягнення необхідного рівня знань	Чинники знань	MAX	Маркетингові дослідження. Планування. Прогнозування. Бенчмаркінг. Експертний Рекрутинг. Підготовка. Перепідготовка
Здійснення впровадження ДУІ	Скорочення часу	Чинники часу	MIN	Організація. Ощадний бізнес – процес Процесний. Проектний. Системний
Освоєння ДУІ	Безперервне поліпшення якості послуг Зниження варіабельності	Фактори якості	MAX	Організація Шість сигм Процесний Проектний Системний Ощадний бізнес процес
Поширення (інші відділи / регіони)(дифузія)	Просування і збут інновацій Коригування концепцій впровадження ДУІ при зміні умов	Чинники результативності	MAX	Планування Прогнозування. Контролінг. Ситуаційний. Інвестиційне проектування. Проектний Мережевий

Джерело: систематизовано автором